

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

KATILIMCI BÜTÇE: DÜNYA UYGULAMALARI VE
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alime ERGUN

Kasım, 2025

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

**Katılımcı Bütçe: Dünya Uygulamaları ve
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alime ERGUN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL

Kasım, 2025

ETİK BEYAN

“Kırkklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Dönem Projesi Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum bilgileri, verileri ve dokümanları, değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma araç gereçleri kullanmadan, işlem veya kayıt sonuçlarını değiştirmeden akademik ve etik kurallar çerçevesinde bizzat elde ettiğimi, bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.”

Alime ERGUN

21/10/2025

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ ETİK BEYANI

Tezde Üretken Yapay Zeka araçlarını araştırma yöntemi, örneklem büyüklüğü tespiti/güç analizi yapılması, veri analizi, veri toplama, veri depolama ve paylaşımı (federatif veri paylaşım/kullanım sistemleri dahil), literatür taraması, kaynakların düzenlenmesi, dil bilgisi ve yazım kontrolü, çeviri gibi işlerde kullandığımı; bu süreçlerde yaptırılan işleri dikkat ve özenle gözden geçirerek maddi hataları ve taraflı ya da yazılımsal/algoritmik ya da olgusal/yorumsal hataları tespit ederek düzelttiğimi, bağlamsal tutarlılığı sağladığımı ve ortaya çıkan ürünün (metin, resim, ses, görüntü, kod, karar, sonuç) yasal ve etik açıdan doğabilecek tüm sorumluluğunu üstlendiğimi beyan ederim.

Alime ERGUN

21/10/2025

TEZ ONAYI

“Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programında Yüksek Lisans öğrencisi Alime ERGUN tarafından. Prof. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL ’ın danışmanlığında hazırlanan “Katılımcı Bütçe: Dünya Uygulamaları ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 21/10/2025 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında oy birliği ile başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.”

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL
Kırklareli Üniversitesi

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL Kırklareli Üniversitesi	
Doç Dr. Halil KETE Kırklareli Üniversitesi	
Prof. Dr. Murat ŞENTÜRK İstanbul Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 21/10 /2025

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında, bana yol gösterici olan değerli danışmanım Prof. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Tezimin her aşamasında yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleri ile çalışmamın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca tez jürimde yer alarak çalışmama katkı sağlayan Prof. Dr. Murat ŞENTÜRK'e ve Doç. Dr. Halil Kete'ye de şükran borçluyum.

Tez süreci boyunca sabır ve anlayışlarını esirgemeyen, desteğini her zaman hissettiren eşime ve aileme minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Bu çalışma, sadece bireysel bir çabanın ürünü değil; aynı zamanda değerli akademisyenlerin, dostların ve ailemin desteğiyle mümkün olmuştur. Katkısı bulunan herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

Alime ERGUN

Kasım, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT	xiv
GİRİŞ	1
1. KATILIMCI BÜTÇELEMENİN TEORİK ÇERÇEVESİ.....	4
1.1. Katılım ve Katılımcı Demokrasi	4
1.1.1. Katılım Unsuru ve Mahiyeti	4
1.1.2. Katılımcı Demokrasi Yaklaşımı.....	7
1.2. Katılımcı Bütçeleme	9
1.2.1. Bütçe, Yönetişim ve Katılımcı Bütçe Kavramları	9
1.2.2. Katılımcı Bütçenin Ortaya Çıkışı.....	12
1.2.3. Katılımcı Bütçenin Gelişim Dalgaları.....	13
1.2.4. Katılımcı Bütçelemenin Gerekçeleri.....	17
1.2.5. Katılımcı Bütçelemenin Zorlukları ve Çekinceler	20
1.3. Katılımcı Bütçenin Genel Çerçevesi	24
1.3.1. Katılımcı Bütçenin Tasarımı	24
1.3.2. Katılımcı Bütçenin Bileşenleri.....	31
1.3.3. Katılımcı Bütçe Süreci	37
1.3.4. Katılımcı Bütçe Uygulamalarının Etkililiği ve Değerlendirme Çerçevesi	43
2. DÜNYA’DA KATILIMCI BÜTÇE UYGULAMALARI.....	50
2.1. Katılımcı Bütçe Modelleri	50
2.1.1. Katılımcı Demokrasi Tipi KBM	51

2.1.2. Yakınlık Demokrasisi Tipi KBM.....	52
2.1.3. Katılımcı Modernizasyon Tipi KBM.....	53
2.1.4. Çoklu Paydaş Katılımı Tipi KBM	53
2.1.5. Neo-Korporatizm Tipi KBM	54
2.1.6. Topluluk Gelişimi Tipi KBM	54
2.2. Katılımcı Bütçelemenin Küresel Görünümü	55
2.3. Seçili Kentlerde Katılımcı Bütçeleme Deneyimleri.....	65
2.3.1. Porto Alegre (Brezilya)	66
2.3.2. Lizbon (Portekiz)	70
2.3.3. Köln (Almanya)	74
2.3.4. Seul (Güney Kore)	78
2.3.5. Pune (Hindistan)	82
2.3.6. Chicago, 49. Bölge (ABD).....	85
2.3.7. Makueni (Kenya)	89
2.3.8. Surakarta (Endonezya).....	92
2.3.9. Rosario (Arjantin)	94
2.3.10. Maputo (Mozambik)	98
3. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ’NİN KATILIMCI BÜTÇE DENEYİMİ.....	106
3.1. Türkiye’de Katılımcı Bütçe.....	106
3.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin Katılımcı Bütçe Uygulaması.....	109
3.3. İBB’nin Katılımcı Bütçe Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme.....	122
SONUÇ	134
KAYNAKÇA	138
EKLER.....	156

KISALTMALAR

ASSOAL	: Kamerun’da Yerel Kalkınma ve Katılımcılığı Teşvik Eden Mesleki Dernek Bütçeleri
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	: Birleşmiş Milletler
CEE	: Çevre Eğitimi Merkezi
CML	: Lizbon Kent Konseyi
CPI	: Yolsuzluk Algı Endeksi
EC	: Avrupa Komisyonu
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
EIU	: Economist Intelligence Unit
GINI	: Gelir Eşitsizliği
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HPI	: Mutluluk Endeksi
IBP	: Uluslararası Bütçe Ortaklığı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İGE	: İnsani Gelişim Endeksi
İKK	: İstanbul Kent Konseyi
İNGEV	: İnsani Gelişim Vakfı
İPA	: İstanbul Planlama Ajansı
KRW	: Kore Wonu
KBM	: Katılımcı Bütçe Modeli
KMYKK	: 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
OBI	: Açık Bütçe Endeksi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
PEFA	: Kamu Harcamaları ve Mali Hesap Verilebilirlik Kurumu
PMC	: Belediye Şirketi
SERE	: Sürdürülebilir Ekonomik Refah Endeksi
SGDB	: Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
SALAR	: İsveç Bölgeler ve Yerel Yönetimler Birliği

SMS	: Kısa Mesaj Servisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	: Türkiye Belediyeler Birliği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
URBAL	:Avrupa ve Latin Amerika'daki Şehirler Arasında Belediye İşbirliğini Destekleyen Program
WSF	: Dünya Sosyal Forumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Seçilmiş 10 katılımcı bütçe uygulamasının karşılaştırılması.....	102
Tablo 3.1. Bütçe senin uygulaması 2022-2023-2024 bütçe dönemi takvimi.....	113
Tablo 3.2. Bütçe senin uygulaması katılım kanalları.	117
Tablo 3.3. İBB 2022-2023-2024 yılları katılımcı bütçe ödenekleri.	120
Tablo 3.4. İBB 2022-2024 yılları proje ve oy sayıları.	121
Tablo 3.5. İBB 2022-2023-2024 yılları kazanan projelerin temalara göre dağılımı..	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Arnstein'in katılım merdiveni.	6
Şekil 1.2. Yıllık katılımcı bütçe döngüsü	38
Şekil 2.1. Küresel düzeyde katılımcı bütçenin dağılımı.	56
Şekil 2.2. OBI bileşenleri küresel ortalamalarının yıllar itibariyle değişimi	58
Şekil 2.3. 2019-2023 dönemi bölgesel şeffaflık ortalamaları	59
Şekil 2.4. 2024 yılı bölge düzeyinde CPI ortalamaları	60
Şekil 2.5. 2024 yılı bölge düzeyinde GSYİH ve İGE ortalamaları	62
Şekil 2.6. 2024 yılı bölge düzeyinde demokrasi endeksi ortalamaları	63
Şekil 2.7. 2024 yılı bölge düzeyinde mutluluk endeksi ortalamaları	65
Şekil 2.8. Porto Alegre yıllık katılımcı bütçe döngüsü	67
Şekil 3.1. İBB katılımcı bütçe süreci aşamaları	112
Şekil 3.2. Bütçe senin uygulaması 2022 yılı projelerinin temalara göre dağılımı	115
Şekil 3.3. Bütçe senin uygulaması 2022 yılı proje sayılarının ilçelere göre dağılımı	116

ÖZET

Katılımcı Bütçe: Dünya Uygulamaları ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği

Katılımcı bütçe, çeyrek asrı aşkın süredir dünyanın farklı kentlerinde uygulanan; kamu kaynaklarının tahsisinde yurttaşlara doğrudan söz hakkı veren ve sürekli evrilen dinamik bir karar alma mekanizmasıdır. Bu yaklaşım, yerel ölçekte katılımı artırarak planlama ve uygulama süreçlerine yurttaşları dâhil eder, kamu mali yönetiminde şeffaflık ile hesap verebilirliği güçlendirir ve demokrasinin derinleşmesine katkı sunar. Uluslararası deneyimler, katılımcı bütçenin yalnızca mali önceliklerin belirlenmesinde değil, aynı zamanda toplumsal güvenin pekiştirilmesi ve kamu yönetiminin meşruiyetinin artmasında da etkili olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle katılımcı bütçe, demokratik yönetim ilkelerini somutlaştıran stratejik bir araçtır.

Bu tez, Türkiye’de katılımcı bütçenin henüz kurumsallaşamamış olmasını ve mevcut girişimlerin etkinlik, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik bakımından sınırlılıklarını sorunlaştırmaktadır. Literatür incelemesi, ulusal yazında küresel deneyimlerin aktarıldığını buna karşın Türkiye’deki uygulamaların, özellikle büyükşehir belediyeleri düzeyinde, sistematik biçimde ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Çalışma, bu boşluğu İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) örneği üzerinden doldurarak literatüre katkı sunmayı hedefler.

Bu kapsamda çalışmada, katılımcı bütçenin kuramsal temelleri özetlenmiş, dünyada başarılarıyla öne çıkan uygulamalardan çıkarılan dersler sunulmuş ve İBB deneyimi tasarım, süreç ve uygulama adımları bakımından karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar, İBB’nin katılımcı bütçe uygulamasının beklenen dönüştürücü etkiyi henüz yaratamadığını; kurumsallaşma için geliştirilmesi gereken çok sayıda yönünün olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaş Katılımı, Demokratik Vatandaşlık, Katılımcı Bütçeleme, Kamu Mali Yönetimi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

ABSTRACT

Participatory Budgeting: Global Practices and the Case of Istanbul Metropolitan Municipality

Participatory budgeting is a dynamic decision-making mechanism that has been implemented in various cities around the world for over a quarter of a century. It grants citizens a direct voice in the allocation of public resources and continues to evolve over time. This approach by enhancing participation at the local level, it involves citizens in planning and implementation processes, strengthens transparency and accountability in public financial management, and contributes to the deepening of democracy. International experiences demonstrate that participatory budgeting is effective not only in determining fiscal priorities but also in fostering social trust and enhancing the legitimacy of public administration. In this regard, participatory budgeting constitutes a strategic tool that gives concrete expression to the principles of democratic governance.

This thesis problematizes the lack of institutionalization of participatory budgeting in Turkey and examines the limitations of existing initiatives in terms of effectiveness, inclusivity, and sustainability. A review of the literature reveals that while global experiences have been introduced into the national discourse, practices within Turkey—particularly at the metropolitan municipality level—have not been systematically analysed. This study seeks to address that gap by offering a modest contribution to the literature through an in-depth examination of the Istanbul Metropolitan Municipality (IBB) case.

Within this framework, the study outlines the theoretical foundations of participatory budgeting, presents lessons learned from internationally recognized best practices, and analyses the IBB experience in terms of its design, process, and implementation steps using a comparative analysis method. The findings indicate that IBB's participatory budgeting initiative has yet to achieve its anticipated transformative impact and that several aspects require further development for full institutionalization.

Keywords: Citizen Participation, Democratic Citizenship, Participatory Budgeting, Public Financial Management, Istanbul Metropolitan Municipality.

GİRİŞ

19. yüzyılın sonlarından itibaren hız kazanan küreselleşme olgusu ve teknolojik gelişmeler, yalnızca toplumsal, ekonomik ve siyasal yapıları dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda bu dönüşümlerin doğasını ve etkilerini anlamaya yönelik yeni sorgulamaları da gündeme taşımıştır. Sosyal devlet ilkesinin temel yansımalarından biri olan refah kavramı, devlet-toplum-birey ilişkilerini yeniden şekillendirmiş ve kamu yönetiminde geleneksel yaklaşımların yerini yeni arayışlara bırakmasına neden olmuştur. Bu bağlamda değişen ihtiyaçlar ve neoliberal politikaların yükselişi, temsili demokrasinin sınırlılıklarını aşarak toplumun karar alma süreçlerinde daha etkin rol aldığı katılımcı demokrasi modeline geçişi beraberinde getirmiştir.

Katılımcı demokrasinin temeli olan katılımcılık, bireylerin direkt olarak yönetim sistemi ve süreçlerinde bulunma durumlarıdır. Katılımcı demokrasi ise, vatandaşların, yönetim mekanizmasının bir parçası olarak karar verme, planlama ve denetim akışlarında yer almasıdır. Böylece geleneksel demokrasideki toplum ve devlet arasında sınırların çekildiği ve tek tarafın karar verici olduğu yönetim anlayışından “birlikte ve ortaklaşa yönetim” olarak formüle edilebilecek yönetişime dönüşüm sağlanır (Parry ve Moyser, 1994). Dolayısıyla başarılı bir kamu yönetimi için, katılımın maksimize edildiği, mali disiplin, hesap verilebilirlik ve saydamlığın sağlandığı bir yönetişim biçiminin benimsenmesi kaçınılmazdır. Bu durum, kamu maliyesi alanında da birtakım reformların yapılmasını kaçınılmaz hale getirir.

Türkiye’de 10/12/2003 tarihinde kabul edilerek 01/01/2005 tarihinde yürürlüğe konulan ve halen yürürlükte olan 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) ile uygulamaya konulan performansa dayalı bütçeleme sistemi iyi bir yönetişim sisteminin hayat bulması bakımından oldukça önemlidir. Çünkü bu kanun, kamu kurumlarının kaynaklarını etkili ve verimli kullanmalarını ve şeffaflığı sağlamalarını temin etmek amacıyla katılımcı tekniklerle stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirmiştir. Kamu yönetimi politikalarında katılımcı yaklaşımın ve mali disiplin anlayışının güçlenmesi, kamu kesiminin en önemli planlama araçlarından biri olan bütçelemeye perspektif değişiminin yaşanmasına

ve özellikle yerel yönetimler için katılımcı bütçe modelinin odağa alınmasına sebep olmuştur.

Katılımcı bütçe; halkın, bütçenin planlanması ve uygulanması gibi tüm bütçeleme süreçlerine dâhil olduğu ve hizmetlere tahsis edilen kamu kaynaklarının nereye ne şekilde ve ne kadar harcanacağı konusunda vatandaş tercihlerinin belirleyici olduğu demokratik bir yaklaşımdır. İlk kez 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre kentinde uygulanmıştır. Başarılı sonuçlar alınmasının ardından birçok kentte hayata geçirilmiştir (Wampler, 2000). Türkiye'de katılımcı bütçelemeye yönelik ilk girişim, 2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Bürosu tarafından yürütülen Yerel Yönetim Reformuna Destek Projesi kapsamında gerçekleşmiştir. Bu proje bağlamında, pilot yerel yönetimler belirlenerek katılımcı bütçeleme uygulamaya konulmuştur (Gergerlioğlu ve Dibo, 2017).

Geleneksel nokta itibarıyla bu yaklaşımı benimseyen ülkeler kendi iç dinamiklerine göre değişiklik yaptığından, farklı uygulamalar ortaya çıkmış ve her ülkenin kendine özgü bir katılımcı bütçe anlayışı oluşmuştur. Türkiye özelinde bakıldığında katılımcı bütçe daha çok, küçük ölçekli yerel yönetimler tarafından benimsenmiştir. Ancak merkezi yönetim sistemi ile yerelde etkin sonuçlar elde edilmesi güçtür. Bu nedenle hızla değişen dünya koşullarına entegre olma ve küresel çapta kabul gören uygulamaları tecrübe etme istekliliği büyük kent yönetimlerinin de katılımcı bütçe yaklaşımını benimsemesine sebep olmuştur. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) katılımcı bütçe girişimi bu sürecin çıktısı niteliğindedir.

İBB tarafından hayata geçirilen katılımcı bütçe deneyimi, Türkiye bağlamında çok katmanlı bir anlam ifade etmektedir. Çünkü İstanbul, nüfus yoğunluğu, ekonomik kapasitesi ve siyasal görünürlüğü itibarıyla ulusal düzeyde belirleyici konumda olan bir kettir. Bu nedenle, söz konusu uygulamanın İstanbul'da faaliyete geçirilmesi hem katılımcı bütçenin görünürlük kazanmasına hem de diğer yerel yönetimlere öncü bir model oluşturmaya zemin hazırlayabilir. Bununla birlikte yaklaşımın, İstanbul gibi toplumsal çeşitliliğin yüksek olduğu bir metropolde uygulanıyor olması, farklı sosyoekonomik grupların sürece dahil edilmesi, dolayısıyla da demokratik yönetim araçlarının işlevselliğinin sınanması bakımından özgün bir örnek sunabilir. Bu çerçevede İBB'nin katılımcı bütçe

deneyimi, Türkiye’de yerel demokrasi ve mali yönetim açısından stratejik bir konumdadır.

Ulusal literatür taraması sonucunda ülkemizdeki büyükşehir belediyelerinin katılımcı bütçe deneyimlerinin etkinliğine odaklanan araştırmaların oldukça az olduğu söylenebilir. Bu tez, Türkiye’de en kapsamlı biçimde hayata geçirilmiş olan İBB katılımcı bütçe uygulamasını seçilmiş başarılı uluslararası örneklerle karşılaştırmalı olarak inceleyip değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, katılımcı bütçe tartışmalarını ve bazı başarılı kent deneyimlerini incelemeyi, İBB’nin katılımcı bütçe uygulamasını bu tecrübelerle hizalayarak değerlendirmeyi, güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmayı ve mevcut tasarımın nasıl iyileştirilebileceğine dair bilimsel bilgiyi üretmeyi hedefler. Dolayısıyla bu tezin ulaşacağı bulgular, yalnızca alan yazınına katkı sunmaz. Aynı zamanda belediyeler dışındaki diğer kamu politikası yapıcılarına ve katılımcı bütçe yaklaşımını uygulama potansiyeline sahip büyükşehir belediyelerine rehberlik edebilir.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. “*Katılımcı Bütçelemenin Teorik Çerçevesi*” başlıklı ve tanıtım niteliğinde olan birinci bölümde katılımcı bütçenin bağlamı diğer bir ifadeyle teorik çerçevesi çizilir. Bu kapsamda katılımcı bütçe ile ilgili temel kavramlar, katılımcı bütçenin gerekçeleri, uygulamada karşılaşılan güçlükler, katılımcı bütçeye yöneltilen eleştiriler, katılımcı bütçenin kurumsal çerçevesi (yapı, süreç ve sonuçlar) ile uygulama sonuçlarının etkililiğinin değerlendirilmesinde kullanılan değerlendirme ölçütleri tanıtılır.

“*Dünya’da Katılımcı Bütçe Uygulamaları*” başlıklı ikinci bölümde katılımcı bütçenin türleri ile küresel görünümü hakkında temel bilgiler sunulur. Ayrıca bu bölümde katılımcı bütçenin doğduğu yer olarak kabul edilen Porto Alegre deneyimi başta olmak üzere Dünya’nın farklı bölgelerinde uygulanan yerel yönetim deneyimi ayrıntılı olarak tanıtılır. Bu tanıtım yapılırken özellikle yapı, süreç ve sonuç boyutlarını kapsayan bir kurumsal analiz benimsenir.

“*İBB’nin Katılımcı Bütçe Deneyimi*” başlıklı üçüncü ve son bölümde katılımcı bütçenin Türkiye’deki görünümü kısaca tanıtıldıktan sonra İBB tecrübesi tanıtılır ve İBB katılımcı bütçe uygulamasının güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyan değerlendirmesi yapılır. Bu değerlendirme yapılırken tezin ikinci bölümünde seçilen Türkiye dışındaki yerel yönetim deneyimlerini başarılı kılan yönler de dikkate alınır.

1. KATILIMCI BÜTÇELEMENİN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Katılım ve Katılımcı Demokrasi

1.1.1. Katılım Unsuru ve Mahiyeti

Ekseriyetle bir faaliyete dahil olma davranışını ifade eden katılım kavramı, politika ve yönetim bilimlerinde siyasi bir mana barındırır. Siyasal katılımın literatürde türlü tanımlamaları mevcuttur. Verba ve Nie (1987: 2) katılımı, bireylerin ve güç sahiplerinin karar ve eylemlerine tesir etmek üzere sergiledikleri tavırların tümü olarak ifade etmiştir. Bir diğer tanıma göre katılım, yurttaşların yönetim süreçlerinde yer alma arzusudur (Bishop ve Davis, 2002: 14). Schlozman (2011: 1261) ise katılımı, kamu otoritesi tarafından benimsenecek politikalara halkın isteği doğrultusunda yön verilmesi için bireyin karar mekanizmalarında gönüllü olarak yer alması eylemi şeklinde tanımlamıştır.

Katılım, temelde gönüllülük ilkesine dayanan ve bünyesinde dört ögeyi barındıran bir faaliyettir. İlk ögesi eylemdir. Zira siyasi katılım için, harekete geçmek gerekir. İkinci öge ise fırsat eşitliğidir. Yani gelir durumu, eğitim, cinsiyet gibi herhangi bir kısıtlayıcı kriter olmaksızın herkes karar mekanizmalarında yer alabilmelidir. Üçüncü öge, etki etme hedefidir. Katılımcı sadece merak duygusu ya da sürecin takibi amacıyla değil alınacak kararları bizzat etkileme maksadı ile katılım göstermelidir. Dördüncü öge ise siyasi neticedir. Karara etki etme isteği olan birey, katılım hareketi ile beklenti içinde bir sonuç elde etme eğilimindedir (Çolak, 2021: 43).

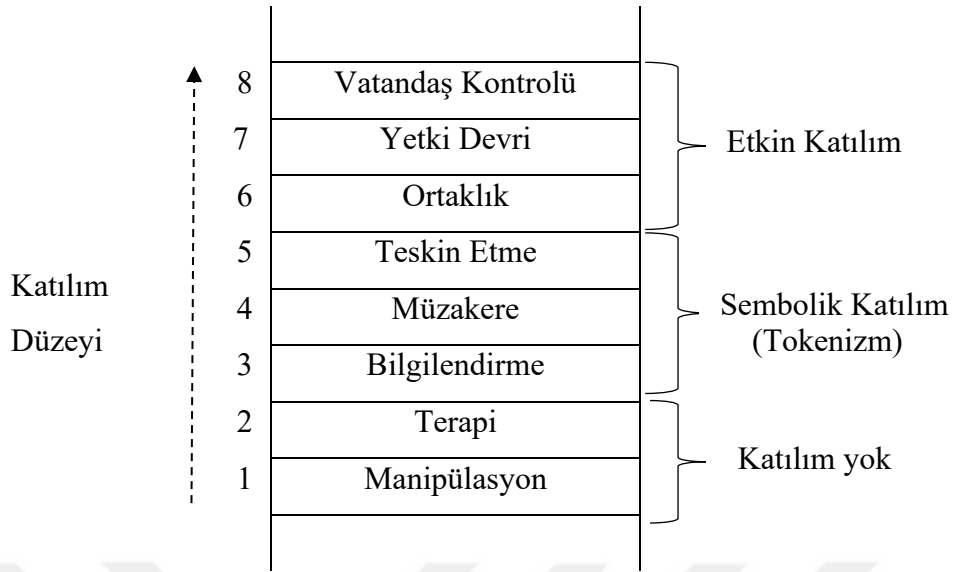
Katılımcı yaklaşım, bireyin aktif edilerek toplumun önceliklerine göre hizmet sunulmasını sağlarken, bürokraside de mali disiplin ve şeffaflığın artırılmasını amaçlar. Katılım, halk ile kamu otoritesi arasındaki bağın kuvvetlendirilmesine imkân tanıyarak iş birliği yapma ve ortak bir sonuca varma davranışını geliştirir. Böylece halk ile devlet arasındaki sınırlar regüle edilerek, tek tarafın üstlendiği yönetim eylemi “*birlikte ve ortaklaşa yönetme*” anlamını gelen ve Dünya Bankası tarafından hazırlanan bir rapor ile 1989 yılında ilk defa dile getirilen “*yönetişim*” eylemine dönüşür. Karakuş (2010: 46)’a göre yönetişim;

hesap verme sorumluluğu ve saydamlık ilkelerini esas alan, vatandaşın her aşamasında katılımcı olduğu, toplum çıkarlarını gözeten, yetki dağılımını destekleyen ve kamu kaynaklarının amacından sapmadan verimli kullanılmasını hedefleyen bir yönetim biçimidir. Yönetişim anlayışı, merkeziyetçiliğin külfetini hafifletmek için yerel yönetim birimlerine karar alma ve planlama süreçlerinde etkin bir statü kazandırır.

İyi bir yönetişimin temel ilkesi etkili ve yeterli katılım seviyesidir. Katılım seviyesi katılım eyleminin demokratik yeterliliğini tayin eden unsurların başında gelir. Bu noktada toplumun tamamı ile alakalı konularda bireyin kendi isteğiyle karar mekanizmalarının içinde bulunması ve bu davranışın yaygınlık kazanması belirleyici olur (Yaman, 2017: 139).

Öte yandan kamu otoritelerinin organize edip yürüttüğü süreçlerin planlama ve tasarımı da katılım seviyelerine etki eder. Ancak kamu otoritesinin teoride katılım prensibini nasıl tanımladığından ziyade pratikte katılım seviyesinin nasıl olduğu da önemlidir. Bu noktada Arnstein (1969)'ın, katılım seviyelerini betimlediği, sonraki pek çok araştırmayı besleyen ve literatürde halen önemli bir yere sahip olan “Vatandaş Katılımı Merdiveni” teorisi öne çıkar. Bu çerçevede katılım kavramına yer verilen çeşitli ampirik çalışmalarda, katılım düzeyinin saptanması ve somutlaştırılmasına imkân tanır.

Şekil 1.1’de görüldüğü üzere Arnstein’in katılım merdiveni, katılım seviyelerini derecelendiren üç evre ve toplam sekiz basamak ile tanımlanır. İlk evre, katılım kisvesi ile oluşturulan, aslında katılımın olmadığı işlevsiz katılım seviyesini ifade eder. Merdivenin ilk iki basamağında yer alan manipülasyon ile terapi seviyelerinin amacı, vatandaşın yönetim faaliyetine katılması değildir. Asıl amaç, politikacılar ve diğer hükümet yetkililerinin katılımcıları eğitmesi ve ortaya çıkan katılım problemlerinin çözülmesidir. Sonraki üç basamak sembolik katılım evresi olarak değerlendirilir. Bu evrede yer alan bilgilendirme ve müzakere basamaklarında bazı dezavantajlı gruplara veya yoksullara düşüncelerini ifade etme ve öneri sunma fırsatı verilerek vatandaşın yönetime katıldığı izlenimi yaratılır. Ancak gerçekte dezavantajlı toplumsal kesimin üstünden siyaset imal edilen, sözde katılımcılığın (tokenizm) desteklendiği bir model esas alınır.

Şekil 1.1. Arnstein'in katılım merdiveni.

Kaynak: Arnstein, 1969: 217.

Tokenizm evresinin en üst basamağı olan teskin etme seviyesinde ise bazı toplumsal grupların tavsiyede bulunmasına imkân verilse bile bu düşüncelerin dikkate alınması ve katılımın sınırlandırılması durumunun iktidar sahiplerinin inisiyatifinde kalabilir. Merdivenin son evresi, güç ve yetkinin vatandaş ile paylaşıldığı ve gerçekçi bir vatandaş katılımı anlamına gelen ortaklık, yetki devri ve vatandaş kontrolü basamaklarından oluşur. Ortaklık ve yetki devri basamaklarında vatandaş karar alma sürecinin etkin bir katılımcısıdır. Bu aşamada vatandaş ve kamu otoritesi tam bir iş birliği içinde tüm yetki ve sorumluluğun paylaşıldığı bir takım kurul ve komitelerin olduğu çeşitli karar mekanizmaları geliştirilir. Merdivenin sekizinci ve son basamağı olan vatandaş kontrolü, alınacak kararların vatandaşın tercihleri doğrultusunda yönlendirilmesini ve vatandaşların tüm süreçler üzerinde denetim yapma yetkisine sahip olduğunu ifade eder (Arnstein, 1969: 217-220).

Özetle temsili demokrasiden katılımcı ve doğrudan demokrasiye geçişin yolu karar almanın merkezileştirilmesiyle değil halkın ihtiyaçlarına odaklanılarak ve vatandaşın doğrudan karar alma ve yönetim sürecine katılmasıyla mümkündür. Arnstein'in teorisinden de anlaşılmaktadır ki katılım merdiveninin basamakları çıkıldıkça katılım düzeyi ile halkın politik ve yönetsel kararlar üzerindeki etkisi de

artar. Ancak katılım düzeyini etkileyen tek etken iktidar sahiplerinin karar mekanizmalarına halkı dahil etmemesi ya da kısıtlaması değildir. Bu merdivende yer almayan ve katılımı etkileyen ülkelerin siyasi ve kültürel yapısı, bireyin ilgisi, bilgisi, deneyimi, siyasi görüşü ve yaş gibi bir dizi değişkenin olduğu da unutulmamalıdır.

1.1.2. Katılımcı Demokrasi Yaklaşımı

Demokrasi, tarih boyunca üç önemli değişim geçirmiştir. Birincisi, milattan önce 500’lü yıllarda antidemokratik bir sisteme sahip olan Antik Yunan Devletleri’nin demokratikleşme yönündeki değişimidir. Bu değişimle, halka açık yerlerde yapılan meclis oturumlarında vatandaşa oylama yöntemiyle devlet yönetimine katılma imkânı tanınmıştır. Takiben yaşanan yıllarda bu değişim küçük şehir devletleriyle bağdaştırılmış ancak bu düşünce ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte geçerliliğini kaybetmiştir. Zira ikinci dönüşüm olarak nitelendirilen, demokrasi anlayışının sadece küçük şehir devletlerince değil büyük ulus devletleri tarafından da kabul gördüğü bir dönem vuku bulmuştur. Böylece vatandaşın direkt yönetimde söz sahibi olduğu doğrudan demokrasi yerini, halkın seçimler vasıtasıyla kendisini temsil edecek otoriteyi yetkilendirdiği temsili demokrasiye bırakmıştır. Üçüncüsü ise bugün halen devam eden, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye dönüşüm yönündeki gayretlerdir (Dahl, 1994: 25-27).

Demokrasinin bir toplumda statü ayrımı yapmaksızın herkesin siyasi süreçlerde eşitçe yer alabildiği bir sistem olduğuna dair ortak bir görüş vardır (Lehmann vd., 2018: 125). Ancak kimi zaman eşitlik esasının aşınma sebebinin temsil sistemi olduğu düşünülür. Söz gelimi, siyasi süreçlerde doğrudan görev alan temsilcilerin gerçek hayat şartları ile alakalarının kesilmesi, temsil ettikleri topluluk ile arasında çeşitli ayrımlar olmasına sebep olur. Öte yandan demokrasinin anlamı irdelendiği zaman genellikle belirli aralıklar ile tekrarlanan özgürce gerçekleştirilip adaletli olarak sonuçlandırılan seçim olgusu ile ilişkilendirildiği görülür. Seçim olgusu demokrasi için şarttır ancak yeterli değildir (Schmitter ve Karl, 1991).

Schmitter ve Karl (1991), demokrasinin var oluşunun sadece seçim olgusuyla eşleştirilmesini “seçimcilik” olarak adlandırır. Sadece belirli kesimden

bireylerin siyasi eylemlere dahil olduğu, nasıl yapıldığına bakılmaksızın seçimin galiplerinin kamusal meşruiyet kazandığı bu durumun çok da demokratik olmadığını ifade eder. Demokrasinin kabul gören bir diğ er unsuru ise “çoğunlukçuluk” yaklaşımıdır. Burada konu, oyların çoğunluğunu alan kazananın sadece ona oy veren kesimi mi temsil ettiğı yoksa toplumun tamamını mı temsil ettiğı ikilemidir. Halkın bağımsızlığını yansıtan ve demokrasinin kalbi olarak nitelendirilen siyasi seçimlerde böyle bir bulanıklık hususu temsil krizine sebep olabilir (Schmitter ve Karl, 1991: 79). Temsili demokrasiyi çıkmaza iten başka bir faktör ise katılım sorunudur. Temsil sisteminde katılım olgusu sadece oy verme faaliyeti ile minimize edilerek, devamındaki tüm süreçlerde karar verme yetkisi siyasi aktörlere devredilir. Bu durum seçimler dışında bireyin pasif bir rol alması anlamına gelir.

Bu bağlamda temsili demokrasinin temsil ve katılım yönlerindeki eksikliklerinin giderilmesi ve daha fonksiyonel bir sistemin hayata geçirilmesi kapsamında katılımcı demokrasi modeli ortaya çıkarılmıştır. Katılımcı demokrasi modeli, vatandaşların görüşlerine sadece seçim dönemlerinde başvurmaksızın yönetim süreçlerinin her aşamasında vatandaşlara plan ve projelere müdahale etme hakkı tanıyan kollektif bir karar alma sürecidir (Parry ve Moyser, 1994: 44-45). Katılımcı demokrasinin üç ilkesi vardır. İlki, ana aktör olan katılımcı vatandaş, ikincisi kamu otoritesi temsilcilerinin yetkilerini kısıtlayan ve topluma yetki tanıyan bir mevzuat sistemi ve üçüncüsü bireyin kararlara etki edebilmesine olanak sağlayan katılım eyleminin yaygınlaştırılması (Isakhan 2012’den aktaran: Çolak, 2021: 45). Katılımcı demokrasi modeli, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının, sonucuna maruz kalacağı çeşitli karar ve problemlerin şahsi tercihleri doğrultusunda sonuçlanması için giriştikleri bir takım fiil ve davranışları da kapsar.

Katılımcı demokrasi; katı bir merkezîyetçiliğı ortadan kaldırarak mahalli idarelerin avantajlarını artıran, demokrasi anlayışını baştan aşağı değiştirip iyileştiren müzakereci bir yapıya sahiptir. Bu noktada yaklaşım, katılımcı bütçe süreçlerinde katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik ve iyi yönetim ilkelerini aktif eder. Kamu görevlileri ile vatandaşlar arasında tesis edilecek doğru diyalog kapsamında kamu kaynağının nerede ve ne şekilde değerlendirileceğı konusunda yerelin istek ve önerileri belirleyici olur (Sakınç ve Bursalıoğlu, 2014: 2).

1.2. Katılımcı Bütçeleme

1.2.1. Bütçe, Yönetişim ve Katılımcı Bütçe Kavramları

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun (KMYKK) 3. Maddesinin (f) bendine göre bütçe; belirli periyotta gerçekleşeceği düşünülen gelir ve giderler ile bunların ne şekilde kullanılacağını belirten belgedir. Kamu otoritelerinin sosyal ve ekonomik politikalarını gerçekleştirmesi için temel araç olan bütçe, hesap verilebilirlik ilkesinin de ana unsurudur.

Bütçenin ilk fonksiyonu, bir zaman aralığında sınırlı durumda olan devlet kaynaklarının aktarılacağı ödenek tertiplerinin belirlenmesi, sunulacak mal ve hizmetlerin önem dereceleri göz önünde bulundurularak sıralanması ve bu harcamaların refah ve kalkınma düzeyi üzerine olası etkilerinin saptanmasıdır (Ergen, 2012: 322). Temsili demokrasilerde bu görevi halk adına parlamento yürütür. Ancak bu sistem ile her zaman etkili ve verimli sonuçlar ortaya çıkarmayabilir. Çünkü merkezi yönetim sistemi ile yerelde etkin sonuçlar elde etmek çoğu durumda güçtür. Diğer taraftan halk temsilcisi olan siyasetçiler, iktidarda kalma arzusu uğruna kısa süreli, popülist politikalara odaklanabilir. Bu durum, toplumun öncelikli ihtiyacının geciktirilmesine hatta halkın desteklemediği ancak parlamento üyelerinin tercih ettiği harcama kalemleri sebebiyle vatandaşın vergi yükünün artmasına neden olur.

Küresel olarak bakıldığında kamu maliyesinin dönüşüm ve değişikliklerinin üç temel ayağı vardır. Bunlardan ilki kaynakların efektif şekilde değerlendirilmesini sağlayarak finansal sistemi iyileştirecek tedbirlerdir. İkincisi kamu idareleri ve yöneticilerinin hesap verebilirliğine hizmet edecek kanuni yaptırımlardır. Son olarak üçüncüsü ise yasama organının hükümetten bağımsız bir şekilde gerçekleştireceği, denetleyici rolündeki etkinliğinin artırılmasına yönelik düzenlemelerdir (Blondal, 2003: 66-67).

Kamu maliyesi alanında vuku bulan söz konusu düzenlemeler hiç kuşkusuz yönetsel alana da tesir ederken halihazırdaki bazı kavram ve anlayışları dönüştürerek yeni kavram ve yaklaşımların doğmasına neden olmaktadır. Bu kavramlardan bir tanesi de kamu yönetimi alanında önemli bir dönüşüm başlatan “yönetişim” kavramıdır (Sobacı, 2007: 195). Yönetişim, devlet ile toplum kesimini

temsil eden birçok aktör arasında bir dizi ilişkinin kurulması, teşvik edilmesi ve sürdürülmesine dair bir eğilimdir (Howlett ve Ramesh, 2014: 318).

Yönetişim yaklaşımı, başlangıçta klasik kamu yönetimi anlayışının eksikliklerini giderme teşebbüslerinin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yönetim, bürokrasi ve hiyerarşi temelli kamu yönetiminin tamamen saf dışı bırakılması anlamına gelmez. Yönetişim, kamu yönetimi ile piyasa mekanizmasının eksik yönlerini yeniden düzenleyerek katılım olgusuna odaklanan oldukça yeni ve popüler bir paradigmadır. Bu noktada yönetimden beklenen ilk fayda, rekabete dayalı bir piyasanın inşa edilerek, tekelleşmenin engellenmesi ve vatandaş hakkının ve isteklerinin gözetilmesidir. Yani amaç, özel sektörün optimal düzeyde çalışmasını sağlayan, rekabete dayalı bir piyasanın var olup olmadığı ile ilgili sorgulamanın yapılmasıdır. Eksik rekabet söz konusu olduğunda ise devlet birtakım tedbirleri alarak piyasayı rekabete yönlendirmekle yükümlüdür. Bundan dolayı bağımsız denetim kuruluşları, düzenleme ve denetleme görevini yürütür (Kalfa ve Ataay, 2008: 231-232).

Yönetimden beklenen ikinci fayda ise, merkezi yönetim sistemiyle otorite kuran devletin hakimiyet yetkilerinin kısıtlanarak vatandaşların kendi seçimleri doğrultusunda kendi kendilerini yönetmesi yaklaşımının benimsenmesidir. Dolayısıyla sadece kamunun yönetim görevini üstlendiği geleneksel kamu yönetimi anlayışından ziyade tüm vatandaşlar, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin katılımcı olduğu, yönetim yetki ve sorumluluğunun bu aktörler arasında paylaştırıldığı yönetim yaklaşımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu noktada politik ve yönetsel mekanizmalarda çeşitli dönüşümlere giderek katılıma elverişli sistemlerin ortaya koyulması hedeflenir (Kalfa ve Ataay, 2008: 232).

Leftwick (1994)'e göre iyi bir yönetişimin üç boyutundan söz edilmelidir. Sistematik olarak ele alındığında yönetim “hükümet” olarak adlandırılan karar alma organından ve bu yapının resmi kimliğinden daha kapsamlı bir yapıyı ifade eder. Bu da hükümetin sahip olduğu yetkinin çok aktörlü bir yapıya yayılması anlamına gelir. Siyasi olarak bakıldığında yönetim, temeli demokrasi olan yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden bağımsız olması nosyonu üzerine kurulan bir devlet yapısını ifade eder. Bu yapı, yürütme organının kararlarına etki etme, uygulamaları denetleme ve demokratik olarak seçilmiş temsili bir yasama organına sahip, çok paydaşlı bir yönetim gerektirir. Son olarak idari bakış açısıyla

yönetişim; etkili, saydam ve tarafsız olarak sunulan kamu hizmeti anlamına gelir (Leftwich, 1994: 371-372).

O halde genel olarak değerlendirildiğinde klasik yönetim yaklaşımı, yetki ve gücün tek merkezde toplandığı, karar alma ve uygulama süreçlerinde çoğunlukla gizliliğin hâkim olduğu, otoriter ve hiyerarşik düzeni destekleyen hesap sorucu ve dikey örgütlenme yapısına sahiptir. Yönetişim yaklaşımı ise, yerinden yönetimin benimsendiği, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin desteklendiği, vatandaş katılımına açık, yetki ve gücün tüm paydaşlara dağıtılması sebebiyle yatay şekilde örgütlenildiği, rekabet ve piyasa koşullarıyla uyumlu, demokratik biçimde en etkin ve isabetli kararların alındığı ve hukukun üstün olduğu bir yönetim yapısı amaçlar. (Aktan, 2010: 178; Sobacı, 2007: 223-224). Cope ve diğerlerine (1997) göre ise yönetim, var olan düzenin dayatılması ve devam ettirilmesi şeklinde bir yaklaşım benimserken; yönetim, iyileştirme ve geliştirmeye açık, karmaşık sistemlerin yönetilmesi ile ilgilenir.

Bu bağlamda hızla değişen dünya koşullarına uyum sağlamak ve geleneksel kamu yönetiminden kaynaklanan sıkıntılara çözüm getirmek amacıyla kamu kesiminin en önemli mali araçlarından birisi olan geleneksel bütçe yönetimi, bir yönetim biçimi olan katılımcı bütçe uygulamasına dönüşerek yeni kamu yönetim yaklaşımı olarak literatürde yerini almıştır. Katılımcı bütçenin çok çeşitli kültürel ve politik yapıya sahip ülkelerde, hatta bazı demokratik olmayan toplumlarda bile kendine yer edinmesi dikkat çekicidir. Katılımcı bütçe, kimi uygulamalarda demokrasiyi demokratikleştirmek, sivil toplumu kuvvetlendirmek, halihazırda etkin kullanılamayan kamu kaynaklarının rasyonel biçimde tahsisini sağlamak amacıyla kullanılırken, kimi uygulamalarda ademi merkeziyetçi anlayışın desteklenmesi, yolsuzluğun ortadan kaldırılması ya da otorite yanlısı bir yönetim şeklinden demokratik bir rejime geçilmesi amacıyla tercih edilir (Sintomer vd., 2013: 9).

Katılımcı bütçe kavramının metodolojik esnekliği ve farklı deneyimlere dayanan nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda tek bir tanımda hemfikir olmanın oldukça güç olduğu söylenebilir (Pardo-Beneyto ve Abellán-López, 2023: 1561). Bundan dolayı kavramın çeşitli yönlerinin belirlenmesi ve yaklaşımların kategorize edilmesi için bazı tanımlamalar tanıtılabilir. Wampler (2000: 2) genel olarak katılımcı bütçeyi; halkın, kamu projelerinin şekillendirilmesi ve bunların

finansmanı sürecine aktif şekilde katılım sağlayabildiği, kamu harcamalarını izleyip denetleme imkanına sahip olduğu yenilikçi bir politika şeklinde tanımlar. Lee ve Min (2023)'e göre katılımcı bütçe; referandumlarda olduğu gibi sıradan vatandaşların girişimi ile başlayan aşağıdan yukarıya doğru bir süreçtir. Dolayısıyla katılımcı bütçede harcama politikaları siyasi temsilciler tarafından değil vatandaşlar tarafından belirlenir (Lee ve Min, 2023: 2).

Abers (2000) katılımcı bütçe kavramını teknik bakımdan değerlendirerek; devletin bütçe yönetimindeki demokrasi tutumunu ve kamu harcamalarının verimliliğini dönüştüren bir dönüşüm olarak değerlendirir. Cabannes (2004: 36), katılımcı bütçeyi; bütçenin oluşmasına katkı sağlayanlar ile kullanılış şekliyle etkilenen bireylere söz hakkı sağlayan bir süreç şeklinde tanımlar. Diğer bir tanıma göre katılımcı bütçe; siyasetçiler ile vatandaşlar arasındaki bilgi akışını iyileştirerek, toplumun öncelikli istekleri doğrultusunda hizmet sunan, bununla birlikte politikacıların hesap vermesini destekleyen bir yaklaşımdır (Gonçalves, 2014: 94). Statü gözetmeksizin tüm halkın katılımına açık olan katılımcı bütçeleme, demokrasi olgusunu iyileştiren, sosyal eşitsizlik ve adaletsizliği ortadan kaldıran yenilikçi bir teşebbüstür (Callaghan ve Horne 2023: 476).

Tüm bu tanımlamalar irdelendiğinde, katılımcı bütçe yaklaşımındaki katılım hareketinin ortak payda kabul edildiği bunun dışında her bir tanımda katılımcı bütçenin farklı bir yönünün vurgulandığı dikkat çeker. Bu durum katılımcı bütçe deneyimi çeşitliliğinin doğal bir sonucudur. O halde genel bir tanım yapmak gerekirse katılımcı bütçe; kısıtlı kamu kaynakları ile verimli ve etkin hizmet sunulabilmesi amacıyla vatandaş katılımı prensibi üzerine kurulan, yatırım ve projelerin halk tarafından önceliklendirildiği, bireylerin bütçe okuryazarlığını geliştiren, daha demokratik ve kapsayıcı, toplum ile kamu kesimi arasında sağlıklı ve güvenilir bilgi akışı sağlayan, sosyal adaleti iyileştiren yenilikçi bir bütçe yaklaşımıdır.

1.2.2. Katılımcı Bütçenin Ortaya Çıkışı

1989 yılında katılımcı bütçenin hayata geçirildiği ilk yer Brezilya'nın Porto Alegre kentidir. Porto Alegre, 1964-1988 yılları arasında askeri diktatörlük ile yönetilen, ülkenin Rio Grande Del Sul eyaletinin başkenti ve o yıllarda takriben bir

milyonun üstünde nüfusu olan bir kenttir. O dönemde kent, Brezilya standartlarının üzerinde bir gelir seviyesine ve siyasi alanda etkinliklerini sürdüren çeşitli toplumsal ve siyasi gruplara sahiptir. Bu gruplardan birisi olan ve askeri diktatörün esnasında modern anlayışla kurulan İşçi Partisi, yerel seçimlerde seçim kampanyasını ‘demokratik katılım’ ve ‘harcama önceliklerinin terse çevrilmesi’ üzerine kurmuştur. Bu durum, senelerdir sürdürülen kamu hizmetinin belli bir mali güce sahip insanların yaşadığı bölgelere yapılması alışkanlığının değiştirileceği anlamını gelmekteydi (Wampler, 2000: 3). Nitekim, İşçi Partisi 1988 yılında yapılan yerel seçimleri zaferle sonuçlandırarak, tabiri caizse bir enkaz teslim almış, gelirlerin artırılması, giderlerin azaltılması ve finansal güvenin kazanılmasına yönelik muhtelif eylem planları hazırlamıştır (Marquetti, 2003: 8).

Görevlerinin ilk iki senesinde yoksul nüfusun halk konseyleri aracılığıyla yönetime katılmasını sağlayarak, vatandaşa katılımcı niteliği olan aktif bir rol tanımlamak adına çeşitli mekanizmaları test etmiştir. Katılımcı bütçeleme bu deneysel süreçten ortaya çıkarılmış bir yapıdır. Portekizce adı ‘Orçamento Participativo’ olan katılımcı bütçe, İşçi Partisinin 1989 yılında hayata geçirdiği ilk mali reformdur. Bu süreçte bine yakın vatandaş bütçeleme süreçlerinin katılımcısı olmuştur. İşçi Partisinin 1992’de yapılan seçimleri tekrar kazanmasıyla birlikte katılımcı sayısı yılda yirmi binin üzerine çıkmış ve ülkede katılımcı bütçe önemli bir karar mekanizması haline gelmiştir (Wampler, 2000: 3).

1.2.3. Katılımcı Bütçenin Gelişim Dalgaları

Katılımcı bütçe, sürecin ilk adımı olarak bilinen 1989-1996 evresinde sadece Brezilya ile Latin Amerika’nın birkaç kentinde uygulanmıştır (Cabannes, 2004: 29). 1996 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından en iyi uygulama olarak kabul edilmesi ile yaklaşım, dünyada hızla yayılmaya ve bir tür küresel kabule dönüşmeye başlamıştır (Bartocci vd., 2023: 758). Yaklaşım, 1997-2000 yıllarını kapsayan güçlenme evresinde Brezilya’nın takriben 130 yerel yönetiminde benimsenmiş (Cabannes, 2004), bilhassa 2007 yılından itibaren Brezilya sınırlarını aşarak başta Avrupa ülkeleri olmak üzere 500 civarı kentte kabul görmüştür (Kanouté, 2008: 4).

Yaklaşımın temsil ettiği vaatler her bölgede aynı seviyede gerçekleşmeyince yerel dinamiklere uyarlanan farklı model ve araçların yaratıcı bir biçimde melezleştirilmesi, farklı sonuç ve hedeflere ulaşmaya imkân tanımıştır. Özellikle Latin Amerika uygulamalarından esinlenen sol eğilimli yerel yöneticilerin temsilcileri yaklaşımı benimseyen yönetimlerle bağlantı kurmak amacıyla, alternatif küreselleşme hareketi yanlılarının düzenlediği Dünya Sosyal Forumuna (WSF) veya Avrupa ve Latin Amerika'daki Kentler Arasında Belediye İşbirliğini destekleyen Avrupa Birliği Programı'na (URBAL) katılmaya başlamıştır (Sintomer vd., 2013: 11).

Elbette bu süreçte Fransa, İtalya, İspanya gibi bazı ülkelerde devam eden katılımcı bütçe uygulamaları, siyasi aktörlerin veya politikaların değişiminden dolayı zaman zaman kesintiye de uğramıştır (De Oliveira, 2010). 'Yarının Şehirleri' sloganıyla vatandaş dostu modernizasyon ödülü alan (1993) ve Bertelsmann Vakfı'nın aktif olduğu yerlerden olan Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde benimsenen yaklaşım, başta Almanya Belediyeleri olmak üzere çeşitli ülkelerin kendi modelini oluşturması bakımından referans kabul edilmiştir (Sintomer vd., 2013: 11-12)

Katılımcı bütçe fikrinin 2004-2012 yıllarını kapsayan gelişim sürecinde bir Avrupa başkenti tarafından şehir düzeyinde uygulanan ilk girişim olan Lizbon katılımcı bütçe girişimi, yaklaşımın pek çok kente yayılmasında ve referans kabul edilmesinde rol oynamıştır (Bogo ve Falanga, 2023: 280). Bu dönemde bir Orta Afrika ülkesi olan Kamerun'da sivil toplum kuruluşu (STK) niteliğinde olan Yerel Kalkınma ve Katılımcılığı Teşvik Eden Eğitim Derneği'nin (ASSOAL) işbirliği ile STK'nın aktif rol aldığı bir katılımcı bütçe yaklaşımı benimsenmiştir (Sintomer vd., 2013: 56)

Birleşik Krallık örneğinde ise önce yaklaşımın tanıtılması ve uygulanabilmesi amacıyla kurulan katılımcı bütçe birimlerinin ulusal hükümet tarafından yapılan mali kesintilere maruz kalması sebebiyle kapatıldığı, buna istinaden yaklaşımın yaygınlaştırılmasını desteklemede yine STK'ların devreye girdiği görülmüştür (Röcke, 2013). Bu durum Brezilya'dan gelen katılımcı bütçe akımının değiştiğini ve artık bu evrede STK'ların aktif olduğu farklı örneklerin ortaya çıktığını gösterir. Yine bu evrede Polonya'da 2009 yılında çıkarılan bir yasa ile katılımcı bütçe fonu kurulmuş, fona katkıda bulunanlara belirli haklar tanıyan

katılımcı bütçe modeli ortaya çıkarılmıştır. Polonya, 2012 yılında bu fonun desteğiyle yaklaşımı Avrupa’da en çok icra eden ülkelerden biri haline gelmiştir. Asya ülkelerine sirayet eden yaklaşımda ise sıklıkla Porto Alegre modelinin referans alındığı gözlenir (Sintomer vd., 2013: 11-12).

Öte yandan 35 yıldır küresel ölçekte katılımcı bütçe deneyleri devam ederken, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) öneminin artması, özellikle son yıllarda teknolojik araçların büyük rol aldığı dijital katılımcı bütçe deneyimlerinin popüler hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Dijital pratikleri bünyesinde barındıran ilk web tabanlı dijital katılımcı bütçe versiyonunu 2006 yılında yine Brezilya yerel hükümeti tanıtmıştır (Pozzebon vd., 2016: 85). Söz konusu versiyon ile yerel idarelerle açık ve yüz yüze yapılan toplantılara katılmayan/katılamayan genç kuşağa, engelli bireylere, kırsal topluluklara ve meşgul profesyonellere erişim sağlayarak cazip hale getirmek dolayısıyla da katılım düzeyini genişletmek ve katılım maliyetlerini düşürmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda fiziki olarak gerçekleştirilen müzakere yöntemlerine ek olarak farklı dijital eklentiler aktif edilmiştir (Miori ve Russo, 2011: 43).

Dünya genelindeki dijital katılımcı bütçe deneyimlerine bakıldığında oldukça çeşitli BİT’in kullanıldığı görülür. Ipatinga (Brezilya), Lizbon (Portekiz), New York (ABD) kentlerinde olduğu gibi bazı uygulamalarda teklif toplama sürecinde elektronik teklif (e-teklif) yöntemine başvurulur. Kimi uygulamalarda dijital teknolojiler katılım ve mobilizasyonu iyileştirmek için kullanılır. Katılım, e-posta veya SMS mesajları aracılığıyla elektronik katılıma (e-katılım) dönüştürülerek çevrimiçi katılım imkânı tanınır. Belo Horizonte (Brezilya), Porto Allegro (Brezilya) ve Hamburg (Almanya) örneklerinde olduğu gibi kimi uygulamalarda ise vatandaşların tartışması ve etkileşim içinde bulunabilmesi için çevrimiçi tartışma forumları tercih edilir. Ayrıca sosyal ağlar da bu tür girişimlerin (özellikle gençlerin) teşvik edilmesi için kullanılır (Sintomer vd., 2013).

Çevrimiçi oylama mekanizmaları ise elektronik (e-)katılımcı bütçe deneyimlerinde kullanılan temel araçtır. La Plata (Arjantin), Cascais (Portekiz) gibi pek çok yerel yönetim bir projenin önceliklendirilmesi veya seçilmesi için telefonla oylamaya ek olarak SMS ile oylamayı da tercih eder. Bir diğer BİT eklentisi olan çevrimiçi izleme ile paydaşların sürecin izlemesi ve takip etmesi mümkün hale getirilmiştir. Porto Alegre, Sevilla (İspanya) gibi kentlerde görüldüğü üzere akıllı

telefon uygulamaları veya web siteleri aracılığıyla vatandaşların onaylanan projelerin uygulanma süreci, maliyet ve yüklenici şirket bilgileri, gecikme gerekçeleri gibi süreçlerle ilgili çeşitli bilgilere ulaşmasına imkân verilir (Sintomer vd., 2013).

BİT'in katılımcı bütçe sürecine dahil edilmesini bazı araştırmacılar maliyet ve zaman verimliliği, katılım düzeyinin iyileştirilmesi, şeffaflık bakımından avantajlı bulsa da pek çok kişi dijital bölünme, gerçek etkileşim, müzakere yetersizliği ve fırsat eşitliği bakımından güven kaybına yol açacağını düşünür (Barros ve Sampaio, 2016: 4). Diğer yandan Gordon ve arkadaşları (2016), geleneksel katılım araçları ile birden fazla sosyal medya platformlarının birleştirilmesiyle katılımın artırılması konusunda daha etkili sonuç alınabileceğini vurgular.

2011 yılından sonra hem bölgesel hem ulusal düzeyde yayılmaya devam eden katılımcı bütçe girişimleri COVID-19 pandemisinden kaynaklanan kısıtlamalar sebebiyle ciddi sekteye uğramıştır (Bogo ve Falanga, 2023: 280). Küresel düzeyde gelişimi halen devam eden katılımcı bütçe girişimlerinin; yaklaşık %39,42'ı Avrupa'da, %25,97'i Güney Amerika'da, %23,40'ı Asya'da, %8,39'u Afrika'da, %1,5'i Kuzey Amerika'da, %1,2'i Orta Amerika ve Karayipler'de, %0,12'i de Okyanusya'da uygulanmıştır. Diğer bir bakış açısı ile, dünyada katılımcı bütçe konseptinin %59'luk kısmı BM İnsani Gelişim Endeksine (HDI) göre, en yüksek seviyeye sahip 29 ülke tarafından uygulanmıştır. %28'lik kısmı HDI' de bir sonraki seviye olarak ifade edilen yüksek sınıfta yer alan 15 ülkeye, %8'lik kısmı orta sınıfta yer alan 10 ülkeye, %5'lik kısmı ise düşük sınıfta yer alan 15 ülkeye aittir. Bugün itibarıyla ise; Portekiz'de 3, Ukrayna'da 1, Güney Kore'de 1, Tayvan'da 1 ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti 1 olmak üzere toplam 7 adet ulusal düzeyde uygulama, 158 adet bölgesel düzeyde uygulama halen yürürlüktedir (Participatory Budgeting World Atlas, 2024).

Demokratik bir yönetim düşüncesi yönetimlerin meşruiyetini, adaleti ve ekonomik etkinliği tesis etmek amacıyla yönetimleri vatandaşların görüşlerine ve denetimine daha açık olmaya zorlar. Bu kapsamda faaliyete geçirilen ve çoklu yaklaşımlarıyla çeşitli biçimlerde uygulanan katılımcı bütçe, bir takım beklenti ve zorlukları beraberinde getirir. Dolayısıyla, benimsenen katılımcı bütçe tasarımı, farklı sonuç beklentilerini ve riskleri barındırır (Sintomer vd., 2008). İzleyen iki alt

başlıkta katılımcı bütçeden beklentiler, yaşanan zorluklar ve çekinceler tanıtılmaktadır.

1.2.4. Katılımcı Bütçelemenin Gerekçeleri

Katılımcı bütçe yaklaşımı ilk ortaya çıktığından günümüze sıklıkla yoksul veya dışlanmış topluluk grupları lehinde bir yönetişimin şeklinde bir ideal tip olarak görülmüş ve bu beklenti ile tüm dünyada popüler olmuştur. Bu bakış açısıyla katılımcı bütçe çoğunlukla halkın kararlarını esas alan, aşağıdan yukarıya deneyimleri içeren ve kaynakların dağıtılmasında sosyoekonomik düzeylere odaklanan bir mütalaayı harekete geçirme girişimidir. Söz konusu müspet durum, katılımcı bütçenin temelindeki ana gerekçe olarak kabul edilmektedir. İdeal demokrasiye erişmek için yeni kurulan karar mekanizmaları ile vatandaş karar alma süreçlerine dahil etmek; aynı zamanda seçim ve markalaşma getirileri sağlayacak, kendi seçmen ağını oluşturacak ve yönetilebilirliği artırabilecek siyasi seçim stratejisinin de bir parçasıdır (Pin, 2022; Pereira ve Figueira, 2022).

Katılımcı bütçe, yalnızca bir yönetim mekanizması olmayıp aynı zamanda kamu sektörü ve vatandaşlar arasında bir köprü görevi de görür. Bu bağlamda katılımcı bütçenin iki temel amacı vardır; vatandaşları doğrudan karar alma sürecinin paydaşı yaparak iktidar gücünün tabana yayılması ve kamu sektörü ile toplum arasında güvene dayalı ilişkinin tesis edilmesi. Bu misyonları gerçekleştirmek üzere tasarlanan katılımcı bütçe, hem şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlayarak yolsuzluğun azaltılmasında hem de etkili bir kent yönetimi ortaya çıkarılmasında çeşitli faydalar getirmesi beklenir (Sintomer vd., 2013).

Hesap verilebilirlik ve şeffaflığın sürdürülebilirlik kazanımları getirmesi de beklenir (Sinervo vd., 2024: 3). Sürdürülebilirlik¹, yönetişim ve kamu mali yönetimi alanlarında önem arz eden ve tam olarak ulaşılması güç bir olgudur. BM

¹ Bir politika kavramı olarak sürdürülebilirlik başlangıçta bir yandan insanoğlunun daha iyi bir yaşama yönelik arzuları ile diğer yandan doğanın getirdiği sınırlamalar arasındaki gerilimle ilgiliydi. Zaman içerisinde kavram sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç boyutu kapsayacak şekilde yeniden yorumlanmıştır. Yaygın bir kabule göre sürdürülebilirlik; gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarının karşılanabilmesidir (Kuhlman ve Farrington, 2010).

2030 Gündemi hedeflerine (özellikle 11/3 ve 16/7 hedefleri²) göre vatandaş katılımı ve sürdürülebilirlik ilişkilidir. Her düzeyde, hassas, kapsayıcı, katılımcı ve temsil gücü yüksek karar almanın temini sürdürülebilirliğin bir ön koşuldur. Vatandaş katılımı, hem sosyal, ekonomik ve çevresel hem de kentsel sürdürülebilirliği tamamlayan öğelerden biridir (Allegretti ve Hartz-Karp, 2017: 203; Sinervo vd., 2024: 5-7; Falanga vd., 2021: 2-4). Bu bağlamda katılımcı bütçe, demokratik perspektifte sürdürülebilirliğe değer katan, neoliberal ekonomik ve toplumsal vizyona muhalefet eden ya da onu dönüştüren bir araç olduğu kabul edilebilir (Goldfrank ve Schneider, 2006: 22).

Gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla bireyler hükümet seviyelerinin yetki ve sorumlulukları ile ilgili temel bilgilere vakıf değildir. Bazı araştırmalarda, katılımcı mekanizmalar ile halkın bütçeleme sürecine katılımının bireylerin; demokratik kabiliyetlerini, sosyal ve siyasi farkındalığını artırdığı yönünde olumlu değerlendirmelere yer verilmiştir. Dolayısıyla katılımcı bütçeleme, toplumsal bilinç düzeyini geliştirmenin bir yolu olabilir. (Wampler, 2007: 39).

Katılımcı bütçenin en önemli katkılarından biri, zengin bir fikir envanteri oluşturma potansiyelidir. Katılımcı süreçler çoğunlukla yaratıcı çözümler ortaya çıkarma kapasitesine sahiptir. Katılımcı bütçe, yerel düzeyde başlatılsa da küresel ölçekte etkilere de sahiptir. Örneğin, iklim değişikliğini azaltma stratejilerinin geliştirilmesi ve tanımlanması gibi konularda sağlanan katkılar, elde edilen faydaların uluslararası düzeyde yayılmasına imkân tanıyabilir. Ayrıca, toplumlar genellikle birbirlerinin deneyimlerinden faydalananarak bu süreçleri iyileştirebilmektedir (Cabannes, 2021: 374).

Öte yandan yapılan araştırmalar, yerel düzeyde benimsenen katılımcı bütçe yaklaşımları ile özellikle gelir düzeyi düşük bazı yerel topluluklarda temel altyapı, temizlik, sağlık ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi konusunda önemli

² İlgili hedef ve alt hedefler şu şekildedir. **Hedef 11:** Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir hale getirmek. **Hedef 11.3:** Tüm ülkelerde katılımcı, bütünleşik ve sürdürülebilir insan yerleşimi planlaması ve yönetimi için kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşme ve kapasitenin geliştirilmesi. **Hedef 16:** Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumların teşvik edilmesi, herkes için adalete erişimin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların inşa edilmesi. **Hedef 16.7:** Her düzeyde duyarlı, kapsayıcı, katılımcı ve temsili karar alma süreçlerinin sağlanması.

kazanımlar elde edildiğini gösterir (Blair, 2012; Gonçalves, 2014). Yaklaşım, kaynakların sadece yoksul mahallelerin ihtiyaçlarını gidermeyi değil aynı zamanda asgari düzeyde verimsizlik ve sızıntıyla harcanmasını hedefler (Boulding ve Wampler, 2010). Vatandaşların kamu bütçesine katılımı, vatandaşların istekleri ile kamu politikaları tarafından sağlananlar arasındaki uçurumun kapatılmasına olanak tanır (Pereira ve Figueira, 2022: 2).

Katılımcı bütçenin; katılımcıların bütçe okuryazarlığını, siyasi kültür ve yeterliliklerini geliştirmesi üzerinde olumlu etkileri olabilir. Ancak bu gelişim, yerel yönetimin benimsediği katılımcı yaklaşım ve müzakerelerin sıklığı ile yakından ilgilidir. Yıllık tek etkinlik yerine periyodik olarak gerçekleştirilen müzakereler katılımcıların belli alanlarda uzmanlaşmasına, vatandaşlar ile STK'ların koordineli çalışmasına, toplumsal bütünleşmeye zemin hazırlar (Sintomer vd., 2008). Üstelik bu süreçlerin baştan sona kadar kamuoyuna açık olarak yürütölmesi bilgi asimetrisi sorununu da azaltır (Tan ve Dikicioğlu, 2012: 142).

Araştırmalar bazı kentlerde, katılımcı bütçe yaklaşımının benimsenme düzeyi ile vatandaşların ve işletmelerin vergi ödeme eğilimi ve istekliliği arasında pozitif bir ilişki olduğu dolayısıyla katılımcı bütçeleme sonrası yerel düzeyde kamu gelirlerinin arttığını göstermiştir (Park, 2020: 25; Cabannes, 2015: 272). Örneğin katılımcı bütçenin aktif biçimde uygulandığı Brezilya'nın Canoas kentinde 2008 ve 2012 yılları arasında belediye gelirlerinin yaklaşık iki katına çıkması katılımcı bütçe ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca katılımcı bütçe sürecinde topluluk ve komitelerin gözetiminde hayata geçirilerek sürdürölen inşaat projelerinin maliyetlerinin düştüğü, hatta sadece uygulama maliyetlerinin düşmesiyle kalmayıp daha kaliteli yapılar ortaya çıktığı da rapor edilmiştir. Bu da aslında etkili bir biçimde işletilen katılımcı bütçe uygulamalarının yerel borç ve yükümlölük boyutunu azaltarak daha etkili bir bütçe yönetimine katkıda bulunduğu anlamı taşır. Ayrıca vatandaşların katılımcı bütçeleme sürecinde kabul edilmiş projelere daha çok teveccüh ettiği de gözlemlenmiştir. Katılımcı bütçe ile finanse edilen meydan, tesis veya kamusal alanlara vatandaşların daha fazla özen göstererek bakım ve kullanımları konusunda hassasiyet gösterdikleri bildirilir (Cabannes, 2015: 272).

Katılımcı bütçe deneyimlerinin gösterdiği diğer bir bulgu, yaklaşımın uygulanabilirliğine yönelik olumlu tutumların kent nüfusunun artışı ile paralellik

göstermesidir. Bu durum katılımcı demokrasi pratiğinin ancak küçük kentlerde daha verimli olacağı şeklindeki yaygın kanaate bir baş kaldırıdır. Uygun koşullar sağlandığı durumda katılımcı bütçe, nüfusu yoğun bölgelerde de başarılı biçimde uygulanabilir ve arzu edilen sonuçlar elde edilebilir. Bu koşullar iki kategoride toplanabilir. Birincisi, katılımcı bütçenin yerel hükümetler/yönetimler ve STK'lar tarafından zaten büyük metropollerde uygulanmak üzere oluşturulmasıdır. Bu noktada başarılı sonuçlar için kalabalık kentlerin heterojen yapısı dikkate alınmalı, çeşitli kurullar ve kurallar tanımlanarak kolaylaştırıcı önlemler geliştirilmelidir. Kısacası birinci koşul çeşitliliği de dikkate alan kurumsallaşmış bir yapı tasarımıdır. İkincisi ise, STK'ların büyük kentlerde kimi zaman iş birliği içinde kimi zamanda muhalefet göreviyle faaliyet gösterebilmesidir. Katılımcı bütçeleme bu baş kaldırısı dünyada kentleşmenin ve kent nüfuslarının gittikçe arttığı düşünüldüğünde katılımcı demokrasilerin uygulanması bakımından umut vericidir (Wampler, 2007b: 74; Falanga, 2023:2).

1.2.5. Katılımcı Bütçeleme Zorlukları ve Çekinceler

Yönetim süreçlerinin ve vatandaş katılımının daha demokratik hale getirilmesinde vazgeçilmez bir değer olarak kabul edilen katılımcı bütçe uygulamada katılımcı bütçeleme riskleri olarak nitelendirilen birçok zorluk da barındırır. Bu risklerden ilki katılımcı bütçe uygulamasının seçim döngüsüne aşırı duyarlı olmasıdır. Tabana yayılan bir katılımcı bütçe girişiminde bile siyasi iklimdeki iniş çıkışlar sebebiyle temel ilkeler zedelenebilir. En başarılı deneyimlerden olan Porto Alegre örneği bile göstermiştir ki, daha sonra yönetime seçilen yerel yönetim temsilcilerinin taahhüt eksikliği ve toplumla diyalogunun zayıf olması katılımcı bütçeye olan ilgiyi ciddi ölçüde zayıflatabilir. Daha kötüsü Yine Alagoas ve Rio de Janeiro örneklerinin gösterdiği gibi seçilmişlerin uygulamayı devam ettireceği ya da önemseyeceğine dair bir güvence olmayabilir (Pereira ve Figueira, 2022: 8). Elbette bu riskler seçmenlerin tercihlerine bağlı olarak belli ölçüde yine seçmenler tarafından azaltılabilir. Katılımcı bütçenin sürdürülebilirliği yalnızca politikacıların takdirine değil seçmenlerin tercihlerine de bağlıdır.

Baiocchi ve Ganuza (2014), katılımcı bütçenin diğer bir riskini tüm vatandaşlara eşit biçimde ve gerçek anlamda yetki devrinin yapılmamış olmasından kaynaklandığını belirtir. Yazarlar, katılımcı bütçeyi iki boyut ile tanımlar. Birinci boyut; yerel yönetimler ile vatandaşların demokratik bir şekilde proje ve öncelikleri konuşup tartıştığı toplantılar şeklinde sürecin iletişimsel boyuttur. Katılımcı bütçeleme sürecindeki toplantıların potansiyel yararlanıcıların etkin olacağı karar alma mekanizmalarına bağlanması ise güçlendirme boyutudur. Yazarlar katılımcı bütçenin küresel gelişiminde çok sayıda uygulamada yöneticilerin sadece iletişim boyutuna ehemmiyet gösterdiğini, güçlendirme boyutunu ise sıklıkla ihmal ettiğini iddia eder. Onlara göre bu durum vatandaşlara katılımcı süreçlerde karar verme gücünün devredilmediği veya sınırlandırıldığı anlamına gelir. Bu tür uygulamaların vukuu halinde katılımcı bütçenin göstermelik kalma riski vardır. Böyle durumlarda toplumun katılımcı bütçeleme sürecine olan güveninin sarsılması, yaklaşıma olan ilginin azalması ve toplum-devlet ilişkisinin zarar görmesi muhtemeldir.

Katılımcı bütçe, doğası gereği yerel yönetimlerin kilit konumda olduğu işbirlikçi bir süreçtir. Bu süreçlerde yerel yöneticilerin baş rolde olması aynı zamanda katılımcı programların manipüle edilme riskini de ortaya çıkarır. Siyasi temsilciler veya yetkililer eğer isterlerse kendi gündemlerini veya etkisi altında oldukları baskı ve çıkar gruplarının taleplerini uygulamaya geçirebilmek için katılımcı girişimleri kullanabilir (Wampler, 2007a).

Teorik açıdan irdelendiğinde katılımcı bütçe, toplum ve kamu yararını gözeten bir girişimdir. Öyleyse bütçeleme müzakerelerine dahil olanların kendi kişisel çıkarlarına değil ortak kamu çıkarlarına odaklanması beklenir. Fakat bazı yazarlar, katılımcıların çoğunun bireysel menfaatleri elde etme arzusuyla hareket ettiklerini, objektiflik ve rasyonellikten uzaklaşabildiklerini öne sürer. Söz gelimi, sosyoekonomik açıdan düşük gelirli vatandaşların da varlıklı ve seçkin bireylerin de kamu çıkarlarına dair fikirleri kişisel çıkarları tarafından biçimlenir. Katılımcı bütçeleme süreçlerinde müzakereler sıklıkla baskın olan, ustaca fikir yürüten gruplar tarafından şekillendirilir ve bu baskınlıkları bilgi, iletişim ve ikna gibi becerileri zayıf katılımcıların itiraz etmekte çekingen kalmasına neden olur. Bu sebeple araştırmacılar, katılımcı bütçe müzakerelerinde topluluk üyelerinin kendi menfaatleri doğrultusunda savunma yapmasının müşterek kararlar yerine daha fazla bölünmeye neden olduğunu ileri sürer (Holdo, 2020: 1356).

Montambeault ve Goirand (2016)'a ait bir araştırma Recife (Brezilya) kentinde bütçeleme sürecinin daha iyi organize olan grupların lehine sonuçlanması sebebiyle topluluklar arasındaki eşitsizliğin arttığını göstermiştir. Grillos (2017)'un araştırması da Surakarta (Endonezya) kentinin katılımcı bütçeleme deneyiminde daha teklif sunma aşamasından itibaren yoksul kesiminin, iyi organize olmuş baskın gruplara kıyasla pasif kaldığını ve tekliflerini sunma ihtimalinin daha düşük olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla katılımcı bütçenin teoride geçtiği şekilde yalnızca kamu yararı boyutu yoktur, kaynakların yeniden ve optimal dağılımı niyetinden uzaklaşabilen, yapısal baskıların ve organize aktör veya grupların etkisinde kalabilen zayıf bir yönü de mevcuttur (Hayduk ve öte., 2023).

Katılımcı bütçeye sıklıkla yöneltilen eleştirilerden birisi de tahsis edilen bütçenin genelde küçük kalmasıdır. Özellikle kamu gelirlerinden sınırlı pay alabilen yerel yönetimler, yapılan bir hesaplama göre bütçe kaynaklarının %5'ten daha azını katılımcı girişimlere tahsis etmektedir. Bu bütçe kısıtı çoğu yerel yönetimde katılımcı bütçe ile önemli ve büyük projelerin teşvik edilmesini sınırlar (Filipiak ve Dylewski, 2018: 16; Cabannes, 2015: 270; Pereira ve Figueira, 2022: 13). Katılımcı vatandaş sayısının artırılması, toplum önceliklerinin daha iyi ele alınması, paydaşların hayal kırıklığının azaltılması ve yenilikçi fikirlerin ortaya çıkarılması için sıklıkla bütçe büyüklüğünün artırılması önerilir (Bartocci vd., 2023: 766).

Diğer taraftan literatürdeki katılımcı bütçe araştırmaları genellikle demokrasi ilişkili siyasi problemlere odaklanmıştır. Oysa katılımcı bütçe yaklaşımı siyasetle olduğu kadar ekonomi ile de yakından ilgilidir. Her şeyden önce katılımcı bütçeleme yerel ekonomik koşulların anlaşılmasını gerektirir. Oysa uygulamada sıklıkla, katılımcıların ekonomi politikaları açısından değer yaratacak uzun vadeli projeleri toplantılarda tartışması gerekirken, kısa ve orta vadeli ihtiyaçların güvence altına alınmasını ve bu doğrultuda belediyelerin yapacağı harcamalar gündem olur. İlaveten katılımcıların çoğunluğunun finansal okuryazarlığının düşük olması sebebiyle bütçeleme süreçlerinde karmaşıklıklar ortaya çıkar. Bu karmaşanın giderilmesi için yerel yönetimlerin, katılımcıların en azından belli bir seviyede okuryazarlığa erişmesi için teknik eğitim faaliyetleri organize etmesi gerekir. Ancak pek çok katılımcı girişimde bu eğitim fırsatlarının sağlanmaması veya yapılan eğitimlere olan ilginin düşük kalması kaliteli bir katılımcı sürecin

gerçekleştirilmesini engeller (Medvecky ve Macknight, 2017: 8; Wampler, 2007a: 45).

Diğer bir tartışma hükümet (federatif sistemler için) ya da yerel otorite (üniter sistemler için) üzerinedir. Katılımcı bütçe uygulamalarında hükümeti/yerel otoriteyi tanımlayan kurumsal yapı, boyut ve kapsam olarak geniş tutulur. Bu durum katılımcı süreçlerde karar alma, uygulama ve denetleme akışlarına profesyonel olmayan birtakım kurul ve komisyonların dahil edilmesi anlamını taşır. Dolayısıyla yerel yönetimler/hükümetler, hem katılım faaliyetlerinin organize edilerek katılımcılara eğitim verilmesi hem de idari iş ve süreçlerin yürütülmesi ve yönetilmesi bakımından zaman ve emek maliyeti ile karşı karşıya kalır. (Pereira ve Figueira, 2022: 15).

Yerelleşmenin temsilciler ile vatandaşlar arasındaki bağı kuvvetlendireceği iddiasında uzlaşan yerelleşme savunucusu teorisyenler katılımcı süreçlerin ölçeklendirilmesi noktasında farklı görüşler sunar. Wampler (2000), kaynakların adil bir biçimde dağıtılabilmesi için en uygun ölçeklendirmenin mahalle veya ilçe düzeyinde uygulanan mikro yerel ölçek olduğunu iddia eder. Diğer bir çalışmasında Wampler (2007a) yerel ölçekte uygulanan programlarda yerel kamu politikalarına odaklanmayı kolaylaştırdığını ve karar alma süreçlerinde yerel düşünme ve örgütlenmenin toplumların temel sorunları olan işsizlik, şiddet, eğitim gibi ulusal hatta küresel ölçekli sorunları çözüme kavuşturmada zaman ve enerji tasarrufu sağladığını vurgular.

Moir ve Leyshon (2013), yerel yönetimlerin vatandaşlara toplumsal kontrolü sezdirmemek uğruna göstermelik olarak sempatik bir tutum sergilediklerini, katılımcı bütçe uygulamalarında da çoğunlukla paternalist³ bir yaklaşım içinde olacaklarını, bundan dolayı ölçeklendirmenin rekabetçi modellere uygun biçimde yapılması durumunda fayda üreteceğini iddia eder. Mohan ve Stokke (2000), merkezi olmayan hizmet sunumunun hem yerel eşitsizlikler ve güç ilişkilerini sarsacağını, hem de yerel halkın ulusal siyasetten kasıtlı olarak uzaklaştırılması münasebetiyle çıkar sağlanabileceğini savunur. Ancak ölçek

³ Paternalist yaklaşım: Paternalizm, örgütsel hiyerarşi içinde yöneticinin kurumu aile benzeri bir yapı olarak gördüğü, çalışanlarına hem kişisel hem de mesleki alanlarda koruyucu ve yol gösterici bir tutum sergilediği; buna karşılık olarak ise çalışanlardan örgüte ve yöneticisine karşı yüksek düzeyde sadakat ve bağlılık talep ettiği bir yaklaşımdır (Köksal, 2011).

konusunda kesin bir sınır vermez. Sintomer (2005) ise belediye düzeyinde ölçeklendirilen katılımcı bütçenin daha fazla şeffaflık sağladığını ifade eder.

Bütçeleme dâhil tüm katılımcı uygulamalar, temsili demokrasinin aksaklıklarının giderilmesinde, sosyal adaletin ve şeffaflığın güçlendirilmesinde etkili araçlar olarak değerlendirilebilir; ancak bu uygulamaların her soruna çözüm sunan tek ve kesin bir yöntem olduğu söylenemez. Bazı araştırmacılar birtakım uygulamada katılımcı forumların teknik yeterlilikten yoksun olduğunu ve çoğunlukla uzun vadeli bir stratejik planlama olmaksızın acil ve kısa vadeli ihtiyaçlara cevap verdiği yönünde endişelerini dile getirir (Jaramillo ve Wright, 2015). Elbette başarıya ulaşmakta yerel yönetimlere mali ve siyasi özerkliğinin sağlanmasının payı büyüktür ama uzun vadede geleneksel yönetim anlayışı yıkılıp demokrasi ve insan odaklı başka bir dünya mümkün kılınacaksa eğer sadece yukarıdan aşağıya dayatma şeklinde olan düzenin ortadan kaldırılması da gerekir (Sintomer vd., 2008: 176).

1.3. Katılımcı Bütçenin Genel Çerçevesi

1.3.1. Katılımcı Bütçenin Tasarımı

Ülkelerin farklı sosyoekonomik ve sosyopolitik koşullara sahip olması nedeniyle katılımcı bütçe erken dönem tarihsel bağlamından koparak yerel dinamiklere göre yeniden uyarlanmış ve katılım politikalarında farklılaşmalar olmuştur (Ahn vd., 2023; 401). Kimi uygulamalarda katılımcı bütçe tasarımı vatandaş ile müzakere edilmeden yalnızca bütçeye ilişkin bilgilendirmeye imkân verirken, kimileri ise güçlü katılım yöntemlerine olanak tanır. Katılımcı bütçeden söz edebilmek için nominalist bir tarif yeterli değildir. Prensip olarak bir katılımcı bütçe şu asgari ortak koşulları gerektirir (Sintomer vd., 2008: 5-6):

1) Katılımcı bütçe uygulamasının temel amacı sınırlı kaynaklar ile öncelikli ihtiyaçların karşılanmasıdır. Bunun için ilk koşul, ihtiyaç duyulan kamu hizmetinin mali/finansal boyutunun tartışılması gerekliliğidir,

2) Merkezi yönetim sistemine bağlı olmayan, belli yetkileri olan, belde veya kent gibi yerleşim bölgelerinin bağlı olduğu bir kamu idaresi gerekir,

3) Katılımcı bütçeleme yinelenen süreçlerdir. Bütçe ile ilgili herhangi bir konuda yapılan tek seferlik halk oylaması katılımcı bütçe değildir,

4) Bazı kurul toplantılarının veya konferans gibi etkinliklerin halka açık yapılması katılım anlamına gelmez. Vatandaş ile gerçek bir istişare süreci olmalıdır,

5) Son olarak tüm karar ve planların uygulanması sonrasında sorumlular hesap vermelidir.

Fung (2006), katılımcı programların tasarımının karmaşıklığını gidermek, kuramsal olasılıkların çeşitliğini anlamak, potansiyelleri ve kısıtları analiz etmek için üç boyutlu bir katılımcı bütçe çerçevesi geliştirir. Çerçevenin üç boyutu şunlardır;

- 1) Kimler katılacak (kim),
- 2) Katılımcılar birbirleriyle (nasıl) iletişim kuracak ve karar alma şekilleri,
- 3) Birlikte aldıkları karar ve bu kararın kamu politikaları üzerindeki etkisi (ne) olacak.

Bu boyutlar, katılımcı tasarımların; meşruiyet, adalet ve etkinlik açısından değerlendirilmesini ve bu hususların programa yüklenen hedeflerle ilişkilerinin ortaya konulmasını kolaylaştırmak için önerilmiştir.

Dünyada vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin kamusal karar alma süreçlerine daha fazla katılımının sağlanması benimsenen bir ilke olmakla beraber uygulamada katılım belirli sosyal gruplar ile sınırlı kalabilmekte ve spesifik çıkarlara odaklanmış katılımcı bütçe tasarımları yaygındır. Örneğin, sosyoekonomik bağlamda benzer profile sahip Latin Amerika kentlerinde; müzakere odaklı, vatandaş karar sürecinde özgür kılan, aşağıdan yukarıya ve yatay örgütlenen bir tasarım benimsenirken sosyoekonomik farklılıkları belirgin Avrupa kentlerinde çoğunlukla sol eğilimli politikacıların katılımcı bütçeyi daha çok benimsediği, iletişim ve müzakere basamağında sürecin iyi işletildiği fakat sonraki aşamalarda dezavantajlı topluluklar yerine bazı sosyal örgütlerin güçlendirildiği dikey örgütlenen tasarımlar yaygındır (Ahn vd., 2023; 399-401).

Uygulamada katılımcı bütçe tasarımları içerisinde en belirgin farklılık hedef katılımcı kitlesinde ortaya çıkar (Ebdon ve Franklin, 2006: 439). Bu noktadan hareketle katılımcı bütçe uygulamaları, katılımcı bütçelemenin ideal tipleri olarak altı kategoride sınıflandırılır (Sintomer vd., 2008; Sintomer vd., 2013).

1. *Katılımcı Demokrasi Tipi:* Modelin katılımcıları sıradan vatandaşlardır. Özellikle işçi sınıfının katılımına eğilimlidir. Bu sebeple sosyal adalet açısından önceliklerin tersine çevrilmesine ciddi derecede katkıda bulunan model olarak öne çıkar. Modelin zaafı, yerel yönetimlerle iş birliği yapmaya istekli ve mobilize bir toplum gerektirmesidir. Uygulamadaki zorluğu ise, sivil katılımın idari modernizasyonla başarılı bir şekilde ilişkilendirilmesi ve mobilize edilmiş toplumun kurumsal çerçeveye dahil etmekten kaçınmasıdır.
2. *Yakınlık Demokrasisi Tipi:* Modelin isminde geçen yakınlık hem coğrafi yakınlığı hem de kamu idareleri ile yerel yönetimler arasındaki kurulacak güçlü iletişimi imgeler. Katılımcılar, sıradan vatandaşlardan rastgele seçilir. Katılımcı vatandaşların fikirleri dinlenir ancak sunulan fikirler arasından projeye dönüştürme olasılığı en yüksek olanı temsilciler (yerel parlamento üyeleri) tarafından seçilir. Yani daha çok istişare odaklı bir modeldir. Modelin güçlü yanı, yerel yönetimler ile vatandaşlar arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve yerel dinamizm prensibi olmasıdır. Zayıf yanı ise, karar yetkisinin vatandaşa devredilmemesi ve temsilcilerin proje seçimi konusunda keyfi tutum içinde olabilmesidir.
3. *Katılımcı Modernleşme Tipi:* Katılımcılar çoğunlukla orta sınıf vatandaşlardır. Modelin kaynağının devletin daha meşru ve verimli olması (modernleştirilmesi) noktasında hedeflenen yeni kamu yönetimi stratejilerinin olduğu düşünülür. Yakınlık demokrasisi tipinde olduğu gibi katılım seviyesi danışma düzeyinde kalır. Modelin güçlü yanı, kamu yönetimini modernize etmenin katılımcılık ile bağlantılı olduğunu prensip edinmesidir. Zayıf yanı ise, toplumun dezavantajlı durumda olan kesimlerinin çıkarına olan sosyal adaletle ilgili konuların ortaya konulmasını zorlaştıran bir model olmasıdır.
4. *Çok Paydaşlı Katılım Tipi:* Katılımcı bütçenin, vatandaşlar, özel teşebbüsler, STK'lar gibi çok paydaşlı bir yapıya sahip olması gerektiğini savunan bir modeldir. Katılımcı prosedürler karar yetkisi tanısa bile bu modelde sivil toplumun etkisi zayıf olup özellikle özel şirketler daha avantajlıdır. Bu sebeple katılımcı demokrasi ile taban tabana zıttır. Zayıf yanı, katılım ile modernizasyon arasında bağlantıyı zayıf tutması ve

katılımcı paydaşlar arasındaki dengesiz güç dağılımının devam etmesine izin vermesidir.

5. *Neo-Korporatizm Tipi*: Korporatizm, toplumsal çıkarların ve grupların devlet tarafından tanınarak ve örgütlü bir biçimde karar alma süreçlerine dâhil edilmesi anlayışıdır. Dolayısıyla modelin katılımcıları; STK'lar sendikalar gibi örgütlü gruplar, yaşlılar göçmenler gibi kırılgan sosyal gruplar, ajanslar ve çeşitli kurumlardır. Bu modelin temelinde, yerel yönetimlerin toplumsal çeşitliliği temsil eden katılımcılarla diyalog kurma düşüncesi vardır. Sivil toplum süreçte yer alsa da prosedürel bağımsızlığı oldukça düşüktür. Model istişare yönünden güçlü fakat projelerin hayata geçirilmesi bakımından zayıftır.
6. *Toplumsal Kalkınma Tipi*: Katılımcıları çoğunlukla yerel topluluk birliklerinin üst sınıf işçilerinden oluşur. Projeleri de kamu görevlileri değil bu topluluk üye/yöneticileri uygular. Modelin temeli, toplumsal kalkınmadır. Yüksek bir müzakere gücüne sahiptir. Bu nedenle, STK'ların rolü dezavantajlı veya toplumsal olarak dışlanmış topluluk gruplarının haklarını savunduğunda belirleyicidir. Toplumsal kalkınma tipi bütçelemeye, sivil toplumun etkisi güçlü, yerel yönetimlerin etkisi ise zayıftır.

Katılımcı bütçe tasarımlarında katılımcı olacak vatandaşların belirlenmesi hem en güç hem de en önemli aşamalardan biridir. Her şeyden önce katılımcı bütçe, halk adına yetkili temsilcilerin veya idari yöneticilerin geleneksel karar alma süreçlerinde halkın tercihlerine uygun politika geliştiremeyecekleri varsayımına dayanır. Vatandaşların yönetime ortak etmenin tercihlere uygun politika tasarımı için gereklilik olduğu düşünülür. Ancak bu büyük ölçüde karar alma süreçlerinde kimlerin katılımcı olduğuna da bağlıdır. Katılımcıların ilgili nüfusu temsil (çeşitlendirilmiş katılımcılar) düzeyi, doğru karar verebilme bilgi ve yetkinliğine sahip olma, katılımcıların katılmayanlara karşı duyarlı olması ve hesap verebilirlikleri ile farklı perspektiflerin dışlanmadan değerlendirilmesi gibi kriterler etkili çözüme ulaşmakta belirleyici olur (Fung, 2006).

Katılımcı seçimi için beş yöntem geliştirilmiştir. En çok tercih edilen ve herhangi bir seçim kısıtlaması içermeyen ilk seçim yöntemi, *herkese açık* olmalıdır. Bu yöntemde katılımcılar, toplumun tamamını temsil edecek şekilde farklı sosyal

gruplardan tesadüfi olmayacak şekilde seçilerek genel nüfusu en iyi temsil eden bir alt küme oluşturulur. Herkese açık olması (aynı zamanda eşit şans verilmesi) cazip bir yöntem gibi görünse de genellikle genel nüfusu çok iyi temsil eden alt küme oluşturulmakta zorluk çekilir. Bunun nedeni, nispeten daha iyi eğitim almış veya zengin bireylerin, bu imkanlara sahip olmayanlara kıyasla katılımcı olmaya daha istekli olmasıdır. Bu sorunun üstesinden gelmeye çalışan yöntem, *seçici katılım* yöntemidir. Katılım ihtimali düşük olan alt sosyal gruplar hedef kitle olarak belirlenerek bu gruplardan katılım arttırılmaya çalışılır. Bu noktada katılımı cazip hale getirmek için çeşitli teşvikler uygulanabilir (Fung, 2006: 67; Ebdon ve Franklin, 2006: 439).

Üçüncü yöntem, genel nüfustan *rastgele seçim* tekniğidir. Bu seçim vatandaş jürileri, planlama komiteleri gibi oluşumlar tarafından ya da bizzat yerel yönetim temsilcileri tarafından bireylerin tesadüfi olarak seçilmesi suretiyle yapılır. Dördüncü yöntem, *meslektan olmayan paydaşların davet edilmesi*dir. Bu paydaşlardan, katılımcı olmak istemeyen benzer ilgi alanları veya bakış açısına sahip bireyleri, güçlü bir istek ve enerjiyle ücretsiz bir şekilde temsil etmeleri istenir. Son yöntem ise katılımcıların *profesyonellerden* oluşmasıdır. Seçilen profesyoneller genelde örgütlü çıkar ve baskı gruplarının ücretli temsilcileri veya kamu görevlileridir (Ebdon ve Franklin, 2006: 439; Fung, 2006: 68).

Katılımcı çeşitliliğinin sağlanmasına ilave olarak katılımcı bütçe tasarımları; şeffaf, anlaşılabilir, adil ve bağımsız politika yapma süreçlerini teşvik edecek tipte planlanmalıdır. Örneğin, kaynak tahsislerinde bölgelerin ve toplulukların sosyoekonomik durumlarının esas alınacağı şeklindeki bir prensibe göre formüle edilen programların, gelir eşitsizliklerini azaltabilmesinde katılımcı tasarımı bile etkili olur (Wampler, 2000: 7). Katılımcı bütçe; cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim seviyesi, engellilik, ırk, dil gibi farklılıkları temsiliyette dışlamayan ve ekonomik, sosyal ve kültürel dinamikleri göz önünde bulunduran biçimde tasarlanmalıdır. Bilgi akışında sorun olmayan, güvene dayalı, fikirlerin rahatça paylaşılması için zaman ve mekân sağlayan çok yönlü işlevsel bir tasarım inşa edilmelidir. Araştırmalar, tasarımların esnek bir formda yapılandırılarak yaşanan deneyimler ışığında geliştirilmesinin katılım ve angajmanın iyileştirmenin anahtarı olduğunu da göstermiştir (Bartocci vd., 2023). Ayrıca ideal bir katılımcı bütçe tesisi

için tasarım sürecinde, kamu ve özel sektör aktörleri, vatandaşlar ve diğer sivil temsilcilerin iş birliği yapmaları gerekir (Manes-Rossi vd., 2023).

Vatandaş katılımı sıklıkla, bireylerin hükümete olan güvensizliğini azaltan ve kamu hizmetlerine yönelik farkındalıklarını arttıran bir mekanizma olarak değerlendirilir. Araştırmalar, katılımın yüksek olduğu tasarımlarda vatandaşların yerel yöneticilere daha az kuşkuyla yaklaştıklarını göstermiştir. Güvenin tesisi için katılımı teşvik edilmeli, sürecin hemen başında hedefler katılımcılarla birlikte belirlenmeli, elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirilmeli ve değerlendirme sonuçları beklentilerle karşılaştırılarak birlikte tartışılmalıdır. Bu olumlu tecrübelerin ve vatandaşların geri bildirimlerinin ne ölçüde dikkate alınacağı bütçeleme sürecinin sonraki katılım süreçlerinde vatandaş katılımının yoğunluğunu da doğrudan etkiler. Katılımcı programların tasarımında katılımın zamanlaması da dikkat edilmesi gereken etkenlerdendir. Sürecin geç aşamalarında alınan katılımcı girdilerinin sonucu etkileme olasılığı düşüktür. Girdilerin zamanında alınması hem katılımcıların bütçeyi benimsemesine hem de kaynak tahsisi gibi kararların şekillendirilmesine katkıda bulunur (Ebdon ve Franklin, 2006).

Bireylerin katılımcı süreçlere katılmasına etki eden en önemli unsurlardan birisi elbette programların tasarımıdır. Hükümetler katılımcı program tasarımlarını dizayn ederken vatandaş katılımına imkân verecek şekilde formüle etmelidir. Ancak bunun yanında çevresel koşulları da katılıma elverişli hale getirmelidir. Bu bağlamda öncelik yasal altyapının tesisidir. Çünkü katılım, sadece vatandaşın arzusuyla değil iktidardaki gücün ve yasal altyapının da desteklediği ölçüde gerçekleşir (Miller ve Evers, 2002: 235-247).

Ayrıca siyasi iklimi olumlu olan -politikacıların ve kamu görevlilerinin iş birliğine açık olduğu, sivil toplumla siyasetçiler arasındaki diyalogun güven, saygı ve anlayış ile desteklendiği- şehirlerde katılımın daha yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Yine çevresel koşulların bileşeni olarak görülen nüfus büyüklüğünün de katılım seviyesini etkilediği, büyük şehirlerde katılımın daha yüksek olduğu düşünülür (Ebdon, 2000: 383-384). Buna gerekçe olarak büyük şehirlerde toplumsal katmanların oldukça heterojen olması gösterilir. Bu çeşitlilik farklı talepleri olan grupların fikir çatışması anlamına gelebilir (Protasel, 1988: 808). Fakat bu çeşitlilik karar vericilere ulaşma arzusuyla vatandaşları katılımcı olmaya daha istekli hale getirebilir. Buna karşın Ebdon (2000) gibi bazı yazarlar

heterojen yapılı nüfusun bütçe sürecinde katılım seviyesine etki etmediğini düşünür.

Öte yandan katılımcı bütçe tasarımı bir diğer önemli husus uygulamanın ölçeklendirilmesi meselesidir (Falanga, 2023). Katılımcı bütçe programları yerel, bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanabilir (Wampler, 2007a). Her ne kadar uygulamanın ölçeği konusunda farklı görüşler ortaya konulmuşsa da katılımcı bütçe aslında yerelleşme paradigmasının bir ürünüdür. Yerelleşme, merkezi yönetimin uhdesinde olan iktidar (yönetme) gücünün bir kısmının yerinden yönetim birimlerine devredilmesi anlamına gelirken, vatandaş katılımı da bu gücün halk ile paylaşılması (Ergen, 2012: 325) diğer bir ifade ile halk ile birlikte yönetmek demektir.

Dolayısıyla araştırmacılar genel olarak, katılımcı bütçenin kamu mali yönetiminin özerkleştirilmesi ile ilişkili olduğunu, merkezileştirilmiş yönetimin ve karar alma ve planlama süreçlerinde siyasetçilerin ve teknokratların geniş söz sahibi olmalarının katılımcı bütçe deneyimini sınırlayacağını vurgular (Bartocci vd., 2023: 764). Bununla birlikte yerel düzeyde ölçeklendirme (yerelleşme) yalnızca kamu mali yönetimi politikalarıyla sınırlı olmayıp kentlerin yönetimin de âdem-i merkezileştirilmesi anlamına gelir. Âdem-i merkeziyetçilik ve vatandaş katılımı, bireylerin zaman ve katılım maliyetlerini hafifleten tecrübelerdir (Wampler, 2007a: 43)

Halk ile temsilciler arasında kurulacak güçlü diyalog ihtiyaçların daha hızlı ve doğru tespit edilmesini sağlar. Bu diyalog en iyi nüfus yoğunluğu düşük yerleşim birimlerinde mümkün olur. Dolayısıyla katılımcı girişimler çoğunlukla yerel düzeyde ölçeklendirilir (Yılmaz ve Öksüz, 2019). Katılımcı bütçeleme süreçlerinin küresel ölçekteki en kapsamlı derlemesini sunan Küresel Atlas, katılımcı bütçe girişimlerinin yaklaşık %95'nin yerel düzeyde gerçekleştirildiğini bildirir (Participatory Budgeting World Atlas, 2024). Bu veri katılımcı bütçenin yalnızca yerele özgü olmadığını bazı tecrübelerde ulusal ölçeklendirme de olduğunu ifade eder.

Ve son olarak katılımcı bütçe süreçleri en iyi şekilde tasarlanarak resmileştirilmiş olsa bile temsilcilerin seçilen bütçe programlarını uygulamaya koyup koymama konusunda takdir yetkilerinin olduğunu belirtmek gerekir. Bazı yerel yönetimlerde aksi yönde yasal düzenlemeler yapmış olsa da tecrübeler

uygulamaya konacak projelerin çoğunlukla siyasi uygunluğun neticesi olduğunu göstermiştir (Jaramillo ve Wright, 2015).

1.3.2. Katılımcı Bütçenin Bileşenleri

1.3.2.1. Yapısal Unsurları

Epistemolojik açıdan bakıldığında katılımcı bütçe yaklaşımında belli sorumluluk ve rol tanımlamasının yapılabilmesi için iki temel ilkenin açıklığa kavuşturulması gerekir. Bunlardan birincisi, katılımcı bütçeleme için yasal arka planının oluşturulması, ikinci ise sürecin paydaşı olan temel aktörlerin belirlenmesidir.

Katılımcı bütçe girişimlerine dair deneyimlerde çoğunlukla, doğrudan katılıma dayalı uygulama mekanizmalarının karmaşıklığı ve katılımcı bütçe prosedürlerinin bütçe sürecine nihai entegrasyonu ile ilgili teknik ve yasal sorunlar bulunmaktadır. Küresel boyutta bakıldığında uygulamaların önemli bir kısmını oluşturan Avrupa ülkeleri, ABD, Kanada ve Almanya gibi en büyük federasyonlar ile Birleşik Krallık, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ortak hukuk sistemini kullanan pek çok ülkenin katılımcı bütçe prosedürlerine ilişkin tek tip ulusal mevzuat geliştirmede gözlemlenmiştir. Söz konusu süreç ile ilgili gereklilikler yaygın olarak bölgesel ve yerel düzeylerde ya da belirli projelerin uygulanmasını sağlamak amacıyla tanımlanmıştır. İskoçya ile ekonomik lider olarak sınıflandırılacak Güney Kore, Japonya, Portekiz ve Polonya, katılımcı bütçe alanında ulusal yasal mevzuat geliştiren ülkelerdendir. Peru, Panama, Endonezya, Dominik Cumhuriyeti ise dünyanın önde gelen ekonomilerinden olmayan ancak katılımcı bütçe için ulusal yasal altyapıya sahip ülkelere örnek verilebilir (Kireeva vd., 2021: 2555-2556).

Araştırmacılar, katılımcı bütçe mevzuatının geliştirilmesi ile ilgili iki model tanımlamıştır. İlki '*aşağıdan yukarıya*' bir uygulama şeklidir. Bir sözleşmeye istinaden kamu-özel ilişkilerinin düzenlenmesi konusunda gelişmiş uygulamaları olan ülkelerde münferit projeler, yönetim kurulunun çoğunluk kararıyla yürütülür. İlk model, özel girişim temelinde geliştirilen bu uygulamayı genelleştirir ve meşrulaştırır. Bir uygulama üzerinden yasal normların oluşturulması güç olduğundan ciddi gecikmelere sebep olabilir. İkincisi ise '*yukarıdan*' tasarıma

dayanır ve hem katılımcı bütçe yaklaşımının hem de onu düzenleyen yasal normların ulusal hükümet tarafından uluslararası kuruluşların da yardımıyla geliştirilmesini varsayar. Bu model yasal mevzuatın daha hızlı oluşturulmasına olanak tanırken, kullanılan uygulamaların çeşitliliğinin kısıtlanması ve katılımcı bütçe anlayışının gelişimi üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir (Kireeva vd., 2021: 2556).

Katılımcı bütçe uygulaması kapsamında süreç ve çerçeveyi tanımlayan kılavuz ilkeler ve teşvikler sunan yasal yapının oluşturulması, girişimde istikrar sağlanması bakımından önemlidir. Zira katılımcı süreçler, devletin tanınması, kamu politikalarının belirlenmesi ve arzu edilen bir eylemin kalıcılığını ve tutarlılığını garanti altına almak için katılımcı prosedürlerin ve araçların kurumsallaştırılmasıyla güçlendirilebilir (Buele vd., 2022). Yaklaşımın kanunlarla desteklendiği uygulamalar, hükümet değişimi olsa bile sürecin meşruiyetini güvence altına alır ve vatandaşlara hükümetin mevcut yasal normlara uymasını talep etme hakkı verir (Goldfrank, 2006).

Küresel olarak katılımcı bütçe vakaları ve bu alandaki mevzuatın gelişme koşullarından söz ederken, bu süreçleri etkileyen faktörlere de dikkat çekmek gerekir. Bu faktörlerin en başında yerel yönetimlerin kaynak yetersizliği gelmektedir. Nihayetinde uygulamalarda yaklaşıma tahsis edilen ödenek ortalama %10 civarlarındadır. Yaşanan ekonomik krizler sonrasında yerel toplulukların ihtiyaçlarına yönelik kamu harcamalarındaki düşüş ve demokratik kurumların yeterince gelişmemesi diğer etkenlerdendir. Ayrıca hükümetlerin konuya dair mevzuatın düzenlemesi hususunda hevesli olmaması yasal altyapının geliştirilmesi sürecini doğrudan etkilemektedir (Kireeva vd., 2021).

Bununla birlikte Monteferrario ve Asensio (2015) ve (Goldfrank, 2006), siyasi ve sosyal temsilcilerin eğitilmediği, harekete geçirilmediği, vatandaş katılımı konusuna ilgi duymadığı bir noktada, belli gruplara ayrıcalık tanınmasıyla yasal çerçevenin zorunlu katılıma sebep olarak ters etki yaratabileceğini belirtmektedir. Japonya ve Güney Kore gibi konuyla ilgili ulusal yasal gereklilikleri tanımlamasına rağmen bir taraftan katılımı genişletici unsurlara yer verirken diğer taraftan bazı süreç ve mekanizmaların kontrol ve yetkisinin yerel yönetimlere bırakılması, çelişkili eğilimleri olan yasal düzenlemelere sahip ülkelerin varlığına işaret etmektedir. İlaveten ulusal düzeyde yasal mevzuatı olan ülkelerin genelinde

Demokrasi Endeksi, İnsani Gelişme Endeksi (HDI), Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) ve Mutluluk Endeksi (HPI) göstergelerinin ortalamasının altında değerlere sahip olduğu belirtilmektedir (Nelson ve Sahsil, 2019).

Katılımcı bütçenin yapısal unsurlarından diğeri ise süreçte rol alacak temel aktörlerin belirlenmesidir. Girişimin vazgeçilmez iki aktörü yerel yönetimler ve katılımcı kesimi oluşturan vatandaşlardır. Diğer katılımcı paydaşlar; STK'lar, medya kuruluşları, örgütlü topluluk grupları, iş/sector grupları gibi çeşitli çıkar ve baskı grupları veya bazı tasarımlarda oldukça etkili bir statüye sahip kent konseyleridir.

1.3.2.2. Yerel Yönetimler (Mahalli İdareler, Belediyeler, Yerel Hükümet)

Yerel yönetimler; belediye, şehir ve il gibi belli bir yörede hayatını sürdüren bireylerin ortak gereksinimlerini karşılamak amacıyla kanun çerçevesinde kurulan, bölge halkı tarafından seçimle görevlendirilen, özerk bütçe ve yetkilere sahip olan tüzel kişilerdir (Coşkun, 1999: 99). Yerel yönetimler, yetki ve kaynakların halka devredilerek katılımcı süreçlerin uygulamaya konulmasına karar veren merci olduğundan, katılımcı bütçe yaklaşımında kilit konumdadır. Bu noktada sendika, dernek veya STK gibi çeşitli oluşumların güçlü destekçisi olan yerel yönetimlerin, toplumla zaten köklü bir bağı olduğu düşüncesiyle, katılımcı bütçe yaklaşımını benimsemekte daha istekli oldukları belirtilir. Akademik çalışmalar da katılımcı bütçe süreçlerinde sivil toplumla yakın ilişkilere sahip reformist belediyelerin daha başarılı sonuçlar elde ettiği iddiasını destekler (Wampler, 2007a: 24). Katılımcı bütçe sürecinde yerel yönetimlerin çeşitli yükümlülükleri söz konusudur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Fung, 2006: 68; Wampler, 2007a: 26; Aragonès, ve Sánchez-Pagés, 2009: 58; Oh vd., 2019: 12; Schneider ve Busse, 2019: 261; Manes-Rossi vd., 2023: 220):

1. Çok çeşitli katılım mekanizmaları geliştirerek halkın bütçe süreçlerine düzenli ve sürekli katılımını teşvik etmek,
2. Yıl boyunca bütçeleme ve politika önerilerinin sunulup tartışılacağı bir dizi toplantıyı düzenleyerek, paydaşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,

3. Gelir ve gelişmişlik düzeyi düşük mahallelere daha fazla kaynak aktarımı yaparak sosyal adaleti ve dağıtım adaletini sağlamak. Bunu garanti altına almak isteyen her belediye yerel koşullara uygun farklı formüller geliştirir. Bu kapsamda yaşam kalite endeksleri tanımlanarak gelir düzeyi düşük mahallelere öncelik verilir.
4. Vatandaşlara mali durum ve katılımcı bütçe süreci ile ilgili brifing vermek, yaklaşımın toplum yararına nasıl en efektif şekilde kullanılması gerektiği konusunda rehberlik ederek eğitim programları ve materyalleri sunmak,
5. Katılımcı süreçlerin bölgeler düzeyinde yürütülecek olması durumunda kenti bölgelere ve gerekiyorsa alt bölgelere ayırmak,
6. Bölge ziyaretleri yapmak ve her bölgeye bir temsilci atamak,
7. Süreçte görevli tüm kurul, komite veya komisyonların kurulmasını sağlayarak bunları denetlemek,
8. Toplantılara istinaden maliyet analizleri, teknik planlar gibi raporlamaların yapılarak ilgili komitelerle paylaşmak ve
9. Toplantılarda uzlaşılan kararların hiyerarşik sıralamasına göre uygulanmasından sorumludur.

1.3.2.3. Vatandaşlar

Katılımcı bütçeleme uygulamasının diğer bir kilit aktörü vatandaşdır. Katılımcı bütçe mekanizması, sivil toplumun bütçeleme akışlarına dahil olması fikri üzerine kurulduğundan vatandaşların süreçteki temel rolü, bütçelemeye aktif bir şekilde katılım göstermesi ve bu davranışını sürdürmesidir. Buna ek olarak, katılımcı süreçlerde görev yapan; uygulama, denetleme ve değerlendirme kurul veya komisyonlarında sorumluluk üstlenerek, başta yerel yönetimler olmak üzere konseptin diğer paydaşları ile ortak çalışma da yürütebilirler. Bu noktada edinilecek katılım alışkanlığı ile birey, kamusal karar alma faaliyetlerine ve kamu politikaları bilgilerine tam ve doğrudan erişim sağlar. Katılımcı bütçeleme ile bireyler geçmiş yıl bütçesinin değerlendirilmesi ve gelecek yıl bütçe ve projelerinin şekillendirilmesine etki etme fırsatı yakalar (Wampler, 2007).

1.3.2.4. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşlar

Küreselleşmenin etkisiyle gerek köyden kente gerekse uluslararası göçlerin çoğalması, şehirlerin büyümesine, nüfusun artmasına, haliyle sorun ve ihtiyaçların katlanmasına neden olmuştur. Bu durum kalabalık kentlerde sorunların çözümü noktasında vatandaşların edindiği bireysel tecrübelerden yararlanılmasını ve toplumsal birliği sağlayarak problem çözme kabiliyetinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Yeni kamu yönetimi olgusuyla birlikte yerel yönetimler bünyesinde vatandaşların daha fazla söz sahibi olabilmesi için çeşitli oluşumlar oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan birisi de kent konseyleridir (Ulusoy ve Tekdere, 2015).

Kent konseyleri, ortaya çıkan problemlerin çözümü için toplumu isteklendiren ve çözüm üreten, yerel boyutta vatandaşların katılımına fırsat verecek platformların ortaya çıkarılması için faaliyet gösteren, temeli katılımcı demokrasi olan bir teşekküldür (Özdemir, 2011: 32-35). Kent konseyleri; yerel yönetimlerin iş ve faaliyetlerini hesap verme ilkesi kapsamında yürütmesi, şehrin stratejik planının kararlaştırılması, katılımcı niteliği taşıyan tüm birey ve kuruluşların sürece olan alakasının azalmadan devam ettirilmesi ve alınan kararların takip edilmesi için tesis edilen yönetim yapılarıdır. İşlevsel bir kent konseyi teşekkülünün, katılımcı bütçe uygulamalarını nispeten daha basitleştireceği düşünülür (TEPAV, 2007: 5). Çünkü kent konseyleri, dezavantajlı gruplar da dahil olmak üzere toplumun her kesiminden vatandaşları ortak paydada buluşturarak, iş birliği duygusuyla demokratik katılımı genişletmek, yerel yönetimler ile bireyler arasında köprü kurmak ve sivil toplumu kuvvetlendirmek amacıyla faaliyet gösterir (Özdemir, 2011).

Kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlardan bir diğeri de STK adı altında kurulan dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek odaları ve kooperatif gibi kuruluşlardır (Cabannes, 2004: 42). STK'lar, gönüllü ve idealist bir şekilde toplum yararına faaliyetlerde bulunan, siyasete etki etme amacı güden, maddi kişisel çıkarlardan ziyade toplumsal faydayı önemseyen örgütlerdir (Talas, 2011: 389-391). Genel olarak, temsil ettiği kitlenin çıkarlarını gözetmek, demokratik vatandaşlık haklarını savunmak ve bu bağlamda ilgili mercilere öneriler sunmak mantığıyla faaliyet gösterirler.

STK'lar katılımcı bütçe uygulamalarında vatandaşları bilgilendirerek ve katılıma teşvik ederek sürece katkı sağlarlar (Wampler, 2000: 19). Zira birçok STK'nın muhasebeciler, mimarlar veya sosyal hizmet uzmanları gibi profesyonellerden oluşan teknik ve idari kabiliyetlere sahip kadrosunun olması, bazı kamu politikaların ortalama bir vatandaşa kıyasla daha kolay anlaşılmasını sağlar. Sivil toplum aktivizminin güçlü olmadığı topluluklarda bile katılıma dayalı bir bütçe tasarımı için gerekli olan girişimleri destekleyen STK'ların varlığı uygulanan programların gelişme ve başarılı olma ihtimallerini yükselttiği şeklinde değerlendirme yapılır. Bu sebeple STK'lar, katılımcı bütçe mekanizmalarında önemli bir yere sahiptir. Bazı katılımcı bütçe tasarımlarında STK'lar doğrudan bir rol üstlenir. Bu tür modellerde yönetim ve denetim kurullarında aktif olarak yer alarak yerel yönetimler ile katılımcılar arasında arabulucu olarak çalışır. Bütçeleme sürecinde katılımcı vatandaşların, yerel yönetimler karşısında güçlendirilmesi için girişimlerde bulunurlar (Wampler, 2007a: 41-47). Doğrudan etkili bir rol üstlenmediği modellerde ise çoğunlukla danışmanlık statüsünde çalışarak katılımcılara destek olurlar (Cabannes, 2004: 42)

1.3.2.5. Sektör Grupları veya Örgütlü Topluluklar

Belirli iş veya sektörlerden oluşturulan topluluklar katılımcı süreçlerin paydaşı olabilirler. Bu grupların kamu mali politikalarının belirlenmesi süreçlerinin bir parçası olmasındaki motivasyonları şeffaflığın artırılması ve yolsuzluğun azaltılması olabilir (Wampler, 2007a: 43). Ancak bazı katılımcı bütçe modellerinde görüldüğü üzere, kamu harcamalarının finanse edilmesine destekte bulunarak katılımcı süreçlerin şekillendirilmesinde etkili olmak ve potansiyel yararlanıcısı oldukları sektör veya iş topluluklarına özgü imtiyazlar elde etme beklentileri de katılımlarının nedeni olabilir (Sintomer vd., 2008: 8-9). Bu noktada sözü edilen grupların rolü, uygulanan katılım modeline göre değişir.

1.3.2.6. Medya Kurum ve Kuruluşları

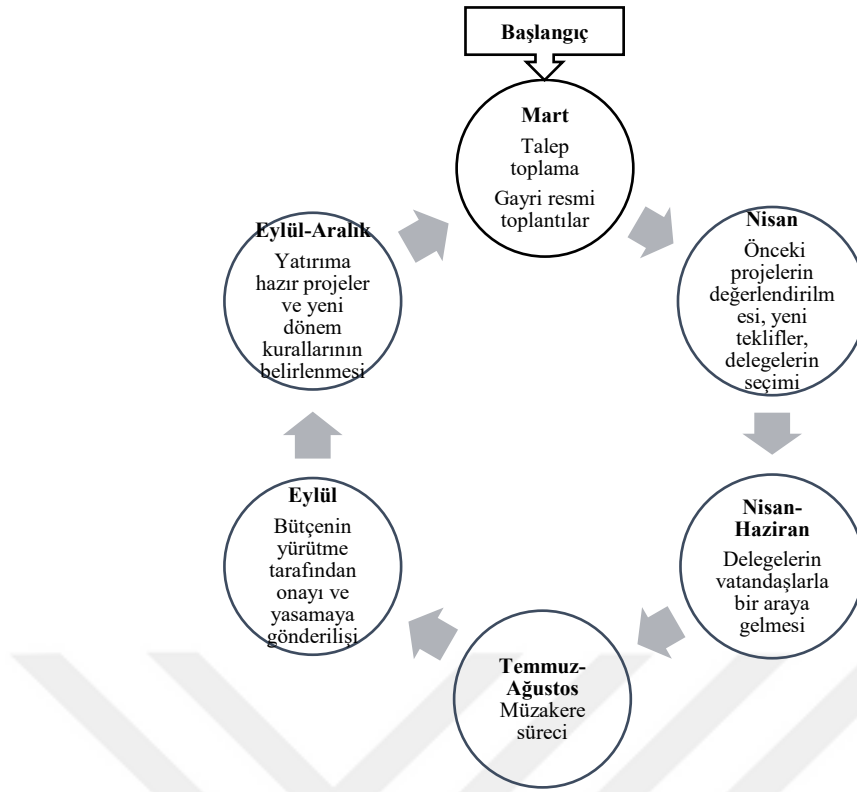
Katılımcı bütçe programlarının bir diğer potansiyel aktörü medya kurum ve kuruluşlarıdır. Programın uygulanması aşamalarında medya kuruluşlarının benimsediği tutum, vatandaşların katılım düzeyine doğrudan etki edeceğinden

katılımcı bütçenin başarısını etkileyebilirler. Zira medya hem halkın sesinin duyurulmasında hem de yerel yönetimler ve diğer paydaşların talep ve eksiklerinin gündeme getirilmesinde aktif oyuncularlardır. Medya kuruluşları; katılımcı süreçte herhangi bir grup, kurum ya da topluluğun çıkarlarını gözetmeden, asimetrik bilgi probleminin ortaya çıkmasına fırsat vermeden, halkın zamanında ve doğru bilgilendirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu noktada medya kuruluşlarının bilinçli, tarafsız ve bağımsız olarak çalışması önem arz eder (Arslan, 2016: 26-27).

1.3.3. Katılımcı Bütçe Süreci

Katılımcı bütçe deneyimleri incelendiğinde; toplantıların yapısı ve zamanı, temsilcilerin seçimine dair kriterler, önceliklerin tanımlanma şekli (Gonçalves, 2014), süreçte görevlendirilen kurul ve komisyonların isimleri ve işlevleri (Ergen, 2012) gibi süreç bileşenlerinin uygulamadan uygulamaya farklılık gösterebildiği görülür. Bununla birlikte uygulamalarda müşterek süreç bileşenleri de bulunur.

Şekil 1.2, bir mali takvim yılı içerisinde takip edilen katılımcı bütçeleme süreci döngülerini gösterir. Porto Alegre deneyiminde ve pek çok büyük şehirde benimsenen uygulamadan da bilindiği üzere bütçe süreci Mart ayında farklı mahallelerdeki vatandaşlardan taleplerin toplanması için yapılan gayri resmi toplantılar ile başlar. Nisan ayında önceki sene yatırım ve hizmetlerin ve bunlara ait bütçe uygulamalarının ele alındığı, tematik önceliklerin belirlendiği, proje ve yatırımların sıralanacağı, süreçte görev alacak delegelerin seçildiği bir dizi mahalle toplantısı yapılır (Gonçalves, 2014). Mahalle toplantıları büyük önem arz eder zira bölgeyi temsil edecek delegeler ve sayısı bu toplantılarda belirlenir. Son oylamalar bölgesel toplantılarda yapıldığından, delege sayısı yüksek olan mahalleye ait projenin seçilme ihtimali de yüksektir. Bundan dolayı vatandaşların mahalle toplantılarına ilgisi genellikle yoğundur (Wampler, 2000). Bölgesel toplantılar, mahalleler arası gelir düzeyi dengesizliğinin yüksek olması sebebiyle hem kaynak dağılımında hem de toplantıların yapılmasında etkinliğin sağlanabilmesi amacıyla yapılır (Piper, 2014:58).

Şekil 1.2. Yıllık katılımcı bütçe döngüsü.

Kaynak: Gonçalves, 2014: 97.

Genel olarak mahalle ve bölgesel düzeyde yapılan toplantıların ilk bölümü bilgilendirme şeklindedir. Yerel yönetimler katılımcı bütçe sürecinin işleyişi ile ilgili katılımcılara bilgi verir. İkinci bölümde yerel yönetim temsilcilerinin belediyenin projeleri ve finansal durumu ve hakkında yapacağı sunuma yer verilir. Son bölüm ise katılımcılar ile soru cevap yapılır. Toplantıların hızını koruması ve zamanın etkin kullanılması bakımından katılımcıların söz alma süresi sınırlandırılır. Kimi belediyeler vatandaşların katılımı için ulaşım ücreti desteği verse de çoğunlukla katılım ile ilgili masraf vatandaşa aittir (Wampler, 2000: 9). Vatandaşlar ile çeşitli STK'lar kendi aralarında fikir birliğine varabilmek için genellikle söz konusu toplantılar öncesinde hazırlık amaçlı gayri resmi toplantılar tertip edebilir (Aragonès, ve Sánchez-Pagés, 2009:58).

Mahalle toplantılarının ardından seçilen delegeler Haziran ayına kadar farklı bölgelerin yatırım öncelikleri ile ilgili taslak hazırlamak ve bu taslağı yerel yönetim birimleri ile katılımcı bütçe konseyine (halk tarafından seçilmiş vatandaşlar ile belediye temsilcilerinden oluşur) sunmak amacıyla belediye ile yapılan koordinasyon toplantılarına katılırlar (Gonçalves, 2014: 97). Daha sonra Eylül ayına kadar devam eden vatandaşların kamu politika belirleme sürecine dahil

oldukları danışma ve müzakere süreci başlar. Bu süreçte katılımcılara eğitim materyalleri ve brifingler sunularak çeşitli alternatifler değerlendirilmekte ve onlardan görüş ve öneriler toplanır (Krenjova ve Raudla, 2013: 23; Calisto Friant, 2019).

Görüş ve önerilerin toplanmasında çeşitli katılım mekanizmaları kullanılır. Fung (2006), vatandaş katılım mekanizmalarını paydaşların ve katılımcıların nasıl etkileşime geçeceğini belirleyen katılımcı bütçenin ikinci boyutu olarak tanımlar. Vatandaş katılımı literatürü, her katılım mekanizmasının güçlü yönleri olduğu kadar zayıf yönlerinin de olduğunu öne sürer. Bu sebeple birden fazla mekanizmanın kullanıldığı programlarda birinin zayıflığı diğer(ler)i ile telafi edilerek etkili katılım sağlanmaya çalışılır (Ebdon ve Franklin, 2004).

Vatandaş katılımı mekanizmalarının ilki olan *anket yöntemi* memnuniyeti ölçme ya da ihtiyacı tespit etme amaçlı kullanılır (Ebdon ve Franklin, 2006). Ancak anket yanıtları temsili olabilir ve katılımcının görüş yoğunluğunu yansıtmayabilir. Bilinçli bir katılım olmayabilir ve sorulara manipülatif ya da yönlendirici cevap verebilir. Bütçe sürecinde *halka açık toplantılar* iki yönlü iletişimi sağlamak için istişari bir şekilde uygulanır. Bu yöntemde ise katılımın düşük olması, toplumun bir bütün olarak temsil edilememesi veya katılımcıların etkili girdi için yeterliliğe sahip olmaması riski söz konudur (Ebdon ve Franklin, 2004). Vatandaş katılımı mekanizmalarından halka açık toplantılar ve anketler sıklıkla kullanılır ve ikisinin de avantajı kapsayıcı olabilmeleridir (Kweit ve Kweit, 1984). Bunlar dışında bütçe simülasyonları, odak gruplar ve danışma komiteleri gibi mekanizmalar da bulunur. *Bütçe simülasyonları* ve *odak grup görüşmeleri*, bir konuda derinlemesine analiz yapmak ve fikir birliğine varmak amacı ile yapılır. Her zaman olmasa da bazı durumlarda danışma komiteleri kullanılabilir. *Danışma komiteleri* üyelerin bir alanda uzmanlık geliştirmesine imkân verir. Diğer yöntemlere kıyasla daha çok çaba ve zaman ister ve katılımcı sayısı sınırlıdır. Danışma komitelerinin demokratik yöntemlerle amacına uygun olarak oluşturulması durumunda diğer yöntemlerden daha etkili olduğu düşünülür (Ebdon ve Franklin, 2006; Ebdon ve Franklin, 2004).

Son yıllarda katılımcı bütçenin dijital teknolojilerin kullanılarak yürütülmesi baskın hale geldiğinden bazı belediyeler tarafından geleneksel (offline) katılım mekanizmalarına ek olarak da dijital (online) katılım araçlarını katılım süreçlerinde kullanmaya başlamıştır (Schneider ve Busse, 2019: 261). İhtiyaca ve

amaca göre çeşitli dijital katılım mekanizmaları geliştirilmekle birlikte başlıca şu şekildedir (Saylam, 2021; Shin vd., 2024;

1. **Tartışma Forumları:** Vatandaşların zaman ve mekândan bağımsız bir biçimde belirli bir konuda bilgi ve düşüncelerini paylaşıp iletişim kurabildiği sanal ortamlardır. Katılımcıların başka fikirleri okumasına, süreci izlemesine ve tartışmaya dahil olmasına fırsat verir. Bu bakımdan katılımı zamana yayar ve nitelikli kılar.
2. **Kısa Mesaj Servisi (SMS):** Metin alışverişine imkân tanıyan kısa mesajları temsil eden bir hizmettir. Sabit oranlı tarifeler söz konusu olduğundan marjinal maliyeti düşüktür. Her çeşit cep telefonla bütünleştirilebilmesi açısından da ulaşılabilir bir katılım kanalı olan SMS, pek çok yerel yönetimde sadece bilgi vermek maksadıyla değil vatandaşlardan geri bildirim almak için de tercih edilir.
3. **E-Posta:** Sıklıkla tercih edilen, kullanıcıların mesajlarını ve dosyalarını gönderebildiği, etkili ve kalıcı şeklinde nitelendirilen, çift yönlü bir iletişim aracıdır.
4. **E-Danışma/Yurttaş Jürileri:** Vatandaşlara fikir ve istekleri istişare etme ve konunun uzmanlarına soru sorma olanağı tanıyarak fikir birliğine varmayı amaçlayan, web üzerinden yapılan planlı online toplantılardır.
5. **Video Konferans:** Katılımcıların çevrimiçi ve eş zamanlı olarak, birbirlerini görmesini ve duymasını sağlayan, çoğunlukla belge paylaşmaya ve bunların yeniden düzenlenmesine imkân veren e-katılım aracıdır.
6. **Web Siteleri:** İnternet üzerinde bir ad ile tanımlanan, bu tanımlama üzerinden bir web tarayıcısı ile herkesin erişebildiği, ilgili içeriklerin oluşturduğu dijital sayfalardır. Günümüzde fotoğraflar, videolar, bağlantılar, forumlar, anketler vb. ile bütünleştirilebilmektedir. Sosyal medya da bu platformun ürünlerindendir.
7. **Portal:** Birçok internet sitesine ve uygulamaya geçiş imkânı veren web siteleridir. E-devlet uygulamaları en bilinen örneğidir.
8. **E- Anket:** Çoğunlukla bir takım soru ve birkaç çeşit yanıt sistemiyle oluşturulan anketlerin elektronik ortamda yapılan formudur. Veriler bir veri tabanında muhafaza edildiğinden düşünce ve öneriler net ve hızlı bir

biçimde değerlendirilir. Vatandaşlarla iletişim kurmanın ve geri bildirim almanın en kolay yoludur.

9. **E-Dilekçe:** Bireylerin kimlik bilgileri ile çevrimiçi bağlantılar üzerinden giriş yaparak elektronik ortamda dilekçe yazmasını sağlayan sistemlerdir. E-dilekçe uygulamasının katılımı teşvik ettiği gözlemlenmiştir.
10. **E-Referandum:** Referandum vatandaş katılımının en güçlü biçimlerinden biridir. Bir konuda fikir bildirme veya fikirlerin dağılımının saptanması noktasında uygulanan web uygulamaları e-referandumu temsil eder. E-oylama ile aynı temele dayanır.

E-katılımcı bütçeleme uygulamalarında da vatandaşların rolü ülkeler arasında farklılık gösterir. Farklı ülke deneyimleri vatandaşların genellikle çevrimiçi platformlar aracılığıyla bilgilendirildiğini, oylamaya katılmaya teşvik edildiğini, proje teklifleri sunmalarına izin verildiğini ve yüz yüze toplantılara katılmaya motive edildiğini gösterir. Bu uygulamaların çoğu vatandaşların e-katılımcı bütçelemeye yönelik farkındalığını ve ilgisini artırmayı amaçlar. Vatandaşların süreç içerisinde sahip oldukları etki derecesine göre beş farklı model (veya işlev) söz edilebilir. Bu modeller şu şekildedir (Demirkılıç ve Topal, 2024: 142-144);

1. **E-oylama:** Bu model, vatandaşların çevrimiçi platformlar aracılığıyla projelere oy vermelerini sağlar. Projeler genellikle kent yönetimi tarafından belirlenir ve oylama yoluyla önceliklendirilmek üzere halka sunulur. Bazı şehirler, vatandaşların hem çevrimiçi hem de şahsen oy kullanmalarına olanak tanıyan karma oylama sistemleri kullanır. Bu yaklaşım için yerel yönetimlerin şehrin çeşitli yerlerine elektronik sandıklar kurması gerekebilir.
2. **E-danışma ve e-oylama:** Bu modelde vatandaşlar hem proje tekliflerini sunabilir hem de çevrimiçi veya şahsen oy kullanabilirler. Bazı sistemler çevrimiçi ve yüz yüze oylamayı birleştiren karma oylamayı içerirken, diğerleri yalnızca çevrimiçi yöntemlere dayanır. E-oylama modelinden farklı olarak, bu yaklaşım vatandaşların proje önermesine de izin verir. Teklifler sunulduktan sonra, yetkililer bütçe, zaman ve yasal gereklilikler gibi faktörleri değerlendirerek teknik bir fizibilite incelemesi yapar. Uygulanabilir projeler daha sonra halk oylaması için platforma yüklenir.

3. **E-istişare, e-müzakere ve e-oylama:** Bu kapsamlı model vatandaşların proje önermesine, bu projeler üzerinde müzakere etmesine ve destekledikleri projelere oy vermesine olanak tanır. Tartışmalar çevrimiçi forumlar ve sohbetler aracılığıyla gerçekleşir. Bu model en kapsamlı vatandaş katılımını sunmasına rağmen, diğer modellere kıyasla daha az belediye tarafından benimsenir.
4. **E-mobilizasyon ve e-takip:** Bu hibrit model, e-katılımcı bütçeleme ile geleneksel katılımcı bütçeleme yöntemlerini birleştirir. Müzakereler yüz yüze gerçekleşirken, seçilen projelerin ilerlemesini izlemek ve vatandaşları genel kurul oturumları ve karar sonrası hesap verebilirlik toplantıları için harekete geçirmek için çevrimiçi platformlar gibi dijital araçlar kullanılır.
5. **E-danışma ve e-müzakere:** Bu modelde vatandaşların önerileri katılımcılar arasında tartışılır, ancak yerel yönetim en uygun gördüğü önerileri uygulama yetkisini elinde tutar.

Katılımcı müzakerelerde gündem sağlık, eğitim şeklinde kapsamlı konular olabileceği gibi spesifik bir hizmet veya yatırıma ilişkin bir tema da olabilir. Devamında vatandaşlar tarafından sunulan öneriler program kapsamında belirlenen katılımcılar ile tartışılarak elenir (Krenjova ve Raudla, 2013). Bu noktada projelerin önceliklendirilmesinde bazı girişimlerde kent konseyleri (Calisto Friant, 2019:84), bazı girişimlerde organize gruplar (Ergen, 2012: 328), bazılarında ise özel sektör toplulukları ve STK'lar rekabet halinde olduğundan hangisinin etkili olacağı hususu benimsenen programın tasarımıyla ilgilidir (Sintomer vd., 2008: 9). Katılımcılar ve görevlendirilen delegeler nihai oylamadan önce seçilen proje alanlarını ziyaret ederek sosyal ihtiyaçları yerinde değerlendirir (Wampler, 2000). Yerel yönetimler veya ilgili konsey/komisyon üyeleri tarafından teknik ve ekonomik fizibilite, sürdürülebilirlik ve zamanlama açısından maliyet analizleri yapılarak uygun görülen teklifler oylamaya sunulur. Yapılacak oylamaların kapsamlı ve erişilebilir olması girişimin temsil gücüne katkıda bulunan bir unsur olarak değerlendirilir ki bu da katılımcı bütçede başarılı vatandaş katılımının kilit özelliğidir (Schneider ve Busse, 2019).

Oylama sonucunda önceliklendirilen teklifler, görevlendirilen bütçe komisyonu tarafından bütçe tasarısı haline getirilerek yerel yönetimlerin planlama birimlerine gönderilir. Planlama birimleri tarafından bütçe önerisi yazılarak

Belediye Başkanlığı Makamına sunulur. Belediye Başkanı tarafından incelenen öneri, Eylül ayı sonuna kadar onaylanmak üzere yasama organı olan Belediye Meclisine iletilir. Meclis, sunulan bütçe taslağını Kasım ayı sonuna kadar değerlendirerek oylamaya sunar. Onaylanan teklifler Aralık ayında hazırlanan yatırım planlarına dahil edilir (Ergen, 2012: 328).

Belediye Meclisinin sunulan bütçe taslağında değişiklik yapma veya reddetme yetkisi olsa da hazırlanan bütçede halk katılımı ve talebi söz konusu olduğundan bütçe programı çoğunlukla teklif edildiği şekliyle kabul görür. Yürütme organı olan Belediye, onaylanan bütçe programını Ocak ayından itibaren bir yıl süre ile uygulama ve izleme sürecini başlatır. Katılımcılar ve katılımcı bütçe konseyi üyeleri yatırım ve bütçe programının halkın karar verdiği şekliyle uygulandığından emin olmak amacıyla belirli periyotlarla yapılan izleme ve değerlendirme toplantılarına katılırlar (Piper, 2014:61). Bu süreçler, Fung (2006)'un üçüncü boyut olarak adlandırdığı yetki ve gücün ne derecede halka devredildiğini, vatandaşların kamu politikalarını belirlemede ne kadar etkili oldukları ile ilgilidir.

1.3.4. Katılımcı Bütçe Uygulamalarının Etkililiği ve Değerlendirme Çerçevesi

Tüm katılımcı bütçe girişimlerinin sonuçlarını değerlendirebilmek için ortak bir analitik çerçeve oluşturmak oldukça zordur (Speer, 2012: 2385). Çünkü yukarıda da ifade edildiği üzere oldukça çeşitlilik arz eden bir uygulama çeşitliliği mevcuttur. Bununla beraber en azından şu 2 soruya yanıt vermeye çalışan bir değerlendirme çerçevesi kurmak faydalı olabilir;

1. Neleri izlemeli ve değerlendirmeli? (Ne?)
2. Hangi araçlar ya da mekanizmalar kullanılarak ilgili değerlendirmeler yapılmalı? (Nasıl?)

Katılımcı bütçe programlarında, kaynak dağılımında yaşam kalite endeksleri (mahallenin gelir durumu, nüfusu ile su ve kanalizasyon gibi temel altyapı hizmetlerine erişimi bileşenleri baz alınarak hesaplanır) gibi ekonomik açıdan dezavantajlı kesimi gözetken kriterlerin esas alınması, yoksulların hayatında somut iyileştirmeler ortaya çıkarır. Bu kanaatin temelinde, katılımcı demokrasi yöntemiyle erdemli bir döngünün geliştirilebileceği düşüncesi bulunmaktadır. Yani

katılımcı bütçe, bireylerin vatandaşlık haklarını kullanabilecekleri bir zemin oluşturur. Yetkililere de kaynakları maksimum fayda ve verimlilikte değerlendirme fırsatı verir. Böylece sosyal refah, sosyal adalet ve dağıtım adaleti desteklenir (Wampler, 2007a: 26; Boulding ve Wampler, 2010).

O halde erdemli bir katılımcı bütçe uygulamasının, yaşam koşullarında ve yoksulluğun azaltılmasında orta ve uzun vadeli olumlu bir etki yaratması beklenmektedir (Dünya Bankası, 2008). Aktif vatandaşlık fikri üzerine kurulan bu yaklaşım hem hizmet kalitesini hem de hükümete (ya da yerel yönetimlere) duyulan güveni artırma potansiyeline sahip olduğundan yönetim alanına da olumlu yansımalar olur (Speer, 2012). Refah düzeyinin ve yaşam standardının ölçülmesinde kullanılan kişi başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH), yoksulluk oranı, işsizlik oranı; İnsani Gelişim Endeksi (İGE), Yolsuzluk Algılama Endeksi, Daha İyi Yaşam Endeksi, Sürdürülebilir Ekonomik Refah Endeksi (SERE), gelir eşitsizliği (GINI) gibi endeks göstergeleri katılımcı bütçe programlarının sonuçlarını değerlendirmek için kullanılabilir.

Bununla beraber genellikle araştırmalar, katılımcı bütçe girişimlerinin tamamının Porto Alegre'dekiyle benzer sonuçlar üretmediğini ve bazı uygulamalarda ulaşılması beklenen sonuçların elde edilemediğini destekler (Sintomer vd., 2008: 175). Özellikle girişimin ilk aşamalarında daha karmaşık sonuçlar ortaya çıkarken beş yıldan daha uzun süredir devam eden programlarda önemli gelişmeler kaydedildiği gözlemlenmiştir (Wampler, 2007a: 49).

Porto Alegre'nin de içinde olduğu pek çok program, yerel yönetim temsilcilerinin zamanla siyasi bağlılığının azalması nedeniyle askıya alınmış ve yaklaşımın uzun vadeli etkisinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu durum, girişimlerde sürecin sürdürülmesi ve derinleştirilmesine yönelik siyasi desteğin zayıflaması durumunda, daha az kaynak tahsisi yapılmasına yol açarak, kentsel hizmet sunumunda katılımcı bütçenin dönüştürücü gücünün kaybedebileceği gerçeğini göstermiştir. O halde siyasi konjonktür ve liderler değişse bile siyasi kararlılık ile uygulamaların sürdürülebiliyor olması önemlidir. Programların uzun vadeli veya kalıcı olarak askıya alınmasından kaçınmak için, sosyal, siyasi ve ekonomik cephelerde çaba göstermek gerekir (Abers vd., 2018). Katılımcı bütçe uygulamalarının sürdürülebilirliğini sağlamak için konuya ilişkin iyi yapılandırılmış yasal çerçeve oluşturulabilmelidir (Goldfrank, 2006).

Bütçe süreçlerine yoğun vatandaş katılımı, yerel finansın inşa edilmesi için cazip bir yönetim stratejisi olmakla birlikte, uygulanan programların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve beklenen çıktıların elde edilmesi için güçlü bir yoldur (Oh vd., 2019). Hem teori hem de bulgular, katılımcı girişimlerin duyarlı bir yönetim tarafından desteklendiğinde en iyi şekilde çalıştığını gösterir. Bunun için program uygulayıcıları olan yerel yönetimlerin periyodik olarak denetlenmesi gerekir (Mansuri ve Rao, 2012). Bunun yanı sıra esnek olmayan çalışma koşullarına sahip olmayanlar, yoksullar, çocuk bakım masrafını karşılayamayan yetişkinler, ulaşım sınırlı erişimi olanlar katılımcı bütçe toplantılarına katılmayı zor bulabilir (Doherty vd., 2024).

Araştırmalar, dijital araçların katılım ve zaman maliyetlerini düşürdüğü gerekçesiyle katılımı artırdığına dikkat çeker. Bu sebeple uygulayıcılar, daha çok insanı harekete geçirmek için en yoksul kesimin katılım maliyetleri finanse edilebilir ve sosyal medya, mobil uygulamalar ile doğru dijital ve yüz yüze etkileşim araçlarını birlikte tercih edilebilir (Arhip-Paterson, 2024; OECD, 2022:44). Ayrıca vatandaş katılımının ehemmiyetinin farkında olan bazı kabiliyetli yönetimlerin yaptığı gibi katılımı teşvik edici çeşitli faaliyetler organize edilebilir. Söz gelimi, klasik katılım araçlarına ek olarak sokakta yürüyen insanların dahi oy kullanmasını sağlamak amacıyla küçük yerleşim birimlerinde tabletli görevliler göndererek daha çok vatandaşın oy kullanması sağlanabilir (Manes-Rossi ve öte., 2023). Ebeveyn olan vatandaşların özellikle de kadınların katılımını sağlamak için ücretsiz çocuk bakımına yönelik faaliyetler organize edilebilir (Calisto Friant, 2019).

Katılımcı bütçenin yürütme kapasitesinin geliştirilmesinin ön koşullarından bir diğeri ise bütçe okuryazarlığının geliştirilmesidir. Yerel otoritelerin gerek katılımcı bütçe süreci gerekse yerel ekonomik koşullar ile ilgili vatandaşları motive ederek, onların temel teknik bilgiye sahip olmalarını sağlaması, finansal bilgileri okuma ve analiz etme kabiliyetini güçlendirmesi gerekir. Bunun için de katılımcı bütçe döngülerinde bu alanda yapılacak eğitimlere yer verilmeli ve tahsis edilmesi gereken kaynaklar planlanmalıdır. Katılımcıların, özellikle de programlarda rolü olan komisyon üyelerinin politika ve bütçe analizi yapmasına yardımcı olmak için yerel üniversiteler, düşünce kuruluşları veya ilgili konuda uzman kurumlar ile iş birlikleri yapılabilir. Bütçeleme konusunda farkındalığı artırmak için yerel radyolar

daha sık kullanılabilir. Bölgesel olarak yayınlanan dergilerde uygulanan ve planlanan projelerin ayrıntılı teknik ve mali bilgilerine yer verilerek okuyucuların karşılaştırma yapmasına imkân verilebilir. Belediye veya sivil toplum kuruluşlarına ait web sitesinde bütçe yürütme verileri yayınlanabilir veya bu bilgiler kitapçık haline getirilerek topluma dağıtılabilir (Dünya Bankası, 2008). Yine bu doğrultuda bilgilendirme toplantıları, atölyeler veya eğitim seminerleri gibi katılımlı öğrenme süreçleri düzenlenebilir. (Manes-Rossi vd., 2023).

Ayakkabının nereyi sıkıldığını en iyi ayakkabıcı değil, ayakkabıyı giyen bilir gerçekliğinden hareketle vatandaşların görüşleri ve geri bildirimleri, süreç ile sonuçlar arasında uyum tesis etmek için çok önemlidir (Fung, 2006: 68). Kamu hizmeti sunulan vatandaşlar, bu hizmetlerden yönetimlerin kendilerine taahhütte bulunduğu hizmet kalitesi seviyesinde yararlanma hakkına sahiptir. Süreç ve hizmetler ile ilgili toplumdan alınan geri bildirimler hem bir standart oluşturulmasına hem de kullanıcıların hizmete ilişkin kalite, erişim ve kullanılabilirlik açısından değerlendirmelerinin tespit edilmesine olanak tanır.

Kamu hizmetlerinin performansını ölçmek, tüketicilerin görüş ve düşünceleri hakkında bilgi edinmek amacıyla tasarlanmış araçlardan bazıları şöyledir: Topluluk puan kartları, vatandaş rapor kartları, vatandaş karneleri, vatandaş memnuniyet anketleri ve vatandaş jürileri (Dünya Bankası, 2008; Kasymova ve Schachter, 2014; Demirel, 2014). Topluluk puan kartı, dört aşamalı bir yöntemdir. İlk aşamada hizmet sunanlar ve hizmetten yararlananlar tarafından, kaynaklar ve bütçe tahminleri değerlendirilir, ikinci aşamada performans tahminleri tartışılır, üçüncü aşamada hizmet sağlayıcılar ve kullanıcılar ayrı gruplar halinde hizmeti değerlendirir ve dördüncü aşamada tekrar bir araya gelerek göstergeleri ve sonuçları tartışır. Vatandaş rapor kartları, bir kamuoyu yoklaması türüdür ve kullanıcıların bir hizmetten yararlandıktan sonra deneyim ve görüşlerine dair bilgileri anket yoluyla doğrudan kamu birimlerine gönderdiği yöntemdir (Khadka ve Bhattarai, 2012:51-55). Vatandaş karneleri ve vatandaş memnuniyet anketleri, yerel yönetim hizmetlerinin kalitesiyle ilgili memnuniyeti tekil olarak değerlendirmek için yine anket tekniği ile tasarlanmış araçlardandır (Kasymova ve Schachter, 2014:442). Vatandaş jürileri ise yerel yönetimlerin hizmetlerine dair doğrudan vatandaş ile yüz yüze soru cevap yapılabildiği aynı zamanda katılımcı süreçte vatandaş katılımını organize etmek için de görev yapan bir mekanizmadır

(Font ve Blanco, 2007: 561; Demirool, 2014: 79). Katılımcı bütçe programlarında uygun geri bildirim mekanizmalarına yer verilmesi, hizmet sunumu kalitesinin iyileştirilmesinde güçlü bir yol olabilir (Dünya Bankası, 2008)

Katılımcı bütçe harcamalarının büyüklükleri, tüm yatırım ödeneğini yaklaşıma ayıran şehirlerden yalnızca birkaç yüzde ayıran şehirlere kadar çeşitlilik gösterir. Bu noktada yaklaşımın bütçesel boyutunun değerlendirilebilmesi açısından en iyi göstergenin kişi başına düşen gelir olduğu düşünülmektedir. Bu kanaat, bazı programlarda milyonlarca dolarlık yatırım kararı alınırken diğerlerinde çok daha küçük ve sınırlı yatırım kararları alınmasına da açıklık getirir. Ancak uygulamada ülkelerin zenginlikleri ile katılımcı bütçeye ayrılan oran arasında her zaman paralel bir seyir görülmez (Cabannes, 2015).

Öte yandan yerel borç düzeyi göstergesi, yönetimlerin uzun vadeli yükümlülüklerine yanıt verme kabiliyetini ve uzun vadeli ödeme gücünü temsil eder. Bu göstergenin yüksek olması, yatırım projelerine tahsis edilecek kaynağın düşük olması anlamına gelebileceğinden, yerel yönetimlerin yaklaşıma ayırdığı ödenek oranını değerlendirmede kullanılabilir (Park vd., 2023). Katılımcı programlara ayrılan kaynağın değerlendirmesinde katılımcı bütçe girişimine tahsis edilen ödeneğin o yılki sermaye harcamalarına bölünmesiyle elde edilecek oran kullanılabilir (Bogo ve Falanga, 2023).

Yeni kamu yönetimi anlayışı, demokrasinin kapsamını genişletmek ve bireylerin kabiliyetlerini geliştirmek açısından önemli bir araç olsa da ekonomik kaynakların yetersizliği, en iyi niyetli ve ilgili yerel yönetimlerin bile fark yaratacak düzeyde hizmet sunmasını zorlaştırır. Bu nedenle katılımcı bütçe programına ayrılan bütçe, ne kadar büyük olursa vatandaşların önerilerinin finanse edilmesi ve uygulanması için koşullar o kadar güçlü olur. Böylece vatandaş ile diğer aktörlerin sürece ilgi ve katılımı daha fazla olacağından, halkın taleplerinin kamu politikalarına dönüşme olasılığı kuvvetlenir. Bulgular, yaklaşıma tahsis edilen ödeneğin artırılması noktasında kamu kesiminin dikkatini gelir tahsilatlarını iyileştirmeye yöneltmeleri gerektiğini gösterir. Bu da yerel bürokrasilerin modernleştirilmesini ve kaynakların verimli kullanılması noktasında şeffaf izleme ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesini gerektirir (Boulding ve Wampler, 2010).

Uluslararası Bütçe Ortaklığı (IBP), tüm dünyadaki ulusal bütçelerde açıklık (erişim) derecesi ve kamu katılımı düzeyini ölçmek için Açık Bütçe Endeksi (OBI) kullanır. Bu endeks, kamu katılımı, şeffaflık ve denetim kriterlerinden oluşur. Kamu katılımında yükseliş olması yolsuzluk skorunun da yükseleceğini (endeks skorunun yükselmesi yolsuzluğun düşmesi anlamına geldiğinden) ifade eder. Şeffaflık, tam bir bütçe müzakeresini ve uygun izleme koşullarının oluşturulması kapsar. Ancak bu bileşen de tek başına yeterli değildir. Politikacıların ve kamu görevlilerinin kamu kaynaklarını etkin ve verimli şekilde yönetmeleri hususunda sürekli hesap vermesi için uygun koşullar gerekir (Iloh ve Nwokedi, 2016: 144). Bunu sağlamakla görevli yerel denetim birimleri ise, iyi çalışan daha üst düzey denetim organları tarafından izlendiği koşullarda en etkilidir. Dolayısıyla katılımcı girişimler, merkezde işlevsel ve güçlü kurumlara olan ihtiyacı azaltmaktan ziyade artırmaktadır. Yerelde katılımcı bütçe programının etkili olabilmesi için yargı denetimini artıran, bağımsız denetim kuruluşlarına olanak tanıyan, bilgi edinme hakkını ve özgür medyayı destekleyen düzenlemeler gerekir (Mansuri ve Rao 2012: 287). Yönetimler gerek etkin bir izleme süreci gerekse hesap verme sorumluluğunun yerine getirilmesi bakımından faaliyet raporları, denetim raporları veya belirli bir dönem bütçe uygulama sonuçlarını gösteren raporları periyodik olarak kamuoyu ile paylaşmalıdır (TEPAV, 2007).

Bilim insanları, güçlendirilmiş yerel yönetimlerin topluma daha yakın olmasının, vatandaşların ihtiyaçlarını daha etkili tespit edebileceği düşüncesinde uzun zamandır hemfikirdir. Katılımcı bütçe yaklaşımı, kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması konusunda potansiyel güce sahiptir. Bu potansiyel, mantıksal bir sırayı takip eder. Vatandaşlar sunulacak kamu hizmetlerinin belirlenmesi sürecine daha çok katılırsa aidiyet duyguları artar. Vergi ödemede dolayısıyla da katkıda bulunma konusunda daha istekli olurlar. Yerel yönetimler, halk tarafından önceliklendirilen hizmetlere daha çok bütçe tahsis eder ve yatırım yapar. Bu yatırımlar üretken olursa hizmet kalitesi, buna paralel olarak da sosyal fayda artar (Beuermann ve Amelina, 2018).

Dolayısıyla bütçeleme sürecinde proje seçimi aşamasında oylama konusu projelerin fayda maliyet değerlendirmelerinin yer aldığı kitapçıklar halka dağıtılarak, vatandaşların bilinçli bir tercih yapmasına fırsat verilebilir. Nitekim refah ekonomisi klasik araçlarından olan maliyet fayda analizi, bir projenin sosyal

faydası, maliyetini aşıyorsa uygulanması gerektiğini savunur ve buna en iyi karar verecek olanlar gerçek kullanıcılar olan vatandaşlardır. Bu bağlamda doğrudan vatandaşların yapacağı bir maliyet fayda değerlendirmesi, kaynak tahsis etkinliğinin (etkinlik, etkililik ve verimlilik) değerlendirilebilmesi için faydalı bir mekanizmadır (Laruelle, 2021).

2. DÜNYA'DA KATILIMCI BÜTÇE UYGULAMALARI

2.1. Katılımcı Bütçe Modelleri

Katılımcı bütçeleme son zamanlarda hükümetler, siyasetçiler ve vatandaşlar nezdinde kabul görmüş ve popüler bir politika haline gelmiştir. Uygulamada katılımcı bütçe modelleri; katılımcı bütçelemeyi, vatandaşların en azından bütçenin bir kısmına etki edebileceği yüzeysel bir süreç şeklinde değerlendiren yaklaşımlardan, katılımcı sürecin tüm halka açık olduğu, doğrudan ve temsili demokrasinin tam bir kombinasyonu olarak yürütülen daha detaylı ve katı yaklaşımlara kadar çeşitlilik gösterir. Katılımcı bütçe dünyanın farklı bölgelerinde farklı şekillerde tecrübe edilir. Katılımcı bütçenin tecrübeyle biçimlenmesi ve gelişimi halen devam etmektedir (Bartocci vd., 2023: 757).

Katılımcı bütçe kavramı uzunca bir süredir biliniyor olmasına rağmen, katılımcı yaklaşımların çeşitliliği noktasında halen ampirik çalışmalar da devam etmektedir. Bazı bilim insanları her uygulamayı kendine has olarak değerlendirir. Diğerleri birbirine karakteristik olarak benzeyen tecrübeleri farklı modeller altında isimlendirir. Goldfrank (2007), katılımcı bütçe yaklaşımlarını radikal demokratik, ortodoks sol, liberal ve muhafazakâr yaklaşımlar olarak dört kısımda incelemiştir. Aziz ve Shah (2021), planlanan yatırımların ve projelerin muhtemel tamamlanma dereceleri ve bölünebilir durumlarını önemsemiş, bu bağlamda katılımcı bütçe yaklaşımlarını ayırık ve bölünebilir şeklinde sınıflandırmıştır. Sintomer ve arkadaşlarının (2008) katılımcı bütçe tipolojisi ise akademik alanda yaygın olarak kabul görmüş ve katılımcı bütçe vakalarının sistematize edilmesinde yol haritası olarak tercih edilmiştir (Milosavljević vd., 2023: 2) Yazarlar; sürecin kaynağı, toplantıların gerçekleştirilme şekli (genel/özel bir konuda, bölge/kent düzeyinde, halka açık olan/olmayan), müzakere çeşitleri (istişare edilecek hususlar, istişare etme usulü), halkın katılımcı süreçteki konumu gibi kriterleri göz önünde dikkate alarak altı ideal katılımcı bütçeleme modeli (KBM) tanımlar. Bu modeller şunlardır: katılımcı demokrasi, yakınlık demokrasisi, katılımcı modernizasyon, çok paydaşlı

katılım, neo-korporatizm ve topluluk gelişimi. Aşağıda bu modeller kısaca tanıtılmaktadır.⁴

2.1.1. Katılımcı Demokrasi Tipi KBM

Porto Alegre tipi olarak bilinen model, karar alma süreçlerinde rastgele seçilen kent sakinlerini bir araya getirir. Belediye meclisi, teknik olarak bütçeyle ilgili nihai kararlardan sorumlu olmaya devam etse de vatandaşlar, fiili karar alma yetkisine sahiptir (Sintomer vd., 2008: 7). Bu modeli karakterize eden ayırıcı unsur; yasama, yürütme ve yargı güçlerinin yanı sıra katılımcıların dördüncü bir güç gibi olmasıdır. Bu güç, sivil toplumu harekete geçirir, vatandaşları güçlendirir ve halkın eylemliliği ile kamu kudreti (hükümet) arasındaki işbirlikçi çözüm yollarını teşvik eder. Bu katılımcı bütçe yaklaşımında yoksul, dezavantajlı veya marjinal grupların yararına olacak biçimde önceliklendirmeler tersine çevrilir. Bu sebeple model, özellikle işçi sınıfının katılımına eğilimlidir. Modelde katılımcı demokrasinin en önemli ögesi olan güçlü katılım ve sosyal adalet bir araya geldiğinden politik ve felsefi açıdan en teşvik edici katılımcı bütçe modeli olarak ifade edilir (Sintomer vd., 2013: 15-17). Modelin güçlü yanı, iyi bir müzakere kalitesi potansiyeline sahip olmasıdır. Yani katılımcılar projeleri sadece genel kurullarda değil; forum, toplantı veya delege kurullarında tekrar tekrar derinlemesine tartışma ve konuların açıklığa kavuşturulması imkanına sahiptir (Sintomer vd., 2008: 7-8). Modelin zaafı, yerel yönetimlerle iş birliği yapmaya istekli ve angajmanı güçlü bir topluluk gerektirmesidir. En ciddi uygulama zorluğu sivil vatandaş katılımı ile örgütlü toplulukların çıkarlarının çatışmasına bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel olan anlaşmazlıkların nasıl çözülebileceği meselesidir. Diğer bir uygulama zorluğu, sivil katılımın idari modernizasyonla başarılı bir şekilde ilişkilendirilmesinin gerekli olması ve kurumsal çerçeveye vatandaşın dahil edilmesine idarelerin sıklıkla ayak diremesidir (Sintomer vd., 2013: 17).

⁴ Daha kapsamlı açıklamalar için bkz. Sintomer, Y., Herzberg, C. ve Röcke, A. (2008), "Participatory Budgeting In Europe: Potentials And Challenges", International Journal Of Urban and Regional Research, Vol. 32 No. 1, ss. 164-178 ve Sintomer, Y., Herzberg, C., Allegretti, G., Röcke, A., ve Alves, M. L. (2013). Participatory Budgeting Worldwide. *Dialog Global*, (25), ss. 1-93.

Katılımcı demokrasi tipi model Avrupa’da küreselleşmeciliğe itiraz eden bazı kent yönetimlerince benimsenmiştir. İspanya’nın Sevilla ve Cordoba kentleri modelin tipik Avrupa tecrübeleridir. Model, her ne kadar Avrupa kentleri dışında kalan diğer kentlerde de uygulanmış olsa da buralarda çeşitlendirilmiş vatandaş katılımı, yüksek katılım seviyeleri ve vatandaşın karar alma sürecinde güçlendirilmesi gibi hususlarda düzey farklılıklarının belirgin olması nedeniyle uyarlanan çoğu tecrübe orijinalinden belli ölçüde farklılaştığı iddia edilir (Sintomer vd., 2013).

2.1.2. Yakınlık Demokrasisi Tipi KBM

Modelin isminde geçen yakınlık, bir taraftan coğrafi yakınlığı simgelerken öteki taraftan yerel yönetimler ile toplum arasındaki yakın ilişkiyi betimler. Yakınlık demokrasisi modeli, seçici dinlemeye dayanır ve istişare temelli bir modeldir. Vatandaşlara toplantı ve danışma için alanlar sağlanır ancak devamında seçilmiş temsilciler vatandaşların önerileri arasından seçim yapar ve tercihlerini kamu politikaları ile bütünleştirir. Süreci takiben kamu otoritesi, sonuçla ilgili katılımcı vatandaşlara bilgi verir. Dolayısıyla bu modelde gerek toplumun gerekse STK’ların etkisi zayıftır. Bundan dolayı da sosyal boyutu zayıftır.

Yakınlık demokrasi tipine yakın uygulamalarda katılım, medya duyuruları, mektup ya da halka açık konseyler ile sağlanır. İlaveten Almanya’nın Emsdetten, Hilden, Vlotho, Treptow-Köpenick kentlerinde uygulandığı üzere belediye başkanınca rastgele seçilen vatandaşlara gönderilen davetiyeler aracılığıyla da uygulanabilir (Sintomer vd., 2008: 10). Modele yakın girişimlerde yukarıdan aşağıya şeklinde bir örgütlenme görülür. Güçlü yanı, vatandaşlar ile siyasetçiler arasındaki bağın kuvvetlendirilmesine ve yerel toplumsal yapının dinamikleştirilmesine imkân tanınmasıdır. Zayıf yanı ise, siyasetçilerin vatandaşların bakış açılarını seçici bir şekilde dinlemesi gibi keyfi bir yönetime dayanması ve katılım olgusunun etkili karar almayla birleştirebilmenin güç olmasıdır. Model, Avrupa’da en yaygın kullanılan KBM’dir. Avustralya, Japonya, Dong-Ku Ulsan (Kore), Lizbon (Portekiz) modelin diğer uygulayıcılarıdır (Sintomer vd., 2013: 17-18).

2.1.3. Katılımcı Modernizasyon Tipi KBM

Bu modelin kökeninde özelleştirme baskısı karşısında devletin, daha verimli ve meşru olmak için yeni kamu yönetimi stratejileri ve kültürünü benimseyerek modernize olması yer alır. Bu tür modeller, çoğunlukla yukarıdan aşağıya eğilimlidir ve daha az parti odaklıdır. Yakınlık demokrasisi tipinin aksine sadece mahalle düzeyinde değil, merkezi yönetimin tamamen çağdaştırılmasına odaklanılır. Katılımcı modernizasyon tipi bütçelemelerde prensip gereği katılımcılar, müşteri gibi kabul edilir. Bundan dolayı dezavantajlı veya marjinal grupların entegrasyonu veya kamu politikalarının belirlenmesi konularına ilgi yok gibidir (Sintomer vd., 2013: 18). Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinden ithal edilen bu modelin asıl amacı mali sistemde şeffaflık ve hesap verilebilirliği sağlamaktır. Bu sebeple bütçe uygulamaları ve sonuçlarına dair bilgiler düzenli bir şekilde broşür, internet ve medya aracılığıyla halka ilan edilir (Sintomer ve öte., 2008:10). Çin'in farklı kentleri, İber Yarımadası ve Almanya'nın Kuzey Ren-Vestfalya Eyaletinin Emsdetten kenti gibi pek çok belediyede uygulanan katılımcı bütçe programları bu modeli yansıtır. Modelin güçlü yanı, kamu yönetimi yaklaşımının çağdaştırılması ile vatandaş katılımı arasındaki yakın bağlantı kurma çabasıdır. Zayıf yanı ise, karar alma sürecinde sivil toplumun gücünün ihmal edilmesi ve sosyal adalet çıktılarının zayıf olmasıdır (Sintomer vd., 2013: 18).

2.1.4. Çoklu Paydaş Katılımı Tipi KBM

Bu model, bütçeleme yaklaşımını yalnızca vatandaşların katılımıyla şekillendirmez aynı zamanda STK'lar, firmalar ve yerel yönetimlerin iş birliğine dayalı ve daha dinamik bir iş birliği önerir. Bu noktada yönetim mekanizmasının genişletilmesini önerir (Sintomer vd., 2013: 19). Modeli yansıtan uygulamalarda finansör ve bağışçıların desteğiyle yatırımlar ve projeler için ayrı bir fon oluşturulduğundan bütçe tahsisinde tamamen yerel idarelere bağlılık söz konusu değildir. Bu durum kamu yatırımları ve projelerinin hayata geçirilmesi için kaynak tahsisi yapan finansörlerin, katkılarının büyüklüğüyle orantılı olarak proje tasarımlarında birincil roller üstlenmesine izin verir ve kilit aktör olarak finansörlere süreçte bütçeleme süreçlerinde etkinlik tanır (Sintomer vd., 2008: 9).

Çoklu paydaş katılımı tipi uygulamaların yayılmasında Dünya Bankası ve BM gibi uluslararası örgütler etkili olmuştur. Modelin güçlü yanı, yerel kalkınmayı destekleyici nitelikte olmasıdır. Zayıf yanı ise, güç ilişkilerindeki asimetri problemi ve örgütlenememiş vatandaş katılımı süreçlerin dışında bırakma riski taşımasıdır. Bu bağlamda katılımcı demokrasi ile tam uyumlu bir model değildir. Ayrıca model, katılımcı sürece dahil olan paydaşların ağırlıklarının dengelemesi bakımından uygulanması da zordur. Bu tip uygulamalar yalnızca Plock (Polonya) gibi Doğu Avrupa kentlerinde tecrübe edilir. Ama özellikle Anglo-Sakson dünyasında kendine özel bir alan bulur. Dünya Bankasının da tesiri ile Madagaskar'ın ve Afrika ülkelerinin bazı kentlerinde de modeli yansıtan uygulamalar görülür (Sintomer vd., 2013: 19).

2.1.5. Neo-Korporatizm Tipi KBM

Modelin katılımcıları; STK, sendika, meslek kuruluşları gibi örgütlü gruplar, yaşlılar, göçmenler gibi sosyal gruplar ile seçilmiş çeşitli kurum ve kuruluşlardır. Bu modeli yansıtan programlarda yerel yönetimler '*önemli olanlarla*' geniş bir istişareyi amaçlar ve yerel yönetimler toplulukların çıkarları, değerleri ve tanınma talepleri doğrultusunda arabuluculuk görevi yaparak topluluk grupları arasında mutabakat sağlamaya odaklanır. Yukarıdan aşağıya doğru bir akış söz konusu olduğundan sivil toplum istişare süreçlerinde aktif olsa da prosedürel (idari) bağımsızlığı kısıtlıdır. Esasen model, geleneksel olmayan katılımın değil ekseriyetle geleneksel katılımın (parti üyeliği ve seçimlerde oy kullanma) güçlendirilmesiyle ilgilidir. Neo-Korporatizm tipi bütçeleme modelinde en tipik uygulama İspanya'nın Albacete kentine aittir (Sintomer vd., 2013: 20). Model güçlü istişare süreçlerini içerse de sivil toplumun özerkliği ve katılımcı paydaşların uyuşmazlıklarının çözümü noktasında ciddi zafiyetler barındırır (Sintomer vd., 2008: 8).

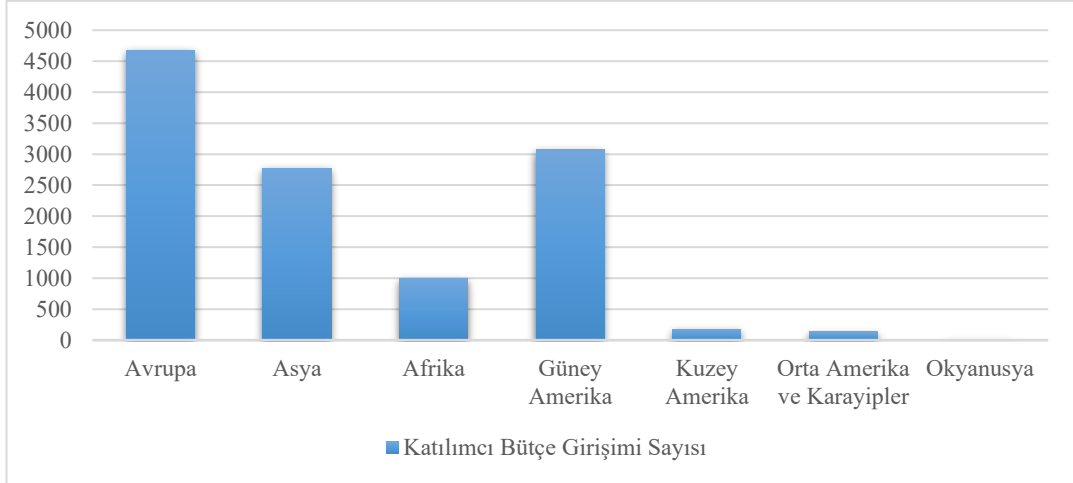
2.1.6. Topluluk Gelişimi Tipi KBM

Katılımcı bütçe süreçlerinin kamu görevlilerinden ziyade yerel topluluklar tarafından yürütüldüğü, yukarıdan aşağıya olduğu kadar aşağıdan yukarıya dinamikler tarafından yönlendirildiği ve güçlü bir katılımcı süreci temsil eden

modeldir. Siyasi temsilcilerin önceliklerin belirlenmesi ve dönüştürülmesi aşamasına etkileri düşüktür. Bu sebeple dördüncü bir gücün ortaya çıkması, diğer modellere göre çok daha olasıdır. Toplum gelişimini amaçlayan katılımcı bütçe girişimlerinin çoğunun yerel kurumlarla yakın ilişki içinde olmaması bu modeli katılımcı demokrasi tipinden ayırır. Topluluk gelişimi modelini yansıtan pek çok uygulama örneği genellikle geliştirmeye açık ve nispeten kaliteli bir müzakere süreci içerir. En aktif katılımcılar genellikle topluluk derneklerini yöneten işçi sınıfının üst kesimidir. Model üzerinde zaten etkili olan STK'lar, dezavantajlı veya marjinal grupların haklarının savunulması söz konusu olduğunda çok daha etkin bir rol üstlenir. Model Kanada, Birleşik Krallık gibi Anglo-Sakson ülkelerinde baskın olmakla birlikte Fissel veya Gnagagnao gibi Senegal'in kırsal kesimlerinde de tecrübe edilir. Halen Japonya gibi pek çok ülke tarafından da geliştirilerek uygulanmaya devam eder. Modelin en belirgin zayıf yönü yerel düzeyde yatırımlara odaklanmaya çalışılırken genel bir vizyonun oluşturulmasının oldukça güç olmasıdır. Topluluk örgütlenmelerinin yönetiminin de oldukça zor olması modelin diğer bir zorluğudur (Sintomer vd., 2013: 20).

2.2. Katılımcı Bütçelemenin Küresel Görünümü

Katılımcı bütçe, yaklaşık otuz beş yıldır uygulanmakta olan ve dünya genelinde yaygınlaşan kapsamlı bir uygulamadır. Bu geniş ve karmaşık yollar, farklı bölgesel ve kültürler arasındaki model ve fikir akışlarının bir desenini yansıtır. 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre şehrinde İşçi Partisi'nin seçim propagandası olarak ortaya çıkan katılımcı bütçe, pek çok yerel yönetime ilham kaynağı olmuştur. Son on yılda ülkede özellikle de Porto Alegre'de yaklaşımın başarısı zayıflasa da hiç şüphesiz tarihsel bir referans olmaya devam etmektedir. Bu noktada uygulamayı kendi yerel gerçeklikleri ışığında dönüştüren Portekiz, İspanya, Polonya ve ABD gibi çeşitli ülkeler yaklaşımın yeni merkezleri olarak görülmeye başlanmıştır. Katılımcı bütçe, yeni referanslar ve modeller çerçevesinde farklı kıtalarda deneyimlenmeye ve tüm dünyada dolaşımına yoğun bir şekilde devam etmektedir (Dias vd., 2021). Katılımcı bütçe uygulamalarının tüm dünyadaki dağılımı Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Küresel düzeyde katılımcı bütçenin dağılımı.

Kaynak: Participatory Budgeting World Atlas, 2024 verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 2.1’de görüldüğü üzere katılımcı bütçe, 4676 uygulama ile en çok Avrupa Kıtasında görülmüştür. Bu da uygulamaların neredeyse yarısının Avrupa ülkelerinde olduğu anlamına gelir. Avrupa’yı 3081 uygulama ile Güney Amerika Kıtası, 2775 uygulama ile Asya Kıtası, 995 uygulama ile Afrika Kıtası, 178 uygulama ile Kuzey Amerika Kıtası takip eder. Orta Amerika ve Karayipler’de 142, Okyanusya’da ise 15 katılımcı bütçe uygulaması hayata geçirilmiştir. Bugün itibariyle 71 ülkede toplam 11.825 katılımcı bütçe uygulaması olduğu rapor edilmiştir (Participatory Budgeting World Atlas, 2024).

Yaklaşımına ilişkin uygulamaların bu denli yaygınlaşması, devam niteliğindeki uygulamaların orijinali kadar iyi olup olmadığı konusunu gündeme getirmektedir. Eğer konu bir resim, müzik veya film ise orijinaline kıyasla birtakım kusurlar içerebilir. Ancak söz konusu kamu politikaları olduğunda cevap farklı olabilir. Nitekim pilot uygulamalardan çıkarılan dersler ve edinilen tecrübeler, eksiklikleri giderilmiş dolayısıyla da geliştirilmiş versiyonların ortaya çıkarılmasına fırsat verebilir (De Vries vd., 2022).

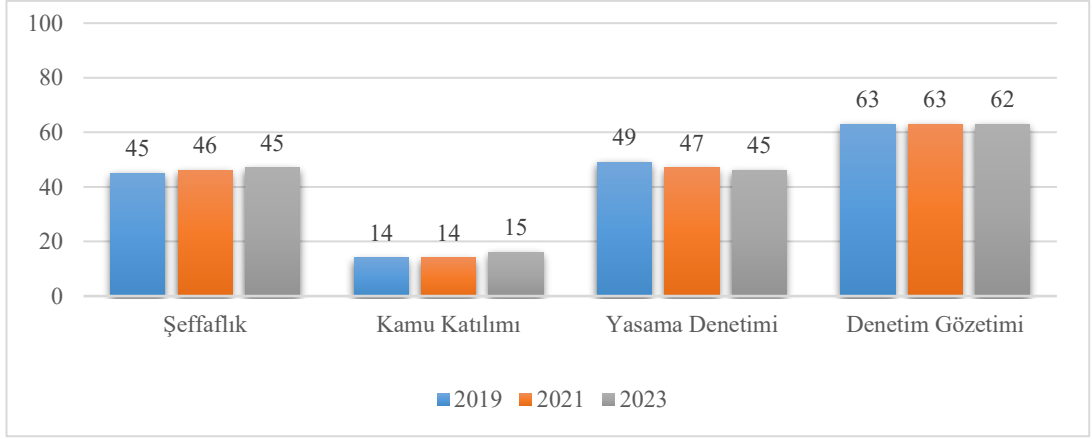
Uygulamaların gelişmişlik ve başarı düzeyinin belirlenmesinde kullanılan OBI, küresel çapta kabul gören bir bağımsız ölçüttür. Bu ölçüt; bütçe şeffaflığı, kamu katılımı ve denetim bileşenleri ile formüle edilmiştir. Şeffaflık bileşeni halkın, hükümetlerin bütçe öncelikleri hakkında bilgi sahibi olması durumunu inceler. Kamu katılımı bileşeni, katılım mekanizmaları aracılığıyla vatandaşların önceliklerin belirlenmesi sürecine katılma fırsatlarını ölçer. Son olarak denetim

bileşeni ise, resmi denetim organları olan yasamanın ve SAI'nın (Ülkedeki en yüksek denetim kurumunu ifade eder) rolü ve etkililiğini değerlendirir. Önce ülkelerin şeffaflık, kamu katılımı ve denetim kategorilerinin her biri için sonra da bu üç bileşenin birleştirilmesiyle meydana getirilen OBI göstergesi için skor hesaplanır. Hesaplanan skorlar 0-100 aralığında olup; 0-40 dilimi yetersiz seviyeyi, 41-60 dilimi sınırlı fırsatların bulunduğu seviyeyi, 61-100 dilimi ise yeterli seviyeyi temsil eder (Güneş, 2023: 113).

OBI skoru Açık Bütçe Anketi (OBS) aracılığıyla oluşturulmaktadır. Anket soruları, IBP ve işbirlikçi STK'lar tarafından IMF, Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD), Kamu Harcamaları ve Mali Hesap Verilebilirlik (PEFA) Kurumları gibi çeşitli küresel kuruluşların onayladığı uluslararası standartlara dayanır. OBS ile ülkelerdeki bütçe döngüleri irdelenerek hükümetlerin bütçe şeffaflık düzeyinin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Aydın ve Şeker, 2022: 55).

Anket soruları çoğunlukla yasanın gerekli kıldığı değil de pratikte uygulanan ile ilgilenir. Anketi dolduranlar, büyük ölçüde STK'dan ya da akademik kurumlardaki araştırmacılarıdır. Ekseriyetle iki yılda bir yapılan anketin 2023 versiyonunda 145 soru bulunmaktadır. Bunlardan 109'u sekiz temel bütçe belgesine⁵ kamuoyunun erişimine sunulma derecesi ve zamanını, 18'i vatandaşların bütçe sürecine katılım fırsatlarını ve 18'i yasama gücünün etkinliğini değerlendirir. Ayrıca anket, ülkenin kamu mali yönetim sistemi ve temel bütçe belgeleri hakkında bilgi edinmeye yönelik ek 83 soru daha içerir. Her ankette bir önceki takvim yılı uygulamaları dikkate alınır. OBS sorularının yanıtları kanıtlarla desteklenmektedir. Bunun için araştırmaya konu ülkenin yasaları ile bütçe belgeleri analiz edilir, bütçe ve kanun yetkilileri ile görüşmeler yapılır. Bu süreç tamamlandıktan sonra IBP, 3-6 aylık bir zaman diliminde anket sonuçlarını analiz ederek anketin metodolojisiyle tutarlı olduğundan emin olur. Yanıtlar; IMF, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan bütçe belgeleri ve mali şeffaflık raporlarıyla da çapraz kontrole tabi tutulur ve OBI skoru belirlenir (IBP, 2023). Şekil 2.2'de OBI bileşenlerinin 2019-2023 dönemi küresel ortalamaları gösterilmiştir.

⁵ IBP tarafından belirlenen sekiz temel belge: Bütçe Öncesi Beyan, Yöneticinin Bütçe Teklifi, Yürürlüğe Konulan Bütçe, Vatandaş Bütçesi, Yıl içi Raporlar, Yıl Ortası Raporu, Yıl Sonu Raporu, Denetim Raporu.

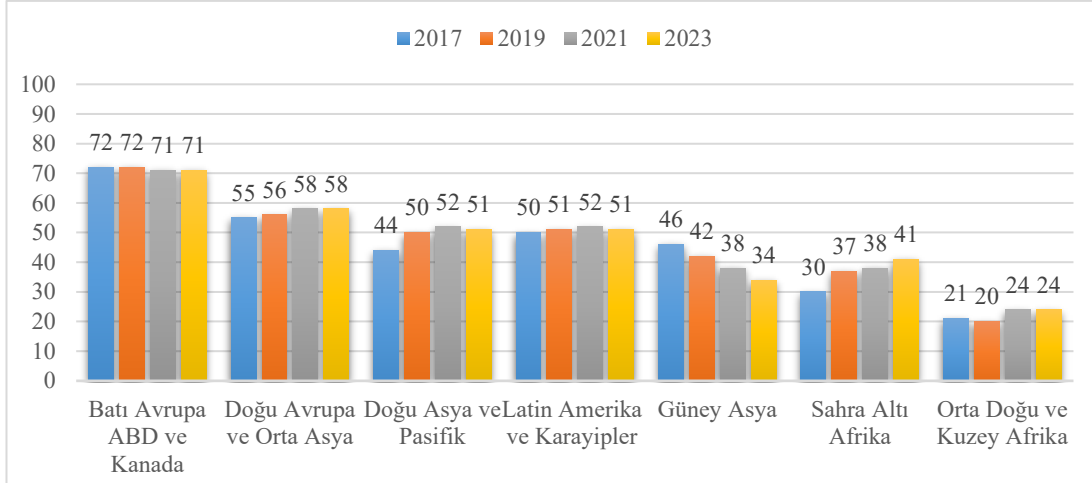

Şekil 2.2. OBI bileşenleri küresel ortalamalarının yıllar itibarıyla değişimi.

Kaynak: OBS, 2023: 12.

OBS anketi; 2019 yılında 117 ülke, 2021 yılında 120 ülke ve 2023 yılında ise 125 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Şekil 2.2’de gösterilen küresel çapta şeffaflık, kamu katılımı ve denetim (yasama denetimi ve denetim gözetimi) imkanlarını değerlendiren anket sonuçlarına göre, 100 üzerinden 15 skoru olan kamu katılımı bileşeni, 2019 yılından bu yana 1 puan yükselse de en zayıf ayağı temsil etmektedir. Bu sonuç vatandaşlara küresel olarak yeterince katılım fırsatı verilmediği anlamına gelir ki zaten 2023 yılı sonuçlarına göre 65 puan alarak yeterli düzeyde katılım fırsatı veren tek ülke Güney Kore olmuştur. Yeni Zelanda, Birleşik Krallık, Dominik Cumhuriyeti ve Gürcistan sınırlı düzeyde katılım fırsatı sunan ülkeler olup diğer tüm ülkelerde yetersiz katılım imkânı söz konusudur (OBS, 2023).

Anket sonuçları denetim bileşeni açısından ele alındığında, ortalama küresel denetim gözetimi puanının 62 olduğu ve bu puanın son iki dönemdir nispeten sabit kaldığı görülmektedir. 45 puan olan yasama denetimi ise son iki anket döneminde istikrarlı bir şekilde düşmüş olup güçlendirmeye açık bir alandır. Küresel ortalaması 45 olan şeffaflık skoru ise, hükümetlerin bütçe konusunda halka yeterli bilgiyi sunmadığı sonucunu çıkarmaktadır. Bu sonuç bölgesel olarak irdelendiğinde bazı bölgelerin diğerlerine kıyasla daha iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır. Bölgesel şeffaflık eğilimleri Şekil 2.3’te gösterilmiştir (OBS, 2023).

Şekil 2.3. 2019-2023 dönemi bölgesel şeffaflık ortalamaları.

Kaynak: OBS, 2019; OBS, 2021; OBS, 2023.

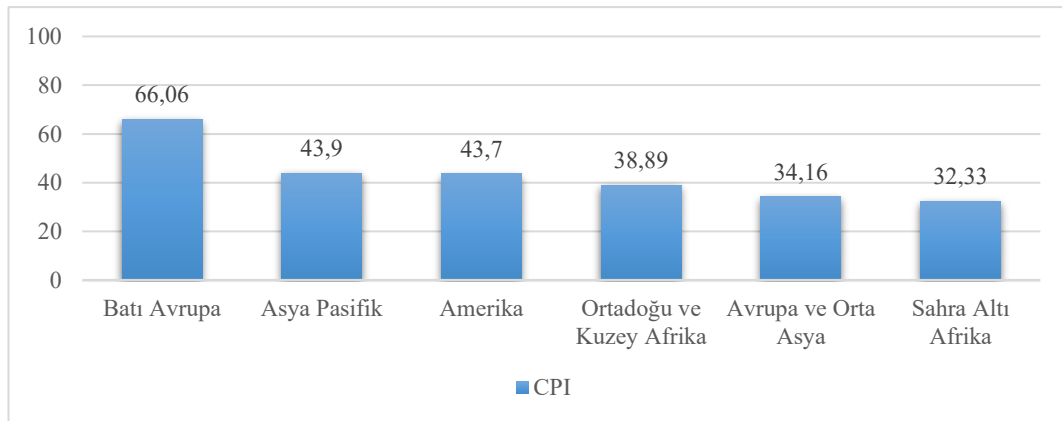
Şekil 2.3'te görüldüğü üzere 2017 yılından beri şeffaflık konusundaki en büyük artış Doğu Asya ve Pasifik ile Sahra Altı Afrika bölgelerinde olmuştur. Doğu Avrupa ve Asya ile Orta Doğu ve Afrika bölgelerinde mütevazı artışların yanı sıra Batı Avrupa, ABD ve Kanada ile Latin Amerika ve Karayipler bölgelerinde durgunluk görülmektedir. Güney Asya'da ise 2017 yılından beri görülen istikrarlı düşüş, Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesiyle hızlanmıştır. Bölgede demokratik normların zedelenmesinin bütçe belgelerinin yayımlanmasındaki istikrarsızlığı ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. Zira yine bölge sakinlerinden Pakistan'ın, 2019 anket döneminde 28 olan skoru 2021'de 46'a yükselmiş, 2023 döneminde ise 30 puana gerileyerek küresel ortalamanın altına düşmüştür. Orta Doğu ve Afrika bölgesinde ise yalnızca Ürdün yeterli seviyeye yakın bir skor (2019 yılından bu yana sırayla 61-61-60) elde etmiştir. Zaman içinde en büyük ilerlemeyi Doğu Asya ve Pasifik ile Sahra Altı Afrika bölgeleri kaydetmiştir. Zira 2023 anket döneminde Afrika'da Benin, Kamerun, Madagaskar, Namibya, Sierra Leone, Somali, Tanzania ve Zambiya şeffaflık skorlarını 10 puan artırmıştır. Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin çoğu artık yeterli şeffaflık düzeyini sağlamaktadır. Bunun sebebi kimi ülkelerde güçlü kamuoyu desteği olurken kimi ülkelerde ise AB'ye katılım sürecinin bir gereği olmasıdır (OBS, 2019; OBS, 2021; OBS, 2023).

Diğer taraftan kamu yönetiminde şeffaflık, vatandaş katılımı ve denetim ilkelerinin hayata geçirilmesi yolsuz uygulamalar açısından caydırıcı bir etki yaratabilir (Devas ve Grant, 2003). Nitekim daha iyi yönetim daha şeffaf ve hesap verebilir bir kamu sektörü için zemin hazırlarken, zayıf yönetim kamu güvenliğini

azaltır ve toplumsal refahı olumsuz yönde etkiler. Pek çok çalışma etkili yönetim uygulamalarına sahip ülkelerde düşük seviyede yolsuzluk olduğunu öne sürer. Bu korelasyona göre etkili yönetim ile yolsuzluk seviyesi ters orantılıdır (Doig vd., 2005; Gaventa ve McGee, 2013; Koeswayo vd., 2024).

Ülkelerin yolsuzluk algısı ölçümünde çeşitli göstergeler söz konusu olsa da akademisyenler ve politikacılar arasında küresel boyutta en çok kabul gören Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI)'dir. Endeks, kamu yönetiminde saydamlığı ve hesap verebilirliği teşvik etmek amacıyla küresel bir kuruluş olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI) tarafından 1995'te geliştirilmiştir. CPI, bir dizi bağımsız ve değerli kuruluş tarafından yapılan profesyonel anketler ve uzman değerlendirici yorumlarının kombinasyonu ile formüle edilen, sonuçların doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlayan kapsamlı bir göstergedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ülkelere 0-100 aralığında puan verilir. Sıfır puan yolsuzluk seviyesinin maksimum seviyede olduğunu, 100 puan ise yolsuzluğun olmadığı temiz bir durumu temsil eder (Budsaratragoon ve Jitmaneeroj, 2020).

Küresel çapta bakıldığında bölgeler arasında yolsuzluk algıları değişmektedir. Söz gelimi Şekil 2.4'te görüldüğü üzere Batı Avrupa ile Sahra Altı Afrika'daki yolsuzluk algılarında ciddi tezatlar söz konusudur. Batı Avrupa En yüksek puanı alarak yolsuzluğun en az olduğu bölge olarak öne çıkmıştır. Sahra Altı Afrika bölgesi en düşük CPI puanı sahibi olarak endişe verici bir eğilim ortaya koymuştur. Bu bölgeyi 34,16 puan ile Avrupa ve Orta Asya takip eder. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinin puanı Sahra Altı Afrika bölgesine göre nispeten daha yüksektir. Amerika ve Asya Pasifik ise yakın ortalamalara sahiptir (Koeswayo vd., 2024).

Şekil 2.4. 2024 yılı bölge düzeyinde yolsuzluk algı endeksi (CPI) ortalamaları.

Kaynak: Koeswayo vd., 2024.

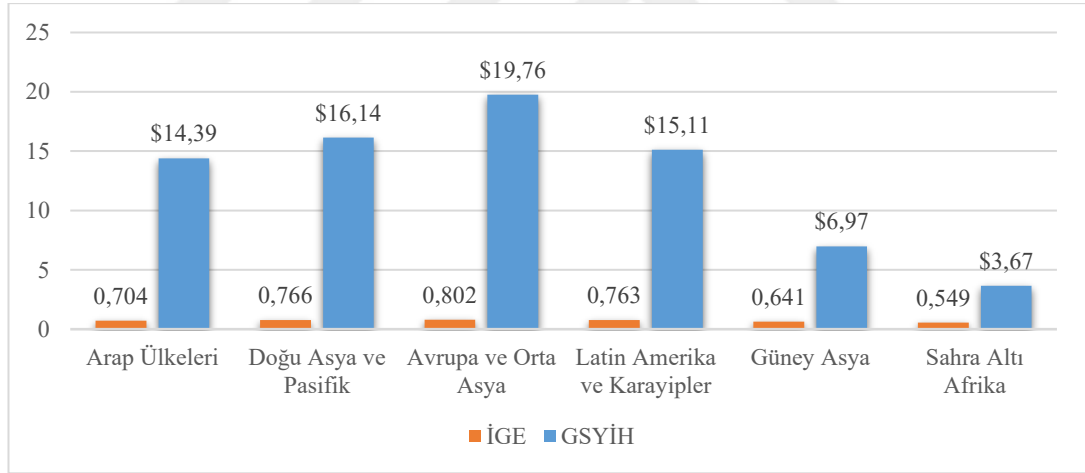
2024 yılında 180 ülkenin katıldığı CPI endeksi küresel ortalaması 43'tür. Ülke bazında sıralamalar incelendiğinde Danimarka'nın 90 puan ile üst üste yedinci kez birinci sırada oluşu dikkat çekicidir. Danimarka'yı 88 puan ile Finlandiya, 84 puanla Singapur takip eder. Yeni Zelanda (83), 81 puana sahip Norveç, İsviçre Lüksemburg, İsveç (80), Hollanda (78) ve 77 puanla İzlanda, İrlanda ve Avustralya ilk 10'da yer alan ülkelerdir. Bazı ülkelerin yolsuzlukla mücadele açısından gösterdiği gelişme ise kayda değerdir. Bahreyn bir önceki yıla kıyasla 17 puan, Fildişi Sahili 13 puan ve Dominik Cumhuriyeti 8 puan artış göstermiştir. Öte yandan en düşük puanı alan Güney Sudan, Somali, Suriye, Kuzey Kore listenin son sıralarında yer alır (TI, 2024). Endeks katılımcısı 180 ülkeden 122'si 50 den düşük puana sahiptir. İskandinav ülkeleri düşük yolsuzluk seviyesi ile öne çıkarken, Afrika ve Orta Doğu yolsuzluğun yoğun olduğu ülkeler olmaya devam etmektedir. ABD ise düşüş eğilimine devam ederek 65 puanla 28. Sırada yer alır (Statista, 2025).

Ampirik ve teorik kanıtlar, şeffaf mekanizmalar ve hesap verebilirlik ilkeleri ile donatılmış, yolsuz uygulamalara daha duyarlı sağlam yönetim modellerinin kurulmasında kişi başına düşen gelir kriterinin de önemli bir etkisi olduğunu desteklemektedir. Nitekim kişi başına düşen gelirin ve yaşam kalitesinin artmasıyla toplumsal normlar değişmekte, kamu yönetiminin şeffaflığı konusunda daha yüksek beklentiler ortaya çıkmakta ve böylece güçlü yönetim modellerinin inşa edilmesi gereklilik haline gelmektedir. Üstelik kişi başı geliri yüksek olan zengin ülkeler temel kamu hizmetlerine daha çok kaynak aktarabildiğinden çoğunlukla daha etkili ve daha gelişmiş kamu hizmeti sunmaktadır (Lambsdorff, 2006; Treisman, 2007).

Bu noktada etkili ve sağlam yönetim; sağlık, eğitim ve gelir bileşenlerine dayanan, yaşam kalitesi ve refahın ölçüsü olarak nitelendirilen İGE ile bağdaştırılmaktadır. İGE Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından üretilen, GSYİH'a kıyasla daha fazla çevresel ve sosyal faktörlere odaklanan bu nedenle küresel düzeyde daha çok kabul gören bir göstergedir (Alaimo ve Seri, 2024). İGE 0-1 aralığında bir değeri temsil eder ve 1'e yaklaştıkça insani kazanımların arttığı anlamına gelir. Şöyle ki İGE puanı 0-0,550 aralığı düşük grubu, 0,550-0,699 aralığı orta seviyeyi, 0,700-0,799 aralığı yüksek seviyeyi ve 0,800-1 aralığı çok yüksek insani seviyeyi ifade eder. 2023/2024 dönemi İGE

hesaplamalarına 193 ülke dahil edilmiştir. Çok yüksek grupta ilk 10 sırada yer alan ülkeler sırasıyla İsviçre, Norveç, İzlanda, Hong Kong ve Çin, Danimarka, İsveç, Almanya, İrlanda, Singapur Avustralya'dır. Somali, Yemen, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Afganistan, Mozambik ise en düşük seviye olan 0-0,550 grubundaki ülkelerdendir (UNDP, 2024).

Son yayımlanan Katılımcı Bütçe Dünya Atlası, katılımcı bütçenin insani gelişim açısından en yüksek puanı alan ülkelerde yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Zira bu rapora göre uygulamaların %58'i çok yüksek İGE grubunda olan Avrupa ülkelerinde, %34.3'ü yüksek seviyede yer alan ülkelerde, %1,2'i orta seviyede yer alan ve %6,5'i de düşük İGE'ye sahip ülkeler tarafından hayata geçirilmiştir. Bu durum, bir ülkedeki eşitsizlikler ne kadar büyük ise katılımcı bütçe süreçlerinin geliştirilmesinin o kadar düşük olduğunu gösterir (Dias vd., 2021: 13). Bölge bazında bakıldığında bölgeler arası İGE ortalamalarının yine eşit olmadığı görülmektedir. Şekil 2.5'te bölgelerin GSYİH ve İGE ortalamaları değişimi gösterilmiştir.

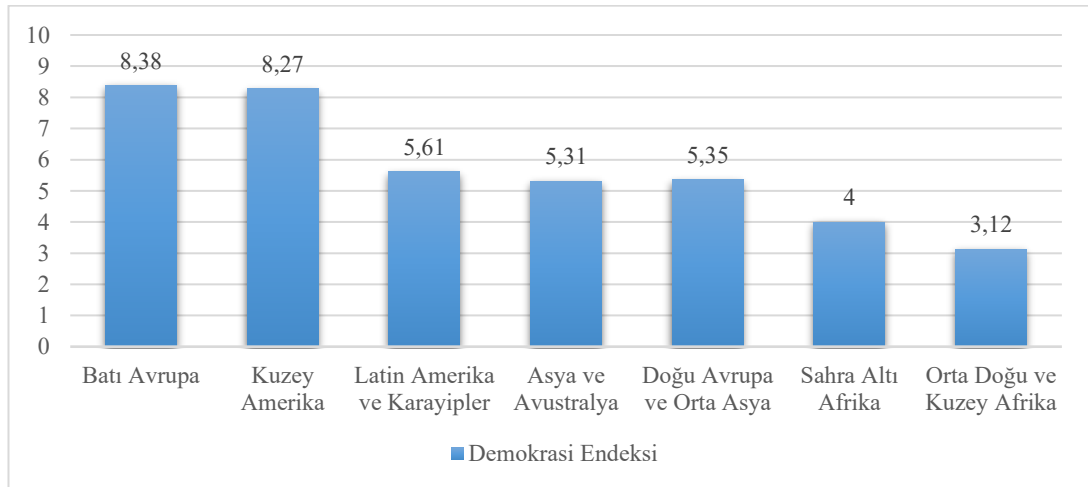

Şekil 2.5. 2024 yılı bölge düzeyinde GSYİH ve İGE ortalamaları.
Kaynak: UNDP, 2024: 274-277.

Küresel düzeyde İGE ortalaması 0,739 kişi başına düşen gelir ise 17,25\$'dır. Şekil 2.5'te görüldüğü üzere, İGE değeri en düşük olan ve düşük grupta yer alan bölge yine Sahra Altı Afrika olmuştur. Güney Asya bölgesinin ortalaması orta düzeyi temsil eder. Arap Ülkeleri, Doğu Asya ve Pasifik, Latin Amerika ve Karayipler yüksek düzeyde İGE grubuna dahil olurken Avrupa ve Orta Asya çok yüksek düzeyde yer alır. Öte yandan şekil GSYİH açısından incelendiğinde en düşük ve en yüksek değeri temsil eden bölgelerin değişmediği görülmektedir. Ekonomik olarak

en düşük bölge Sahra Altı Afrika, en yüksek bölge ise yine Avrupa ve Orta Asya bölgesidir. Sahra Altı Afrika'yı Güney Asya takip eder. Takiben Arap ülkeleri, Latin Amerika ve Karayipler ile Doğu Asya ve Pasifik bölgesi dünya ortalamasının altında değerler ile yer alır (UNDP, 2024).

Öte yandan katılımcı bütçenin faaliyete geçirilmesi devletlerin benimsediği rejimler ile ilişkilendirilmiştir. Bu husus küresel demokrasi endeksi ile somutlaştırılmıştır. Demokrasi endeksi, Economist Intelligence Unit (EIU) tarafından ülkedeki seçim süreci, hükümet işleyişi, siyasi katılım, siyasi kültür ve medeni haklar esas alınarak hazırlanan bir endekstir. Ölçüm sonunda her ülkeye 0-10 aralığında bir puan tanımlanır ve devletler dört çeşit rejim çerçevesinde kategorize edilir. Buna göre 0-4 puan aralığı otoriter rejimleri, 4-6 puan aralığı karma rejimleri, 6-8 puan aralığı kusurlu demokrasileri ve 8-10 puan aralığı tam demokrasiyi temsil eder. 2019 yılında yapılan bir çalışmada katılımcı bütçenin çoğunlukla kusurlu ve tam demokrasiyi temsil eden ülkelerde geliştirildiği görülmüştür (Dias vd., 2021). 167 ülkenin katılımı ile hesaplanan 2024 yılı demokrasi endeksi sonuçlarına göre küresel ortalama 5,17 olarak belirlenmiştir. Dünya nüfusunun üçte birinden fazlası (%39,2) otoriter yönetimler altındadır. Demokrasi Endeksi sıralamasında ilk 10'da çoğunlukla İskandinav ülkeleri hakimiyet sahibi olup sırasıyla; Norveç, Yeni Zelanda, İsveç, İzlanda, İsviçre, Finlandiya, Danimarka, İrlanda, Hollanda ve Lüksemburg'dur. Yemen, Sudan, Suriye, Kuzey Kore, Myanmar ve Afganistan ise son sıralarda yer alan ülkelerdendir (EIU, 2025a).

Şekil 2.6. 2024 yılı bölge düzeyinde demokrasi endeksi ortalamaları.

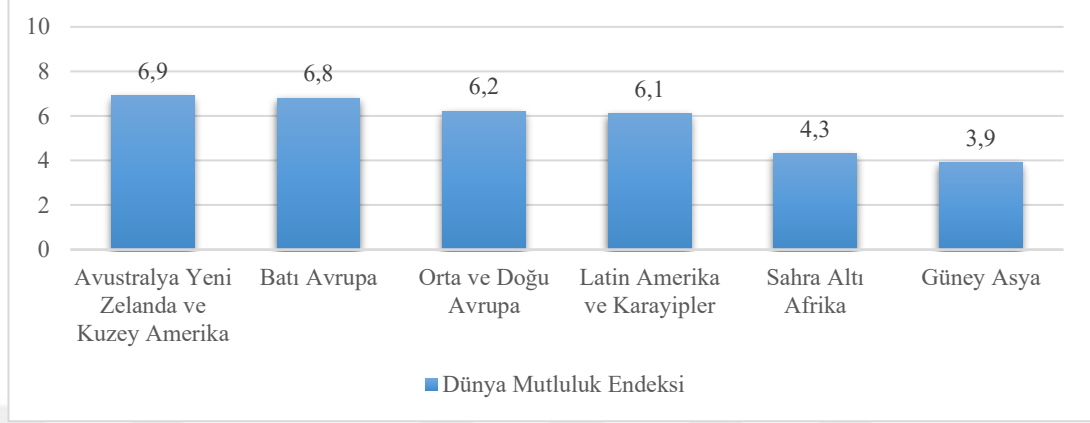
Kaynak: EIU, 2025b.

Şekil 2.6’da demokrasi endeksi bölgesel ortalamaları gösterilmiş olup 8,38 puanla yine Batı Avrupa lider durumundadır. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika bölgeleri tam demokrasiyi temsil eder. Latin Amerika ve Karayipler, Asya ve Avustralya ile Doğu Avrupa ve Orta Asya’da karma rejim hakimdir. Sahra Altı Afrika ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika ise otoriter rejimin uygulandığı bölgelerdir (EIU, 2025b).

Demokrasi elbette prosedürel olarak fayda sağlayan bir olgudur. Ancak insanlar sadece hükümetlerin kamu politikalarına dair aldıkları kararlara değil kararların alınma şeklini de önemser. Sistemin sonuca ulaşma şekline güvenen bir halk daha mutlu ve kabullenici olur. Bu noktada kalkınma olgusu yalnızca kişi başına düşen gelir gibi ekonomik değişkenlerle değil nitel bir kavram olan mutluluk ile de ilişkilendirilmektedir (Efeoğlu ve Azgün, 2021). Literatürde demokrasinin özellikle de doğrudan demokrasinin, mutluluk düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığına dair çok sayıda çalışma vardır (Potts, 2016; Frey ve Stutzer, 1999).

Mutluluk düzeyinin ölçülmesinde kullanılan en popüler gösterge Gallup, Oxford Refah Araştırma Merkezi, BM Ortaklığıyla hazırlanan Dünya Mutluluk Endeksi’dir. Bir ülkenin mutluluk endeksinin belirlenmesinde GSYİH, sağlıklı yaşam beklentisi, sosyal yardım, seçim yapma özgürlüğü, cömertlik ve yolsuzluk algısı boyutları değerlendirilir (Dias vd., 2021). Değerlendirme, Gallup Dünya Anketi üzerinden Cantril merdiveni olarak adlandırılan bir ölçek tekniği ile yapılır. Bu teknik katılımcının bir merdivenin basamaklarının en alttan üste doğru ona kadar numaralandırıldığını hayal etmesini ister. En üst basamak mümkün olan en iyi yaşam koşullarını dolayısıyla da en mutlu durumu, en alt basamak ise en kötü yaşam koşullarını ve mutsuzluğu temsil eder. Her katılımcı bugün ve gelecekte kendini nasıl gördüğü konusunda bir puan verir ve değerlendirme sonunda 0-10 aralığında ulusal skor belirlenir. 156 ülke dahil edilerek hazırlanan 2024 yılı Dünya Mutluluk Raporuna göre, 7 puan alarak ilk 10 sırada yer alan en mutlu ülkeler Finlandiya, Danimarka, İzlanda, İsveç, İsrail, Hollanda, Norveç, Lüksemburg, İsviçre ve Avustralya olup, İskandinav ülkelerinin bir kez daha başı çekmektedir. Afganistan, Sierra Leone, Zimbabve, Zambiya, Yemen, Kongo ise son sıralarda yer alan ülkelerdendir. Bölgesel açıdan incelendiğinde şekil 2.7’de görüldüğü üzere Avustralya, Yeni Zelanda ve Kuzey Amerika ile Batı Avrupa Bölgesi genel olarak en yüksek mutluluk seviyelerine sahiptir. Bu bölgeleri yakın ortalamalar ile Orta ve

Doğu Avrupa ile Latin Amerika ve Karayipler takip eder. Sahra Altı Afrika ve Güney Asya en geride kalan ve oldukça düşük ortalamaların söz konusu olduğu bölgelerdir (Helliwell vd., 2025).

Şekil 2.7. 2024 yılı bölge düzeyinde mutluluk endeksi ortalamaları.

Kaynak: Helliwell vd., 2025.

Mutluluk Endeksi ile önceki endeks sonuçları birlikte değerlendirildiğinde kişi başı ortalama geliri, OBI, İGE ve CPI skoru yüksek olan demokratik bölgelerin (Batı Avrupa, Kuzey Amerika) mutluluk endeksi sıralamalarında başlarda olması dikkat çekicidir. En mutsuz bölgelerin ise yine aynı endeks listelerinde düşük puanları temsil eden, geri kalmış ülkeler (Sahra Altı Afrika, Güney Asya) olması bu göstergeler arasında güçlü bir korelasyon olduğu ortaya koyar. Özetle kamu politikalarında hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerinin benimsendiği; etkili katılım mekanizmalarının uygulamaya konulduğu, sağlık, eğitim ve gelir bakımından kazanımları yüksek olan; refah düzeyi yüksek, yolsuzluk algısı düşük, demokratik ve zengin ülkelerin daha mutlu olduğu sonucu çıkarılabilir.

2.3.Seçili Kentlerde Katılımcı Bütçeleme Deneyimleri

Dünyanın farklı ülkelerinde uygulanan katılımcı bütçe tasarımları, yapı, süreç ve sonuç beklentilerine değişiklik sergiler. Katılımcı bütçe tecrübeleri yapı, süreç ve sonuçlar arasındaki uyumun başarı durumuna göre çeşitli faydalar sunarken aynı zamanda süreç içerisinde birçok uygulama güçlüklerini barındırır. Bu kısımda küresel düzeyde benimsenen katılımcı bütçe türlerinin etkinliği ve başarısının değerlendirilebilmesi noktasında coğrafi konum, nüfus yoğunluğu ve hükümet

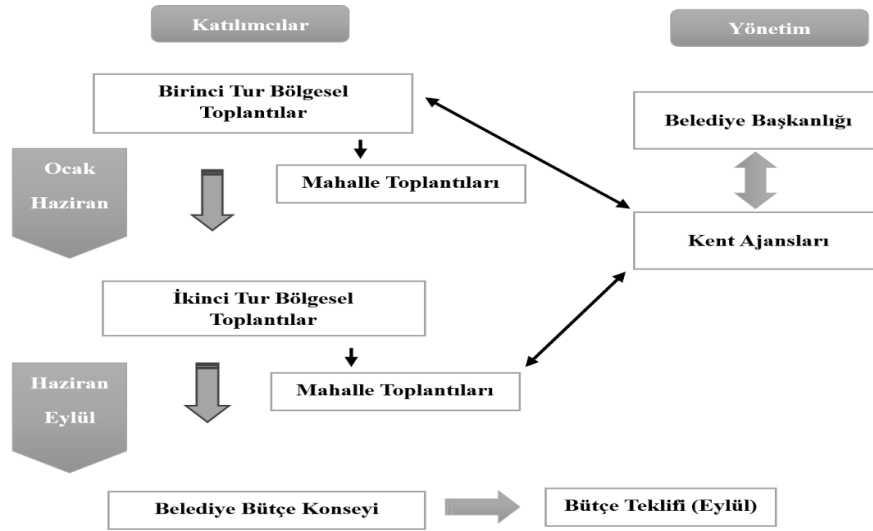
biçimi kriterleri de dikkate alınarak seçilmiş bazı kentlerin katılımcı bütçe tasarımları ve bu uygulamaların işleyişi ile ilgili tanıtıcı genel bilgiler verilmektedir.

2.3.1. Porto Alegre (Brezilya)

Porto Alegre, 1,4 milyondan fazla nüfusa sahip, Brezilya'nın en gelişmiş ve büyük on kentinden birisidir. Katılımcı bütçe girişiminde kent, kaynak dağılımı ve toplantıların yapılmasında etkinliğin sağlanabilmesi için 16 bölgeye bölünmüştür (Piper, 2014:58). Porto Alegre katılımcı bütçe modeli, üç ana organ üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki *bölgesel ve tematik Meclislerdir*. “Rodadas” ismiyle anılan bölgesel meclisler, 16 bölgenin tamamında ayrı ayrı ve halka açık olarak yapılan toplantıları ifade eder. Bu toplantılarda katılımcılar ile talep ve öncelikler müzakere edilir ve delegeler forumu ile katılımcı bütçe konseyi üyeleri belirlenir. Vatandaşlar ile çeşitli sivil toplum kuruluşları kendi aralarında fikir birliğine varabilmek için Rodadas öncesinde de hazırlık amaçlı toplantılar tertip eder (Aragonès, ve Sánchez-Pagés, 2009:58). Bölgesel meclis toplantılarına paralel olarak faaliyet gösteren ve kent düzeyinde oluşturulan ve sayısı 5 olan tematik meclisin toplantılarının amacı ise kentin tamamını ilgilendiren su, sanitasyon, altyapı, şehre ait rekreasyon konuları, konut, sağlık gibi çeşitli temalar ile katılımcı bütçe tasarımının istikrarlı bir şekilde iyileştirilmesine yönelik konuların konuşulup tartışılmasıdır. Bu meclislerde görüşülecek temalar ihtiyaca binaen her yıl değişiklik göstermektedir. Tematik meclis toplantıları da bölgesel toplantılar gibi halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetim görevlilerinin katılımına açıktır (Marquetti, Schonerwald Da Silva, ve Campbell, 2012:68). Bölgesel veya tematik toplantılarda katılımcı niteliği kazanabilmek ve oy kullanabilmek için 16 yaşını doldurmuş olmak ve ülkede ikamet etmek gerekir (Larangeira, 1996:131). Bu kriterlere sahip herkesi oylama sürecine dahil etmek ve kapsayıcı bir katılım elde etmek amacıyla vatandaş olma şartı aranmamıştır (Güneş, 2020: 544).

İkinci ana organ *Delegeler Forumudur*. Forum, ekseriyetle sivil toplum kuruluşlarını temsil eden 1000 civarında delegeden oluşur. Bu organın görevi, yatırımlar ve projeler kabul edildikten sonra yerine getirilme durumlarını denetlemek ve süreç ile ilgili vatandaşlara bilgi vermektir. Forum adeta halk ile konsey arasında aracı gibi hareket eder.

Üçüncü organ olan katılımcı bütçe *Konseyi*, her bölgesel meclisten seçilen 2’şer üye, kent genelinde kurulan 5 tematik meclisten seçilen 2’şer üye, Porto Alegre Sakinleri Derneği Birliği’nden ve Belediye Görevlileri Birliği’nden birer üye olmak üzere toplam 44 üyeden oluşur. Konsey, bölgesel ve tematik meclislerde alınan kararlar doğrultusunda kapsamlı bir bütçe teklifi hazırlayarak şehir yönetimine sunar ve onanan tekliflerin uygulanma sürecini takip eder (Aragonès, ve Sánchez-Pagés, 2009:58; Larangeira, 1996:132). Porto Alegre’ de uygulanan katılımcı bütçeleme döngüsü, Şekil 3’ de görüldüğü üzere katılımcıların tercihlerinin belirlendiği Mart-Haziran dönemini kapsayan birinci tur, tercihlerin yatırım bütçesine dönüştürüldüğü Haziran-Eylül dönemini kapsayan ikinci tur ve son olarak uygulamaların izlendiği ve kontrol edildiği kısım olan üçüncü turdan oluşur (Wampler, 2000:9; Marquetti, Schonerwald Da Silva, ve Campbell, 2012:66).

Şekil 2.8. Porto Alegre yıllık katılımcı bütçe döngüsü.

Kaynak: Wampler, 2000:9.

Birinci tur, herkesin katılımına açıktır. Mart ayından Nisan’a kadar önceki sene bütçe değerlendirmeleri yapılır. Nisan ayından Mayıs’a kadar tematik öncelikler belirlenir, projeler ve yatırımlar sıralanır (Calisto Friant, 2019:84). Mahalle ve bölgesel düzeyde yapılan toplantılar; bilgilendirme, resmi sunum, katılımcılar ile soru cevap şeklinde ve iki saat olacak şekilde yapılandırılmıştır. Katılımcıların söz alma süresi üç dakika ile sınırlandırılmıştır. Genellikle ulaşım ücreti katılımcıya ait

olmakla birlikte sınırlı sayıda belediye katılım maliyetine destek olur (Wampler, 2000:9). Haziran ayında yapılacak toplantılarda tematik öncelikler doğrultusunda belirlenen projeler oylanır ve delegeler arasından Konsey üyeleri seçilir (Calisto Friant, 2019:84).

İkinci tur, Haziran ayından Eylül'e kadarki dönemi içeren ve yerel hükümetin (Belediye yönetimi) benimseyeceği politika ve projelerin tanımlandığı kısımdır. Sürecin bu aşamasında konsey, kent için bölgesel veya tematik meclislerde belirlen öneriler arasından üç ana öncelikli projeyi tespit eder. Belediye Başkanlığı personelinin öncelikli projelerin tespiti esnasında Konseye teknik bilgi desteği sağlaması Belediye'nin önemli görevlerinden birisidir. Bu aşamada Kent Konseyi de hem Belediye Başkanlığı Ofisine hem de sivil halka teknik destek verir. Ardından Delegeler Forumu, önceliklendirilen projelerin gerekliliği ve fizibilitesi ile ilgili kapsamlı araştırmalar yapar. Söz konusu araştırmaları toplum ile koordineli yürütür ve ihtiyacın doğru tespit edilmesi noktasında zaman zaman bölge ziyaretleri gerçekleştirir. Delegeler Forumunun nihai kararını Belediye görevlilerine bildirmesinden sonra Belediye tarafından tahmini maliyet raporları hazırlanır. Katılımcı Bütçe Konseyi de Belediye'nin bütçe tahmini ile toplumun taleplerini değerlendirerek, yatırım ve bütçe planını tasarlar ve Eylül ayının sonuna kadar Konseye gönderir. Konsey üyeleri, faaliyete geçirilecek projenin, daha önce gerçekleştirilen tematik toplantılarda belirlenen öncelikler, kaynaklar ve dağıtım kısıtları ile uyumlu olmasına dikkat etmek zorundadır. (Calisto Friant, 2019:84). Bölgelere kaynak dağıtımında esas alınan kısıtlar şu şekilde listelenmiştir: a) Bölgedeki kamu hizmetinin veya altyapının eksikliği, b) Bölgenin nüfusu, c) Bölgenin önceliklerinin kentin öncelikleri ile uyuşması. Bu üç kısıt da belirli bir puanı temsil eder ve bu veriler ile bölgelerin yaşam kalite endeksi hesaplanır. Kaynakların tahsisinde bölgelerin endeks puanları esas alınır. Bu kısıtların amacı öncelikle yoksul bölgelere refahın yeniden tahsisidir (Marquetti, Schonewald Da Silva, ve Campbell, 2012:68).

Porto Alegre'de katılımcı bütçe politikalarının yasal bir altyapısı yoktur. Ancak halkın önerilerinin reddedilmesinin siyasi sonuçları olabileceğinden çoğunlukla bütçe döngüsünün son etabında Belediye Bütçe Konseyi tarafından hazırlanan yatırım ve bütçe programında herhangi bir değişiklik yapılmadan Belediye Meclisince kabul edilir (Miller vd., 2019). Ocak ayından itibaren

katılımcılar ve konsey üyeleri yatırım ve bütçe programının halkın karar verdiği şekliyle uygulandığından emin olmak amacıyla belirli periyotlarla yapılan izleme ve değerlendirme toplantılarına katılır (Piper, 2014:61).

Porto Alegre uygulamasının ilk yılında yatırım bütçesinin tamamı düşük gelirli bölgelerin temel hizmetlerinin karşılanması kapsamında kullanılmıştır. Bu bağlamda önceliklendirilen projeler; konut üretimi ve tahsisi, asfaltlama ve sanistasyon (su temini ve kanalizasyon altyapısı) olmuştur (Aragonès ve Sánchez-Pagés, 2009: 66). Belediye, 1988-2002 yılları arasında 300 km yol asfaltlayarak asfaltlama ihtiyacını %43 azaltmıştır. 1989 yılında %46 olan kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen kentlerin oranı 2002 yılında %84'e yükselmiştir. 1989-1996 yılları arasında ise 900 km drenaj döşemiştir ki önceki tüm belediyelerin 1100 km drenaj döşediği düşünüldüğünde rakam ciddi bir başarıyı gösterir. Bu parametreler aslında yaklaşımın başarısını ortaya çıkararak yaklaşımın neden popüler bir akım haline dönüştüğünün göstergesidir (Wood ve Murray, 2007: 26-27). Bu sonuçtan hareketle 1989 yılında %2 ile başlayan sermaye yatırımları 1994 yılında %20'e yaklaşmış ve bu ödeneğinin tamamının kontrolü vatandaşlara bırakılmıştır (Baiocchi, 2001: 48).

Öte yandan kaynak tahsis oranlarının son yıllarda azalması, kaynak yetersizliği veya siyasi desteğin zayıflaması gibi gerekçelerle doğrudan ilişkilidir ki Porto Alegre'nin son KB verileri bu durumu açıkça gösterir (Schugurensky ve Mook, 2024). Toplam bütçeden ayrılan ödenek oranı, 2022 yılında %2,1'e ve 2023 yılında ise % 1,8'e kadar gerilemiştir. (Müller ve Fedozzi, 2024: 21). Ayrıca uygulama son yıllarda 6 tematik çerçeve üzerine inşa edilecek biçimde yeniden yapılandırılmıştır ve söz konusu yeni temalar şöyledir; a) Ulaşım ve araç hareketliliği, b) Sağlık ve sosyal refah, c) Eğitim, spor ve Eğlence, d) Ekonomik kalkınma, turizm ve vergilendirme ve e) Kentsel kalkınma ve f) Kültürdür. 2020 yılında bu temaların her birinden en çok oy alan 10 proje faaliyete geçirilmiştir (Municipal de Porto Alegre, 2020)

Porto Alegre uygulamasında bütçeye ödeneklerinin yanı sıra katılımcı süreçlere de ciddi kaynak harcanmıştır. Özellikle katılım sürecinde katılımı teşvik etmek için kültürel ve eğlence amaçlı etkinlikler düzenlenmiş, çocuk sahibi yetişkinlerin katılımına ortam hazırlamak amacıyla çocuklar için aktivite otobüsleri faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca Belediye tarafından delege ve meclis üyelerine teknik

eğitim desteği verilmiş, çoğunlukla ulaşım maliyetleri de karşılanmıştır. Bu noktada Porto Alegre'nin katılımcı bütçe uygulaması, vatandaşın güçlendirilmesi, sivil toplumla koordinasyon, katılımın kapsayıcılığı ve demokratik olarak sürekli yenilenme yönüyle hala müzakereci demokrasinin güçlü bir örneği olarak kabul görür (Calisto Friant, 2019: 87-88). Katılımcı bütçe modellemelerinin ilki olan ve pek çok uygulamada Porto Alegre Modeli olarak da bilinen katılımcı demokrasi tipini temsil etmeye de devam eder (Sintomer ve öte., 2013).

2.3.2. Lizbon (Portekiz)

Portekiz, 2008 küresel ekonomik krizinde en çok sarsılan ülkelerdendir. Bu nedenle 2011-2014 döneminde Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa Merkez Bankası (ECB) ve Avrupa Komisyonu (EC) tarafından sağlanan kurtarma paketlerine dahil olmuştur. Bu noktada politikacılar, zaten kısıtlı olan yerel yönetim bütçelerinin etkin kullanılması için katılımcı mekanizmalar arayışına yönelmiş ve katılımcı bütçe programını gündemlerine almıştır (Falanga vd., 2021).

Portekiz'in yaklaşık 564.000 nüfusla en büyük kenti olan Lizbon, katılımcı bütçeyi Avrupa başkentleri arasında tüm şehir ölçeğinde uygulayan ilk kenttir (Falanga vd., 2021). Lizbon kentinde uygulanan katılımcı bütçe girişimi döngüsü 5 aşamada özetlenebilir (Falanga ve Lüchmann, 2020):

1. İlk aşama, Nisan ayından Haziran'a kadar devam eden, vatandaşlardan önerilerin çevrimiçi mekanizmalar ve katılımcı meclisler aracılığıyla toplanması,
2. İkinci aşama, Haziran'dan Eylül ortasına kadar süren, Bölgesel Müdahale Birimleri tarafından tekliflerin teknik olarak incelenmesi, benzer tekliflerin birleştirilmesi ve tekliflerin projelere dönüştürülmesi,
3. Üçüncü aşama olan ve Eylül ayı sonundan Ekim başına kadar olan periyotta, seçilen ön projelerin ilan edilmesi ve bu projelerle ilgili olası şikayetlerin alınması,
4. Dördüncü aşama, kamuoyu tarafından şikayetlerin değerlendirilmesi, Ekim ayı ortasından Kasım ortasına kadar proje oylamalarının SMS yöntemiyle, web portalı üzerinden veya kâğıt üzerinde yapılması,
5. Son aşama ise en çok oy olan nihai projelerin açıklanması. Bu süreçten sonra seçilen projelerin uygulanma durumları ile ilgili bilgiler Lizbon

Katılımcı Bütçe Web Portalı (lisboaparticipa.pt) üzerinden ilan edilerek vatandaşların süreci takip etmesine imkân tanınır.

Lizbon katılımcı bütçe yaklaşımı doğrultusunda 2011 yılına kadar belediye yatırımlarının %5,4 üne tekabül eden 5 milyon Euro katılımcı bütçe yatırımları için tahsis edilmiştir (Allegretti ve Antunes, 2014). 2012 yılından itibaren bu pay, EC, ECB ve IMF'nin uyguladığı kurallar ve mali kesintiler sebebiyle halen geçerli olan 2,5 milyon euroya sabitlenmiştir (Falanga ve Luchmann, 2020; Guimarães ve Valderrama-Hernandez, 2017: 76).

Lizbon, katılımcı bütçe programı tasarımında hem fiziki hem de çevrimiçi katılım yöntemlerini sunan hibrit bir model geliştirmiştir. Model iki yönüyle öne çıkar. İlki, katılım ile ilgilidir. Katılım, kentte yaşayan/çalışan 16 yaş üstü tüm bireyleri ister bir dernek veya kurumsal yapının temsilcisi olsun ister herhangi bir organizasyona bağlı olmayan bağımsız bir birey veya dışlanmış bir grup üyesi olsun ayrımcılık olmaksızın tüm vatandaşları kapsayıcıdır (Zolotov vd., 2018; Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021). Bu bağlamda Lizbon uygulaması KBM'den katılımcı demokrasi tipini temsil eder (Sintomer, vd., 2014: 40)

Öte yandan girişim, BİT uyarlamaları yoluyla çoklu katılım mekanizmalarını da benimser. Örneğin hem belediyenin 53 (56/2012 Sayılı Kanun ile getirilen İdari Reform sonrasında 24 mahalleye bölünmüştür) mahallesinde tematik veya genel proje ve öncelikler ile ilgili veri toplamak için halka açık yüz yüze toplantılar düzenlenir (Allegretti ve Antunes, 2014) hem de SMS, e-posta, web katılım portalı gibi çeşitli dijital kanallardan vatandaşlara katılım fırsatı tanınır (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021). Web katılım portalı, başta pek de kullanıcı dostu olarak görülmemiş ancak portala, katılımcı sürece dair bilgilendirici videolar, onaylanmış projelerin coğrafi olarak işaretlenmiş haritaları, kullanıcı dostu grafikler gibi yeni özellikler eklenerek kademeli olarak iyileştirilerek dijital araçların vatandaşlarca benimsenmesi sağlanmıştır. Yine katılım eyleminin zaman ve birey bakımından kapsayıcı olması için 2012 yılında, vatandaşların sorularını yanıtlamak ve teklifleri formüle etmesine destek olmak üzere evinde/işyerinde internet erişimi olmayanlar veya bilgisayar okuryazarlığı olmayanlar için oylama istasyonları (PS) gibi uygulamalar geliştirilmiştir (Zolotov vd., 2018).

Modelin öne çıkan ikinci yönü ise esnek tasarım yapısına sahip olmasıdır. Lizbon Kent Konseyi (CML), Temmuz 2008'de "*İlkeler Tüzüğü*" nı kabul ederek

kapsamlı bir vatandaş katılımını içeren katılımcı bütçe tasarımı inşa etmiştir. Tüzük, sürecin işleyişini ve katılımı ilgili kuralları kısa ve net olarak ifade ederken, tasarımın edinilen deneyimlerle sürekli geliştirilmesi hususuna da dikkat çekmiştir. Bu husus, girişimi oldukça değerli bir deneyim haline getirmiştir (Guimarães ve Valderrama-Hernandez, 2017; Allegretti ve Antunes, 2014). Lizbon’da katılımcı bütçenin geliştirilen tüm versiyonlarında bu tüzüğün yol gösterici ilkeleri korunmuş, hatta neredeyse tüzük bir anayasa gibi değer görmüştür (Zolotov vd., 2018).

Girişimin başarılı olmasını sağlayan diğer bir özellik, ilk yıldan itibaren dokuz yıl boyunca hiç ara verilmeden istikrarlı bir biçimde uygulamaya devam edilmesidir (Guimarães ve Valderrama-Hernandez, 2017). Covid-19 pandemisi döneminde art arda gelen karantinalar sebebiyle yüz yüze temaslar çok sınırlı tutulmuş, bu olağan dışı durumun üstesinden gelmek için bile sürecin uygulanmasından taviz verilmeden, oturumlar Zoom platformu üzerinden sanal ortamda gerçekleştirilmiştir (Orçamento Participativo Lisboa’21, 2021). Öte yandan BİT’in yenilikçi rolünün yanı sıra, katılımcı sürece adanmış bir ekibin ve bunların net çalışma koşullarının oluşturulması, katılıma ilişkin hususların basit ve kısaca belirlenmesi girişimin öne çıkan diğer yönleridir (Dias ve Allegretti, 2009).

Lizbon katılımcı bütçe programına çevrimiçi araçların eklenmesi şu avantajları sağlamıştır (Orçamento Participativo Lisboa’21, 2021):

1. Vatandaşların katılımında teşvik edici olmuştur,
2. Şeffaflığı artırmıştır,
3. Bilgiye ve katılım araçlarına daha iyi erişim fırsatı sunmuştur,
4. Verimliliği iyileştirmiştir,
5. Katılımcılardan daha hızlı geri bildirimler alınarak dinamik bir süreç inşa edilmiştir,
6. Deneyim ve uygulamaların ve bunlara ait afişlerin medyada (Facebook, X, LinkedIn, lisboaparticipa.pt, CML ağları ve web sitesinde) paylaşılarak daha fazla duyurulması imkânı elde edilmiştir.

Lizbon girişiminde çalışan ve vatandaşlara eğitim kursları, atölye çalışmaları ve ücretsiz danışmanlık gibi hizmetler sunularak süreçte yer alan herkesin bilgilendirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Dias ve Allegretti, 2009). Vatandaşların şüphe ve sorularına anında cevap bulabilmesi için telefon

destek hattı oluşturulmuştur. Bilhassa gençlerinde de katılımcı olmasını sağlamak için 16-25 yaş arası bireylere yönelik Lizbon Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Lizbon Kent Konseyi iş birliği ile çalıştaylar düzenlenmiş, yaklaşımın hedefleri, teklif hazırlama ve web site üzerinden teklif sunumu gibi hususlarda bilgi verilmiştir (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021).

Ayrıca tekliflerin hazırlanması ve oylanması aşamalarında, kentte dolaşıp halka açıklama yapmak ve önerileri ile ilgili teknik destek sağlamak için “Katılımcı Bütçe Otobüsü” şeklinde bir uygulama geliştirilmiştir. Bu uygulama daha çok ve çeşitlendirilmiş vatandaşın teklif sunmasına fırsat vererek, teklif ve proje sayısında ciddi artış olmasını sağlamıştır (Zolotov vd., 2018). Örneğin, 2008 yılında 5 adet elverişli proje önerisi üretilmişken 2012 yılından sonra önerilen proje sayıları hızla artmıştır (Guimarães ve Valderrama-Hernandez, 2017: 76). Uygulamanın 12. versiyonu olan 2021 yılında ise bu sayı 23’e ulaşmıştır. 2008 yılında yalnızca 1101 kişi oy kullanılmışken 2016’da oy sayısı 51.591’e çıkmıştır. 2021 yılında ise birbirini takip eden karantina süreçlerine sebep olan salgın afeti nedeniyle yüz yüze temaslar kısıtlı tutulmuş ve bu sayı 14.128’e düşmüştür (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021: 5). Vatandaşlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda uygulamanın sürekli iyileştirilmesi sonucunda Lizbon Katılımcı Bütçe Uygulaması, “*En iyi 2020 Katılımcı Uygulama*” ve “*Sürdürülebilirlik 2021*” gibi ödüllere layık görülmüştür (Da Silva, 2023).

Lizbon katılımcı bütçe girişiminin değerlendirilmesi uygulamanın ilk yıllarından itibaren kamuoyu araştırması ile yapılır. Değerlendirme web siteleri ortamında iki şekilde gerçekleştirilir. Birincisi, proaktif bir uygulama olarak katılımcı bütçe programına kayıtlı olan vatandaşların e-postalarına değerlendirme anketleri gönderilir ve Belediye’nin web sitesinde anket geri dönüşleri alınır. İkincisi, reaktif bir uygulama olarak programa kayıtlı olmayan vatandaşlar için anketin daha genel versiyonu CML web sitesi üzerinden yayınlanır ve vatandaşların ankete katılımı sağlanır (Orçamento Participativo Relatórios Finais, 2009). Ayrıca uygulamanın yeni sürümlerinde buna ek olarak vatandaşlar ile yüz yüze katılımcı oturumlar ve katılımcı bütçe ekibi ile çevrimiçi toplantılar düzenlenerek uygulamanın olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesi için değerlendirme oturumları organize edilmiştir (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021).

Lizbon kentinin aldığı Avrupa Yeşil Başkenti 2020 ve Avrupa Spor Başkenti 2021 ödülleri, girişimin 12. yılında sunulan proje temalarını doğrudan etkilemiştir. Toplam 251 tekliften 75 tanesi sporun desteklenmesi ve fiziksel-zihinsel sağlığın geliştirilmesi, 45 tanesi akıllı ve sürdürülebilir hareketlilik, 43 tanesi ise kirliliğin azaltılması, ekosistem ve biyolojik çeşitliliğin iyileştirilmesini kapsayan sürdürülebilirlik alanlarından gelmiştir. Diğer 87 teklif ise farklı mal ve hizmetlerin alınması ile ilgilidir. Sunulan projelerden maliyeti 2,5 milyon Euro limitine kadar olan ve en çok oy alanlar 2022 ve sonrasındaki yıllar için Bütçe Faaliyet planlarının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kazanan projeler ile ilgili sürekli videolar ve görseller hazırlanarak sosyal ağlar ve web sitesi yoluyla ilan edilir (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021: 12-18).

Lizbon girişimi katılımcı profili açısından farklı cinsiyet, yaş grubu ve eğitim düzeyinden vatandaşların katılımcı olduğu bir girişim olmakla beraber dengeli bir dağılım henüz yakalanmış değildir. Uygulamanın son versiyonunda en yoğun kesim çoğunluğu erkek 30-49 yaş arası bireylerdir ve bunlar katılımcıların yaklaşık yüzde 60'lık kısmını oluşturur (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021). Girişimin ilk yılında en az katılımcı kesim olan 18-25 yaş aralığı genç bireylerin (Orçamento Participativo Relatórios Finais, 2009) son uygulamada oranı yüzde 17'e çıkarılmıştır. Yüzde 15'i 50-65 yaş aralığındaki kesim, yüzde 5'i ise 65 yaş üstü yaşlılardır (Orçamento Participativo Lisboa'21, 2021).

2.3.3. Köln (Almanya)

Katılımcı bütçe süreçleri Almanya'da ilk kez 90'lı yılların sonunda, kamu yönetiminde verimliliğin ve meşruiyetin artırılması amacıyla devletin kendini reforme etme çabaları sonucunda kabul görmüştür. Girişimin Alman versiyonu, katılımcı bütçenin doğrudan demokrasinin bir aracı olduğu ülkelerin aksine, karar verme yetkisini seçilmiş yetkililerden vatandaşlara devretmez. Dolayısıyla uygulanan programlar, danışma niteliğindedir ve sonuçları yasal olarak bağlayıcı değildir. Amaç, vatandaşları belediyenin mali durumu ile ilgili bilgilendirerek yerel siyasete ilgiyi ve güveni artırmak ve şeffaflığa ve hesap verilebilirliğe katkıda bulunmaktır. Bu noktada Alman girişimleri, KBM'den katılımcı modernizasyon tipini temsil eder (Apostolou ve Eckardt, 2022: 28).

Almanya'nın katılımcı bütçe programlarının kurumsal arka planı, üç seviyeli bir hükümet yapısına sahip federal bir devlet anlayışına dayanır. Federal seviyenin altında, önemli yasama yetkilerine sahip federal eyaletler, eyaletlerin altındaki seviyede ise belediyeler bulunur (Destatis Statistisches Bundesamt, 2019: 29). Her belediyenin katılımcı bütçe süreci veya vatandaşları bu sürece nasıl dahil edecekleri gibi hususları açıkladığı belediye tüzüğü vardır. Bütçenin büyük bir payında federal veya eyalet temsilcileri yetki sahibi olduğundan, belediyeler bütçenin çok küçük bir kısmında yetki sahibidir (Apostolou ve Eckardt, 2022).

Almanya'da Bertelsmann Vakfı ve Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti tarafından ortaklaşa kurulan ve "Kommunaler Bürgerhaushalt" isimli girişiminin desteğiyle birçok yerel birimde katılımcı bütçe uygulamaya geçirilmiştir. Köln girişimi de bunlardan biridir (Apostolou, 2024: 69-70). Köln, yaklaşımın benimsendiği ilk yıllarda yaklaşık 1.020.000 nüfusuyla Federal Almanya Cumhuriyeti'ne bağlı 16 eyaletten bir tanesi olan Kuzey Ren-Vestfalya'nın en büyük şehridir (Stadt Köln 2010: 19). 2004 yılında Köln Belediye Meclisi, katılımcı bütçe programını faaliyete geçirmeye karar vermiş ve bu bağlamda iki hamle yapmıştır. Birincisi, yönetime tavsiyelerde bulunmak üzere Köln'de faaliyet gösteren STK temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu, ikincisi ise yerel siyasi ve idari temsilcilerden oluşan bir yönlendirme grubu kurmuştur (Eich, 2011:32).

İlk uygulamanın başlatıldığı yıl olan 2007'de yoğun internet ve çağrı merkezlerinin kullanımını içeren, e-katılım ve web 2.0 olanaklarını (sosyal medya, forum, blog vasıtasıyla bilgi paylaşılması) barındıran elektronik destekli bir tasarım uygulamaya konulmuştur. Girişimin hedefi, vatandaşlardan önerileri almak ve belediyenin proje taslakları hakkında vatandaşların fikirlerini öğrenmektir (Ruesch ve Wagner, 2014: 11; Vorwerk vd., 2008: 116). Köln katılımcı bütçe süreci dört aşamada yapılandırılmıştır (www.stadt-koeln.de)

1. Bilgi aşaması, potansiyel katılımcıların, katılım seçenekleri ve mali koşullar ile ilgili bilgilendirmesini,
2. Diyalog aşaması, programın kalbi olarak görülen bu aşama vatandaşların önerileri sunmasını, bilhassa internet platformunda diğer teklifler ile ilgili yorum ve değerlendirmelerin yapılmasını,
3. Konsey kararı aşaması, en iyi önerilerin ilçe temsilcileri ve uzman komitelerce tartışılıp konsey tarafından karara bağlanmasını,

4. Sorumluluk aşaması, yıllık bir raporda konseyin şehir bütçesine dair yapılan teklifleri, bunların kabul ve ret gerekçelerini açıkladığı aşamayı ifade eder.

Köln şehrinde yıllık yaklaşık 3,5 milyar euroluk toplam bütçeden ilk katılımcı bütçe programı için 8,2 milyon euro tahsis edilmiş, yıllar itibariyle miktar azaltılmış ve 2010/2011 yıllarında yaklaşık 2 milyon euroya kadar düşürülmüştür (Eich, 2011:37-54). 2024 yılı için belirlenen ödenek miktarı ise 692.900 + 100.000 Euro olmuştur (Stadt Köln, 2022: 105). Uygulamaya gösterilen ilgi 2007 yılından 2015'e kadar gitgide azaldığından sürecin yeniden dinamik hale gelmesi için 2016'dan itibaren her belediyeye ekstra 100.000 Euro ödenek aktarılmış ve süreç canlandırılmak istenmiştir (European Commission, 2016).

Girişimde ana katılım mekanizması olarak katılım portalı kullanılır. Tespit edilen alanlar ile ilgili belediyenin çevrimiçi katılım platformu üzerinde konu başlıkları oluşturulur. Vatandaşların bu konu başlıkları üzerinden önerilerini göndermesine imkân verilir (Stadt Köln, 2024). Bunun yanı sıra çağrı merkezi ve tüm hanelere broşürle birlikte bırakılan cevap formları da kullanılır (Vorwerk vd., 2008: 117). İnternet erişimi olmayan vatandaşlara katılım fırsatı sağlamak için kamu kurumlarında bilgisayar istasyonları bulunur. Ayrıca vatandaşların internet platformu üzerinden yaptığı öneriler belediyenin yazı işleri bürosu tarafından yazı veya telefonla vatandaşlara iletilir. Bu sırada yazılı veya çağrı merkezleri aracılığıyla önerilen yeni teklifler yine aynı büro tarafından internet platformuna aktarılır (Ruesch ve Wagner, 2014: 11; Eich, 2011: 36). Girişimle ilgili vatandaş değerlendirmelerinin tespiti noktasında katılım portalları ve kullanıcı anketleri kullanılır (Eich, 2011:39).

Katılımcı bütçe döngüsü başlamadan önce, yaklaşımın koşulları ve gereklilikleri ile ilgili halka açık sempozyumlar düzenlenerek, konunun açıklığa kavuşturulması amaçlanır (Eich, 2011). Bilgilendirme aşamasındaki diğer önemli kanallar; basın toplantıları, posterler, el ilanları, radyo reklamlarıdır. Ayrıca yerel bir gazete süreç ve vatandaşların önerileri hakkında günlük haberler yapar (Vorwerk vd., 2008: 117).

Köln'ün ilk katılımcı bütçe girişiminde, tüm konular değil mali komite tarafından seçilen spor, yeşil alanlar ile cadde, yol ve meydan konuları ele alınmıştır. Her alandan en yüksek puanı alan 100 öneri hazine, ilçe temsilcileri, ihtisas ve maliye komiteleri tarafından fizibilite ve bütçe uygunluğu analizine tabi

tutulmuş, uygunluğu onaylanan projeler siyasi tartışmalara dahil edilmiştir. Bu üç alan arasından bisiklet yollarının genişletilmesi gerektiğini düşünen yönetim birimleri, cadde, yol ve meydanlar alanını öne çıkartmıştır (Vorwerk vd., 2008: 118). 2024 yılında ise komite tarafından belirlenen öncelikli alanlar; parklarda veya açık alanlarda çeşitli egzersiz istasyonlarının inşa edilmesi, doğayı ve yeşili korumak amacıyla özel olduğu düşünülen ağaçların tespit edilmesi ve anıt haline getirilmesi, eskiden bir üretim tesisinin bulunduğu şimdilerde atıl olan bir alanın (Eski Coty Sahası) üretken ve yaşanabilir bir alana dönüştürülmesi ile Yenilebilir Köln Şehri Eylem Planları çerçevesinde tüm şehirde, milli parklarda, kamusal alanlarda, okullarda, kreşlerde, balkonlarda vatandaşların kendi mahsulünü üretmesi ve topluluğun bahçeciliğe yönlendirilmesi konuları yer almıştır (Stadt Köln, 2024).

Katılımcı profili değerlendirildiğinde katılımcıların yüzde 61'inin erkek vatandaş olup, en güçlü katılımcı kesimin 33-45 yaş aralığında, bunu takip eden grubun ise 45-55 yaş aralığında olduğu görülür. Katılanların yüzde 59'unun lise veya yükseköğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Köln programı katılım bakımından nüfusun tamamını temsil etmese de aktif ve fikir sahibi vatandaşlara çevrimiçi yöntemlerle ulaşılan bir girişim olmuştur (Vorwerk vd., 2008: 118). Bu sebeple 10.000'den fazla kişinin katıldığı ilk Köln girişimi BM tarafından verilen BM Kamu Hizmeti Ödülü'nde "Yenilikçi Yöntemlerle Siyasi Karar Alma Süreçlerine Katılımın Teşvik Edilmesi" kategorisinde ikinciliğe layık görülmüştür (Eich, 2011:32).

Köln programının hesap verilebilirlik aşamaları çeşitli unsurlardan oluşur. Konu önerilerinin ve oyların ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı yıllık olarak hazırlanan sorumluluk raporları belediyenin resmî web sitesi üzerinden ve internet katılım portalı üzerinden kamuoyunun erişimine sunulur (Eich, 2011:38). Ayrıca 2010 yılında sürecin işlevselliğinin, siyasi karar alma sürecine entegrasyonunun ve uygulamaların kapsamlı ve bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi için Bielefeld Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Araştırma Enstitüsü görevlendirilmiş, kurumun araştırma raporları doğrultusunda uygulama güçlendirilmiştir (Taubert vd., 2010: 14).

Köln katılımcı bütçe uygulamasında mevcutta planlanan ve uygulanmakta olan projelerin izleme ve denetim aşamalarının vatandaşlar tarafından rahatça takip

edilebilmesi için trafik ışığı sistemi şeklinde isimlendirilen bir bilgilendirme mekanizmasını kullanır. Bu sisteme göre trafik lambasının yeşil yanması projenin uygulanacağını, turuncu yanması projenin halihazırda uygulama sürecinde olup olmadığını, kırmızı yanması ise siyasi temsilcilerin projenin uygulanıp uygulanmamasına henüz karar vermediğini ifade eder (Taubert vd., 2010: 127).

2.3.4. Seul (Güney Kore)

Güney Kore'deki katılımcı bütçe girişimleri, temelde Brezilya uygulamalarının ilkelerini prensip edinerek, Porto Alegre modelinin toplum seferberliğinden yoksun ve küçültülmüş versiyonu olarak ortaya çıkmıştır (Sintomer vd., 2012: 16). 2000'li yıllardan itibaren Güney Kore'nin pek çok şehrinde katılımcı bütçe yaklaşımı uygulanmış ve bu yaklaşımı benimseyen bazı yönetimler tarafından yerel düzeyde tüzükler oluşturulmuştur (Kim ve Lee, 2016: 8). Ancak Kore Cumhuriyeti Ulusal Meclisi'nin, 2011 yılında Ulusal Yerel Finans Yasası'nda yaptığı revizyon ile yerel yönetim temsilcileri, vatandaşların bütçeleme sürecine katılımını sağlayacak prosedürlerin hazırlanması ve uygulanmasından sorumlu tutulmuştur⁶ (Jung, 2021; Korea Legislation Research Institute, 2011). Başka bir ifadeyle, Kore Merkezi Hükümeti tarafından ulusal düzeyde uygulamaya konulan yasaya göre, tüm yerel yönetimlerin katılımcı bütçe politikalarını benimsemesi zorunludur. Ancak yerel yönetimler, katılım süreçlerini ve araçlarını tasarlamakta ve katılım düzeyini belirleme konusunda yetki sahibidirler (Krueger ve Park, 2020).

Yaklaşık 10 milyon nüfusa sahip olan Seul kenti hem Kore'nin en büyük kenti hem de başkenti olarak özel bir statüye sahiptir. Kent, kendi bağımsız bütçeleri olan, farklı nüfus ve gelir düzeyine sahip 25 özerk bölgeden oluşur (Lee, 2017: 134). 2014 yılı itibarıyla Seul Kent Hükümeti ve 25 bölgedeki yerel hükümetlerin tamamı olan toplam 243 yerel hükümetin 241 tanesi, kendi yerel katılımcı bütçe yönetmeliklerini oluşturmuştur (No, 2018: 11). Uygulanan katılımcı bütçe programları bazı yönlerden benzerlik gösterse de yerel tüzükleri ve

⁶ Yerel Finans Yasası, Madde 39 (1): Yerel yönetim başkanları, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile öngörüldüğü şekilde, sakinlerin bütçe derleme sürecine katılımını sağlayacak prosedürleri (bu Maddede bundan sonra "katılımcı bütçeleme süreci" olarak anılacaktır) hazırlar ve uygular.

görevlendirilen yapılar itibariyle birbirinden farklıdır. Seul’de katılımcı bütçe programı, toplam 243 yerel yönetimden 100 tanesinde katılımcı kurumlar olmadan görüş sunma konseptinde uygulanır. 85 yönetimde komisyonlar sadece katılımcı bütçe komitesi şeklindedir. 21 yönetimin katılımcı bütçe programında bölgesel toplantılar ve katılımcı bütçe komitesi veya yalnızca bölgesel komiteler görevlendirilmiştir. 30 yerel yönetimde katılımcı bütçe, kamu-özel sektör ortaklığı türünde karakterize edilmiş olup, vatandaş-hükümet toplantıları ile sürdürülür. 7 yerel yönetimde ise bütçeleme sürecinde karar verme yetkisi halka devredilmiş ve karar alma mekanizması olarak mobil oylama kullanılır (Yoon ve Lim, 2016: 40). Uygulamaların geneli bütçe yapma süreci ve katılım seviyesi açısından “Bilgilendirme” niteliğindedir. Bütçe kararlarına ilişkin vatandaşların düşüncelerini dile getirmelerine resmi bir fırsat sunulmaz. Karar verildikten sonra bilgiler sadece hükümet web siteleri üzerinden ilan edilir (Im vd., 2013)

Seul’da bütçeleme süreci, yaklaşıma ayrılan ödeneğin nereye kullanılacağı konusunda muhtelif paydaş ve toplulukların rekabet ettiği oldukça siyasallaştırılmış bir iştir. Bu duruma bir de nüfus yapısının çeşitliliği eklenince süreç daha çok karmaşıklaşmış ve birbiri ile çelişen talepler ortaya çıkarmıştır. Bu sebeplerle Seul kentindeki çeşitli ilçe bütçeleri, vatandaşların tercihleri ile uyumlu değildir. Kent genelinde bütçeleme sürecine neredeyse hiç vatandaş katılımının olmamasının da bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülür (Im vd., 2013). Kentte katılımcı bütçe yaklaşımına ayrılan miktar, toplam ödeneğin yüzde 1’ini temsil ederken belediye başkanının takdir yetkisiyle bu oran yüzde 20’ye çıkarılabilir. Bu kapsamda katılımcı bütçeye her yıl 50 milyar Kore Wonu (KRW) tahsis edilmiştir (No ve Hsueh, 2022: 668). Bu tutar, 2025 yılı için temelde iki çeşit teklife pay edilmiştir. Birinci çeşit teklif türü, toplumda ötekileştirilmiş ve savunmasız grupların desteklenmesine yönelik sunulan projelerdir ve bu kapsamdaki bireylerin geçimi, tıbbi bakımı ve güvenliği gibi konuları kapsar. Bu başlığa 20 milyar KRW (%40’ı) ayrılmıştır. İkinci teklif türü ise, belediye yönetiminin tüm alanlarında sunulabilecek vatandaş taleplerini gösteren tekliflerdir. Bu tür teklifler sosyal güvenlik ağlarının iyileştirilmesi, karbon salımının sıfırlanması gibi teklifleri kapsar. Bu başlığa ise 30 milyar KRW (%60’ı) ayrılmıştır (Seul Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Bütçeleme sürecine katılımın temel gerekliliklerin tam olarak karşılanmasıyla motive edildiği Porto Alegre'nin aksine Seul, mevcut durumda vatandaşlara asfaltlanmış iyi yollar, kanalizasyon tesisleri, gelişmiş altyapı ve bununla birlikte bir başkentte olması gereken tüm modern olanakları sunan bir şehir olduğundan ilgi konularında farklılıklar görülür. Uygulamanın ilk yıllarında kent sakinlerinin en çok talep ettiği hizmetler; güvenli hava, su, toprak ve çevre (çevre alanı) konuları olmuştur. Bu sonuç Seul vatandaşlarının yaşam kalitesine verdiği önemi ortaya koyar. Dünyanın en gelişmiş toplu taşıma sistemlerinden birine sahip olmasına rağmen kentin çok kalabalık olması sebebiyle ikinci en çok tercih edilen alan sokak, park yeri ve trafik ile ilgili sıkıntıları yansıtan ulaşım ile ilişkili konulardır. Son olarak üçüncü tercih edilen alan ise konut problemleridir. Kanalizasyon, yangın önleme, genel hizmetlere erişim gibi konularda talebin düşük olması yine vatandaşların, yerel bürokrasiyi temel hizmetleri yerine getirmede yeterli bulduğunu gösterir (Im vd., 2013). 2023 gibi yakın dönemlerde ise engelli bireylerin dağlık alanlarda ulaşım sorunu yaşamaması için parkurların inşa edilmesi ile ilgili projeler ve bisiklet kazalarının sık yaşandığı bölgelere ses ve ışık yönlendirmeleri yapılmasını içeren güvenli bisiklet kullanımını sağlayacak tasarımlar öne çıkarılmıştır (Seul Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Seul tecrübesinde katılımcı mekanizmalar, belediye görevlilerinin kaynak tahsislerini vatandaşlarla müzakere etmek amacıyla ve yerel yönetimlerin koşulları da göz önünde bulundurularak kurumsal düzeyde tasarlanır. Vatandaş katılımı mekanizmaları olarak topluluk toplantıları, katılımcı bütçe komiteleri, kamu-özel konseyleri, mobil oylama ve iş fuarları öne çıkarılır. Topluluk toplantıları, idari sistemin en alt düzeyinde düzenlenen ve bölge sakinlerinin görüşlerinin toplandığı yerel toplantılardır. Katılımcı bütçe komitesi, öncelikleri belirlemek ve bütçeleme sürecine dahil etmek amacıyla web sitesi ve mahalle toplantıları gibi çeşitli kanallardan önerileri toplayan kilit bir organdır. Kamu-özel toplantıları veya koordinasyon toplantıları katılımcı bütçe komitesi temsilcileri, yerel yönetim yetkilileri ve bölge sakinlerinin bir araya gelerek nihai kararı verdikleri toplantılardır. Akıllı telefonlar aracılığıyla kullanılan mobil oylamalar, halkın proje seçiminde kullanılan araçlardandır. İş fuarları, vatandaşların projelerinin gerekliliği ve etkinliği konusunda işletmeleri aktif olarak tanıtip ikna ettiği fuar tarzı iş sunumlarıdır. İş fuarlarına katılan kent sakinlerine ve komite üyelerine oy hakkı

verilir ve en çok oy alan projeler kabul edilir. Katılımcı süreci değerlendirmek ve ortaya çıkan problemlere çözüm üretmek tasarımı iyileştirmek amacıyla çalışan bütçe çalışma grupları veya bütçe araştırma kurulları ise geri bildirim mekanizması olarak görev yapar (Yoon ve Lim, 2016).

Bütçe okulu ve bütçe politikası seminerleri gibi eğitim programları ile vatandaşlara ve süreçte görev alan görevlilere bütçeleme ve muhasebe konusunda bilgi edinmeleri ve kendilerini geliştirmeleri için fırsat tanınır (Jung, 2021: 1108). Şöyle ki vatandaş bütçe okulunda verilen eğitimden isteyen herkes yararlanabilir. Eğitim 2 günde toplam 6 saat olacak şekilde planlanır. Birinci gün vakalar üzerinden katılımcı süreç anlatılır. Katılım yöntemleri ve katılımcı projelendirmenin önemine ilişkin bilgiler paylaşılır. İkinci gün, Seul kentinin bütçesi, bütçenin nasıl kullanılacağı ve katılım mekanizmaları konusunda teknik eğitim verilir. Her iki gün de eğitimden sonra proje geliştirme alıştırmaları ve takım çalışmaları yapılır. Eğitimler, çok sayıda bireyin yararlanması için farklı saatlerde ve günlerde tekrarlanır. Vatandaş bütçe okulunda verilen eğitimi bitiren vatandaşlar, katılımcı bütçe komitesine görev almak üzere müracaat edebilir (Güneş, 2020). Ayrıca bütçe okulunda verilen dersler kitap, ders videosu, kitapçık gibi eğitim materyallerine dönüştürülerek Büyükşehir Belediyesi'nin resmi sayfası üzerinden vatandaşlara sunulur (Seul Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Güney Kore vakaları, vatandaşların gelişimine verdiği değer ile öne çıkan ve bu yönüyle diğer ülke uygulamalarına ve katılımcı bütçe yaklaşımına katkıda bulunan bir ülkedir (Jung, 2021: 1108). Ülkenin diğer bir ayırıcı özelliği de belli bir seviyede de olsa ulusal düzeyde bütçelemeye katılımcılığı dahil etmesidir. Ülkede bütçenin verimliliğini artırmak amacıyla Strateji ve Maliye Bakanlığı'na bağlı Bütçe İsrافی Raporlama Merkezi kurulmuştur. Vatandaşlar bu uygulama ile bütçe israfı olarak değerlendirdikleri konuları ya da verimliliği artıracak tavsiyelerini web sitesi veya çağrı merkezi aracılığıyla merkeze iletir. Merkezde görevlendirilen bilgi birikimi yüksek ve liyakatli emekli vatandaşlar, gelen ihbarların doğru birimlere yönlendirilmesini sağlar ve vatandaşlara talepleri ile ilgili geri bildirimler yapar. İlaveten merkezde görevli kişilerden oluşturulan bir grup, yerel hükümetlerdeki paydaşlarla ve vatandaşlarla etkileşim içinde olmak, projelerin uygulanmasını izlemek ve hükümetin mali durumu ve kararları hakkında bilgi paylaşımında

bulunmak için eyaletlerde yerinde denetimler gerçekleştirir (Marchessault, 2014: 6).

2.3.5. Pune (Hindistan)

Hindistan Cumhuriyeti ulusal, eyalet ve yerel olmak üzere üç kademeli yapıyla merkezden yönetilen bir devlettir (Menon ve Hartz-Karp, 2019). Hindistan Hükümeti, birincil yönetim birimleri olan yerel yönetimlerin etkili performans göstermediği düşüncesinden hareketle 1992 yılında Hindistan Anayasasında düzenleme yapmıştır. Kabul edilen 73. ve 74. Anayasa değişiklikleri ile kentsel yönetimi anayasaya dahil etmiş ve üç tip belediye tanımlamıştır. Birincisi, kırsal alanlar için Nagar Panchayats, ikincisi, daha küçük kentsel alanlar için Belediye Konseyleri ve üçüncüsü daha büyük alanlar için Belediye Şirketleri (PMC). *Nagapalika Yasası* olarak da bilinen bu değişiklik ile kırsal ve yerel yönetimlere anayasal statü kazandırarak, ademi merkeziyetçi bir yönetim anlayışına doğru adım atılmıştır (Rumbach, 2016: 36).

Hindistan'da uygulamaya konulan katılımcı bütçe yaklaşımı bu revizyon sürecinin bir uzantısıdır. 74. Anayasa değişikliği ile yerel yönetimlere halkın bütçe sürecine dahil edilmesi ve vatandaşlardan oluşan mahalle kurullarının kurulması doğrultusunda talimat verilmiştir. Ancak başlangıçta yaklaşımın uygulamaya konulması ve vatandaşların bütçe sürecine katılması etkili bir şekilde uygulanamamış, yerel STK'ların çabasıyla ancak 2005 yılından itibaren hayata geçirilmeye başlanmıştır (Singh, 2015).

Hindistan'ın Maharaştra eyaletine bağlı ve 3.2 milyon nüfusa sahip olan Pune'da ise 2006 yılında PMC'nin işlevlerini ve katılımcı bütçe sürecini anlatmak için halk toplantıları organize edilmiş, böylece katılımcı bütçenin temelleri atılmıştır. Pune kenti yaklaşımın uygulanmasında şu şekilde yapılanmıştır: Kent 4 bölgeye bölünmüştür ve bu bölgeler de 15 mahalleye ayrılmıştır. Her mahalle ise 4 ya da 5 prabhagdan (şehrin en küçük birimi) meydana gelir. Prabhagları PMC' de 2 kişi temsil eder (Prasanth, 2019).

Pune katılımcı bütçe girişiminin başarılı bir şekilde uygulanmasında iki önemli STK etkili olmuştur. Bunlar kentsel gelişime odaklanan Janwani Vakfı ve çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınmaya odaklanan Çevre Eğitimi Merkezi (CEE)'dir. Bu kuruluşlar ve belediye şirketinin iş birliği ile, katılımcı bütçe

yaklaşımının anlaşılması için Marathi (yerel dil) dilinde hikâye şeklinde bir kitapçık hazırlamıştır. Bu kitapçıkta geçen hikâye, vatandaşları kentsel konulara katılım konusunda motive ederken bilgi edinme yasası ve katılımcı bütçe ile ilgili de bilgi verir. Janwani Vakfı düzenlediği pek çok atölye çalışması ile hem vatandaşlara hem de bütçeleme sürecinde rol alan diğer paydaşlara kılavuz olmuş, üstelik bazı teknoloji şirketlerinin yardımı ile dijital eklentiler ve materyaller geliştirmiştir. CEE ise, talep edilebilecek teklifler ile ilgili menü kartları geliştirmiş, bu kartlarda muhtemel tekliflerin (yürüyüş yolları, otobüs durağı vb.) görselleri ve tipik maliyetlerine yer verilmiştir (Keruwala vd., 2016: 203-209).

Ayrıca CEE ve Pune Üniversitesi Ekonomi Bölümü ittifakı ile lisansüstü öğrenciler sürecin kolaylaştırıcıları olarak tayin edilmiştir. CEE, 14 öğrenci ile katılımcı bütçe süreci ve mekanizmalarının geliştirilmesi işini üstlenmiştir (Menon vd., 2013).

Pune katılımcı bütçe süreci her yıl toplamda 3 ayı kapsayan, 6 aşamalı bir tasarıma sahip olup süreç şu şekildedir (Malherbe, 2017; Shetty, 2015):

- 1) Öncelikle belediye, katılımcı bütçe takvimi ve katılım yöntemlerini içeren bildiriye yerel bir gazetede yayımlar ve tekliflerin sunulması sürecini başlatır,
- 2) Teklifler çoğunlukla 1 ay süren zaman diliminde (Ağustos-Eylül) temel katılım yöntemi olan fiziksel bir form aracılığıyla vatandaşlar tarafından mahalle ofislerine iletilebilir. 2009 yılından itibaren PMC web sitesi üzerinden çevrimiçi olarak da gönderilebilmektedir. Dezavantajlı grupların yeterince temsil edilememe olasılığına karşılık STK temsilcileri de öneri sunabilir. Tekliflerin maliyeti belli bir tutarı (5 lakhs) aşamaz. Bu süreçte bilgilendirme toplantıları, öğrenme atölyeleri, çağrı masaları, Marathi dilinde hikâye kitapçığı, menü kartı, anketler, e-postalar, afişler ve basın kanalıyla vatandaşlar teknik konular ile ilgili bilinçlendirilir,
- 3) Teklifler, mahalle ofisleri tarafından gruplandırılır ve maliyet çalışmaları yapılır ve yerel temsilcilerden kurulan Prabhag komitesine sunulur,

- 4) Prabhag Komitesi öncelik ve uygulanabilirliğine göre teklifleri inceler, maliyeti üst sınırı aşanları eler ve onay verilen tekliflerin listesini hazırlar,
- 5) Onaylanan teklifler incelenmek üzere PMC'nin muhasebe departmanına gönderilir,
- 6) Muhasebe departmanı listedeki teklifleri detaylı bir şekilde tetkik ettikten sonra teklifler PMC komiserine sunulur ve uygulanmasına karar verilenler bütçeleme sürecine dahil edilir. Fakat kabul edilen projenin hangi açıdan kabul gördüğü ve bu projenin izleme ve denetim süreci ile ilgili hiçbir mekanizma yoktur.

Katılımcı bütçe modellerinden yakınlık demokrasisi tipini temsil eden Pune girişiminde (Keruwala vd., 2016: 205), iyi tasarlanan kamu müzakere aşamalarının kamu yönetiminde şeffaflığı ve hesap verebilirliği desteklediği düşüncesinden hareketle müzakere süreçlerine önem verilir. Vatandaşların müzakerelere ilgisinin artırılması için de çeşitli faaliyetler düzenlenir. Söz gelimi, 2017 yılı uygulamasında CEE ile Tata Sosyal Bilimler Enstitüsü iş birliği ile vatandaşların kamu müzakerelerine ilişkin görüşlerini toplamak, onları bilgilendirmek ve istişare toplantılarına davet etmek üzere saha çalışmaları (sokak anketi ve röportajı) yapılmıştır. İstişare toplantılarının kapsayıcı olması için esnaf, yaşlı bireyler, gençler, atık toplayıcılar, sokak satıcıları, toplum liderleri, siyasi temsilciler gibi her kesimden rastgele seçilen vatandaşa davetiyeler dağıtılmış, ticari kompleks ve gruplara WhatsApp üzerinden davetiyeler gönderilmiştir (Minipublic ABB Report, 2018).

Bununla beraber ülkede de gerçekçi temsiliyet ve katılımcıların çeşitlendirilmesinde önemli yapısal zorluklar vardır. Zira nüfusun neredeyse yarısı olan kadın vatandaşlar yüz yüze görüşme veya anketlerde çok isteksiz oldukları raporlanmış, hatta onların yerine eşleriyle görüşülmesi konusunda telkinleri dahi olmuştur. Ayrıca yoksulların çalıştığı bazı mesleklerde de müzakerelerde geçirilecek saatlerin ortaya çıkaracağı ücret kayıplarını dikkate alan çoğu vatandaş katılımdan geri durur. Teklif sunumu, okuma yazma becerisi ya da bilgisayar okuryazarlığı gerektirir ki nüfusun ihmal edilemeyecek bir kesimi bu donanımına da sahip değildir. Bu sebeple kadınlar ve yoksullar çoğunlukla vatandaş katılımı dışında kalır (Menon vd., 2013; Menon, 2021).

Müzakereler hem yüz yüze toplantılar hem de çevrimiçi platform (Civic Evolution) araçları ile yapılır. Sunulan tüm teklifler bağımsız bir topluluk tarafından dijital platforma işlenir ve vatandaşlar da önerileri önceliklendirir. Müzakere çıktıları Marathi ve İngilizce dilinde rapor edilerek vatandaşlara, belediye komiserine ve temsilcilere sunulur. CEE ve PMC mahallelerin puanlarını, altyapısını, gelişim endekslerini analiz ederek teklifleri sonuçlandırır. Ancak yapılan değerlendirme, yetkililerin bütçeleme işlemi sırasında dikkate alınmayabilir (Menon vd., 2013; Menon, 2021)

Pune’da vatandaşların ve STK’ların en çok talep ettiği hizmetler gecekonduların mahallelerinin imkanlarının iyileştirilmesine yönelik olarak yol, elektrik, su temini ve drenaj konusu, yürüyüş, bisiklet, toplu taşıma sistemlerine dair yol ve trafik sorunun iyileştirilmesi, sokaklar ile şehir planlamasına dair konular olmuştur (Menon, 2021; Prasanth, 2019). Katılımcı bütçeye ayrılan payın, PMC’nin toplam sermaye harcamalarının %1 ile %2’si arasında değişmesi öngörülmüştür. Ancak 2012 yılı itibarıyla bu oran yaklaşık %1’e kadar düşürülmüş ve sonraki yıllarda da bu şekilde uygulanmıştır (Menon ve Hartz-Karp, 2019; 207).

Uygulamada başlarda tekliflerin hangi gerekçelerle kabul veya reddedildiği, değerlendirme dışı bırakılan önerilen neden değerlendirme dışı bırakıldığı veya teklifin kimler tarafından verildiği hususlarda kamuoyu bilgilendirilmesinde boşluklar vardı. Ancak Jawanni örgütünün girişimleriyle bütçe raporları kamu platformlarında tartışılır ve medya aracılığıyla paylaşılar hale getirildi ve sonrasında daha şeffaf bir süreç oluşturuldu (Maiti ve De Faria, 2017). Pune’da katılımcı bütçeleme bir parçası olan istişare oturumları, vatandaşları karar alma süreçlerinde daha proaktif hale getirmiş ve demokrasiyi bir adım ileri taşımıştır. Fakat halen karar alma yetkisinin yetkililerin inisiyatifinde olması sebebiyle yaklaşımın tam olgunluğa eriştiği söylenemez (Maiti ve De Faria, 2017; Menon vd., 2013).

2.3.6. Chicago, 49. Bölge (ABD)

ABD’nin Chicago eyaleti, ayrı belediye meclis üyeleri tarafından temsil edilen elli bölge şeklinde yönetilir (Stewart vd., 2014). Eyaletin kuzey kısmında bulunan 49. Bölgenin nüfusu 54 binin üzerindedir. Demografik yapısı yaklaşık %40 Beyaz, %26 Siyahi, %25 Hispanik (İspanyol kökenli), %6 Asyalı, %3 diğer ırksal

ve etnik kökenlidir. Ayrıca bölge önemli derecede göçmen nüfusuna ev sahipliği yapar (Garcia, 2023: 451).

Chicago yolsuzluk, güç kullanma, vergi kaçakçılığı ve zimmete para geçirme gibi skandal olaylara tanıklık etmiş siyasi bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle ilk bakışta şeffaflık ve hesap verebilirliğe yoğunlaşan demokratik katılımcı bütçe deneyimi için uygun bir yerleşim birimi gibi görünmeyebilir. Fakat 49. Bölge Belediye Meclis Üyesi Joe Moore'nin, hem ABD' de düzenlenen çalıştaylarda katılımcı bütçenin değerini fark etmesi hem de yaklaşımı ilk uygulayan olma gibi seçimsel bir motivasyon ile katılımcı bütçe uygulaması için kaynak kullanımını teşvik etmiştir. Böylece Chicago'nun 49. Bölgesi, 2009 yılında katılımcı bütçeyi test eden ilk ABD belediyesi olmuştur. Tüm köklü değişimlerde olduğu gibi Chicago'daki sürecin ilk yıllarında eksiklik ve kusurlar olmasına rağmen kendisinden sonraki pek çok ABD uygulamasına öncülük ettiğinden kritik öneme sahiptir (Gilman, 2016:53-54).

Chicago eyalet meclislerinin her birine 1994 yılından beri “menu money” (menü fonları) olarak adlandırılan, kendi tasarrufları doğrultusunda kullanabileceği 1,3 milyon dolar tahsis edilir. Bu bağlamda 49. Bölgede katılımcı bütçe yaklaşımına ayrılan miktar, meclisin inisiyatifinde olan 1,3 milyon dolardır (Lerner, 2012: 70). Programın kurumsal tasarımında kaynakların yaşam kalite endeksi veya sosyal adalet kriteri gibi göstergeler çerçevesinde dağıtılması ile ilgili bir prensip söz konusu değildir. Fakat bölgenin sosyal adalet değerleri ve hangi projelere gerçekten ihtiyaç olduğu konusu sürecin başında yapılan mahalle toplantılarında müzakere edilir (Gilman ve Wampler, 2019). 49. Bölge de dahil Chicago belediyelerinde katılımcı bütçe süreci şu şekilde yapılandırılmıştır:

- 1) Süreç hem eğitici hem de müzakereci nitelikte fikir toplama toplantıları ile başlar (Gilman ve Wampler, 2019). Bu süreçte farklı yerlerde ve farklı dilde (en az bir tanesi İspanyolca) olmak üzere dokuz mahalle toplantısı düzenlenir (Stewart vd., 2014). Katılımın yoğun olması amacıyla toplantılar hem e-postalar hem de el ilanları ile duyurulur. Toplantıların ilk kısmında belediye görevlileri tarafından menü fonları ile ilgili sunum yapılır. İkinci kısmında ise vatandaşlar; bütçe sürecini öğrenir, proje hazırlama hakkında bilgi alır, katılımcı olma konusunda teşvik edilir, hangi projelerin oy pusulasında olmasıyla ilgili tartışır, bir

sonraki aşamada görevli olacak gönüllü topluluk temsilcilerini seçer (Baiocchi ve Summers, 2017). Belediye tarafından vatandaşlardan önerilerini sunmalarına dair bir bildiri yayımlanır ve bunun üzerine vatandaşlar fiziksel veya çevrimiçi başvuru formunu katılımcı bütçe ofisine sunar (49thWard, 2021),

- 2) Sürecin ikinci aşaması, birkaç ayı kapsayan ve proje önerilerinin geliştirilmesi aşamasıdır. Vatandaşlardan gelen öneriler, daha önce gönüllülerden seçilen sokaklar, ulaşım, park ve çevre, trafik güvenliği, kamu güvenliği ile sanat ve diğer konular olmak üzere altı tematik alanda görevlendirilen altı komiteye gönderilir (Baiocchi ve Summers, 2017). Komiteler kendi alanlarında sunulan projeleri inceler, maliyet ve uygulanabilirliği konusunda çalışma yapar, eksik kısımlarını geliştirir. Komiteler toplamda 36 adet olması gereken projelerin oy pusulasına alınmasını sağlar ve oy pusulalarını (farklı dillerde) hazırlar. Onaylanan projelerin neden kabul gördüğü proje fuarlarında halka açıklanır ve vatandaşların soruları cevaplandırılır (Stewart vd., 2014; Baiocchi ve Summers, 2017),
- 3) Sürecin üçüncü aşamasında, 14 yaş ve üzeri bölge sakinleri şahsen çevrimiçi ortamda, mobil veya bilgisayarlı oylama noktalarında oy vermeye davet edilir (Godwin, 2018; 49thWard, 2021; University of Illinois at Chicago Great Cities Institute, 2021). Oylama etkinliğinin erişilebilir ve kapsayıcı olması için bir hafta boyunca ve farklı mekanlarda oylama ortamları oluşturulur. Vatandaşların oy kullanabilmesi için seçmen olduğunu doğrulayan kanıtlayıcı belge sunması gerekir (Gordon vd., 2016). Popüler projeler sırayla harcama öncelikleri olarak belirlenir ve görevli Belediye Meclis Üyesi oylama sonuçlarını halka ilan eder (Stewart vd., 2014; Baiocchi ve Summers, 2017).
- 4) Sürecin dördüncü aşaması uygulama aşamasıdır. Uygulama aşamasında projelerin ilerleme durumları hakkında vatandaşlar periyodik olarak hazırlanan raporlar ve yapılan açıklamalar ile bilgilendirilir. Bu süreçte topluluk komitelerinden ve STK'lardan da yardım alınır (University of Illinois at Chicago Great Cities Institute, 2021).

49. Bölgenin 2022-2023 Bütçeleme döneminde cadde, sokakların ve kaldırımların bakımı ve yeniden asfaltlanması, bölge geneline yeni ağaçlar dikilmesi, Tobey Prinz Park'ta ve Loyola Park Tenis Kortlarındaki yürüyüş yollarının onarılması, Greenview Greenway'e göl kenarı bağlantısı olan bisiklet yollarının yapılması, Lazarus Parkına piknik masaları eklenmesi projeleri katılımcı bütçeleme ile öncelikli harcama kalemleri şeklinde belirlenmiştir (49thWard, 2022).

Chicago uygulamasının her yeni versiyonunda gönüllüler, seçilmiş yetkililer ve STK'ların üyesi olduğu yönetim komitesi tarafından programın misyonu ve kapsayıcılığı ile ilgili hazırlanan kural kitabında her kesimden vatandaşın (siyahiler, göçmenler, dar gelirli, dışlananlar vb.) sürece dahil edilmesinin hedeflendiği açıkça ifade edilmiştir (Garcia, 2023). Bu bağlamda geniş katılımın olması için ilk yıllardan itibaren katılımı iyileştirici stratejiler geliştirilmiştir. Örneğin, toplum profili göz önünde bulundurularak iki dil (İngilizce ve İspanyolca) bilen katılımcı bütçe koordinatörü görevlendirilmiştir. Bölge sakinlerinin projeler ile ilgili etkili bilgi edinmelerini sağlamak için proje fuarları düzenlenmiştir. Toplantılar esnasında çocuk bakım hizmeti sunulmuş, gelir seviyesi daha düşük mahallelerde kapı kapı dolaşarak vatandaşlara bilgi verilmiştir (Miller vd., 2019).

Bu konuda, katılımı ve iyi müzakere süreçlerini savunan bir STK olan "Participatory Budget Project" ın da ciddi katkısı olmuştur. Kuruluş, katılımcı bütçe ile ilgili materyalleri (el ilanı, broşür vb.) farklı dillerde hazırlayarak bölge sakinlerine ulaştırmış, farklı paydaşların süreçte söz sahibi olması için katılımcı bütçe kural kitabının daha kapsayıcı hazırlamasını sağlamıştır (Gilman ve Wampler, 2019). Ayrıca University of Illinois at Chicago Great Cities Institute, anket ve katılımcılarla görüşmeler tekniği kullanarak hangi katılım araçlarının çok daha erişilebilir olduğunu ve vatandaşların hangi yöntemler ile katılmayı seçtiklerini araştırmıştır. Bu gayretler neticesinde sosyal medya platformlarının daha etkili kullanılabileceği, geleneksel katılım yöntemlerine ek olarak sosyal medyanın katılımı teşvik eden yenilikçi bir mekanizma olduğu bulgusuna karşılık olarak sosyal medyanın sürece dahil edilmesi gündem yapılmıştır (Gordon vd., 2016). İzleyen yıllarda sosyal medya platformları, vatandaşların katılımcı bütçe süreci hakkında bilgilenme ve süreci izleme açısından aktif bir araç haline

getirilmiştir (Godwin, 2018). Yıllar içinde yenilikçi girişimler ve katılımcılığı genişletme istekliliği vatandaş katılımını daha kapsayıcı hale getirmiştir (Gilman ve Wampler, 2019). 49. Bölge deneyimi, etnik ve sosyoekonomik çeşitliliğin zengin olduğu yerleşim birimlerinde vatandaş katılımında kapsayıcılığın nasıl sağlanabileceği noktasında iyi bir örnek olarak gösterilir (Garcia, 2023).

2.3.7. Makueni (Kenya)

Kenya, 1963 yılından günümüze birçok kez katılımcı uygulamaları denemiş ancak yine de mevcut sosyal ve ekonomik sorunlarına etkili çözüm bulamamış bir ülkedir (Rwigi vd., 2020). 2010 yılında ulusal bütçe sisteminin de içinde olduğu yönetim politikalarını güncelleyerek kamuoyunun bütçeleme süresinde aktif rol almasını sağlayacak adımlar atmıştır. 2012 yılında ise şeffaflık ve etkili kaynak tahsisi ilkelerinin vurgulandığı Kamu Mali Yönetim Yasasını kabul etmiş, katılımcı ve kapsayıcı bütçe danışma formlarının düzenlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu düzenlemeler, Kenya bütçe sisteminin demokratikleştirilerek bütçenin bir kısmının yurttaşların takdirine bırakılmasına fırsat verse de (Wanjagi, 2024), katılımcı bütçenin belli bir modelinin benimsenmesini zorunlu tutmamıştır. Bu durum katılımcı süreçlerin formüle edilmesinde kent hükümetlerine ciddi esneklik tanımıştır (Wampler vd., 2024)

Makueni, yaklaşık 1 milyon nüfusu ile Kenya'ya bağlı 47 kentten biridir. Kentin 6 ilçesi (Mbooni, Kilome, Kaiti, Makueni, Kibwezi West ve Kibwezi East) 30 adet mahalleye ve 60 adet daha küçük yerleşim birimine ayrılmıştır (Annual Development Plan Fy 2018/19, 2017: 16). Kent hükümeti, siyasi bağlılıklardan arınmış, güçlü bir vatandaş katılımını destekleyen, daha adil kaynak dağılımını taahhüt eden, kendisini katılıma elverişli ve tarafsız bir ortam inşa etmeye adanmış bir yapıyı temsil eder (Chisika ve Yeom, 2024: 241). Makueni katılımcı bütçe süreci, idari düzeylerde kurulan beş hiyerarşik yapı ile yürütür. Bu yapılar: a) köy düzeyi forumu, b) aynı grupta olan 5 köyden oluşan küme düzeyi forumu, c) alt bölge düzeyi forumu d) bölge düzeyi forumu, e) kent düzeyi forumu (kenti oluşturan 7 bölgenin toplamı) (MacEwen ve Evensen, 2021). Bu forumlara ek olarak kent hükümeti sürece katkıda bulunmak isteyen ancak fiziksel forumlara katılamayan vatandaşlar için resmi bir e-posta kanalıyla fikir beyan etme imkânı sunmuş ve katılım sürecinin bütün düzeylerde sorunsuz bir biçimde yürütülmesi

için kamu görevlileri ve sivil koordinatörler görevlendirilmiştir (2024/25 Budget Public Participation Report, 2024).

Katılımcı bütçeye toplam bütçenin %25 ila %30'u kadarının tahsis edildiği Makueni'de, vatandaşlar tarafından Kalkınma Komitesi'nde görev yapmak üzere ve katılımın her düzeyinde temsilci olacak 11 vatandaş seçilir. Komite, bir sonraki katılım seviyesinde onu görevlendiren forum halkının çıkarlarını temsil eder. İlk üç kademedeki kaynakların mahalle düzeyinde nasıl etkili dağıtılacağı istişare edilir. Son iki seviyede ise görevli komiteler, Makueni'nin toplam 30 mahallesi için belirlenen önceliklerin analiz edilmesi ve onaylanması için çaba harcar (Rwigi vd., 2020).

Vatandaşların katılıma teşvik edilmesi kapsamında verilen yurttaşlık eğitimlerinde insanın önce birey olarak kendisi ile ilgili sonra da hane halkı ile ilgili kararları alma hakkına sahip olduğu ve bu onurun herkes tarafından hak edildiği öğretilir (MacEwen ve Evensen, 2021). Bu anlayıştan hareketle katılımcılara veri toplama ve raporlama, sunum şekli, çalışma planı, vatandaş katılımında yapılması ve yapılmaması gerekenler ve beklentiler konusunda eğitim verilir. Vatandaş katılım araçları olarak kurslar, kişisel görüşlerin paylaşımı, grup tartışmaları, soru cevaplar, anketler ve bildirimlerin yerel hükümetin web adresine iletilmesi sayılabilir. (2024/25 Budget Public Participation Report, 2024).

İstişare edilecek konuların nedenleri ve detayları ile katılım forumları bilgilerini açıklayan basılı kopyalar yerel yönetimin web siteleri, toplu SMS'ler, kamuoyuna duyuru panoları, halka açık toplantılar, radyo duyuruları, Toplum Bilgilendirme Merkezleri, köylerdeki ileri gelenler, bölge şefleri, sosyal medya (Facebook) ve dijital platformlar (WhatsApp) aracılığıyla mümkün olduğu kadar geniş kitlelere ulaştırılır. Sonuçlar, kamuoyunun anlayıp değerlendirebilmesi için alınan kararların gerekçeleri ile ilan edilir. Ayrıca her mali yılın sonunda mali tabloları ve katılım süreci bilgilerinin yer aldığı rapor, yerel yönetimin web sitesi ve gazetesi ile ulusal çapta yayımlanan bir gazete aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılır (2024/25 Budget Public Participation Report, 2024; Makueni County Public Participation in Governance Bill 2014, 2014; Rwigi, 2018). Makueni kentinin OBI değerinin 100 üzerinden 75 olması da -Kenya ilçeleri arasında en yüksek puandır- yerel hükümetin yönetişimi dolayısıyla şeffaflığı önemseydiğini destekleyen bir veridir (Wampler vd., 2024).

Makueni’de kadın örgütleri, gençlik konseyleri, öğretmen sendikaları, çiftçi grupları, inanç temelli kuruluşlar gibi pek çok örgütlü gruplar ve yaşlılar, gençler, çocuklar, HIV ile yaşayanlar, engelliler gibi ötekileştirilmiş topluluk grupları ile çok sayıda tematik oturum gerçekleştirilerek farklı bakış açılarının bir araya getirilmesi sağlanır. Amaç, kapsayıcı topluluk katılımı ile sosyal veya ekonomik boyutta somut çıktılar elde etmektir. Sosyal yönden, çeşitli paydaşların ve çıkar gruplarının katılım ile aynı anda aynı ortamlarda bir araya getirilmesi ile çatışmaların azalacağı düşünülür. Ekonomik yönden, aydınlatılmış vatandaşların katılımcı süreçlerde katalizör etkisi yapacağı ve dolayısıyla kaynakların daha etkili tahsis edileceği kabul edilir. Bu ikili odaklanma, Makueni deneyiminin sürdürülebilir ve kapsayıcı katılımcılık karakteristiğini gösterir. 2024 yılında bütçeleme sürecine 9826’sı erkek 9252’si kadın olmak üzere toplam 19.067 vatandaş katılmış ve 120.000’den fazla vatandaşa doğrudan ulaşılmıştır (Chisika ve Yeom, 2024; 2024/25 Budget Public Participation Report, 2024)

Makueni uygulamasının 3. nesli olarak adlandırılan ve 2023-2027 dönemini kapsayan Kalkınma Planı bağlamında tematik forumların yanı sıra sektörel forumlar da düzenlenmeye başlanmıştır. Sektörel çalışma grupları bir önceki kalkınma planı (2018-2022) sonuçlarını analiz ederken yeni dönem için de öncelikli sektörün belirlenmesi konusunda halkla birlikte çalışır. Son kalkınma planı kapsamında değerlendirmeye alınan alanlar; sağlık merkezlerinin kurulması, yeşil enerjinin geliştirilmesi ve teşviki, kentleşmeye dair yeni projeler, suya erişimin geliştirilmesi, tarımın iyileştirilmesine yönelik tarım değer zincirinin geliştirilmesi ve sosyal korumadır (2024/25 Budget Public Participation Report, 2024). Toplam 92,3 milyar Kenya Şilini olarak öngörülen son kalkınma planı kaynağının, ulusal hükümetin kent yönetimlerine eşit tahsis ettiği pay, hibeler, öz kaynak gelirleri ve kalkınma ortaklıkları kanalıyla finanse edilmesi planlanmıştır (Chisika ve Yeom, 2024: 243).

Makueni deneyiminde vatandaş katılımı, vatandaşların yerel hükümetle aşağıdan yukarıya ve karşılıklı iletişim kurmasına imkân tanımış ayrıca mahalle ve köyler gibi çok daha mikro yerleşim birimi düzeyine kadar tecrübe edilebilmektedir. Katılımın bu derece kapsayıcı ve erişilebilir olması vatandaşların süreci kolayca anlamalarını ve alınacak kararlara katılmada istekli olmalarını sağlamıştır. Yerel hükümetin, katılımcılığı tabana yayma girişimi vatandaş

katılımının bilgilendirme seviyesinin çok daha ilerisine ulaşılmasını sağlamıştır (Muthomi ve Thurmaier, 2020). Makueni deneyimi Dünya Bankası tarafından 2018 yılında Kenya'daki hatta belki de Afrika'daki en iyi vatandaş katılım çerçevesi olarak duyurulmuştur (Nthiga ve Moi, 2021). Bu sebeple deneyim, pek çok yerel yönetimin ilgisini çekmiş, diğer kent yönetimlerine örnek olması için iki günlük eğitimler ile tanıtımı dahil yapılmıştır (MacEwen ve Evensen, 2021).

2.3.8. Surakarta (Endonezya)

Surakarta, 1911-1998 yıllarını kapsayan dönemde sebebi ekonomik eşitsizlikler, politik ve sosyal konular olmak üzere pek çok isyana ev sahipliği yapmış bir kenttir. Önemli etkileri olduğu düşünülen özellikle bazı isyanlar, Endonezya'da o dönemde faaliyette olan Suharto rejiminin çökmesine neden olmuştur. Bu çöküşün en ciddi etkileri Surakarta'da vuku bulmuş, çok sayıda işyeri yakıp yıkılmış, vatandaşlar işsiz kalmış toplum hem maddi hem de manevi yönden hasar almıştır. Tam da bu noktada Belediye, STK'lar, Üniversiteler, Surakarta Planlama Ajansı'nın (Bapeda) güçlü ortaklığı ile demokratikleşmeyi tesis etmek, toplumu güçlendirmek için vatandaşlara fırsat eşitliği ve ifade özgürlüğü tanıyan modern bir yönetim anlayışı tanıtılmıştır (Widianingsih ve Morrell, 2007).

Bu adım adeta bir devrim niteliğindedir. Zira Endonezya tarihinde vatandaşların kamu politikası yapım sürecine dahil olması neredeyse hiç tecrübe edilmemiştir. 1999 yılında ulusal çapta yerel yönetimlere özerklik tanıyan ve ülkede demokratikleşmenin bir miladı gibi kabul edilen yasal süreçler başlatılmıştır. Bu kapsamda peş peşe çıkarılan yasalar ile yetki merkezden belediyelere dağıtılmış, yerel hükümetler gelir elde etme ve harcama konusunda özgür bırakılmıştır. Hatta belediye başkanlarının hesap verebilirlik konuşmasının iki kez reddedilmesi durumunda istifa etmeleri gerektiği şeklinde bir düzenleme dahi yapılmıştır (Pratikno, 2004: 167-171). 2000 yılına gelindiğinde ülke bağışçılarından olan Ford Vakfı, Endonezya'nın pilot kentlerinde uygulanacak katılımcı bütçe tasarımının geliştirilmesine odaklanan Endonezya Yerel Yönetim Girişimleri Ortaklığı'nın (IPGI) kurulmasını finanse etmiştir (Rifai, 2016).

Endonezya'da üç farklı şehir tipi vardır. Kıyı şehirleri, iç kesimdeki şehirler ve saray şehirleri. Solo olarak da bilinen Surakarta, Orta Java Eyaletinde yer alır ve sahip olduğu sarayları ile Endonezya tarihi açısından büyük öneme sahiptir. Cava

kültürünün başkenti olarak anılır (Patrick vd., 2022). Surakarta, 2001 yılında katılımcı politikaları benimsemiştir. 5 alt ilçesi ve kelurahan şeklinde isimlendirilen 51 köyü vardır ve çeşitli kültürlerden (Müslüman, Hristiyan, Budist, Hindu) 500.000 'in üzerinde vatandaşa ev sahipliği yapar. Ancak ticaret, alışveriş, çalışma veya turistik amaçlı çevre bölgelerden gelenlerle birlikte nüfus, zaman zaman 1,5 milyona ulaşır (Widianingsih, 2006: 75).

Kentin katılımcı bütçe yapısında bölgesel, tematik ve sektörel forumlar yer alır. En önemli katılım mekanizması olan ve yerel halkın musrenbang olarak adlandırdığı forumların toplantıları Ekim ayında mahalle ölçeğinde başlar. Mahalle toplantılarına her aileden bir temsilci katılır. Stratejik planlama belgesine dayalı olarak katılımcılar tarafından önerilen konular bu toplantılarda istişare edilir. Sonraki aşamaların farklı düzeylerinde vatandaş temsilcileri seçilir ve öncelikler belirlenir (Arif vd., 2024). Bir sonraki aşama köyler ölçeğinde topluluk katılımıdır. Kentin kültürel çeşitliliğini yansıtan farklı kriterlere sahip 10 köy belirlenir ve teklifler vatandaş katılımıyla tartışılır (Widianingsih, 2006).

Teklifler; altyapı, ekonomik, yönetim, sosyo-kültürel, operasyonel olmak üzere beş sektörel gruba ayrılır. Teklifler en geniş etkiyi (faydalanan kişi sayısı) ve en büyük ihtiyacı (vatandaşların en çok neye ihtiyaç duyduğu) karşılayacak şekilde önceliklendirilir (Grillos, 2017). En son aşamada alt bölgelerden gelen konular; alt bölgelerin, akademinin ve iş dünyasının temsilcileri ve kent sorunları görevlilerinin katılımcı olduğu ve belediye meclisi binasında yapılan bir toplantıda nihai karara bağlanır ve karar kalkınma programına dahil edilir (Arif vd., 2024). Merkezi hükümet, gerçekleştirilen forumları hesap verilebilirliğin sağlanması amacıyla ve STK'lardan da destek alarak dijitalleştirir ve resmi siteler kanalıyla kamuoyu ile paylaşır (Jayasinghe vd., 2020).

Surakarta'nın deneyiminde katılımın kapsayıcısı ve sürdürülebilir olması için katılımın nasıl sağlanacağı, topluluklarla iletişimin nasıl kurulacağı gibi hususları anlatan teknik kılavuzlar bulunur. Endonezya genelinde şehir ölçeğinde uygulanan katılımcı bütçe uygulamalarında hem katılımcı sayısını artırmak hem de engelli bireylerin katılımını kolaylaştırmak için Engelli Savunuculuk Takımı görevlendirilir (Patrick vd., 2022). Ayrıca Surakarta'da da katılımcı planlama süreçlerinin güçlendirilmesinde STK'ların çabası da dikkate değerdir. İçişleri Bakanlığı tarafından başlatılan BUILD (Breakthrough Urban Initiative Local

Development) Programı ve yine bu programın bir parçası niteliğinde olan Şehir Geliştirme Stratejisi Programı özellikle savunmasız toplulukların katılımını sağlamak, mekânsal ve bölgesel düzeyde katılımcı bütçe üzerine eğitim vermek ve süreci iyileştirmek için hayata geçirilen projelerdir (Pratikno and Lay, 2017).

Surakarta'da katılımcı bütçeye ayrılan pay, yıllar itibariyle ciddi artış gösterse de 2023 yılında toplam bütçesinin ancak yüzde 1'i kadardır. Surakarta kentinin en önemli problemi yoksulluktur. Kentin katılımcı bütçeleme süreçleri yoksul yanlısı görünümündedir. Başlarda marjinal bir topluluk üyesinin genel toplantılara liderlik edeceği düşüncesi pek de olası görülmemiş ise de 2023 mali yılında ilk genel toplantıyı engelli ve park görevlisi yoksul bir vatandaşın yönetmesi herkesi şaşırtmıştır. Daha sonraki toplantılar da dezavantajlı gruptan seçilen yoksul vatandaşlar eliyle yönetilmiştir. Buna bağlı olarak 2023 yılında tahsis edilen bütçe, yoksullara yönelik eğitim ve sağlık hizmetlerine kullanılmıştır (Arif vd., 2024: 187-193).

2.3.9. Rosario (Arjantin)

Arjantin, 23 eyalet ve 1 bağımsız kente (Buenos Aires) bölünmüş federal bir ülkedir. Federal Anayasa, eyaletler ve belediyelerin özerkliğini korurken, vatandaşların yönetime dahil edilmesini de şart koşar. Bu bağlamda devlet yetkilileri, karar alma süreçlerinde katılımı güçlendirmeye yönelik tedbirleri almakla yükümlüdür. Santa Fe Eyaletinde yer alan Rosario ise yaklaşık 950 bin nüfusu ile ülkenin üçüncü büyük kenti aynı zamanda aynı adlı Rosario Metropol Alanının da başkenti olarak kentsel, bölgesel ve yerel planlama konusunda etkili vatandaş katılımı tecrübeleri olan bir kenttir (Galimberti, 2022).

2002 yılında uygulamayı başlatan Rosario, katılımcı bütçeyi benimseyen Arjantin'in ilk kentidir. Kentte katılımcı bütçe merkez, kuzey, güney, batı, güneybatı ve kuzeybatı bölgesi olmak üzere altı idari birim düzeyinde faaliyete geçirilir. Batı, kuzeybatı ve güneybatı bölgeleri yoksulluk ve yoksunluğun olduğu, sosyoekonomik gelişmişliğin düşük olduğu yerlerdir. Bunları sırasıyla kuzey, güney ve merkez bölgeleri takip eder. Bölgeler ayrı ayrı planlama ve yönetim birimi olarak tasarlanmıştır ve her birinin bütçeleme süreçleri belediyenin atadığı Bölge Müdürü tarafından organize edilir (Signorelli, 2017).

İlk başladığı zamandan bu yana Rosario’da katılımcı bütçe döngüsü kent sakinlerinin sorunlarını ve bunların muhtemel çözümlerini tartıştıkları yüz yüze toplantılar ile başlar. Toplantılara katılan vatandaşlardan gönüllü olanlar, bütçe konseylerinde bölgelerini temsil etmek üzere görevlendirilir. Artık meclis üyesi olarak anılan görevli vatandaşlar, sekiz ay süresince temsil ettikleri bölgenin yaşam standartlarını iyileştirilmesi kapsamında proje önerisi geliştirmek için haftada bir gün ilçe merkezinde gerçekleştirilen toplantılara katılır. Belediye yetkilileri tarafından analiz edilen projeler, uygulanabilirlik durumlarına göre listelenir ve gerekçeleri hakkında meclis üyelerine bilgi verilir (Holdo, 2015). Kent sakinleri kendi bölgeleri ile ilgili öncelikli olduğunu düşündükleri üç proje ile kent genelinde sunulan (bölgelerarası) bir projeye oy verir ve nihai liste oluşturulur. Belirlenen öncelik listesi bir sonraki yılın bütçesi onaylandıktan sonra planlamaya dahil edilir ve seçilen projelerin yürütülmesine ilişkin prosedürler (ihale süreci vb.) başlatılır (Municipalidad de Rosario, 2024).

Uygulamanın ilk yıllarında oylama süreci sadece geleneksel yöntem olan oy pusulası ve sandık sistemiyle yürütülmüştür. 2006 yılından itibaren uluslararası kaynaklardan da destek alınmış ve proje seçimi altı bölgeye kurulan makineler aracılığıyla elektronik oylama şeklinde yapılmıştır. Dijital oylamanın daha zahmetsiz ve şeffaf olması, sonuçlarının hızlı sayılması gibi olumlu nitelikleri, döngünün 2007 yılı versiyonundaki katılımcı sayısının ciddi düzeyde artmasına zemin oluşturmuştur. Elde edilen bu başarıya rağmen uygulamanın maliyetlerinin finanse edilmesi problemi nedeniyle 2009 yılında yeniden geleneksel yöntemle dönülmüştür (Pinillos ve Signorelli, 2014). Elektronik oylamanın kaldırılmasının katılım seviyesini düşürebileceği endişesi ile otobüs terminali, yaya geçidi ve festival alanı gibi insan hareketliliğinin yüksek olduğu lokasyonlara seçim stantları kurulmuş ve oylama süresi de uzatılmıştır. 2016 yılında “Rosario Participa Portalı” kurularak çok yönlü oylamaya geçilmiş, 2019 yılında proje seçimleri yalnızca bu portal üzerinden yapılmaya başlanmıştır (Signorelli, 2023).

Arjantin’de 2010’da çıkarılan ulusal bir yasa ile katılımın kapsayıcı olması için engellilere “hareket yardımcıları ve destekleyici teknolojiler ile ilgili hizmetler” konusunda bilgi verilmesi zorunlu tutulmuştur. Belediye çevrimiçi portalı üzerinden görme engelli vatandaşların da oy kullanılmasını kolaylaştırmak amacıyla siteyi görme engelliler için erişebilir (keskin arka plan renkleri ile

tasarlanarak/bir sentezleyici aracılığıyla) hale getirmiştir. Prensipde tüm kent sakinlerinin yerel yönetimin faaliyetlerine katılımı teşvik edilmektedir. Oylama işlemleri tamamen dijital kanallardan (tablet, akıllı telefon, Portal) olmasına rağmen STK'lar aracılığıyla vatandaşlara yüz yüze ulaşılarak oylamaya davetler yapılır. Bir erişim ekibi de seçmenlerin oylama kanalları üzerinden oy kullanmasına yardımcı olmak için hizmet sunar (People Powered, 2022). Rosario, 2013 yılında Braille alfabesinde bir oylama sistemi ve katılımcı bütçe kılavuzu geliştirerek çok kültürlü bir planlama yaklaşımı da geliştirmiştir (Cabannes, ve Lipietz, 2015).

2002 yılında başlatılan Rosario deneyimi, 2008 yılı küresel ekonomik krizi sebebiyle proje uygulama süreçleri açısından finansal olarak yavaşlasa da 2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 salgınına kadar kesintisiz uygulanmıştır (Signorelli, 2023). Pandemi döneminde artan sağlık tedbirleri, yerel yönetimin vatandaş katılımına ilişkin metodolojileri tekrar değerlendirerek tasarımını güncellemesine neden olmuştur. Bu dönemde yüz yüze yapılan mahalle toplantıları sanal ve hibrit olacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Ek olarak kentin her yerinde vatandaşların projeleri sanal ortamda tasarlayıp görüntüleyebildikleri Vatandaş Laboratuvarı (Living Lab) eklenmiştir (International Observatory on Participatory Democracy, 2023). Bu dönemde gerek katılımın gerekse projelerin tamamlanma oranlarının düşük olması süreci duraksatmıştır. İki yıl aradan sonra yeni gelen siyasi yapı 2022 yılında döngüyü tekrar başlatmıştır (Signorelli, 2023; People Powered, 2022).

Rosario katılımcı bütçe için 2003 yılında 24 milyon peso tahsis etmiş (tüm kaynağın yaklaşık %8'i), katılımcı bütçe büyüklüğü yıllar itibariyle istikrarlı bir şekilde artırılarak 2011 yılında 36 milyon pesoya (yaklaşık 9 milyon dolar) kadar çıkmıştır (Cabannes, ve Lipietz, 2015: 7). Bütçe, 2023 yılında yaklaşık 6 milyon, 2024 yılında ise 10.5 dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (International Observatory on Participatory Democracy, 2023: 2). Kentin katılımcı bütçesi, altı bölgeye sosyoekonomik gelişmişlik göstergeleri dikkate alınarak dağıtılır (Zeida, 2020).

2024 yılı bütçeleme sürecinde toplam 22.473 kent sakini oy kullanmıştır. Merkez bölge için, gençlerin işbirliği içinde yaşaması, girişimlerinin başlatılması ve geliştirilmesi, müzik yapıp prova edebilmesi için gerekli teknolojik ve profesyonel donanımına sahip halka açık bir merkezin inşasını; kuzeybatı bölgesi için, savunmasız gruplara destek sağlamaya yönelik bakım evlerinin inşası ve

mevcuttakilerin tadilatı ile parkların iyileştirilmesini; kuzey bölgesi için, meydan ve yeşil alanların iyileştirilmelerini; batı bölgesi için, bölge sakinlerinin refah seviyesini iyileştirecek, bölgenin üretim kapasitesinin artıracak ve halihazırda faaliyet gösteren girişimcilerin profesyonelleşmesini sağlayacak üretim hane, atölye gibi yeni çalışma alanlarının yapılmasını; güneybatı bölgesi için, bakım ve sağlık hizmetlerinin koşullarının iyileştirilmesini ve binaların güçlendirilmesini; güney bölgesi için sağlık merkezinin elektrik tesisatı ve zeminin yenilenmesini ve son olarak bölgelerarası düzeyde ise yeni teknolojilere uyumlu becerilerin geliştirilmesi için dijital beceri okulunun açılmasını içeren projeler seçilmiştir (Municipalidad de Rosario-Proyecto De Presupuesto 2024: 959, 2024). Bu da göstermektedir ki döngünün son yılında Rosario sakinleri seçimleri ile rekreasyon, sağlık hizmetleri ve kamusal alanların canlandırılması ve dönüşümü konularını öne çıkartmıştır.

Öte yandan Rosario deneyiminin ilginç ve öne çıkan bir özelliği, aktör tabanlı (agent-based) bir perspektife sahip olmasıdır. Örneğin Belediye gençlere özgü katılımcı bütçe uygulaması geliştirmiştir. Ayrıca gençler toplantılara katılmaya davet edilmekte ve kaygıları ve nasıl bir gençlik arzularına dair seslerine kulak verilmektedir (Annunziata ve Arena, 2019). Katılımcı bütçenin %1'i genç bireylerin tercihlerine yönlendirilerek bir gençlik kimliği inşası hedeflenir. Rosario deneyiminin öne çıkardığı diğer bir hedefle kitle de kadınlardır. Toplumsal cinsiyet eleştirilerini ana söylem olarak benimseyen Rosario kent yönetimi cinsiyet eşitliği bağlamında şu prensipleri benimser: 1) Konseylerde cinsiyet eşitliği, 2) Haklar konusunda bilinç düzeyinin geliştirilerek aile içi şiddetin engellenmesi ve kadınların güçlendirilmesine yönelik projelerin artırılması, 3) Annelerin toplantılara katılımını teşvik etmek için çocuk bakımı hizmetinin verilmesi, 4) Kadınlara karşı söz ve davranış ile yapılan saygısızlıklara karşıtlık kampanyaları düzenlenerek kademeli olarak iyileştirmelerin sağlanması (Cabannes, ve Lipietz, 2015).

Rosario'da Açık Hükümet Ortaklığı Yerel Programı, şeffaflığın sağlanmasını ve hesap verme sorumluluğun yerine getirilmesini benimseyerek beledinin resmî web sitesi üzerinden hem Veri Laboratuvarı hem de kamuya açık bilgilere erişim talep etmeye imkân tanır. Gerek bu dijital kanallar gerekse her yıl sonunda belediyenin resmî sitesinde ilan edilen yıllık raporlar aracılığıyla tüm gelir

ve giderler, harcama kalemleri ve katılımcı istatistikleri ve seçilen projelerle ilgili bilgiler kamuoyuna duyurulur (Municipalidad de Rosario-Proyecto De Presupuesto 2024, 2024).

2.3.10. Maputo (Mozambik)

Katılımcı bütçenin Afrika kıtasında daha geç ya da yavaş kabul edilmesi, kıtadaki güçsüz ve yetersiz temsili demokrasi ile ilişkilendirilir. Kıtada katılımcı bütçe ekseriyetle uluslararası bağışçılar veya STK'ların gayretleriyle devreye alınmıştır. Mozambik oldukça yoksul ve az gelişmiş bir Afrika ülkesidir. Yeni yatırımlar ve doğal kaynakların keşfi ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlasa da merkezi yönetimin belediyelere aktardığı kaynaklar çok sınırlıdır. Bu yüzden ki Mozambik'te belediyelerin kurulduğu tarih olan 1997 yılından beri, belediyelerin hizmet sunumunda hep sorunlar olmuştur (De Oliveira, 2013: 12). 1,2 milyon nüfuslu ve Mozambik'in başkenti olan Maputo kentinde de katılımcı bütçe deneyimi, demokratik yeniliklere hazırlanma ve belediye hizmetlerinde istikrarın sağlanması amacıyla sivil inisiyatif şeklinde başlatılmıştır (Carolini, 2015).

Maputo, katılımcı bütçeyi ilk olarak daha önce İsviçre ortaklığı ile Kuzey Mozambik'te çalışmış ve katılımcı yönetim alanında Mozambikli uzmanlardan biri haline gelen Eduardo Nguenha'nın desteğiyle 2004 yılında başlatmıştır. Uygulamanın bu ilk versiyonu o dönemde yerel siyasetin bir parçası uzantısı gibidir ve yukarıdan aşağıya danışma konseyleri şeklinde bir katılımcılık anlayışı benimsenmiştir. 2007 yılında Maputo, Dünya Bankası tarafından finanse edilen bir reform paketi kapsamına alınmış ve katılımcı bütçe uygulamasının yeniden formüle edilmesi için iş birliğine gidilmiştir. 2010 yılında tasarım yenilenmiştir. Bu yeni tasarım ProMaputo olarak bilinir (De Oliveira, 2013: 14).

ProMaputo, ulusal ve bölgesel faaliyetlerde edinilen tecrübelerin yanı sıra Brezilya ve Portekiz uygulamaları rehber alır. Maputo kenti, 7 ilçe ve bu ilçelere bağlı toplam 63 mahalleden oluşur. Fakat, uygulama 4 ilçe ve 44 mahalleyi kapsar. Dahil edilen ilçe ve mahalleler belirlenirken üç parametre dikkate alınmıştır: Yerleşim birimlerinin nüfusu, yüz ölçümü ve yoksulluk oranı. Seçilmeyen diğer ilçe ve mahalleler sonraki uygulamalara dahil edilmek üzere geçici olarak dışarda tutulmuştur (Universidade Federal da Bahia, 2024: 16-17). Maputo deneyiminde

bütçeleme süreci hazırlık ve uygulama iki döngü şeklinde tasarlanmıştır ve bu döngüler sırayla altı ve beş aşamalıdır (Conselho Municipal de Maputo, 2013: 11).

Hazırlık süreçleri şöyledir:

- 1) İlk aşamada, katılım mekanizmaları, tahsis edilecek bütçe gibi yaklaşımın tüm metodolojik prosedürleri incelenir. Süreç görevlileri eğitime gönderilir ve STK'lar, dernekler, eğitim kurumları ile medya ve iletişim grupları gibi iş birliği yapılacak bir takım kuruluş ile ortaklıklar yapılandırılır (Sithole, 2021),
- 2) İkinci aşama, kamuoyuna ulaşma ve vatandaşları harekete geçirme aşamasıdır (Conselho Municipal de Maputo, 2013). Bunun için belediyenin web sitesi, posterler, broşürler, süreçte rol alan kişi veya kuruluşlar (mahalle şefleri, mahalle sekreterleri, dini liderler ve STK'lar vb.), yerel radyo ve haber kanalları, gazeteciler aracılığıyla vatandaşların harekete geçirilir ve toplantılara katılmaları amaçlanır (Nylen, 2014; Dias, 2015),
- 3) Üçüncü aşamada öncelikli projeler tanımlanır (Coglobal, 2016). Bu kapsamda mahallelerde vatandaşların katılımına açık bütçe oturumları düzenlenir. Oturumlara kadınların da katılabilmesi için günlük rutinlerine göre planlanma yapılır (Urban Agenda Platform, 2017). Açılış konuşmalarıyla başlayan, belediye bütçesi ve önceki yıl proje uygulamalarının durumu hakkında bilgilendirme ile devam eden, taleplerin değerlendirilmesi ve sıralanması ile izleme gruplarının seçilmesiyle (2 kadın + 2 erkek) sona erer. Toplantılar yerel dilde yapılır fakat anında Portekizceye de çevrilir (Nylen, 2014),
- 4) Dördüncü aşama teknik analiz ve önceliklerin belirlenmesidir. Bu aşamada, mahalle düzeyinde belirlenen öncelikler sırayla teknik analiz, maliyet, zaman ve sosyal uygunluk testine tabi tutulur. Delegeler, belediye hizmet temsilcileri, mahalle sekreterleri, proje taraftarları ve izleme grupları birlikte fizibilite çalışmaları yapmak üzere mahalle ziyaretleri gerçekleştirir. Uygulanabilirliği düşünülen projeler katılımcı bütçe delegeleri tarafından ilçe belediye meclisine sunulur (Macamo, 2017),
- 5) Beşinci aşama bütçenin onaylanması aşamasıdır. Plan ve bütçenin onaylandığı bu aşamada ilçe belediye meclisi nihai karar vericidir. Maputo deneyiminde toplam bütçenin en fazla yüzde 15'inin katılımcı bütçeye

tahsis edileceği benimsenmiştir. Bu kaynak, ilçelere; nüfusları, yüz ölçümü büyüklükleri, altyapı durumları ve belediyelerin mali performansları göz önünde bulundurularak adil bir şekilde dağıtılır (Macamo, 2017),

- 6) Altıncı aşama değerlendirme aşamasıdır. Sürecin en başından beri potansiyellerin ve zayıflıklarının anlaşılması, sonuçlarının ve etkilerinin doğru tespit edilmesi için katılımcı memnuniyet değerlendirme formu aracılığıyla halktan geri bildirimler alınır. Belediye yetkilileri, mahalle sekreterleri ve STK temsilcileri birlikte süreci ve sonuçları istişare eder. Katılımcı bütçe deneyiminin belediyenin gelecekteki amaçlarına hizmet etmesi için tüm döngü belgesel arşive dönüştürülerek kayıt altına alınır. Yıllık raporlar hazırlanır ve kamuoyuna ilan edilir (Dias, 2015).

Uygulama Süreçleri

- 1) Uygulama döngüsünün ilk aşamasında bir önceki hazırlık döngüsünün son aşamasında belirlenen projeler referans alınarak süreç başlatılır (Nylen, 2014). İlk uygulama aşaması hazırlıktır. Katılımcı bütçe proje ekibi tarafından projelerin portföyü hazırlanır, model çizimleri yapılır ve şartnameleri hazırlanır (Sithole, 2021),
- 2) İkinci aşama ihale aşamasıdır. Sürecin daha hızlı ve verimli yürütülmesi amacıyla ihalelerin yapılması işi her ilçe belediyesinin ihale komisyonuna devredilmiştir. İhale komisyonları ihaleleri yapar ve proje uygulayıcılar yani yükleniciler belirlenerek sözleşmeler imzalanır (Conselho Municipal de Maputo, 2013),
- 3) Üçüncü aşama projelerin uygulanması aşamasıdır. Yükleniciler bu aşamada projeleri başlatır. Süreç; ilçe yönetimi, belediye görevlileri ve izleme grupları tarafından izlenir ve denetlenir. Katılımcı bütçe koordinasyon ekiplerince haftalık ve aylık hazırlanan raporlar ile kayıt altına alınır⁷ (Sithole, 2021),
- 4) Dördüncü aşamada tamamlanan projelerin halka teslim edilmek üzere teknik kabul ve açılış işlemleri gerçekleştirilir. Projeye dair bilgiler ve görselleri medya kuruluşları kanalıyla halk ile paylaşılır (Coglobal, 2016),

⁷ Maputo kentinde 2020’de katılımcı önceliklendirilen projelerin başında katı atık toplama gelmiştir. Onu trafik sorununu çözmeye yönelik kentsel ulaşım, yatırım ve bakım ve şehir altyapısına yönelik projeler takip etmiştir (World Bank Group, 2020: 7-8).

- 5) Genel değerlendirme olarak adlandırılan beşinci ve son aşamada katılımcı bütçenin iyileştirmesi, kamu kaynaklarının kullanımının demokratikleştirilmesi, vatandaşların güçlendirilmesi konuları ayrıntılı olarak değerlendirilir. Belediye izleme birimleri ve topluluk kurulları bu değerlendirmeyi yaparken projelerin; şartnamelere kalite ve teslim tarihleri ağıısından uygunluğu, mahalle beklentilerine ve ihtiyaçlarına uyumluluğu ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkısı kriterlerini göz önünde bulundurur (Conselho Municipal de Maputo, 2013; Dias, 2015).

Seçilmiş 10 katılımcı bütçe uygulamasının genel çerçeveden kıyaslanması bağlamında uygulamalara özęü bilgiler Tablo 2.1’de sunulmuştur. Bu örnekler farklı coğrafyalarda uygulanan katılımcı bütçe modellerinin tarihsel gelişimini, kapsamını ve kurumsal çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Latin Amerika’da ortaya çıkan uygulamalar (Porto Alegre ve Rosario), güçlü toplumsal mobilizasyon ve aşağıdan yukarıya karar alma süreçleriyle öncü birer model oluşturmuştur. Avrupa örneklerinde (Lizbon, Köln) dijital katılım mekanizmalarının öne çıktığı, buna karşılık katılımın kapsayıcılığının sınırlı kaldığı görölmektedir. Asya’daki uygulamalar (Seul, Surakarta, Pune) teknolojik altyapı ve yerel düzeyde toplumsal katılımın birleştiği hibrit modeller geliştirmiştir. Afrika (Makueni, Maputo) örneklerinde ise katılımcı bütçe, yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi ve şeffaflığın artırılması amacıyla kalkınma politikalarıyla bütünleştirilmiştir. Sonuç olarak, her bir uygulama farklı sosyoekonomik, kültürel ve kurumsal koşullardan etkilenmekle birlikte, ortak olarak demokratik katılımı derinleştirme ve yerel yönetimlerde hesap verebilirliği artırma hedefi taşımaktadır.

Tablo 2.1. Seçilmiş 10 katılımcı bütçe uygulamasının karşılaştırılması.

Sıra No	Kentler	Başlan gıç Yılı	Nüfus	Bütçe Payı	Katılım Yöntemi	Tematik Alanlar	Karar Alma Şekli	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik Araçları	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Sonuç/Etki
1	Porto Alegre	1989	1,4 milyon	%20 (belediye yatırım bütçesi)	yüzyüze mahalle ve bölge toplantıları, tematik meclisler (rodadas)	altyapı, sağlık, eğitim, konut	aşağıdan yukarı şeklinde	yüz yüze toplantılar, yıllık faaliyet raporları, izleme komiteleri	kurumsallaşmış yapı, güçlü toplumsal sahiplenme	süreçlerin zaman içinde siyasileşmesi	Dünya genelinde katılımcı bütçe uygulamalarına model olmuştur
2	Lizbon	2008	564 Bin	Yaklaşık %5 (yatırım bütçesi)	yüz yüze ve dijital araçlar birlikte	çevre, kamusal alan, kültür, toplu ulaşım	aşağıdan yukarı şeklinde	online anketler, yüz yüze ve online ortamda yapılan toplantılar, faaliyet raporları	dijital erişim, yüksek kurumsallaşma	temsilde dengesizlik	Avrupa başkentleri arasında tüm şehir ölçeğinde uygulayan ilk kenttir
3	Köln	2007	yaklaşık 1 milyon	%1'den az	dijital araçlar (fiziki olarak hazırlanan teklifler görevli büro tarafından portala aktarılır)	ulaşım, çevre, altyapı	yukarıdan aşağı (danışma odaklı)	çevrim içi sistem raporları, faaliyet raporları	şeffaflık, dijital erişim kolaylığı	düşük katılım ve temsilde eşitsizlik	Almanya'da dijital katılımcı bütçenin öncüsü olmuştur,

Tablo 2.1 Devam.											
4	Seul	2012	10 milyon	yaklaşık %1 (belediye başkanın takdiriyle %20'e kadar çıkarılabiliyor)	dijital platform ve mahalle toplantıları	yaşam kalitesi, (hava,su, toprak kalitesi), park yeri, trafik.	karma	proje izleme panosu ve yıllık değerlendirme raporu	teknolojik altyapı, toplumsal farkındalık	nüfus yapısı çeşitliliğin yüksek olması sebebiyle düşük sahiplenme	Asya'da öncüdür ve bireylerin bütçe okuryazarlığına verdiği önem ile öne çıkar
5	Pune	2006	3,2 milyon	yaklaşık %1 (yatırım bütçesinin)	yerel mahalle toplantıları	altyapı, temizlik, su yönetimi	yukarıdan aşağı (vatandaş önerir, belediye karar verir)	jawanni örgütünün çabasıyla bütçe raporları kamu platformlarında tartışılır	yerel ihtiyaçlara doğrudan odaklanma	kaynak yetersizliği, kurumsal sürdürülebilirlik eksikliği	Demokrasiyi derinleştirmiş ve Hindistan'da kb'nin yaygınlaşmasına öncülük etmiştir
6	Chikago 49. Bölge	2009	54 binin üzerinde	% 1 in altında (toplam bütçenin)	mahalle toplantıları,çevrim içi oylama	altyapı, yeşil alanlar, bisiklet yolları	aşağıdan yukarı	proje uygulama raporları	katılımın kapsayıcılığı ve iyileştirilmiş versiyonlar	şeffaflık ve güven sorunu (kabul edilmeyen projelerin nedeni net bir şekilde açıklanmıyor)	ABD'de ilk katılımcı bütçe örneği olan bu girişim, pek çok uygulamaya öncü olmasından kaynaklı kritik öneme sahiptir

Tablo 2.1 Devam.											
7	Makueni	2012	1 milyon	%25 ila %30 arasında (toplam bütçe)	kademeli düzenlenen toplantılar, e-posta	tarım, sağlık, eğitim	aşağıdan yukarı	bütçe raporları, web sitesi, kamu forumları, uygulama sonuçlarının ulusal bir gazetede ilan	güçlü şeffaflık, kararlı yerel yönetim ve kapsayıcı katılım, sürekli iyileştirme	kaynak yetersizliği, düşük dijital erişim	Dünya Bankası tarafından 2018 yılında kenya'daki hatta belki de afrika'daki en iyi vatandaş katılım çerçevesi olarak duyurulmuştur
8	Surakarta	2001	500 bin	%1 (toplam bütçenin)	çeşitli kademelerde mahalle toplantıları (musrenbang)	kentsel altyapı, eğitim, sağlık	aşağıdan yukarı	yıllık değerlendirme toplantıları, süreç ve raporların resmi sitede ilan edilmesi	dezavantajlı grupları öne çıkarması	kurumsallaşmanın zayıf olması, kaynak yetersizliği	Katılımcı bütçenin uygulanması adeta devrim niteliğindedir ve Endonezya'da demokratikleşmenin miladı olarak kabul edilir
9	Rosario	2002	950 bin	% 12 civarı (toplam bütçenin)	bölgesel toplantılar	kamusal alanlar, rekreasyon ve sağlık hizmetleri	aşağıdan yukarı	yıllık proje izleme raporları, veri tabanı laboratuvarına erişim olanağı	aktör tabanlı (gençler, engelliler, kadınlara yönelik özel çalışmalar), şeffaflık, sosyoekonomik göstergeler ile kaynak dağılımı (6 bölgeye)	teknik ve bürokratik süreçler sebebiyle projelerin uygulanmasının uzun sürmesi	Latin Amerika'da Porto Alegre sonrası en etkili modeldir

Tablo 2.1 Devam.											
10	Maputo	2004	1,2 milyon	% 15 civarı (toplam bütçenin)	mahalle meclisleri ve topluluk toplantıları	temizlik, altyapı, sağlık	aşağıdan yukarı	belediye raporları ve halk forumları	kaynak dağılımının sosyoekonomik göstergeleri en düşük ilçe ve mahallere yapılması	finansal sürdürülebilirlik zayıftır	Dünya Bankası tarafından finanse edilen bir reform paketi kapsamına alınan uygulama demokrasinin güçsüz olduğu Afrika'da yönetişimin bir parçası haline gelmiştir

3. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN KATILIMCI BÜTÇE DENEYİMİ

3.1. Türkiye’de Katılımcı Bütçe

Türkiye’de katılımcı bütçe uygulamalarının tarihsel gelişimi incelendiğinde, özellikle iki önemli aşama öne çıkmaktadır. Birincisi katılım olgusunun hayata geçirilmesi, buna paralel olarak da katılım kanallarının kurulmasıdır. Bu adım 90’lı yıllarda Brezilya’nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansında dile getirilen ‘*Yerel Gündem 21*’ programının benimsenmesi ile başlamıştır (Doğan, 2019: 259). Program, yerel problemlerin çözümü için çok yıllık stratejik planlar aracılığıyla hem demokrasiyi hem de çevre ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlar. Yerel Gündem 21, bu amaçlara ulaşmanın temel yönteminin, planlamaların katılımcılık anlayışı üzerine inşa edilmesi ve yönetim yaklaşımının hayata geçirilmesi olduğunu ifade eder (Emrealp, 1998). Bu düşünceden hareketle Türkiye’de, 2005’te 5393 sayılı yeni bir Belediye Kanunu çıkarılmış ve yerel demokrasinin derinleştirilmesine destek olacak, katılımı artıracak kent konseylerinin kurulması sağlanmıştır. 2006 yılında yürürlüğe konulan kent konseyleri yönetmeliği ile de daha önceden farklı isimler altında faaliyet göstererek kent konseyinin işlevlerini yerine getiren çeşitli kuruluşlar, örgütlü bir yapıya kavuşturulmuştur. Böylece Gündem 21 programının benimsendiği yerlerde bu yönetmelik ilkeleri geçerli olmuştur (Çelik, 2013).

İkinci adım ise katılımcılığın ve katılım mekanizmalarının bütçe sistemi ile bütünleştirilerek sürdürülebilir biçimde uygulanmasıdır (Doğan, 2019). Bu bağlamda mali alanda köklü reformlara ihtiyaç duyulmuştur çünkü özellikle 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’nin bütçe açığı doruk noktasına ulaşmış, bütçe dışı harcamalar ve sosyal güvenlik sistemindeki sorunlar artmış, denetleme ve raporlama düzeni işlerliğini yitirmiş, yolsuzluklar çoğalmıştır. Buna ek olarak Türkiye’nin güçlü bağlara sahip olduğu IMF, DB ve üyelik görüşmelerinin yeniden başlatıldığı AB standartlarına uyum sağlama gerekliliği, yeni düzenlemelerin yapılmasını zaruri hale getirmiştir (Kanca, 2017). Bu sebeplerle çağın gereklerine uyum sağlamak üzere 90 yıldır geçerli olan 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye

Kanunu 2003 yılında kaldırılarak 5018 sayılı KMYKK yürürlüğe konulmuştur. Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı amaçlayan bu kanun, stratejik plan vasıtasıyla bütçe süreçlerine katılıma imkân tanırken aynı zamanda katılımı da resmi hale getirmiştir⁸ (Özen, 2015: 26).

Bu düzenlemelerin yanı sıra 2006 yılında Türk yerel yönetim reformlarının desteklenmesi amacıyla İsveç-Türk Yerel Yönetimleri, İsveç Bölgeler ve Yerel Yönetimler Birliği (SALAR) ve Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) arasında 4 yıl süreli Belediye Ortaklık Ağları Projesi (TUSUNET) uygulaması başlatılmıştır (Özen ve öte., 2017). AB tarafından finanse edilen bu proje ile aktif vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi, hizmet planlamasının yapılması, çok yıllık yatırım programlarının ve stratejik planların hazırlanması konularına odaklanarak bütçeleme sürecinin dönüştürülmesi amaçlar. Bu bağlamda pilot yerel yönetimler olarak belirlenen Altındağ Belediyesi (Ankara), Osmangazi-Yıldırım ve Nilüfer Belediyeleri (Bursa) ve Tepebaşı Belediyesi (Eskişehir) katılımcı bütçe girişimleri katılımcı bütçenin ilk tutarlı adımları olarak görülmektedir (Durak, 2011: 88). Bu noktada ‘*tutarlı*’ ifadesi dikkat çekmektedir ki esasen katılımcı bütçe 1979 yılında Ordu ilinin Fatsa kentinde uygulama alanı bulmuştur. Bu aslında yaklaşımın Porto Alegre’de ortaya çıkmasından bile öncedir. Fatsa deneyimi, o dönem Belediye Başkanı’nın liderliğinde hayata geçirilmiştir. Bu çerçevede mahallelerden nüfuslarıyla orantılı olacak şekilde üç veya yedi kişilik komiteler oluşturulmuştur. Fatsalıların talep ve istekleri kahve toplantılarında tartışılmış ve yerel yönetim ile iletişim güçlendirilmiştir. Böylece vatandaşların yerel yönetimde söz sahibi olmasının adımları atılmıştır. Ancak Fatsa deneyimi dönemin siyasi konjonktürü nedeniyle sadece dokuz ay uygulamada kalmış ve sonrasında yürürlükten kaldırılmıştır (Çolakoğlu, 2012).

⁸ KMYKK 3. Madde: Stratejik plan, kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plandır.

KMYKK Madde 9: Kamu idareleri; kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla “*katılımcı yöntemlerle*” stratejik plan hazırlarlar.

Bunun yanı sıra Yerel Yönetimlere Destek Projesi kapsamında 2007 yılında Çanakkale Belediyesi tarafından hayata geçirilen katılımcı bütçe uygulaması Türkiye’de hayata geçirilen ilk pratik örnek olup, Türkiye’de yerel yönetimler tarafından uygulanan başlıca katılımcı bütçe girişimleri Ek 1’te listelenmiştir (Gergerlioğlu ve Dibo, 2017). Çanakkale deneyiminde son kararı vatandaş vermese de vatandaş ve sivil toplumun etkin olduğu bir yapı söz konusudur. Bundan dolayı gerek sivil toplumun etkili olduğu bir sürece sahip olması gerekse uygulamanın sürekliliği yönüyle Türkiye açısından önemli bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Uşak, Osmangazi, Zonguldak, Yıldırım Belediyesi gibi pek çok yerel yönetim tarafından faaliyete geçirilen girişimler, stratejik planlama veya bütçe öncelikleri ile ilgili halk ile mahalle toplantılarının düzenlendiği ancak öncelikler ile ilgili doğrudan bir halk oylaması olmayan sadece danışma nitelikli uygulamalardandır. Dolayısıyla bu tip deneyimler katılımcı yöntemleri içeren ama sistematik bir katılımcı bütçe sürecini yansıtmayan örneklerdendir (Altıngöz Zarplı, 2022; Sezer ve Kırapçı, 2018; Taşkın, 2024). 2020 yılında faaliyete geçirilen Antalya Muratpaşa Belediyesi’nin “*Komşu Meclisi*” adlı uygulaması ise Türkiye’de dijital katılımcı bütçenin ilk örneği olarak bilinmektedir. Komşu Meclisi platformu, kent sakinlerinin düşünce ve tekliflerini iletmesine, fikirleri tartışmasına ve kazanan projeyi belirlemek üzere oy vermesine imkân tanıyarak vatandaşların kent yönetime doğrudan dahil olmasını sağlar (Erdoğan, 2020:54).

Katılımcı bütçenin küçük ölçekli uygulamalarda daha çok kent sakinlerinin yaşam kalitesini artırdığı, büyük ölçekli uygulamalarda ise bilhassa adalet gibi toplumun tamamını ilgilendiren problemlerin çözümüne yönelik fayda sağladığı şeklinde genel bir kanaat söz konusudur (Taşkın, 2024: 38) Bu bağlamda hızla değişen dünya koşullarına ayak uydurmak ve küresel düzeyde kabul gören uygulamaları tecrübe etmek amacıyla toplumcu belediye yaklaşımını sadece ilçe belediyelerinde değil büyükşehir belediyelerinde de hayata geçirmek gerektiği düşüncesiyle büyükşehir yönetimleri tarafından da benimsenmeye başlamıştır. 2022 yılında uygulanmaya başlanan İBB katılımcı bütçe örneği, bu sürecin bir çıktısıdır (İstanbul Kent Konseyi, 2022). İlaveten halihazırda hazırlık aşamasında olan İzmir Büyükşehir Belediyesi girişimi yine Türkiye’deki büyükşehir ölçeğinde uygulanan diğer bir girişimdir. Hem İstanbul hem de İzmir girişimi, teklif sunma

ve oylama gibi eylemlerin çoğunlukla dijital eklentiler üzerinden gerçekleştirildiği elektronik katılımcı bütçe modelini temsil eder (Demirkılıç ve Topal, 2024).

Türkiyede faaliyete geçirilen katılımcı bütçe uygulamalarının pek çoğu danışma formunda olan, anlamlı bir katılım fırsatı sunmayan ve tamamı yerel düzeyde uygulanan girişimlerdir. Bu nedenle yerel ölçekte uygulanan girişimleri dikkate almayıp yalnızca merkezi düzeyde katılımcı bütçe uygulamalarını baz alan OBI değerlendirmesine göre Türkiye'nin katılım puanı 100 üzerinden sıfır olarak görülmektedir (OBS, 2023).

Genel çerçeveden bakıldığında 1989 yılından bu yana tüm dünyada hızla yayılan katılımcı bütçe anlayışının Türkiye'de oldukça yavaş yaygınlaştığı ve az sayıda oluşu dikkat çekicidir. Bu noktada özellikle de İBB uygulamasının analiz edilmesi birkaç açıdan önem taşımaktadır. Öncelikle İstanbul hem nüfus hem de ekonomik büyüklük bakımından Türkiye'nin en büyük metropolüdür. Dolayısıyla, İBB uygulaması, diğer yerel yönetimlere model oluşturma potansiyeline sahiptir. Ayrıca, İBB katılımcı bütçe süreci dijital platformlar ve çevrimiçi katılım mekanizmaları aracılığıyla geniş bir katılımcı tabana ulaşma hedefiyle tasarlanmıştır. Bu durum katılımın mekânsal ve sosyoekonomik sınırlarını aşma çabası açısından dikkat çekicidir.

Bunların yanı sıra, İBB katılımcı bütçe uygulaması Türkiye'de kurumsal kapasitesi yüksek bir büyükşehir belediyesi tarafından yürütülen en kapsamlı uygulama olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada İBB deneyiminin yönetim, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle ne ölçüde uyumlu olduğunun derinlemesine analiz edilmesi katılımcı bütçe yaklaşımının görünürlüğüne katkıda bulunabilir. Son olarak, İstanbul'un sosyoekonomik çeşitliliği, farklı gelir, eğitim ve kültürel grupların katılım dinamiklerini incelemek için elverişli bir labartuvar niteliği taşımaktadır.

3.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Katılımcı Bütçe Uygulaması

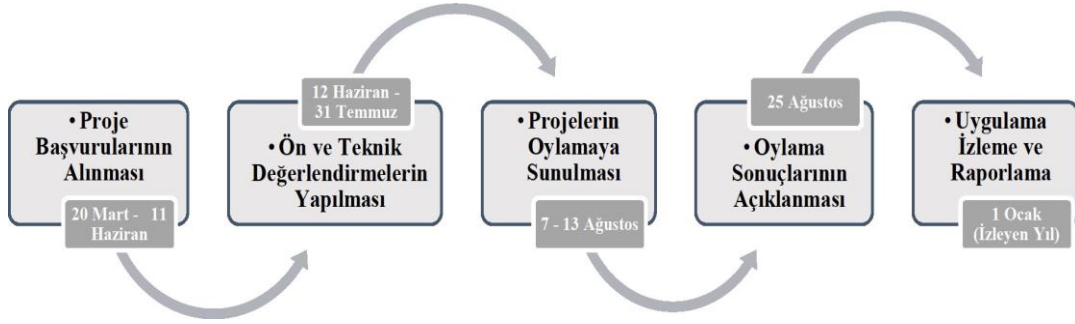
Katılımcı bütçenin İstanbul'da uygulanmasına ilişkin ilk müzakereler, 2020 yılında İstanbul Kent Konseyi (İKK) ve İBB iş birliğiyle başlatılmıştır. Yaklaşımına dair çalışmaları yürütmek üzere İBB, İKK ve İstanbul Planlama Ajansı (İPA) delegeleri ile çeşitli STK'ların (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı

[TESEV], İstanbul Hepimizin Girişimi, Kamu Harcamalarını İzleme Platformu ve Mekânda Adalet Derneği) temsilcilerinin görevlendirildiği bir komisyon kurulmuştur. Komisyon, geniş çaplı bir literatür taraması yaparak Avrupa ülkesi kentleri olması ve nispeten başarılı olmaları nedeniyle özellikle Lizbon ve Helsinki deneyimlerini mercek altına almış ve bu şehirlerin yerel yönetimleri ile iletişime geçerek tavsiyeler istemiştir. Paris girişimi ile ilgili dokümanları analiz etmiş ve Türkiye’de yaklaşımı benimseyen çeşitli yerel yönetimlerin uygulamalarını incelemiştir. Bahsi geçen uygulamaların yanında Türkiye’den de Çanakkale, Ankara ve Eskişehir deneyimleri gözden geçirilmiştir. İBB Stratejik Planları ve yasal mevzuat dikkate alınarak İstanbul için en ideal katılımcı bütçe tasarımının kurgulanması amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgular İKK, çeşitli STK’lar ile çok sayıda akademisyen ile paylaşılarak onların görüşleri doğrultusunda geliştirilmiş ve “*Bütçe Senin Karar Senin*” sloganıyla İstanbul versiyonu kurgulanmıştır. Temel amacı kaynakların etkili tahsisi ve yerel demokrasinin derinleştirilmesi olan İstanbul modeli, ilk kez 2021 yılında 2022 yılı yatırım bütçesinin planlanması için faaliyete geçirilmiştir (İKK, 2022a).

Katılımcı bütçenin İstanbul versiyonunda ana aktörler; İBB Teşkilatı, İKK, İPA, STK’lar, akademisyenler ve vatandaşlardır. Katılımcı bütçe sürecini yürütmek ve yönetmekle yetkilendirilen birim İBB bünyesinde faaliyet gösteren Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (SGDB)’dır. SGDB genel olarak; döngünün tasarlanması, yönetilmesi, izlenmesinde ve sunulan önerilerin ön değerlendirmelerinin yapılmasında temel görevlidir. Yine İBB bünyesinde görev yapan daire başkanlıklarından bir diğeri olan Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ise uygulamanın web sayfası, mobil uygulaması gibi teknik konularda rol üstlenerek süreci daha çok teknik açıdan desteklemektedir. İKK, uygulamanın tasarımı konusunda İBB ile başrolde. Vatandaşların sürece katılımını teşvik ve takip eder, fikir maratonlarını organize eder. Ön değerlendirme aşamasında İBB’ye destek olur ve yatırımların izlenmesinde ve değerlendirilmesinde rol üstlenir. İlaveten İlçe Kent Konseyleri de sürecin bir parçasıdır. Fikir maratonları, toplantı veya etkinlikler hangi ilçe sınırları içinde gerçekleştirilecek ise o ilçenin kent konseyi ile iletişime geçilmiş ve süreçte destek alınmıştır. Diğer bir paydaş olan İPA, katılımcı bütçenin İstanbul modelinin inşa edilmesi noktasında incelemelerde bulunan, tekliflerin değerlendirme ölçütlerinin saptanmasına yardımcı olan ve teknik destek veren

aktörlerden birisidir. STK'lar ve akademisyenler, yine sürecin tasarlanmasında rol üstlenen aktörlerdendir. Ayrıca İKK tarafından düzenlenen fikir maratonlarındaki katılımcılardandır. Sürecin temel katılımcısı olan vatandaşlar ise uygulamanın ilk üç yılında 12 yaş üstünde olan İstanbul'daki yerleşik bireyler, 2024 yılından itibaren ise Türkiye'de yaşayan tüm bireylerdir (Arıkboğa, 2024; İKK, 2022a; İBB, 2024a).

İBB katılımcı bütçe uygulaması, tasarımı itibariyle tematik konular üzerine inşa edilmiş bir modeldir. Bundan dolayı stratejik planda bulunan hedeflerin alakalı olduğu temalar önceden belirlenir ve vatandaşlardan belirlenen temalar doğrultusunda önceliklendirme yapması istenir. İBB, 2020-2024 Stratejik Planında planlamaların hazırlık sürecinin geniş katılımlı olması gerektiği, böylece daha kapsayıcı bir perspektif ortaya konabileceğine yer vermiştir. Bu sebeple de planın, belediye başkanının liderlik ettiği belediye temsilcilerinden oluşan Strateji Geliştirme Kurulu ile yine belediye çalışanlarından kurulan Strateji Planlama Ekibi; STK'lar, ilçe belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşların temsilcileri ve vatandaşların görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlandığını ifade etmiştir. Buna göre planda yer alan hedefler, tüm paydaşlardan öncelikli hizmet alanlarına ve İstanbul'un en önemli sorunlarına yönelik çeşitli formatlarda yapılan anketler (kurum çalışanı anketi, vatandaş web anketi, vatandaş iletişim noktaları anketi, vatandaş saha anketi, kurumsal paydaş anketi, konsüler misyon temsilcileri anketi), ileti panoları ile çalıştay ve toplantılar (muhtarlar, gençler, kadınlar, engelliler, 65 yaş üstü bireyler) mekanizmaları aracılığıyla elde edilen bulgular değerlendirilerek tespit edilmiştir. İBB'nin 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı hazırlık sürecinde İstanbul şehrinin en önemli sorunlarının ve öncelikli hizmet alanlarının belirlenmesine yönelik yaptığı vatandaş anketi sonuçlarına Ek 2'te yer verilmiştir. Stratejik Plan ileti panolarına istinaden vatandaşların % 44'ü ulaşım, %15'i sosyal destek, %7'i yeşil alan ve % 6'ı kentsel planlamayı öncelikli hizmet alanı olarak tercih etmiştir. Stratejik plan çalıştay ve toplantı sonuçlarına göre; deprem afet acil durum yönetimi, ulaşım hizmetleri, yoksulluk, çevre yönetimi, altyapı hizmetleri, imar yönetimi ve kentsel dönüşüm ve sosyal hizmetler; anket sonuçlarına göre ise deprem afet acil durum yönetimi, göçmen ve sığınmacılar, ulaşım hizmetleri, çevre yönetimi, imar yönetimi ve kentsel dönüşüm konuları öncelikli hizmet alanları olmuştur (İBB,2019: 44-51).

Şekil 3.1. İBB katılımcı bütçe süreci aşamaları.

Kaynak: Demirkılıç ve Topal, 2024: 145.

İBB’nin 2020-2024 dönemi stratejik planı doğrultusunda belirlediği temalar Ek 3’te gösterilmiştir (İBB, 2019: 90). Bu temalar üzerine kurgulanan katılımcı bütçenin İstanbul versiyonu, Şekil 3.1’de gösterildiği üzere 5 aşamalı bir tasarıma sahiptir.

İstanbul uygulamasında, İBB, İKK ve İPA iş birliğinin geçmiş bütçeleme deneyiminden hareketle, sürecin uygulanabilirliği ve verimi için gerekli gördüğü düzeltmelerin yapıldığı ve yeni döngüye ilişkin çeşitli çalışmaların yürütüldüğü bir hazırlık evresi ile katılımcı bütçeleme süreci hazırlıkları yapılır. Bu kapsamda öncelikle bütçeleme döngüsü saptanır ve ihtiyaç duyulacak formlar düzenlenir. Değerlendirme ölçütleri, puanlama yöntemi ve yaklaşıma tahsis edilecek ödenek miktarı belirlenir. SGDB tarafından, İBB bünyesindeki daire başkanlıkları, bağlı kuruluşlar ve iştirak şirketlerince belirlenen üyelerden oluşan proje ve teknik değerlendirme kuruluna eğitim verilir. Yapılan eğitimler katılımcı bütçe takvimi, sunulan projelerin değerlendirilmesi gibi yaklaşım ile ilgili çeşitli konuları kapsar. Öte yandan İKK’nın oluşturduğu “*Katılım Okulu*” adı altında vatandaşlar, STK, akademi ve kamu kurumları iş birliği ile sivil toplum ve tüm çalışanlara yönelik katılımcılık, proje hazırlama ve yazma ile stratejik plan okuma eğitimleri verilmektedir. Yine bu doğrultuda Kadir Has Üniversitesi ile Toplumsal Sorumluluk Projesi dersine yönelik yapılan iş birliği kapsamında, öğrenciler belirlenen temada proje geliştirmeye teşvik edilerek sürece dahil edilmiştir (İBB vd., 2023; İKK, 2022b; İBB, 2024b).

İstanbul deneyiminde katılımcı bütçe çağrısı kamuoyuna billboardlara asılan afişler, dağıtılan broşürler, vatandaşlara atılan e-postalar ve internet sitesi üzerinden yapılan duyurular ile ilan edilir. Daha sonra vatandaşlar katılımcı bütçenin ana katılım araçları olan web sitesi (<https://butcesenin.istanbul>) ve mobil uygulama üzerinden proje başvuru formunu doldurarak teklif vermeye davet edilir (İBB vd., 2023: 25-26). Bütçe senin web sayfası ile vatandaşların proje vermeye davet edilmesine ilişkin afiş örnekleri Ek 4’te sunulmuştur.

Katılımcı bütçenin internet portalı olan butcesenin.istanbul; Seçilen Projeler, Bütçem İstanbul, Sık Sorulan Sorular (S.S.S) ve İletişim olmak üzere dört başlık üzerine inşa edilmiş bir sitedir. Seçilen projeler modülünden kazanan projeler; yıl, tema, hedef grup filtreleri ile listelenebilir. Bütçem İstanbul modülünde katılımcı bütçenin kısa açıklaması ile aşamalarına, S.S.S modülünde ise sürece ilişkin adımlarda akla ilk gelebilecek sorulara verilen kısa cevaplara yer verilmiştir (İBB, 2024a).

Bütçe senin katılımcı bütçe modelinin takvimi, faaliyete geçirildiği yıldan bu yana farklı şekilde uygulanmıştır. Tablo 3.1’de deneyimin ilk üç yılına ait takvim gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Bütçe senin uygulaması 2022-2023-2024 bütçe dönemi takvimi.

Döngünün Aşamaları	Bütçe Yılı		
	2022	2023	2024
Fikir/Proje Başvurularının Alınması	2-15 Ağustos 2021	30 Mayıs-19 Haziran 2022	20 Mart-4 Haziran 2023
Tekliflerin Değerlendirilmesi	16-20 Ağustos 2021	27 Haziran-10 Temmuz 2022	8 Mayıs-12 Haziran 2023
Oylama Aşaması	21-29 Ağustos 2021	11-24 Temmuz 2022	23 Haziran-14 Temmuz 2023
Oylama Sonuçlarının Açıklanması	11 Eylül 2021	29 Temmuz 2022	n.a.
Uygulama ve İzleme Aşaması	1 Ocak 2022 tarihi itibarıyla	1 Ocak 2023 tarihi itibarıyla	1 Ocak 2024 tahini itibarıyla

Kaynak: İKK, 2022a; İKK, 2022b; İKK, 2024b; İBB, 2024b’ten yararlanılarak oluşturulmuştur.

Katılımcı bütçenin İstanbul versiyonunda proje vermeye davet adımının ardından katılımcı bütçenin beş aşamalı döngüsü başlatılmış olur.

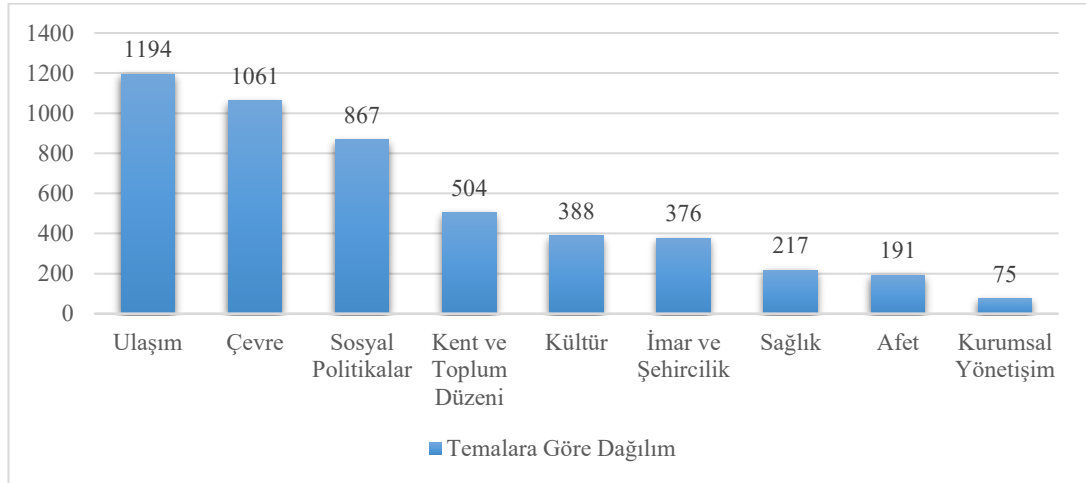
1. Fikir/Proje Başvurularının Alınması Aşaması

İstanbul şehrine ait katılımcı bütçe modelinin ilk yıllarında 12 yaş ve üstü tüm kent sakinleri, 2024 yılından itibaren ise Türkiye’de yerleşik vatandaşların tamamı daha önceden İBB tarafından belirlenen stratejik temalar kapsamında fikirlerini sunabilmektedir (İKK, 2022a; İBB SGDB 2021; İBB SGDB 2022; İBB SGDB: 2024). Vatandaşlar, bütçesinin.istanbul web sitesi üzerinden bireysel veya örgütlü bir biçimde aynı ya da farklı temada toplam en fazla 5 proje teklifi verme hakkına sahiptir. Proje önerilerinin iletebilmesi için sisteme “*Giriş yap*” veya “*İstanbul Seninle Giriş*” butonuyla giriş yapılması gerekir. “*Giriş yap*” butonu ile sisteme giriş yapmak için TC Kimlik/Vergi/Mavi Kart/Yabancı Kimlik Numarası veya Kullanıcı adı ile üyelik kaydı oluşturulması, “*İstanbul Seninle Giriş*” butonu ile sisteme girmek için ise mobil uygulama üzerinden gelen doğrulama bildirimini onaylamak gerekir. Akabinde Ek 5’te sunulan proje başvuru ekranı üzerinden proje teklifine dair bilgiler doldurulur ve öneriye ilişkin dokümanlar yüklenebilir (İBB, 2024a). İBB Yönetimi uygulamanın ilk iki yılında, daha önceden belirlenen sekiz temanın tümü ile ilgili önerileri kabul etmiştir. Ancak uygulamanın üçüncü senesinde, 2023 yılı şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş depremi sebebiyle vatandaşlardan sadece Afet ve Risk Yönetimi temasından önerilerini sunmasını istemiştir (İBB, 2024b: 51; İKK, 2024b: 50).

Proje tekliflerinin alınmasını kapsayan bu aşamada İKK tarafından halkın katılımına açık fikir maratonları organize edilir (İBB, 2024a). Fikir maratonları ile İBB’nin belirlediği temalardan ve stratejik planlarından kopmadan kent sakinlerinin; kent ile ilgili meseleleri tartışıp çözüme kavuşturabileceği, fikir ve önerilerinin kolaylıkla projelere dönüştürülebileceği ve bütçe sürecine dahil olabileceği uygun ortamı yaratmak amaçlanmıştır. Sivil toplum örgütlerinden gönüllü katılımcıların moderatörlüğünde düzenlenen tematik fikir maratonları 2021 yılında tek bir faaliyet şeklinde düzenlenmiştir. Ancak uygulamanın ikinci sürümünde her tema bir gün olacak şekilde 8 tematik fikir maratonu, bölgesel olarak gruplandırılan 3 fikir maratonu (Anadolu Yakası 1, Avrupa Yakası 1 ve hedef kitlesi muhtarlar olan 1) olmak üzere toplam 11 fikir maratonu yapılmıştır. 2023 yılında ise hedef kitlesi kadınlar ve genç bireyler olan odak grup maratonları ile

Avrupa ve Anadolu yakasında bölgesel olarak düzenlenen fikir maratonları yapılmıştır. Bu nedenle fikir maratonları, vatandaşların fikirlerinin belirlenen temalar doğrultusunda geliştirilmesini sağlamak, dayanışma ruhunu kuvvetlendirmek, yenilikçi önerileri ortaya çıkarmak; kadınların, göçmenlerin, yaşlıların, gençlerin, engellilerin veya diğer dezavantajlı toplulukların seslerini duyurmalarını sağlamak için önemli bir kanaldır. Ayrıca bahsi geçen fikir maratonları aynı zamanda bir eğitim semineri niteliği taşır. Çünkü maratonlar başlamadan önce vatandaşlar ile döngü takvimi paylaşılır ve kabul edilebilir bir projenin nasıl hazırlanması gerektiği noktasında İBB Avrupa Birliği Şube Müdürlüğü uzmanları tarafından bilgilendirme yapılır. İKK tarafından organize edilen “Katılım Kafe” projesi ile ilçelerde düzenlenen atölye etkinliklerinde vatandaşların sorunları dinlenerek çözüm önerileri tartışılır (İBB vd., 2023; İBB, 2023a; İBB, 2024b).

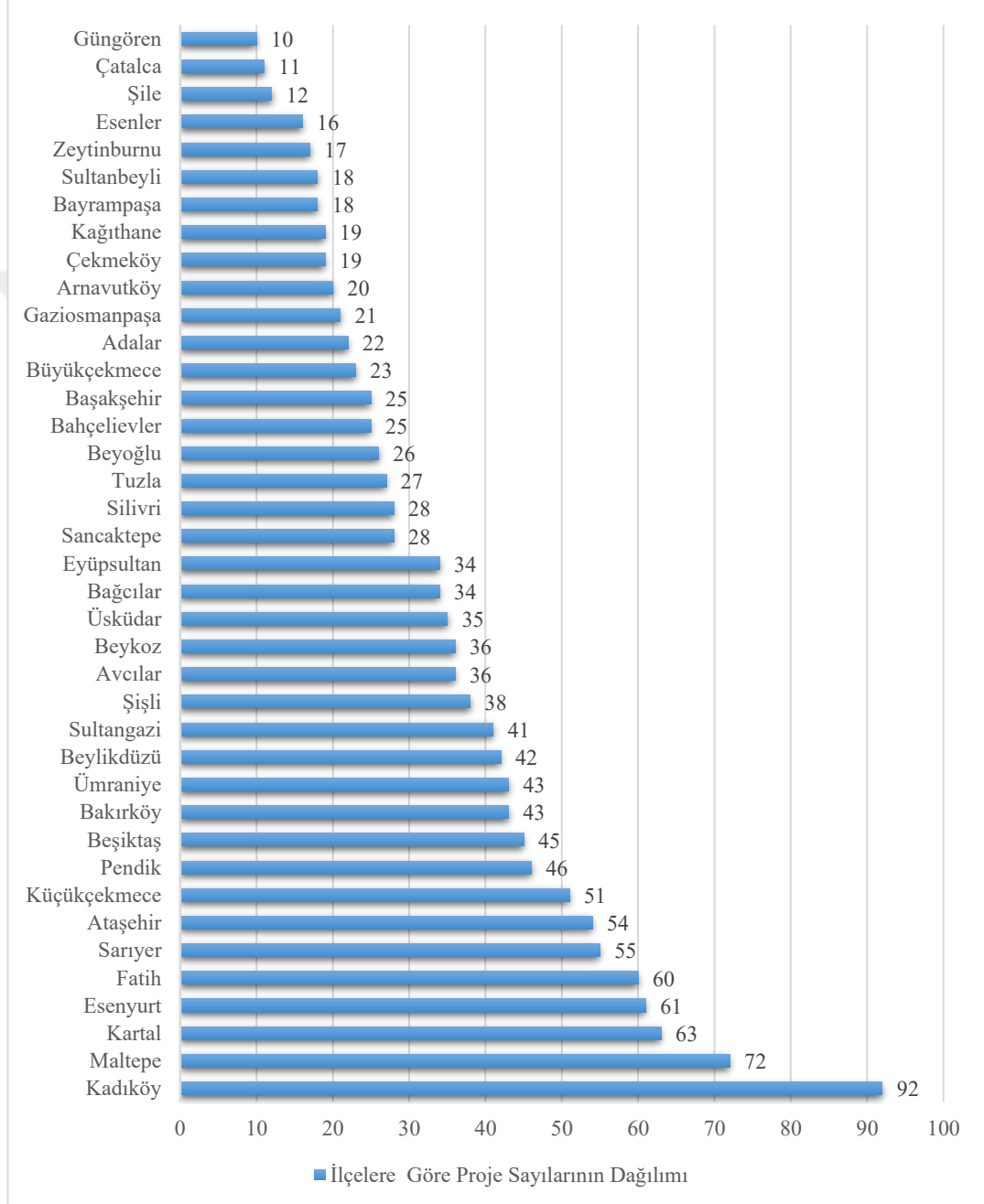
Fikir maratonları olarak tasarlanan bölgelerde vatandaşların öneri ve taleplerinin İBB’nin görev ve sorumluluk alanını kapsayıp kapsamadığı veya stratejik hedefler ile uyumlu olup olmadığı konuları hakkında bilgi edinebileceği teknik bilgi danışma masası bulunmaktadır (İKK, 2022a). Ayrıca her temaya ait masada o temada uzman olan bir İBB temsilcisi bulunur. “Alo 153” hattı, cozummerkezi.ibb.istanbul web sitesi ve şehir dışı vatandaşlar için sabit bir telefon hattı, İstanbul’un çeşitli noktalarında bulunan mobil çözüm araçları (toplam 36 adet) ile vatandaşların konuya ilişkin sorularına yanıt verilmektedir (İBB, 2024a; İBB, 2024b).

Şekil 3.2. Bütçe senin uygulaması 2022 yılı projelerinin temalara göre dağılımı.

Kaynak: İKK, 2022a: 14.

Katılımcı bütçenin ilk yılında 4717 adedi bireysel ve 156 adedi kurumsal başvuru olmak üzere toplam 4873 proje önerilmiştir. Bu projelerin alanlara göre dağılımı Şekil 3.2’de gösterilmiş olup sonraki yıllarda önerilen projelerin alanlara göre sınıflandırılması ile ilgili bilgilere ulaşılammıştır (İKK, 2022a: 14).

Şekil 3.3. Bütçe senin uygulaması 2022 yılı proje sayılarının ilçelere göre dağılımı.
Kaynak: İKK, 2022a: 14.

Şekil 3.2’de görüldüğü üzere İstanbulluların en çok fikir ve proje sunduğu tema ulaşım olmuştur. Ulaşımı sırayla çevre ve sosyal politikalar takip eder. En az proje sunulan alan ise katılımcı ve yenilikçi yönetim konularını da kapsayan kurumsal yönetişim olmuştur. Bu projelerin sayısının ilçeler düzeyindeki dağılımı Şekil 3.3’de gösterilmiş olup sonraki yıllarda önerilen projelerin ilçeler düzeyinde dağılımı ile ilgili bilgilere ulaşılamamıştır.

Şekil 3.3’de görüldüğü üzere İstanbul’un 39 ilçesi arasından 92 proje ile Kadıköy ilçesi en çok fikir sunan ilçe olmuştur. En az öneri sunan ilçeler ise Güngören, Çatalca ve Şile’dir (İKK, 2022a: 14).

Bütçe Senin uygulamasında vatandaşlar tekliflerini dijital kanal olarak web sitesi ve mobil uygulama üzerinden fiziksel olarak ise muhtarlar toplantısı, ilçe kent konseyleri ve İKK aracılığıyla sunmaktadır (İBB vd., 2023: 27-29). Ayrıca İBB bünyesinde çalışan personele telefon kanalıyla ulaşarak, tekliflerini sisteme yükleyemediğini ifade eden vatandaşların önerilerini e-posta yöntemiyle göndermesine izin verilmiştir. Bu bilgiler ışığında İstanbul modelinde katılımcı bütçe katılım araçları Tablo 3.2’de görüldüğü şekilde özetlenebilir:

Tablo 3.2. Bütçe senin uygulaması katılım kanalları.

Araçlar	Dijital	Yüz yüze
Web Sitesi	✓	
Mobil Uygulama	✓	
E-posta	✓	
Fikir Maratonları		✓
Muhtarlar Toplantısı		✓
İlçe Kent Konseyleri		✓
İKK Toplantıları		✓
Toplam	3	4

Kaynak: İBB vd., 2023

2. Tekliflerin Değerlendirilmesi Aşaması

Döngünün ikinci aşaması, sunulan projelerin ön yeterlilik ve teknik uygulanabilirlik analizlerinin yapılması aşamasıdır. Bu değerlendirmeler İBB Daire Başkanlıklarının temsilcileri, İPA uzmanları ve İKK görevlilerince yapılır. Ön değerlendirme ve teknik yeterlilik ölçütleri şu şekildedir (İKK, 2022a: 15-16);

Ön değerlendirme ölçütleri;

- 1) İstanbul ilinde ikamet eden kişi veya kuruluşlar tarafından sunulması
(Bu kriter 2024 yılında kaldırılmıştır),
- 2) İBB'nin görev ve yetkisini kapsayan alan içinde olması,
- 3) Yerel yönetimin stratejik hedeflerine uygun olması,
- 4) SMART⁹ ilkeler ile uyumlu olması.

Ön yeterlilik ölçütlerini sağlayan projeler ikinci adımda teknik yeterlilik açısından incelenir. Teknik yeterlilik ölçütleri ise;

- 1) Yasal Uygulanabilirlik,
- 2) Teknik Uygulanabilirlik,
- 3) Uygulama süresi ve ihtiyaç duyulan bütçe,
- 4) Projenin potansiyel yararlanıcı sayısı,
- 5) Projenin kente yapacağı katkı,
- 6) Projenin öncelik durumu.

Bu aşamada teklif sahiplerine proje önerilerinin kabul edilip edilmediği, edilmedi ise gerekçesini bildiren bir SMS gönderilir. Tüm değerlendirmelerden sonra olumlu bulunan başvurulardan birbirine benzeyen teklifler oylamaya sunulmak üzere birleştirilir ve oylamaya sunulacak her proje için proje künyesinin yer aldığı dijital proje tanıtım kartları hazırlanır (İKK, 2022a: 16). Projeler bir görsel ile betimlenir ve her teklife bir proje kodu verilir. butcesenin.istanbul web sitesi üzerinden ulaşılabilen proje kartlarının bir örneği olan “*Sporda Buluşalım*” projesine ilişkin tanıtım kartı Ek 6’da gösterilmiştir. Örnek tanıtım kartında görüldüğü üzere sol tarafta projenin stratejik teması, yılı, hedef kitle ve ilçesine ait bilgiler sunulmuştur. Bu bilgilerin yanı sıra projenin amacı, kısa açıklaması, ana adımları ve projeden beklenen sonuçlara yer verilmiştir (İBB, 2024a). Ayrıca İBB,

⁹ SMART Hedefler: Spesifik, ölçülebilir, ulaşılabilir, uygun ve belli zaman diliminde gerçekleştirilebilen hedeflerdir.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkilendirdiği bir matris oluşturmuştur. Her tanıtım kartında önerilen projenin eşleştiği amaç/amaçların da simgesi bulunur. Sürdürülebilir kalkınma amaçları ile stratejik hedefler bağlantısı temelinde yapılan bu eşleşme ile faaliyetler ve göstergeler arasındaki ilişki gündeme alınacak ve böylece sürdürülebilirlik çalışmaları değerlendirilecektir. Sporda Buluşalım projesinin tanıtım kartında “3. Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam” simgesi mevcuttur (İBB, 2019: 96). Ön değerlendirmeyi geçerek teknik açıdan uygulanabilir olan tüm projelerin tanıtım kartları hazırlanır ve oylamaya sunulmak üzere ilan edilir (İBB, 2024a).

3. Oylama Aşaması

Bütçe senin uygulamasının üçüncü adımı olan oylama süreci mobil uygulama üzerinden gerçekleştirilir. Oylama sosyal medya, afişler, internet sitesi ve basın yayın organları aracılığıyla kamuoyuna ilan edilir (Arıkboğa, 2024). Oylamada proje sepeti sistemi uygulanmaktadır. Buna göre her projeye maliyetleri ile doğru orantılı şekilde sanal puan tanımlanır. Her katılımcı 1000 puana sahiptir. Oylamaya katılanlar, bu bütçenin tamamını kullanıncaya kadar talep ettikleri projeleri sepetlerine ekleyerek oy verirler (İBB SGDB, 2021).

4. Oylama Sonuçlarının Açıklanması Aşaması

Oylama sonucunda tercih edilen projeler ve sayısı, katılımcı bütçeye ayrılan ödenek miktarını aşmayacak şekilde, sepete en çok eklenenden (puanı en yüksek) projelerden başlayarak en az eklenene (görece puanı daha düşük) doğru sıralanarak belirlenir. Nihai listedeki en yüksek puanlı ve vatandaşın tercihi olan projeler, internet sitesi üzerinden duyurulur ve bir sonraki yılın yatırım programına dahil edilir (İKK, 2022a).

5. Uygulama ve İzleme Aşaması

Nihai listede yer alan projeler bir sonraki mali takvim yılı için ocak ayından itibaren uygulamaya konulur. İlgili teması da dikkate alınarak yürürlükteki projelerin her birine, İBB’nin bünyesinde bulunan daire başkanlıkları veya iştirak şirketlerinden bir tanesi *İlgili Birim* olarak atanır. Projelerin uygulanmasını SGDB, İKK ve ilgili birimler izler. Sürecin başında SGDB’nin öncülüğünde proje sahibi vatandaşlar ile uygulayıcı şirketler bir araya gelir. Projenin çerçevesi, detayları ve uygulama takvimi görüşülür. Yapılan bu toplantı ile projenin amacı netleştirilir ve

ihtiyaç varsa düzeltmeler yapılır. Bu süreçte SGDB üç ayda bir İBB birimlerine “Katılımcı Bütçe Proje Karnesi” göndererek mevcut durumla ilgili bilgi verir. Uygulamanın başka bir takipçisi olan İKK ise proje sahiplerine bilgi verir, gerektiği durumlarda bu vatandaşlarla bir araya gelir ve uygulama alanlarını ziyaret eder. Ayrıca proje sunumu konusunda vatandaşları motive etmek amacıyla ödüllendirme sistemi uygulanmaktadır. Dönem sonunda proje sahipleri ile toplantı düzenlenerek teşekkür belgesi verilir (İBB vd., 2023: 30-31; Arıkboğa, 2024: 21-22).

İBB’nin katılımcı bütçeyi uyguladığı yıldan itibaren ilk üç yılda tahsis ettiği ödenek miktarı Tablo 3.3’de gösterilmiştir. 2022 bütçe dönemi için 189.000.000 TL, 2023 için 324.500.000 TL, 2024 için ise 466.900.000 TL ödenek ayrılmıştır (İBB, 2021a:11; İBB, 2022a: 56; İBB, 2022b: 9; İBB, 2023a: 71; İBB, 2023b: 14-15; İBB, 2024b: 25).

Tablo 3.3. İBB 2022-2023-2024 yılları katılımcı bütçe ödenekleri.

Yıl	Katılımcı Bütçe Tutarı	Yatırım Bütçesi Tutarı	Toplam Bütçe Tutarı	Katılımcı Bütçe/Yatı rım Bütçesi	Katılımcı Bütçe/Topla m Bütçe
	Bin TL	Bin TL	Bin TL	%	%
2022	189.000	36.384.217	43.650.000	0,52	0,43
2023	324.500	98.184.422	115.250.000	0,33	0,28
2024	466.900	177.854.933	213.500.000	0,26	0,22

Kaynak: İBB, 2021a:11; İBB, 2022a: 56; İBB, 2022b: 9; İBB, 2023a: 71; İBB, 2023b: 14-15; İBB, 2024b: 25’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Öte yandan Tablo 3.4’te ilk üç yılda kazanan proje sayısı ve tamamlanma durumları ile oy kullananların sayısına dair bilgilere yer verilmiştir. Görüldüğü üzere Bütçe Senin deneyiminde 2022 yılında 27, 2023 yılında 28 ve 2024 yılında 20 proje seçilmiştir. Bu projelerin isimleri ve oy oranları Ek 7’de listelenmiştir.

Tablo 3.4. İBB 2022-2023-2024 yılları proje ve oy sayıları.

Yıl	Nihai Proje Sayısı	Tamamlanmış Proje Sayısı	Devam Eden Proje Sayısı	İptal Edilen Proje Sayısı	Toplam Proje Sayısı	Oy Kullananların sayıları
2022	27	14	10	3	4.873	147.837
2023	28	11	14	3	670	14.834
2024	20	-	-	-	283	4.108

Kaynak: İBB, 2021b: 18-69; İKK, 2024a: 1-82; İBB, 2022a: 56; İBB, 2023a:71; İBB, 2023b: 14; İPA, 2024; Arıkboğa, 2024: 22.

Tablo 3.4'te 2022 ve 2023 yılında kazanan 3'er projenin iptal edildiği görülmektedir. Aslında bu projeler; ön ve teknik değerlendirme aşamalarını tamamlamış, fizibilite çalışmaları tamamlanmış tekliflerdir. Oylama sürecinde de en çok oy alanlara dahil olup kazananlar listesinde yer alan söz konusu projeler, maliyetinin faydasından yüksek olacağı gerekçesiyle İBB tarafından iptal edilmiştir.

Tablo 3.5. İBB 2022-2023-2024 yılları kazanan projelerin temalara göre dağılımı.

Temalar	2022	2023	2024
Ulaşım	5	9	-
Çevre ve İklim Değişikliği	7	4	-
Sosyal Politikalar	8	6	-
Sağlık ve Spor	3	2	-
Kültürel Yaşam Eşsiz Miras	1	5	-
Katılımcı ve Yenilikçi Yönetim	1	1	-
İmar ve Şehircilik	1	-	-
Afet ve Risk Yönetimi	1	1	20
Toplam	27	28	20

Kaynak: İKK, 2022a; İBB, 2024a'dan yararlanılarak oluşturulmuştur.

2022 ve 2023 yılının kazanan projeleri ele alındığında, her iki yılda da sosyal politikalar ve ulaşımın en çok oy alan temalardan olduğu görülmektedir. 2022 yılı

için çevre ve iklim değişikliği, 2023 yılı için ise kültürel yaşam ve eşsiz miras başlıkları ise diğer öne çıkan temalar olmuştur.

3.3. İBB'nin Katılımcı Bütçe Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme

Dünya üzerindeki katılımcı bütçe uygulamalarından bir tanesi olan İstanbul modelinin tasarımı incelendiğinde stratejik hedeflere uyumlu olacak şekilde önceden belirlenen temalar üzerine kurulmuş, tematik/konu bazlı bir katılımcı bütçe tasarımı karşımıza çıkmaktadır. Bu kurgu yeni bütçeleme metodu olan performans esaslı bütçe sistemi ile uyumlu olması açısından olumlu olabilir. Ancak beş yıllık döngüler için belirlenen temaların, önceliklerinin zaman içinde değişmesi ya da daha acil olan ihtiyaçlara anında cevap verememe riskini de beraberinde taşır. Bu sebeple mutlaka stratejik hedefler üzerine kurulacak bir tasarım benimsenecekse eğer, önceden belirlenen temalara ilave olarak belli bir bütçe ayrılmış *diğer alanlar* başlığı eklenmesi ve katılımcı bütçeye ayrılan bütçenin, tüm temalara adaletli bir şekilde pay edilmesi düşünülebilir. Böylece hem stratejik hedefler hem de katılımcılığın doğasına uygun toplumsal öncelikler doğrultusunda fikirlerin hayata geçirilebilmesine olanak tanınır. Ayrıca 2020-2024 Dönemi İBB Stratejik Planı hazırlık aşamalarında her ne kadar katılımcılık olgusu öne çıkarılarak vatandaşlar sürece dahil edilmişse de temaların gerçekten vatandaşların öncelikli hizmet taleplerine paralel olup olmadığı konusu açık değildir. Söz gelimi halkın hangi alanlarda öncelikli hizmet talep ettiği konusu bağımsız kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalardan değil İBB tarafından hazırlanarak ilan edilen stratejik plandan çıkarılmaktadır.

Öte yandan beş yıllık olarak hazırlanan stratejik plan; yerel yönetimlerin orta vadeli amaçlarını ortaya koyan, kapsadığı döneme ilişkin öncelikli hizmet ve hedefleri ile bunlara ulaşmak için tercih edilecek yöntemleri ve kaynakları tanımlayan kapsamlı bir araç idi. Bu bağlamda İBB tarafından hazırlanan 2020-2024 Dönemi Stratejik Plan'da katılımcılığa vurgu yapılmasına rağmen 'katılımcı bütçe' ifadesi hiç geçmemektedir. Bu durum, katılımcı bütçe yaklaşımının gerçekten İBB'nin vizyonunda olup olmadığı konusuna şüphe düşürerek "Katılımcı bütçe yaklaşımı, İBB için amaç değil sadece bir araç mıdır?" sorusunu akla getirmektedir. Üstelik söz konusu stratejik plan, uygulamanın ilk faaliyete

geçirildiği yıl olan 2021 senesini de kapsamaktadır. Oysa katılımcı bütçenin stratejik plana bir başlık ile eklenmesi yaklaşımın görünürlüğünü pekiştirirken aynı zamanda yıllar itibariyle izlenmesini ve değerlendirilmesini de kolaylaştıracaktır.

Katılım, gücün vatandaşa devredildiği noktada Arnstein'ın katılım merdiveninin en üst basamaklarına ulaşarak dinamik ve demokratik bir vatandaşlık anlayışına hizmet etmektedir. O halde bütçe senin uygulaması, katılımın derinliği ve özgünlüğü bakımından Arnstein katılım merdiveni kapsamında değerlendirildiğinde sembolik katılım evresinden teskin etme basamağını temsil eder. İstanbul örneğinde de fikir maratonları aracılığıyla vatandaşların görüş ve taleplerini iletmesine fırsat verilirken öncelikli politikaların belirlenmesi için yapılan oylama süreci pek de şeffaf görünmemektedir. Bu noktadaki en büyük kuşkuyu, oylama sonuçlarının oy sayıları şeklinde değil oy oranları biçiminde açıklanması ve oranların toplamının yüzde yüz olmaması, süreçte katılımcı olan vatandaşların yaşı, cinsiyeti, eğitim ve gelir durumu gibi profil özelliklerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapıp yapılmadığı veya yapıldı ise katılımın ne kadar kapsayıcı olduğuna dair bilgilerin kamuoyu ile şeffaf bir biçimde paylaşılması yaratmaktadır. Üstelik İstanbul versiyonunun inşa edilmesinde örnek alınan modellerden bir tanesi olan Lizbon modelinde tüm bu bilgilere katılımcı bütçenin web sitesi üzerinden erişim oldukça kolaydır. İlaveten uygulamanın 2022 ve 2023 versiyonlarında kazanan üçer proje, uygulama maliyetinin potansiyel faydasından büyük olacağı gerekçesiyle iptal edilmiştir. Teoride her öneri, ön ve teknik incelemelerden geçtikten sonra oylamaya sunulmakta idi. Teknik değerlendirme ölçütlerinde de önerilen teklifin bütçe ve potansiyel yararlanıcı bakımından değerlendirmesi söz konusuydu. Bu durumda iki ihtimal olasıdır. İlk ihtimal, iptal edilen projelerin teknik açıdan doğru bir şekilde analiz edilemediğidir. İkincisi ise projenin bir takım siyasi öncelikler ile çelişmesidir. Her iki ihtimal de uygulamanın doğasına aykırı olup uygulamaya olan inanca gölge düşürür. Halkın en çok destek verdiği projelerin hayata geçirilmemesi, katılımı sembolik hale getirir ve demokratik meşruiyet sorunu ortaya çıkarır. Dolayısıyla vatandaşların katılım motivasyonu düşer ve katılımcı bütçenin geleceğini tehlikeye atar ki uygulamanın ikinci ve üçüncü versiyonlarında katılımcı sayısında ciddi düşüş olduğu bilinmektedir. Bu bakış açısıyla uygulamanın

demokratik vatandaşlığa hizmet etme konusunda zayıf kaldığı daha çok katılımın vitrin süsleme amaçlı kullanıldığı şüphesi doğar.

Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda İstanbul modeli, katılımcı bütçe tipolojilerinden Katılımcı Modernizasyon Tipi KBM'e yakındır. Zira yenilenen Türk Kamu Yönetimi anlayışı tıpkı Katılımcı Modernizasyon Tipi gibi etkililik, verimlilik, yönetim gibi yeni kamu yönetimi stratejilerinin benimsenmesine ve kamusal eylemlerin çağdaştırılmasına dayanır. Her iki uygulamada da katılımcılık olgusu hayata geçirilerek kamu yönetiminin modernleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak sözü edilen katılım, Katılımcı Demokrasi Tipi KBM'de olduğu gibi tam bir yetki devrini değil sadece danışma niteliğinde bir katılımı ifade ederek, şeffaflığı ve hesap verilebilirliğin sağlanmasını amaçlar ki İstanbul modelinde de halk yalnızca belirlenen stratejik temalar doğrultusunda görüş sunabilmekle birlikte, kazanan projelerin en çok oy alanlar olup olmadığı konusundaki tereddütler bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Bu durum, önceliklendirme ile ilgili yetkinin vatandaşlara tam olarak devredilmediği ve sonuç olarak katılımın danışma düzeyinde kaldığını destekler niteliktedir. Ayrıca vatandaşların öneri alanlarının sadece belirlenen stratejik temalar ile sınırlandırılması, Katılımcı Modernizasyon Tipi KBM'de olduğu gibi dışlanmış grupların çıkarlarını korumada ve sosyal adaleti sağlamada başarısız sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Bütçe senin modelinde belediye teşkilatı; İBB bünyesindeki çalışanlar, bağlı iştirak şirketler ile daire başkanlıkları, İKK, İPA, ilçe kent konseyleri, çeşitli STK'lar, akademisyenler ve vatandaşlar ile iş birliği yapmıştır. Bilhassa SGDB, sürecin tasarlanması, yönetilmesi ve takip edilmesi aşamalarında aktif rol üstlenmiştir. İBB'nin stratejik planını ve bütçe raporlarını hazırlayan birim olan SGDB'nin bu süreçte temel aktör olarak tanımlanması ve her kazanan proje için uygulama izleme süreçlerine ilişkin sorumlu bir daire başkanlığının belirlenmesi uygulamanın pozitif yönlerindendir. Yaklaşımın uygulanması noktasında diğer ilçe belediyeleriyle herhangi bir iş birliği yapılmamıştır. Bunun yerine ilçe sınırlarında yapılacak etkinlikler için ilçe kent konseylerinden destek almak tercih edilmiştir. İlçe kent konseylerini sürecin bir parçası haline getirmek, çeşitli sivil toplum örgütlerine ulaşmakta faydalı bir kanal olabilir. Ancak büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyelerinin farklı teknik donanımlara ve insan kaynağına sahip olması

durumu söz konusu olabilir. Bu noktada onlarla yapılan iş birliği, ilçe belediyelerinin yerel bilgi ve saha hakimiyetiyle daha dengeli projeler ortaya çıkmasına ve mükerrer harcamaların önlemesine destek olur. Kaynaklar daha etkin kullanılır ve yerel düzeyde daha etkili hizmet sunulur. Sürece ilçe belediyelerinin de dahil olması, vatandaşların yönetime ve yaklaşıma olan güvenini artırmasına sebep olurken şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri güçlendirilir. Böylece katılım motivasyonu artar, katılım yaygınlaşır, yerel demokrasi ve dayanışma kuvvetlenir. İlçe belediyelerinin de sürece dahil edilmesi, uygulamanın tasarımını çok katmanlı bir yönetim modeline dönüştürerek, katılımcı bütçe uygulaması kurumsallaştırılabilir.

Öte yandan İBB deneyimi sürecinde yer alan aktörlerin bireysel veya kurumsal düzeyde sorumluluklarında belirsizlik söz konusudur. Çünkü İstanbul’da hayata geçirilen katılımcı bütçe döngüsünde yer alan aktörlerin yetki ve görevlerinin tanımlandığı yasal bir dayanak mevcut değildir. Bu anlamda rehber olabilecek tek belge İstanbul’un ilk katılımcı bütçe uygulamasına dair İBB, İKK ve İPA ortaklığı ile hazırlanan katılımcılık olgusunu, Türkiye’de ve Dünya’da katılımcı bütçe yaklaşımını ve İstanbul döngüsünü anlatan “*Bütçem İstanbul: Bütçe Senin Karar Senin*” kitabıdır. Bu kitap da ilk yayımlandığı yıldan beri hiç güncellenmeden mevcut haliyle vatandaşların erişimine sunulmaktadır. Halbuki katılımcı bütçe süreci doğası gereği gelişime açık, dinamik bir süreçtir.

İstanbul modeli, temel katılım aracı olan web sitesi ve mobil uygulamaların yanı sıra yüz yüze katılım araçlarını da barındıran bir uygulamadır. Hızla gelişen teknolojinin geldiği noktada zaman ve ulaşım maliyetleri dikkate alındığında dijital katılım mekanizmalarının olması katılımcı olma konusunda motive edici olabilir. İstanbul uygulamasında dijital katılım yöntemleri, fiziksel katılım mekanizmaları olan fikir maratonları, muhtarlar toplantısı, ilçe kent konseyleri çalıştayları ve İKK toplantıları ile desteklenmiştir. Fakat bunların sayısı ve etkinliği konusu tartışmaya açık bir alandır. Katılım yöntemlerinden vatandaşların en çok rağbet gösterdiği fikir maratonları her gün bir tema müzakere edilecek şekilde Asya ve Avrupa Yakası olmak üzere iki farklı bölgede yapılmıştır. Ancak yaklaşık 16 milyon nüfusa sahip metropol bir şehirde bu organizasyonun ilçe, bölge, mahalle vb. şeklinde kademeli olarak düzenlenmedikçe etkili ve verimli olma olasılığının çok düşük olduğu açıktır. Bu noktada yüz yüze yapılacak fikir maratonlarının

mutlaka kademeli olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Üstelik çalışan, ulaşım zorluğu olan veya ebeveyn gibi katılım bariyerleri olan kesimlerin de sürece dahil edilmesi için dijital platformlarda online fikir maratonları düzenlenebilir. Ayrıca yine bu kategoriler düzeyinde gönüllü vatandaşlardan oluşan komisyonlar kurulması sürecin şeffaf ve güvenilirliğini artırmaya, dışlanmış gruplar ile ayrıca yapılacak odak grup maratonları ise eşitlik ve adaleti iyileştirmeye yönelik adımlardan olabilir. Porto Alegre modelinde olduğu gibi, vatandaşları katılıma teşvik etmek için çocuk oyun ve bakım noktaları aktif edilebilir veya mahallelerde hem projelerin şekillendirilmesine yardımcı olmak hem de teklifleri toplamak için gezgin katılımcı bütçe otobüsleri görevlendirilebilir. İlaveten sınırlı sayıda katılımcıya sunulan e-posta kanalı ile projelerin iletilmesi imkânı, tüm vatandaşlara sunulabilir.

Bunun yanı sıra İstanbul uygulamasının en dikkat çekici yönü olan ve modeli küresel düzeyde diğer uygulamalardan ayıran husus, sadece kent sakinlerinin değil Türkiye’de yaşayan tüm vatandaşların katılımına açık olmasıdır. Yani İstanbul’da yerleşik olmayan vatandaşlar da hem teklif sunma aşamasına hem de oylama aşamasına katılabilir. Ancak modelin bu özelliği katılımcı bütçenin çıkış noktası olan, kente yapılacak hizmetlere ilişkin yerel halkın önceliklerinin dikkate alınması hususu ile ne kadar örtüşmektedir? Bir bakıma burada *ayakkabıyı giyen* İstanbul’da yaşayanlar değil midir? İstanbul; ekonomik, kültürel ve tarihi açıdan elbette Türkiye’nin en önemli ve en büyük şehridir. Bu vesileler ile şehrin ziyaretçisi olan bir vatandaş ile kent sakini bir vatandaşın öncelikli ihtiyacının farklı olması çok olağan bir durumdur. Söz gelimi İstanbul’da yaşayan bir vatandaş için öncelikli alan binaların afetlere karşı dayanıklılığı veya yeşil alan iken belli aralıklarla kenti ziyaret eden bir vatandaş için trafik veya park yerinin öncelik olması anlaşılabilir bir durumdur. Bu bağlamda kente yapılacak hizmetlerin belirlenmesi için yapılacak oylama sürecine tüm Türkiye’de yaşayan vatandaşların dahil edilmesi aslında yanlış bir önceliklendirmeye sebep olabilir. Üstelik merkezileştirilmiş yönetim sistemleri yerel ihtiyaçlara uygun olmayan, isabetsiz ve sosyal adaleti sınırlandıran hizmet sunumuna sebep oluyordu. O halde İstanbul’a ait kararların ulusal ölçeğe yayılması aynı zamanda yaklaşımın dayanağı olan yerelleşme olgusuyla da ters düşmektedir.

Öte yandan dışarıdan kente gelen turistlerin yoğun olarak etkilendiği alanlara yönelik bir dış katılım mekanizmasının geliştirilmesi mantıklı olabilir.

Çünkü turistlerin yoğun olarak temas ettiği meydan ve tarihi bölge vb. alanlar aynı zamanda kent ekonomisine de doğrudan katkı sağlar. Bu bağlamda yerli ve yabancı ziyaretçilerin görüşlerinin alınması ve katılımcı bütçeye özel bir başlık olarak eklenmesi teorik açıdan mümkündür. Küresel çapta turistlere özel doğrudan bir katılım kanalının tanımlandığı bir modele bugüne kadar rastlanmamıştır. Ancak turistlere dolaylı olarak katılım imkânı sunulan birkaç örnek mevcuttur. Bunlardan bir tanesi olan Madrid deneyiminde çok dilli erişim imkânı ile tasarlanan “*Decide Madrid*” platformu üzerinden yalnızca Madrid’de yerleşik olanlar değil aynı zamanda turistler de öneri sunabilmektedir. Paris örneğinde ise yine turistlerden şehrin uluslararası cazibesine artırmaya yönelik proje önerileri alınmaktadır. Ancak iki girişimde de oy kullanma aşaması sadece kent sakinleri ile sınırlıdır. Netice itibarıyla turizm temalı bir katılımcı bütçe başlığı eklenerek dış katılımcısı olan bir model geliştirilmesi, İBB deneyimini klasik uygulamalardan ayırıştırarak küresel ölçekte örnek bir uygulama haline getirebilir.

İstanbul uygulamasında vatandaşlar tekliflerini sunduktan sonra ön değerlendirme ve teknik yeterlilik ölçütlerine tabi tutulmaktadır. Ön değerlendirme ölçütlerinden olan “*İBB’nin stratejik hedeflerine uygun olması*” kriteri dikkat çekmektedir. Halbuki dışlanmış veya azınlık bir bireyin stratejik hedefler dışında önceliğinin olması çok olağan bir durumdur. Bu tarz bireylerin kendi öncelikleri konusunda kısıtlanması, yaklaşımın doğasında olan sosyal adalet olgusuna gölge düşürmektedir. Teknik değerlendirme aşamasına ilişkin diğer bir konu, kesin olarak sınırları belirlenmeyen yeterlilik ölçütleri doğrultusunda, bir birey için ciddi önem arz eden bir teklifin, seçici kurulun keyfi kararlarına bırakılması riskidir. Ayrıca söz konusu kurul görevlilerinin; seçimi, sayısı, toplanma ve karar alma kuralları açıklanmamıştır. Sözü geçen kriterlerin belirlenmesi ve bu kurulların toplantı tutanaklarının kamuoyuna ilan edilmesi, sürecin şeffaflığına katkıda bulunarak yerel yönetime ve dolayısıyla yaklaşıma olan güveni artırır.

Uygulamanın öne çıkan yönlerinden bir diğeri ise oylamada kullanılan sepet sistemidir. Katılımcı bütçe yaklaşımını hayata geçiren yerel yönetimler çoğunlukla oylamaya sunulan projelerin birine veya birkaçına oy vermek üzerine kurulmuş bir oylama taktiği benimsemektedir. İstanbul modelinde ise ödenek miktarının sanal olarak tanımlandığı, maliyetleri ile sanal puanları doğru orantılı projeler arasından seçim yapma üzerine kurulmuş bir tasarım söz konusudur. Yani aslında vatandaşlar,

1000 sanal para ile maliyeti yüksek beğendiği tek bir proje tercih edebilirken aynı zamanda daha küçük maliyetli birden fazla projeyi seçerek bir sepet de oluşturabilir. Bu teknik, toplumsal ihtiyaçların giderilmesi ile ilgili olarak sınırlı kaynağın (1000 sanal para) söz konusu olduğu noktada “*Senin yatırım planların nasıl olurdu, sen bütçeni nasıl yönetirdin?*” yaklaşımı üzerine kurulmuş, her katılımcının bir nevi ekonomist olarak görüldüğü bir tasarımdır. Yani aslında kıt kaynaklar ile sonsuz ihtiyaçların karşılanması konusunu yansıtan kamu ekonomisi disiplinin küçük bir simülasyonu niteliğindedir. Bu bağlamda modelin oylama tekniği sadece oy verme üzerine kurulan basit bir mekanizmadan daha derin anlam taşımaktadır. Dolayısıyla modelin oylama tekniğinde realist ve demokratik bir sistem benimsenmiştir. Bununla birlikte oylama tekniğinin aksine oylama kanallarının sayısı ve çeşidi pek de demokratik görünmemektedir.

Uygulamanın ilk adımı olan proje başvurularının alınması aşamasında vatandaşlar hem dijital hem de fiziksel kanallar ile önerilerini sunmaktadır. Ancak döngünün üçüncü adımı olan oylama aşamasında yalnızca dijital araçlar aracılığıyla oy kullanılabilir. Bu noktada ciddi düzeyde göçmen nüfusunun olduğu kentte, yabancı uyruklu veya Türkçe bilmeyen bireylerin de rahatça oy kullanabilmesi için bütçe senin web sitesinin farklı dillerde ara yüzünün düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dijital araçlara erişim imkânı veya teknolojik araçları kullanabilme kabiliyeti açısından düşünüldüğünde, sürecin kapsayıcılığı ve adaleti eleştirilmeye değer bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz itibariyle geline nokta özellikle gençlerin veya teknoloji ile uyumlu kişilerin oylamada çoğunluk olması yaşlı, yoksul ya da kırsalda yaşayan kesim için fırsat eşitliğine engel olabilir. Bu bağlamda eşitliği, adaleti hatta dışlanmış grupların sesini duyurmayı amaçlayan katılımcı bütçe yaklaşımının temeli zeminden sarsılmaktadır. Katılımcı bütçenin başarılı örneklerinde vatandaşları oy kullanmaya teşvik etmek için evlere anketörler gönderildiği hatta kalabalık sokak ve caddelerde tabletle belediye çalışanlarının görevlendirildiği, mahallelerde oylama sandıkları kurulduğu bilinmektedir. Bu gibi katılım araçlarının İstanbul modeline ithal edilmesi hem katılımcı sayısının artırılmasına hem de uygulamanın adaletine olan inanca katkıda bulunacaktır.

İBB teşkilatının katılımcı bütçe yaklaşımına tahsis ettiği ödeneğin yatırım bütçesi ve toplam bütçe içindeki payı, uygulamanın ilk yatırım yılı olan 2022

yılından beri yüzde 1'in altında olmuştur. Bu payın meblağında yıllar itibariyle bir artış olsa da oransal açıdan düşüş trendi görülen ve ilk yılın zirveyi temsil ettiği bir grafik ortaya çıkmaktadır. Hatta 2024 yılında uygulamaya ayrılan pay, 2022 yılının yarısına kadar düşmüştür. Öte yandan Tablo 3.3'te gösterilen İBB'nin 2022, 2023 ve 2024 yılları bütçe verileri incelendiğinde bahsi geçen yılların her birinde hem toplam bütçede hem de yatırıma ayrılan bütçede artış görülmektedir. Başka bir deyişle, söz konusu üç yılda da yatırım bütçesi ve toplam bütçedeki artış, katılımcı bütçe için ayrılan paya yansıtılamamış, bütçenin ezici çoğunluğu yine belediye bürokrasisi tarafından kullanılmıştır. Bu noktada uygulama sadece bir katılım simülasyonuna dönüşmektedir. Dolayısıyla katılımcı bütçeye ciddi ve büyük oranlar tahsis etmek yalnızca bir tercih değil, aynı zamanda siyasal bir irade göstergesidir. Başarılı örnekler ve kurumsallaştırılan deneyimler ele alındığında, sadece katılımcı bütçe tasarımlarının değil aynı zamanda katılımcı bütçe için ayrılan ödeneklerin de geliştirildiği görülmektedir. Zaten bu konuda vizyoner yerel yönetimlerin ilk yıllarda yüzde 1'e yakın bir pay ayırsa da bu oranı yıllar geçtikçe artırdığı hatta önemli düzeyde bir oranı sabitlendiği bilinmektedir. Bu bağlamda İBB yönetiminin de yaklaşıma tahsis ettiği payı artırması önemlidir. Hatta katılımcı bütçeye ayrılan ödeneğin, sosyo-ekonomik göstergeleri en düşük olan semt veya mahallelere öncelik verilmek suretiyle paylaştırılması sosyal adaletin desteklenmesi açısından iyi bir uygulama olabilir. Halkın takdirine bırakılan pay ne kadar büyük ve adaletli ise yerel yönetime olan güven o kadar kuvvetli olur.

Katılımcı bütçenin web sayfası olan bütçesenin.istanbul incelendiğinde önerilerin iletelebildiği ve kazanan projelerin listelenebildiği daha çok bilgilendirme amacı üzerine kurulan bir site görülmektedir. Bu noktada oldukça basit ve yalın bir arayüze sahip olan tasarım, uygulamanın geliştirilmesi gereken noktalarındandır. Öyle ki bazı gelişmiş uygulamaların web sitelerinin daha fonksiyonel olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, Lizbon katılımcı bütçenin web sitesi üzerinden kazanan her proje ile ilgili aldığı oy sayısı, haritadaki konumu, mali değeri ile hangi aşamada olduğunu gösteren durum raporları ve resimlerine erişim imkânı bulunur. Ayrıca sitede katılımcı bütçenin her döngüsüne dair; katılım araç ve kurallarını açıklayan dokümanlar ile sürecin ve sonuçların detaylı bir şekilde anlatıldığı katılımcı bütçe raporlarına yer verilmiştir. Başka bir uygulama olan Seul katılımcı bütçe girişiminde ise web sitesi oldukça işlevsel ve zengin içerikli bir mekanizma olarak

tasarlarmıştır. Standart bilgilerin yanı sıra katılımcı bütçe komitesinin görevleri ve operasyonları anlatılmış, web sitesi üzerinden komite üyeliği başvurusuna imkân tanınmıştır. Bütçe okulu modülü ile eğitim videoları ve materyalleri (katılımcı bütçe kitabı, çeşitli kitapçıklar ile eğitim dokümanları) yayımlanarak ulaşımı kolay dijital bir eğitim ortamı sunulmuştur. Katılımcı bütçeye ait karar alma, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında yapılan tüm toplantıların tutanaklarının yer aldığı, süreçle ilgili çeşitli verileri sunan veri odası modülü hazırlamıştır. Bunun yanı sıra Seul Büyükşehir Belediyesi Yönetiminin, vatandaşların bir kuruluşunun bile israf olmadığından emin olmak ve bütçeyi halkın gerekli gördüğü alanlara aktarmak için kurduğu Bütçe İsrافی Bildirim Merkezi modülü örnek uygulamalardandır. İBB katılımcı bütçe sitesinin, bu ve benzer nitelikte modüller ile geliştirilerek daha fonksiyonel ve kullanıcı dostu hale getirilmesi, gelecek uygulamaların başarılı olması açısından önemlidir.

Katılımcı bütçenin 2022 yılından beri İstanbul'da uygulanıyor olması elbette oldukça önemlidir. Fakat ilk yılından sonra ciddi düzeyde ivme kaybettiği de yadsınamaz bir gerçektir. Zira ilk uygulamada 147.837 olan katılımcı sayısı ikinci senesinde 14.834'e, üçüncü senesinde ise 4.108'e düşmüştür. Yani henüz ikinci yılında olan uygulamada katılımcı sayısı ilk yılın onda biri kadar olmuştur. Bu tablo, katılımcı bütçe perspektifinin İstanbulluların beklenti ve eğilimleri ile uyumlu olmamasından mı, yoksa bütçe senin modelinin tasarım ve uygulama bakımından yeterince kurumsallaştırılamaması mı kaynaklandığı sorularını gündeme getirmektedir. Bu soruların yanıtlarının bulunabileceği herhangi bir izleme raporu mevcut değildir. Fakat deneyimin üç yıllık seyri değerlendirildiğinde, bu hızlı heyecan kaybının sebebinin uygulamanın zayıf yönlerinden ileri gelmiş olabileceği kuvvetli bir ihtimal gibi değerlendirilebilir. Uygulamayı zayıf kılan ilk özelliği, uygulamanın ciddi anlamda şeffaflık sorunu taşımasıdır. Katılım bütçe tasarımının iyileştirilmesi noktasında vatandaşlardan geri bildirim alındı mı? Katılımcı profili çeşitliğini ortaya çıkaracak bir çalışma yapıldı mı? Semt ya da mahalle düzeyinde en çok hangi temadan hizmet talep edildiği ve sonrasında seçilen projelerin bu temalarla uyumluluk derecesinin tespiti açısından bir çalışma yapıldı mı? Kazanan projeler beklenen faydaları getirdi mi? gibi pek çok sorunun yanıtı bilinmemektedir. Söz konusu alanlarda çalışma yapıldıysa bunların belgeleri, uygulamanın en başından sonuna kadar yapılan toplantıların tutanakları, oy sayıları,

uygulamaların aşamalarını ve sonuçlarını anlatan değerlendirme raporları açıkça kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Bunun yanı sıra süreçte yer alan aktörlerin rol ve sorumluluklarının net bir şekilde çizildiği, aksi durumda yaptırımın belirlendiği bir dayanak da mevcut değildir. Vatandaşların yalnızca tekliflerini ilettiği ve oy verdiği yukarıdan aşağı şeklinde kurulan yönetim şekli, katılımcı bütçe ruhunun yakalanmasına engel olmaktadır. Bu bağlamda katılımcı sayısındaki düşüşün diğer bir nedeni, ilerleyen versiyonlarında tüm Türkiye’de yaşayanların katılımına izin verilmesi olabilir. Çünkü tezin birinci kısmında bahsedildiği üzere merkezi yönetim şeklinde vatandaşların kamu hizmetine olan ilgisi ve katılımı daha düşük olmakta idi. Öte yandan sonuçların beklenti ve hayal edilenlerle uyuşmaması veya sonuçların toplumsal adaleti destekleyici nitelikte olmaması da katılımı düşürecek etkenler olabilir.

Bu noktada ilçe bazında talep edilen hizmetlerin ve onaylanan projelerin kıyas edilmesi fikir verebilir. Ancak bu tür veriler erişime açık olmadığından bu verilere ulaşılamamıştır. Bu bağlamda Şekil 3.3’te gösterilen 2022 yılı proje önerilerinin ilçeler düzeyinde dağılımı ele alınabilir. Grafiğe göre en çok öneri sunan Kadıköy’ün, aynı zamanda İstanbul’un sosyo-ekonomik olarak en gelişmiş üç ilçesinden (diğerleri Şişli ve Beşiktaş) birisi olması dikkat çekicidir. En az proje sunan Çatalca, Şile ve Esenler ise sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasının sonlarında yer alan, katılımcı bütçe sürecinde de en az öneri sunan ilçelerdendir (Can vd., 2023: 162; İKK, 2022a: 14). Öte yandan Ek 8’de gösterilen, İnsani Gelişim Vakfı’nın (İNGEV) UNDP’nin çok yüksek (yeşil), yüksek (mavi), orta (sarı) ve düşük (kırmızı) insani gelişme kategorisi terminolojisine göre yaptığı sınıflandırmada benzer sonuçları destekleyici niteliktedir. 2021 yılında Kadıköy, Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Üsküdar ve Maltepe çok yüksek İGE sınıfında; Şile ve Çatalca ise orta seviyede İGE sınıfında yer almaktadır (Şeker vd., 2022: 63). Aslında uygulamanın 2022 yılından sonraki versiyonları da en azından bu bakış açısıyla irdelenebilseydi daha sağlıklı ve nispeten doğrulanmış sonuçlar elde edilebilirdi. Dolayısıyla sadece 2022 yılının proje dağılımı dikkate alındığında yoksul ilçelerin katılım düzeyinin düşük olduğu söylenebilir ki bu da sosyal adaleti hedef alan bir sonuç değildir.

Diğer yandan Ek 2’de gösterilen İBB’nin 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı hazırlık sürecinde, İstanbul şehrinin en önemli sorunlarının ve öncelikli hizmet

alanlarının belirlenmesine yönelik yaptığı vatandaş anketi sonuçlarına göre, İstanbul'un en önemli sorunu trafiktir. Trafik sorununu ulaşım hizmetleri, göçmen ve sığınmacılar, deprem, yeşil alan yetersizliği, otopark yetersizliği ve işsizlik sorunu takip etmektedir. Öncelikli hizmet temalarının belirlenmesine yönelik yapılan anketlerde ise en çok afet ve acil durum yönetimi alanı talep görmüştür. Afet ve acil durum yönetiminin dışında İstanbulluların gelecekte hayal ettiği öncelikli hizmetler ulaşım hizmetleri, çevre yönetimi, göçmen ve sığınmacılar, imar yönetimi ve kentsel dönüşümdür (İBB, 2019: 50). Yani aslında İstanbullular afet ve acil durum yönetiminin öncelikli hizmet alanı olması gerektiğini düşünmesine rağmen en çok projeyi en önemli sorun olarak gördükleri ulaşım hizmetleri, sosyal politikalar, çevre temasından sunmuştur. Bu durum olası deprem kaygısıyla vatandaşların afet ve acil durum yönetimini önceliklese de proje sunumu aşamasında günlük yaşamlarını idame ettirirken karşılaştıkları sorunlara daha çok odaklandığını ortaya koymaktadır. 2023 yılında yaşanan Kahramanmaraş depreminden sonra İBB Yönetimi, yalnızca afet ve acil durum yönetimi temasından önerilerin sunulmasına karar vermiş, bu noktada tüm projeler bu alana yönelik verilmiştir.

Girişim kapsamında uygulama sonuçlarının düzenli olarak izlenip izlenmediği ve buna ilişkin bir geri bildirim mekanizmasının mevcut olup olmadığı konusunda netlik yoktur. Bütçe senin web sitesinde Alo 153 hattı ve çözüm merkezi kanalıyla vatandaşların geri bildirimlerini iletilebileceğine yer verilmiştir. Ancak söz konusu verilerin arşivlenip arşivlenmediği belirsizdir; arşivleniyorsa da sonuçlarının kamuoyunun erişimine açık olmadığı görülmektedir. Buna paralel olarak, İstanbul'un 2021 ve 2022 yılları katılımcı bütçe deneyimine dair İBB, İKK ve İPA tarafından yayımlanan “*Bütçem İstanbul: Bütçe Senin Karar Senin*” kitabında uygulamanın iyileştirilmesi gereken yönlerine de yer verilmiştir. Kitapta gelecek versiyonlar için verilen tavsiyelere göre; modelin şeffaflığının sağlanması için tüm aşamalarda yeterli sürenin tanınması ve duyuruların açıkça yapılmasına ihtiyaç vardır. Dijital araçlar kullanıcı deneyimleri doğrultusunda geliştirilmeli, online kanallarda depolanan veriler vatandaşların erişimine de açılmalıdır. Etkili proje tekliflerinin ortaya çıkması için çeşitli proje yazma eğitimleri düzenlenmelidir. Dışlanmış toplulukların da süreçte katılımcı olması için çözüm önerileri geliştirilmelidir. İş birliği yapılan paydaşların sayısı artırılmalı, izleme

aşaması sürecin vazgeçilmez bir parçası haline getirilmeli, sonuçlar düzenli olarak ölçülerek analiz edilmeli, bu süreçler kamuoyu ile paylaşılmalıdır. İletilen önerilerin tamamı bir fikir bankasında arşivlenerek kamuya açılmalı ve yaklaşıma dair kurumsal bir hafıza oluşturulmalıdır. Yine aynı kitapta yer alan kazanan projelerin sahipleri ile yapılan söyleşilerde vatandaşlar, İBB Teşkilatının karar alma, yürütme ve izleme adımlarının kamuoyuna açılmasının aidiyet duygusunu artıracaklarını ifade etmiştir (İBB vd., 2023). Girişimin sonraki versiyonları tüm bu çıkarımlar açısından değerlendirildiğinde, katılımcı bütçe takviminde proje sunma ve oylama zaman diliminin genişletilmesi, proje yazma eğitimlerinin düzenlenmesi konusunda iyileştirilmeler yapılmıştır. Ancak kalan çıkarımlar da kayda değer bir gelişme olmadığı görülmektedir. Şeffaflık, deneyimin halen en zayıf yönlerinin başında gelmektedir. Özetle, ilk deneyimlerden alınan derslere rağmen uygulama güç kazanamamıştır.

Son olarak İBB modelinin kurgulanması aşamasında rehber olarak alınan Lizbon deneyimi ile İBB girişimi uygulama çıktılarının karşılaştırılması İBB deneyimin etkinliği açısından fikir verici olabilir. Bu bağlamda iki deneyimin uygulama sonuçlarının karşılaştırmasına Ek 9'da yer verilmiştir. Karşılaştırma sonuçları da göstermektedir ki, İBB deneyiminde belirlenen hedeflerin hangi ölçüde gerçekleştiği ile uygulamadan beklenen çıktılar arasındaki uyum sınırlıdır. Katılım düzeyinin yıllar itibarıyla düşmesi, hedeflenen geniş tabanlı demokratik katılımı ve bunun sürdürülebilirliğini tartışmaya açık hale getirmektedir. Ayrıca girişim, uluslararası standartlarda benimsenen kapsayıcılık, süreklilik, etkin katılım gibi katılımcı bütçe ilkeleri açısından değerlendirildiğinde İBB uygulamasının, eksik olduğu söylenebilir. Üstelik, kaynak kullanım etkinliği açısından şeffaflık ve hesap verebilirlik gereği uygulama sonuçlarının düzenli ve erişebilir biçimde raporlanmaması hem ulusal hem de uluslararası yönetim standartlarıyla uyum sorununu belirginleştirmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, İBB'nin katılımcı bütçe modelini yalnızca bir yönetim yeniliği olarak değil, Türkiye'de demokrasinin yerel düzeyde sınındığı kritik bir pratik olarak incelemektir. Bu çerçevede, uygulamanın kapsayıcılığı, sürdürülebilirliği ve demokratik katılımı güçlendirme kapasitesi sorgulanmıştır. Dolayısıyla söz konusu çalışma ile katılımcı bütçenin kuramsal temellerini tartışmanın ötesinde, İBB'nin somut uygulama süreçlerini çok boyutlu biçimde değerlendirmek, katılımın niteliğini irdelemek, nihayetinde ise daha kapsayıcı, kurumsallaşmış ve sürdürülebilir katılımcı bütçe modeline yönelik öneriler geliştirmek hedeflenmiştir.

Katılımcı bütçe; vatandaşların yerel yönetim bütçesini planlama, önceliklendirme ve karar alma süreçlerine doğrudan katılımına olanak veren bir yönetim yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, klasik temsili demokrasi mekanizmalarının ötesine geçerek halkın politika belirleme akışlarına doğrudan müdahil olmasına imkân tanır. Katılımcı bütçe, demokratik katılımı güçlendirmesi, yerel yönetimlerin kaynak kullanımını toplum ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmesi, yönetime duyulan güven ile şeffaflığın artırılması noktasında büyük önem ifade etmektedir. Ayrıca, farklı sosyal, ekonomik ve demografik grupların sürece dahil edilmesiyle kapsayıcı bir katılım kültürü yaratmakta ve yerel demokrasinin niteliğini derinleştirmektedir. Bu bağlamda, katılımcı bütçe yalnızca mali bir araç değil aynı zamanda yerel yönetimlerin demokratik süreçleri güçlendirme ve toplumsal katılımı kurumsallaştırma kapasitesinin bir göstergesidir.

Dünya genelinde katılımcı bütçe uygulamaları, yerel yönetimlerin toplumsal katılımı güçlendirme ve demokratik süreçleri derinleştirme kapasitesini ortaya çıkaran deneyimler sunmaktadır. Bu bağlamda bazı öncü deneyimler, katılımın sayısal olarak yüksek olmasının yanı sıra niteliksel olarak da kapsayıcı olmasının önemini ortaya koymuştur. Başarılı bazı örneklerde ise bütçe süreçlerinin şeffaf ve hesap verebilir olması, vatandaşların bütçe sürecini takip edebilmesine ve projelerin uygulama sürecini denetleyebilmesine fırsat vererek katılım motivasyonunu güçlendirmiştir. Bununla birlikte katılımcı bütçenin sürdürülebilirliği, yerel yönetimlerin siyasi iradesi ve sürece sahip çıkma kararlılığı

ile doğrudan ilişkilidir. Zira pek çok katılımcı bütçe deneyimi, yönetim değişikliği sebebiyle kesintiye uğramıştır. Küresel deneyimler, katılımcı bütçenin kısa vadede toplumun yerel ihtiyaçlarının önceliklendirilmesi konusunda uzun vadede ise toplumsal güveni, demokratik kültürü ve yerel yönetimlere aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

İBB tarafından hayata geçirilen katılımcı bütçe örneği ise, yerel demokrasinin güçlendirilmesi yönünde güçlü bir adım olmakla birlikte, uygulama sürecinin yönetimi, katılım düzeyi ve sürdürülebilirliği bağlamında çeşitli sınırlılıkları da beraberinde getirmiştir. İBB katılımcı bütçe modelinin incelenmesinden ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

- 1) Stratejik temalar üzerine kurgulanan İBB modeli, temaya uygun olmayan ancak önemli taleplerin görmezden gelinmesi riskini barındırırken, yenilikçi ve yerel çözümler üretme potansiyelini de sınırlandırmaktadır,
- 2) Modelin tasarımı, yukarıdan aşağı şeklindedir. Bu durum, gücün vatandaşlara tam olarak devredilmediğini ortaya koymaktadır,
- 3) Süreçte iş birliği yapılan paydaşlar ile görevlendirilen komisyonların üstlendiği rol ve sorumlulukların çerçevesi net değildir,
- 4) İlk yıl katılım yüksek olmasına rağmen sonraki yıllarda ciddi düşüş yaşanmıştır. Bu durum uygulamanın, vatandaş ilgisini canlı tutma konusunda zayıf olduğunu göstermektedir,
- 5) Katılım süreçlerine dezavantajlı toplulukların dahil edilmesinde sınırlılıklar söz konusudur. Dolayısıyla kapsayıcı bir katılım süreci yoktur,
- 6) Oylama sürecinde en çok oy alan projelerden bazılarının maliyet ve teknik kapasite gerekçeleriyle hayata geçirilmemesi uygulamanın güvenilirliğini zedelemiştir,
- 7) Gerek proje önerilerinin iletilmesinde gerekse oylama sürecinde sunulan katılım araçlarının sayısı ve niteliği yeterli değildir,
- 8) Yüz yüze gerçekleştirilen fikir maratonlarının sayısı oldukça düşüktür ve ayrıca dijital kanallarda da düzenlenmesine ihtiyaç vardır,
- 9) Tüm Türkiye’de yerleşik olanların katılımcı olabilmeleri, katılımcı bütçenin doğasına uygun değildir,
- 10) Halkın inisiyatifine bırakılan ödenek payı düşüktür,

- 11) Katılımcı bütçenin web sitesi geliştirilmeye açık bir alan olarak görülmektedir,
- 12) İBB katılımcı bütçe döngüsünün tasarımında periyodik olarak geri bildirim alınan bir mekanizma yoktur,
- 13) Uygulama ve izleme aşamalarında sistematik bir işleyiş olmadığından süreç oldukça zayıf kalmaktadır,
- 14) Ve son olarak İBB deneyimi, ciddi düzeyde şeffaflık sorunları içermektedir.

Teorik açıdan güçlü bir mekanizma olan katılımcı bütçe, İBB modelinde gerçek anlamda dönüştürücü bir etki yaratamamış ve beklenen potansiyeli gerçekleştirmede yetersiz kalmıştır. Bu noktada modelin, bu çalışmada ortaya konulan bulgular doğrultusunda geliştirilmesi, yaklaşımın demokratik potansiyelini maksimize etmek ve vatandaşların karar alma süreçlerine anlamlı katılımını sağlamak açısından kritik bir gerekliliktir.

Bu tez çalışması, İBB katılımcı bütçe deneyiminin tasarım, süreç ve uygulama adımlarını analiz ederek hem akademik literatüre hem de pratik uygulamalara önemli katkılar sunmaktadır. Alana yönelik, katılımcı bütçe uygulamalarının Türkiye'deki büyükşehir deneyimlerinin etkinliğine ilişkin boşluğu doldurmakta ve teorik çerçevenin yerel bağlamda nasıl işlediğine dair yeni bulgular ortaya koymaktır. Uygulama boyutunda ise, İBB ve benzeri yerel yönetimlerin katılımcı bütçe süreçlerinin kurgulanmasına yol gösterici niteliktedir. Ayrıca, gelecek versiyonların başarısını artıracak öneri ve stratejilerin geliştirilmesine temel oluşturması bakımından da önem taşır.

Bununla birlikte bu tez çalışmasının araştırması, bazı kısıtlar altında gerçekleştirilmiştir. İBB üzerine yapılan akademik araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu kısıtlılık nedeniyle araştırma genel olarak İBB'nin erişim imkânı sunduğu uygulama hakkındaki sınırlı sayıda ve içerikteki bazı dokümanlar analiz edilerek gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırma sonuçları İBB deneyiminin tüm yönlerini kavramakta yetersiz kalmış olabilir. Çalışmanın ikinci önemli kısıtı araştırmasının İBB'nin katılımcı bütçe deneyiminin kurumsal analizinde (yapı, süreç ve sonuçların değerlendirilmesi) yalnızca İBB tarafına odaklanmış olmasıdır. Oysa katılımcı bütçeleme en önemli ajanı vatandaşdır. Tasarımın uygunluğu, sürecin iyi işleyip işlemediği ve katılımcı bütçe sonuçlarının etkili olup olmadığı

katılımcı vatandaşların görüşleri ve geri bildirimleri dikkate alınarak daha derinlikli bir inceleme de yapılabilirdi.

Bu kısıtlılıkları da dikkate alarak gelecek çalışmalar, İBB deneyiminin uzun dönemli etkilerini değerlendiren yeni araştırmalar da yapabilir. Çeşitli katılımcı gruplarıyla yürütülecek anket çalışmaları ve derinlemesine mülakatlar ile vatandaşların katılım deneyimleri ve sürece ilişkin görüşleri daha iyi anlaşılabilir ve yerele özgü çok daha somut politika önerilerin üretilmesi sağlanabilir. Son olarak Türkiye’deki diğer yerel yönetimlerin veya uluslararası tecrübeler ortak katılımcı bütçe kriterleri açısından karşılaştırılarak kriter bazlı değerlendirmeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abers, R. (2000). *Inventing Local Democracy: Grassroots Politics In Brazil*. Lynne Rienner Publishers.
- Abers, R., King, R., Votto, D. ve Brandao, I. (2018). Porto Alegre: Participatory Budgeting and the Challenge of Sustaining Transformative Change. *World Resources Report*, Washington DC, ss. 1-27.
- Ahn, B., Friesenecker, M., Kazepov, Y., ve Brandl, J. (2023). How Context Matters: Challenges of Localizing Participatory Budgeting for Climate Change Adaptation in Vienna. *Urban Planning*, 8(1), ss. 399-413.
- Aktan, C. C. (2010). Türkiye’de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), ss. 66-181.
- Alaimo, L.S. ve Seri, E. (2024). Measuring human development by means of composite indicators: open issues and new methodological tools. *Qual Quant* 58, 5275–5307. <https://doi.org/10.1007/s11135-022-01597-1>
- Allegretti, G., ve Antunes, S. (2014). The Lisbon Participatory Budget: results and perspectives on an experience in slow but continuous transformation. *Field Actions Science Reports. The journal of field actions*, (Special Issue 11).
- Allegretti, G. ve Hartz-Karp, J. (2017). Participatory Budgeting: A Methodological Approach to Address Sustainability Challenges. In *Methods For Sustainability Research*, Ss. 203-216.
- Annunziata, R. ve Arena, E. (2019). Participantes o beneficiarios? El presupuesto participativo joven en Argentina Participants or beneficiaries? participatory budgeting in Argentina. *Estudios Sociales. Revista Universitaria Semestral*. vol. 59, núm. 2, ss. 163-180. <https://doi.org/10.14409/es.v59i2.8090>
- Apostolou, J. (2024). Participatory Budgeting—Origins, Diffusion and Research Findings. In: *Municipal Finances and the Adoption of Participatory Budgeting in Germany*. Springer Gabler, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-44168-5_3
- Apostolou, J., Eckardt, M. (2022). Participatory Budgeting in Germany: Increasing Transparency in Times of Fiscal Stress. In: De Vries, M.S., Nemec, J., Špaček, D. (eds) *International Trends in Participatory Budgeting. Governance and Public Management*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-79930-4_2
- Aragonès, E. ve Sánchez-Pagés, S. (2009). A Theory Of Participatory Democracy Based On The Real Case Of Porto Alegre. *European Economic Review*, 53(1), ss. 56-72.
- Arhip-Paterson, W. (2024). The challenge of increasing turnout at participatory budgeting: The Parisian perspective of “getting toward citizens”. *Local Development & Society*, 1-31.
- Arıkboğa, Ü. (2024). Belediyelerde Katılımcı Bütçe: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 33(4), 1-35.
- Arif, A., Kristiyanto, A., Seftyono, C., Anantanyu, S., Saptaningtyas, H., Juego, B., ve Widayat, T. (2024). Participatory Budgeting in Surakarta, Indonesia: Pro-Poor Approach. *Journal of Government and Civil Society*, 8(2), 183–203. <https://doi.org/10.31000/jgcs.v8i2.1115>
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal Of The American Institute Of Planners*, 35(4), ss. 216-224.

- Arslan, A. (2016). Yerel Yönetimlerde İyi Yönetişim Aracı Olarak Katılımcı Bütçeleme: Belediyeler İçin Bir Model Önerisi. *TC Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Manisa.*
- Aydin, E. ve Seker, M. (2022). Bütçe şeffaflığı ve Türkiye. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2022; 67: 47-66. <https://doi.org/10.26650/mcd2022-1088547>
- Aziz, H., ve Shah, N. (2021). Participatory Budgeting: Models And Approaches. *Pathways Between Social Science And Computational Social Science: Theories, Methods, And Interpretations*, ss. 215-236.
- Barros, S. A., ve Sampaio, R. C. (2016). Do Citizens Trust Electronic Participatory Budgeting? Public Expression in Online Forums as an Evaluation Method in Belo Horizonte. *Policy & Internet*, 8(3), ss. 292-312.
- Baiocchi, G. (2001). Participation, Activism, And Politics: The Porto Alegre Experiment And Deliberative Democratic Theory. *Politics & Society*, 29(1), ss. 43-72.
- Baiocchi, G., ve Summers, N. (2017). Controversies, authority, and the limits of participation: Chicago's 49th Ward. *PoLAR: Political and Legal Anthropology Review*, 40(2), 311-325.
- Bartocci, L., Grossi, G., Mauro, S. G., ve Ebdon, C. (2023). The Journey Of Participatory Budgeting: A Systematic Literature Review And Future Research Directions. *International Review Of Administrative Sciences*, 89(3), ss. 757-774
- Bassoli, M. (2012). Participatory Budgeting in Italy: An Analysis Of (Almost Democratic) Participatory Governance Arrangements. *International Journal Of Urban And Regional Research*, 36(6), ss. 1183-1203.
- Beetham, D. (1994). "More Participation, More Democracy?", Defining and Measuring Democracy, der. G. Parry and G. Moyser, London: Sage Publications.
- Beuermann, D. W., ve Amelina, M. (2018). Does participatory budgeting improve decentralized public service delivery? Experimental evidence from rural Russia. *Economics of Governance*, 19(4), ss. 339-379.
- Bishop, P., ve Davis, G. (2002). Mapping Public Participation In Policy Choices. *Australian Journal Of Public Administration*, 61(1), ss. 14-29.
- Blair, H. (2012). Participatory Budgeting And Local Governance. *The Imperative Of Good Local Governance: Challenges For The Next Decade Of Decentralization*, ss. 1-30.
- Blondal, J. (2003). Budget Reform In OECD Member Countries: Common Trends. *En: Reglas Macrofiscales, Sostenibilidad Y Procedimientos Presupuestarios: Documentos Presentados En El XV Seminario Regional De Política Fiscal-LC/L. 1948-P-2003-p.ss. 57-85.*
- Bodrum Belediyesi. (2024). "2024 Katılımcı Bütçe Çalışmaları", https://www.bodrum.bel.tr/page.php?id=66/2024_katilimci_butce_calismalari (Erişim: 21.05.2025).
- Bogo, R. S., & Falanga, R. (2023). The Cost of Participation: An Analysis of The Financial Dimensions of Participatory Budgets in Portugal. *European Policy Analysis*.
- Boulding, C., ve Wampler, B. (2010). Voice, Votes, And Resources: Evaluating The Effect Of Participatory Democracy On Well-Being. *World Development*, 38(1), ss. 125-135.
- Brady, Henry E. (1999), "Political Participation", Robinson, John P., Phillip R. Shaver ve Lawrence S. Wrightsman (Eds.), Measures of Political Attitudes, San Diego: Academic Press, ss. 737-801.

- Budsaratragoon, P., & Jitmaneeeroj, B. (2020). A critique on the Corruption Perceptions Index: An interdisciplinary approach. *Socio-Economic Planning Sciences*, 70, 100768. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2019.100768>
- Buele, I., Tobar, L., ve Gallegos, D. (2022). Citizen participation by participatory budgeting: Does the legal framework in Ecuador encourage its adoption? *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 25(2), ss. 1-11
- Büyükçekmece Belediyesi. (2024). “Büyükçekmece Belediyesi’nin bütçesinde gençlerin de sözü var!”, <https://www.bcekmece.bel.tr/guncel/haberler/egitim-haberleri/buyukcekmece-belediyesi-nin-butcesinde-genclerin-de-sozu-var> (Erişim: 21.05.2025).
- Cabannes, Y. (2004). Participatory Budgeting: A Significant Contribution To Participatory Democracy. *Environment And Urbanization*, 16(1), ss. 27-46.
- Cabannes, Y. (2015). The Impact of Participatory Budgeting on Basic Services: Municipal Practices And Evidence From the Field. *Environment And Urbanization*, 27(1), ss. 257-284.
- Cabannes, Y. ve Lipietz, B. (2015). The democratic contribution of participatory budgeting, Working Paper Series, No. 15-168, London School of Economics and Political Science (LSE), Department of International Development, London
- Cabannes, Y. (2021). Contributions of Participatory Budgeting to Climate Change Adaptation and Mitigation: Current Local Practices Across the World and Lessons From The Field. *Environment And Urbanization*, 33(2), ss. 356-375.
- Calisto Friant, M. (2019). Deliberating For Sustainability: Lessons From The Porto Alegre Experiment With Participatory Budgeting. *International Journal Of Urban Sustainable Development*, 11(1), ss. 81-99.
- Callaghan, K. A., ve Horne, R. (2023). The Dynamics of Local Participation. *American Behavioral Scientist*, 67(4), ss. 476-491.
- Can, H. H., Anlar, N., Ünlü, G., Tortumluoğlu, M., Kaan, Ş. ve Tosun, A. (2023). ‘İstanbul İlçelerinin Sosyo-Ekonomik Analizi, 2022’, İstanbul Valiliği. İstanbul.
- Carolini Y., Gabriella. (2015). “Valuing Possibility: South-South Cooperation and Participatory Budgeting in Maputo, Mozambique”, *Urban planning in Sub-Saharan Africa*, der. S. N. Carlos, Routledge: New York.
- Chisika, S.N. ve Yeom, C. (2024). Enhancing citizen participation in local development planning in Nairobi and Makueni Counties in Kenya. *Visions for Sustainability*, 21, 9394,233-257. <http://dx.doi.org/10.13135/2384-8677/9394>.
- Coglobal. (2016). “Experiência do Orçamento Participativo do Município de Maputo e Criação da Respectiva Rede Moçambicana (REMOP)”, <https://coglobal.es/wp-content/uploads/2016/11/APRESENTACAO-MAPUTO-CORDOBA.pdf> (Erişim: 08.02.2025).
- Conselho Municipal de Maputo. (2013). “Experiência do Orçamento Participativo do Município de Maputo”, https://www.cascais.pt/sites/default/files/anexos/gerais/op_-_implementacao_da_3a_edicao_e_inicio_da_4a_-_visita_a_portugal_17_jun_2013_-_alda_3_1.pdf (Erişim: 08.02.2025).
- Çolakoglu, E. (2012). Kent konseyleri için katılımcı bütçe önerisi. *Yerel Politikalar*, 1, 1-8.
- Cope, S., Leishman, F., & Starie, P. (1997). Globalization, New Public Management And The Enabling State: Futures Of Police Management. *International Journal Of Public Sector Management*, 10(6), ss. 444-460.
- Coşkun, A. V. (1999). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. *Türk İdare Dergisi*, 422, ss. 93-110.

- Çelik, A. (2013). Kent yönetimi bağlamında kent konseyinin işlevleri üzerine bir değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 215-229.
- Çevre Eğitimi Merkezi. (2018). Minipublic ABB Report, "Towards a Citizens' Manifesto for Streets in ABB, Pune", <http://ourpuneurbudget.in/wp-content/uploads/2019/04/Minipublic-ABB-Report-Mar18.pdf> (Erişim: 23.12.2024).
- Çolak, Ç. (2021). Kamu Yönetimi, Katılımcılık ve Vatandaşın Değişen Rolü: Seçmenden Ortak Üretici Vatandaşa. *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(35), ss. 37-72.
- Dahl, R. A. (1994). A Democratic Dilemma: System Effectiveness Versus Citizen Participation. *Political science quarterly*, 109(1), ss. 23-34.
- Da Silva, P. A. P. C. (2023). *Lisbon Participatory Budgeting Success. Assessing the Impact of Participatory Budgeting on Solving Citizens' Problem in Lisbon Parishes* (Master's thesis, Universidade NOVA de Lisboa (Portugal)).
- De Oliveira, O.P. (2010). Le Transfert D'un Modèle De Démocratie Participative: Paradiplomatie Entre Porto Alegre Et Saint-Denis, IHEAL/CREDA. Paris.
- De Oliveira, O.P. (2013). Políticas Públicas e Relações internacionais: Elementos endógenos e exógenos nas transferências do Orçamento Participativo na África, *Uninversité de la Sorbonne Nouvelle- IHEAL/CEBRA*.
- De Vries, M.S., Nemec, J., Špaček, D., Genro, T. (2022). The Diffusion of Participatory Budgeting: An Introduction to this Volume—With an Intermezzo by Tarso Genro, the Mayor of Porto Alegre Between 1992 and 1996. In: De Vries, M.S., Nemec, J., Špaček, D. (eds) *International Trends in Participatory Budgeting. Governance and Public Management*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-79930-4_1
- Demirkılıç, Y. ve Topal, M. H. (2024). Yenilikçi bir yaklaşım olarak e-katılımcı bütçeleme. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 72, 127-149.
- Demiroğlu, D. (2014). Doğrudan hesap verebilirlik aracı olarak sosyal hesap verebilirlik: Nepal ve Türkiye örnekleri üzerinden bir değerlendirme. *Sayıştay Dergisi*, (92), ss. 65-91.
- Destatis Statistisches Bundesamt. (2019). "Statistisches Jahrbuch Deutschland Und Internationales 2019", <https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Jahrbuch/statistisches-jahrbuch-2019-dl.html> (Erişim: 3.11.2024).
- Devas, N., ve Grant, U. (2003). Local government decision-making—citizen participation and local accountability: some evidence from Kenya and Uganda. *Public Administration and Development*, 23(4), 307–316.
- Dias, N. (2015). "Orçamento Participativo de MAPUTO – Manual Metodológico". Conselho Municipal de Maputo. Maputo, Mozambik.
- Dias, N. ve Allegretti, G. (2009). "Orçamentos Participativos em Portekiz: Em busca de uma democracia de maior proximidade ou de uma racionalidade funcional?", *Cidades - Comunidades e Territórios*, no: 18, ss. 59-71.
- Dias N., Enríquez S., Cardita R., Júlio S. ve Serrano T. (2021). Participatory Budgeting World Atlas 2020 – 2021, <https://sufato.weebly.com/participatory-budgeting-world-atlas-2020.html> (Erişim: 06.04.2025), 1-268.
- Dikici, U. (2015). *Dünyada yeni bir bütçeleme anlayışı olarak katılımcı bütçeleme yaklaşımı ve türkiye açısından değerlendirilmesi* (Order No. 30843348). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2925405139). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/dünyada-yeni-bir-bütçeleme-anlayışı-olarak/docview/2925405139/se-2>.

- Doğan, E. (2019). Toplumsal deneyim olarak katılımcı bütçeleme: Türkiye uygulamasına yönelik teorik temelli bir sorgulama. *Journal of Economy Culture and Society*, 61, 253-270. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0043>
- Doherty, D., Pavel, R. G., Jackson, M., ve Garbarski, D. (2024). Who is Interested in Participating in Participatory Budgeting? *State Politics & Policy Quarterly*, 24(2), 121-144.
- Doig, A., Watt, D., ve Williams, R. (2005). Measuring “success” in five African anti-corruption commissions. *U4 Issue*.
- Durak, B. (2017). Yerel Yönetimlerde Demokrasinin Yapı Taşı: Katılımcı Bütçeleme. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 9(1), 78-92.
- Ebdon, C. (2000). The Relationship Between Citizen Involvement In The Budget Process And City Structure And Culture. *Public Productivity & Management Review*, ss. 383-393.
- Ebdon, C., ve Franklin, A. (2004). Searching For A Role For Citizens In The Budget Process. *Public Budgeting & Finance*, 24(1), ss. 32-49.
- Ebdon, C., ve Franklin, A. L. (2006). Citizen Participation In Budgeting Theory. *Public Administration Review*, 66(3), ss. 437-447.
- Efeoğlu, R. ve Azgün, S. (2021). Demokrasi ve Mutluluk: BRIC ve MIST Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11 (1), 333-349. Doi: 10.18074/ckuiibfd.797139.
- Emrealp, S. (1998). Yerel gündem 21. *Öneri Dergisi*, 2(10), 27-28.
- EIU. (2025a). “EIU’s 2024 Democracy Index: trend of global democratic decline and strengthening authoritarianism continues through 2024”, <https://www.eiu.com/n/democracy-index-2024/> (Erişim: 08.04.2025).
- EIU. (2025b). “Democracy Index 2024, What’s wrong with representative democracy”. <https://www.eiu.com/n/global-themes/democracy-index/> (Erişim: 08.04.2025).
- Eich, T. (2011). *Der Bürgerhaushalt: Partizipation in der kommunalen Haushaltspolitik am Beispiel der Städte Freiburg und Köln*. Na, FernUniversität in Hagen Kultur- und Sozialwissenschaften, Stuttgart.
- Erdoğan, O. (2020). Yerel politikaların şekillenmesinde dijital demokrasi uygulaması olarak Antalya Muratpaşa Belediyesi Komşu Meclisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 48-60.
- Ergen, Z. (2012). Yönetimden Yönetişime: Katılımcı Bütçeleme Modeli. *Maliye Dergisi*, 163(17), ss. 316-334.
- European Commission. (2016). “Cologne adds local cash to revitalise its Participatory Budget”, [https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/egovernment/document/cologne-adds-local-cash-revitalise-its-participatory-budget#:~:text=Cologne's%20Participatory%20Budget%20\(B%C3%BCrgerhaushalt\)%20initiative,its%20districts%20and%20its%20community](https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/egovernment/document/cologne-adds-local-cash-revitalise-its-participatory-budget#:~:text=Cologne's%20Participatory%20Budget%20(B%C3%BCrgerhaushalt)%20initiative,its%20districts%20and%20its%20community), (Erişim: 08.11.2024).
- Falanga, R. (2023). Scaling Participatory Budgets. Pitfalls and Potentialities From Multiple Scales in Portugal. *Local Development & Society*, ss. 1-17.
- Falanga, R., ve Lüchmann, L. H. H. (2020). Participatory budgets in Brazil and Portugal: comparing patterns of dissemination. *Policy Studies*, 41(6), ss. 603-622.
- Falanga, R., Verheij, J., ve Bina, O. (2021). Green (Er) Cities and Their Citizens: Insights From the Participatory Budget Of Lisbon. *Sustainability*, 13(15), ss. 1-16.

- Filipiak, B. Z. ve Dylewski, M. (2018). A Real or a Marginal Trend in Participatory Budgets in Local Governments. *Financial Internet Quarterly*, 14(4), ss. 12-21.
- Frey, B. S., ve Stutzer, A. (1999). Happiness prospers in democracy. *Journal of happiness Studies*, 1(1).
- Font, J., ve Blanco, I. (2007). Procedural legitimacy and political trust: The case of citizen juries in Spain. *European Journal of Political Research*, 46(4), ss. 557-589.
- Fung, A. (2006). Varieties Of Participation İn Complex Governance. *Public Administration Review*, 66, ss. 66-75.
- Galimberti, C. (2022). Citizen participation in multiscale planning: the case of “26 Local Strategies: A Metropolitan Plan” in the Rosario Metropolitan Area, Argentina (2016–2020). *Environment and Urbanization*, 34(1), 229-246. <https://doi.org/10.1177/09562478211069017>
- Garcia, D. (2023). Taking the budget to the streets: Street-level mobilization and inclusion in participatory budgeting. *Local Development & Society*, 5(3), 446–462. <https://doi.org/10.1080/26883597.2023.2276327>
- Gaventa, J., ve McGee, R. (2013). The impact of transparency and accountability initiatives. *Development Policy Review*, 31(s1), s3–s28. <https://doi.org/10.1111/dpr.12017>
- Gergerlioğlu, U. ve Dibo, M. (2017). Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Uygulamaları Kapsamında Katılımcı Bütçeleme Yaklaşımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1142-1154.
- Gilman, H. R. (2016). *Democracy reinvented: Participatory budgeting and civic innovation in America*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Gilman H. R. ve Wampler B., (2019) “The Difference in Design: Participatory Budgeting in Brazil and the United States”, *Journal of Public Deliberation* 15(1). doi: <https://doi.org/10.16997/jdd.318>
- Godwin, M. L. (2018). Studying Participatory Budgeting: Democratic Innovation or Budgeting Tool? *State and Local Government Review*, 50(2), ss. 132-144. <https://doi.org/10.1177/0160323X18784333>
- Goldfrank, B. (2006). Los procesos de “presupuesto participativo” en América Latina: éxito, fracaso y cambio, *Revista de Ciencia Política*, 26(2), ss. 3 – 28.
- Goldfrank, B. ve Schneider, A. (2006). “Competitive Institution Building: The PT And Participatory Budgeting İn Rio Grande Do Sul”, *Latin American Politics and Society*, Vol. 48 No. 3, ss. 1-31
- Goldfrank, B. (2007). Lessons From Latin American Experience in Participatory Budgeting. *Participatory Budgeting*, 143(Mar), ss. 91-126.
- Gonçalves, S. (2014). The Effects Of Participatory Budgeting On Municipal Expenditures And Infant Mortality İn Brazil. *World Development*, 53, ss. 94-110.
- Gordon, V., Osgood Jr, J. L., ve Boden, D. (2016). The Role of Citizen Participation and The Use of Social Media Platforms İn The Participatory Budgeting Process. *International Journal Of Public Administration*, 40(1), ss. 65-76.
- Glaser, M. A. ve Denhardt, R. B. (1999). When Citizen Expectations Conflict With Budgetary Reality: Discontinuity Between The Public’s Demand For Services And Its Willingness To Pay Taxes. *Journal Of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 11(2), ss. 276-310.

- Great Cities Institute, University of Illinois at Chicago. (2021). *Participatory Budgeting Chicago Rulebook*, Chicago.
- Grillos T. (2017). Participatory Budgeting and The Poor: Tracing Bias in A Multi-Staged Process in Solo, Indonesia. *World Development*, 96, ss. 343-358.
- Guimarães, P. ve Valderrama-Hernandez. (2017). R. Fostering democratic pedagogy? The participatory budget in Lisbon (Portugal), *Social and Territorial Pedagogy*, 3(65), ss. 67-83.
- Güneş, V. (2023). Ulusal Bütçe Sürecine Vatandaş Katılımı ve Araçlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9(1), 111-131.
- Güneş, İ. (2020). Porto Alegre, Paris ve Seul katılımcı bütçe modelleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), ss. 537-554.
- Hayduk, R. Woo, E., Marinez Estrada, J., ve Adriano, A. (2023). Two Steps Forward, One Step Back: Participatory Budgeting and the Quest for Empowered Participatory Governance. *New Political Science*, 45(1), ss.1-32.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Akin, L. B., ve Wang, S. (Eds.). (2025). “*World Happiness Report 2025*”. University of Oxford: Wellbeing Research Centre. <https://worldhappiness.report/>. (Erişim: 10.04.2025).
- Holdo, M. (2015). Deliberative capital: recognition in participatory budgeting. *Critical Policy Studies*, 10(4), 391–409. <https://doi.org/10.1080/19460171.2015.1077718>
- Holdo, M. (2020). Contestation in Participatory Budgeting: Spaces, Boundaries, and Agency. *American Behavioral Scientist*, 64(9), ss. 1348-1365.
- Howlett, M. ve Ramesh, M. (2014). The Two Orders Of Governance Failure: Design Mismatches And Policy Capacity Issues In Modern Governance. *Policy And Society*, 33(4), ss. 317-327.
- IBP. (2017). “Open Budget Survey 2017 ” <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/> (Erişim: 22.03.2025).
- IBP. (2019). “Open Budget Survey 2019 ” <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/> (Erişim: 22.03.2025).
- IBP. (2021). “Open Budget Survey 2021” <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/> (Erişim: 22.03.2025).
- IBP. (2023). “Open Budget Survey 2023 ” <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/> (Erişim: 22.03.2025).
- IBP. (2023). “Open Budget Survey 2023 *Methodology*” <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/> (Erişim: 22.03.2025).
- Im, T., Lee, H., Cho, W., ve Campbell, J. W. (2013). Citizen Preference and Resource Allocation: The Case for Participatory Budgeting in Seoul. *Local Government Studies*, 40(1), ss. 102–120. <https://doi.org/10.1080/03003930.2013.812963>.
- International Observatory on Participatory Democracy. (2023). *Propuesta para Premio OIDP 2023 Presupuesto Participativo 2023-2024 Laboratorios Ciudadanos*, <https://participate.oidp.net/processes/award2023/f/280/proposals/3224> (Erişim: 30.01.2025).
- Iloh, E. C., ve Nwokedi, M. E. (2016). Budget processes and participatory budgeting in Nigeria: Lessons from Latin America. *ANSU Journal of Arts and Social Sciences*, 5(1), 135-154.

- International Budget Partnership. (2021). The Open Budget Survey 2021, International Budget Partnership, Washington DC. <https://internationalbudget.org/open-budget-survey-2021/> (Erişim: 02.01.2025).
- Isakhan, Benjamin (2012), "Introduction: The Complex and Contested History of Democracy", Isakhan, Benjamin ve Stephen Stockwell (Eds.), The Edinburgh Companion to the History of Democracy, Edinburgh: Edinburgh University Press, ss. 1-26
- İBB. (2019). "2020-2024 Stratejik Planı", <https://ibb.istanbul/ibb/butce-ve-yatirimlar> (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2021a). "2022 Mali Yılı Bütçesi 2023-2024 Gelir-Gider Tahminleri", https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2022_mali_yili_butcesi_28122022_23300_edb58837a5.pdf (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2021b). "Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı-2022", https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2022_yatirim_ve_hizmet_programi_2022_6_12_2021_214536edba.pdf (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2022a). "Faaliyet Raporu 2021", <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2022b). "2023 Mali Yılı Bütçesi 2024-2025 Gelir-Gider Tahminler", https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2023_butce_kitabi_231ed29d3b.pdf (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2023a). "Faaliyet Raporu 2022", <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2023b). "Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı-2024", https://uploads.ibb.istanbul/uploads/Yatirim_Ve_Hizmet_Programi_2024_7ee33a38c4.pdf (Erişim: 04.03.2025).
- İBB. (2024a). "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bütçem İstanbul", <https://butcesenin.istanbul/> (Erişim: 25.02.2025).
- İBB. (2024b). "Faaliyet Raporu 2023", <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> (Erişim: 04.03.2025).
- İBB, İKK ve İPA. (2023). "Bütçe İstanbul Kitabı- Bütçe Senin Karar Senin-İstanbul'un İlk Katılımcı Bütçe Uygulaması" <https://www.docdroid.net/ZPsHsZM/butce-senin-karar-senin-pdf> (Erişim: 25.02.2025).
- İBB SGDB. (2021). "İBB Bütçesini, İstanbulluların Oyu Şekillendiriyor", <https://ibb.istanbul/gundem/haberler/ibb-butcesini-istanbullularin-oyu-sekillendiriyor-38112/> (Erişim: 25.02.2025).
- İBB SGDB. (2022). "2023 Yılı Katılımcı Bütçe Uygulaması", <https://ibb.istanbul/gundem/haberler/2023-yili-katilimci-butce-uygulamasi-40280/> (Erişim: 25.02.2025).
- İBB SGDB. (2024). "İstanbul'un Geleceğini Birlikte Hazırlayalım", <https://ibb.istanbul/gundem/haberler/projeni-gonder-istanbul-un-gelecegini-birlikte-hazirlayalim/> (Erişim: 25.02.2025).
- İKK. (2022a). "Bütçe Senin İzleme ve Değerlendirme Raporu", <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/butce-senin-izleme-degerlendirme-raporu/> (Erişim: 24.02.2025).
- İKK. (2022b). "Faaliyet Raporu 2021", https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/2021_FAALIYET_web.pdf (Erişim: 01.08.2025).

- İKK. (2024a). Bütçem İstanbul Projeleri 2022 - 2023 Yılı İlerleme Durumları & 2024 Yılı Seçilen Projeler.
- İKK. (2024b). “Faaliyet Raporu 2023”, https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2024/02/WEB_Istanbul_Kent_Konseyi_2023_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim: 01.08.2025).
- İPA. (2024). “Bütçe Senin” projeleri belli oldu”, <https://ipa.istanbul/butce-senin/> (Erişim: 04.03.2025).
- Jaramillo, M. ve Wright, G. D. (2015). Participatory democracy and effective policy: Is there a link? Evidence from rural Peru. *World Development*, 66, ss. 280-292.
- Jayasinghe, K., Adhikari, P., Carmel, S. and Sopanah, A. (2020), "Multiple rationalities of participatory budgeting in indigenous communities: evidence from Indonesia", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 33 No. 8, pp. 2139-2166. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-05-2018-3486>.
- Jung, S.-M. (2021). Participatory budgeting and government efficiency: evidence from municipal governments in South Korea. *International Review of Administrative Sciences*, 88(4), ss. 1105-1123. <https://doi.org/10.1177/0020852321991208>.
- Kadıköy Belediyesi. (2024). “Anlat Kadıköy”, <https://anlat.kadikoy.bel.tr/kurumsal-raporlar> (Erişim: 21.05.2025).
- Kalfa, C. ve Ataay, F. (2008). Yönetişim: Devlet Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), ss. 229-240.
- Karakuş, G. (2010). 5018 Sayılı Kanun ile Yönetişim İlke Ve Esasları Çerçevesinde Kamu Hizmetlerinin Sunumu. Yayınlanmamış Mesleki Yeterlilik Tezi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Kanca, O. C. (2017). 5018 sayılı Kanun üzerine bir değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 493-505.
- Kanouté, B. (2008). Strengthening Budget Transparency, Participation and Independent Oversight. In *SA Durban, Dü. Africa Regional Seminar on Participatory Budgeting*.
- Kasymova, J. T. ve Schachter, H. L. (2014). Bringing participatory tools to a different level: A case study of local participatory practices in Kyrgyzstan. *Public Performance & Management Review*, 37(3), 441-464.
- Keruwala, N., Roy, M. ve Potdar, K. (2016). “Participatory Budgeting In Pune, Maharashtra: A Case For Inclusive Governance Of Indian Cities”, Public Participation in Planning in India, ed. A. Kumar ve P. Prakash, İngiltere: Cambridge Scholars Yayınevi, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Duy2DQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA203&dq=participatory+budget+pune+india&ots=CZTThXPNy7&sig=xcNFzqnVHCRU2jvXjSMJP8qXKI&redir_esc=y#v=onepage&q=participatory%20budget%20pune%20india&f=false, (Erişim:19.12.2024).
- Khadka, Kedar, Chiranjibi Bhattari (2012), Source Book for 21 Social Accountability Tools, *Pran Program for Accountability in Nepal*, World Bank, Kathmandu, Nepal, February.
- Kırşehir Belediyesi. (2023). “Benim Fikrim Benim Şehrim”, <https://benimfikrim.kirsehir.bel.tr/hakkimizda> (Erişim: 21.05.2025).
- Kim S. ve Lee J. (2016). Participatory budgeting adoption and diffusion in Korea, *Participatory Governance and Policy Diffusion in Local Governments in Korea: Implementation of Participatory Budgeting*. ed. S. Kim, Research Monograph 2016–01. Sejong, Korea: Korea Development Institute, ss. 6–39.

- Kireeva, A., Voronin, I., Nazarova, N., ve Mokhova, O. (2021). Participatory Budgeting In Russia: Problems And Perspectives Of National Legal Regulation. In I. V. Kovalev, A. A. Voroshilova, & A. S. Budagov (Eds.), *Economic and Social Trends for Sustainability of Modern Society (ICEST-II 2021)*, vol 116. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences (ss. 2553-2561). European Publisher.
- Koeswayo, P. S., Handoyo, S., & Abdul Hasyir, D. (2024). Investigating the Relationship between Public Governance and the Corruption Perception Index. *Cogent Social Sciences*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2342513>
- Korea Legislation Research Institute, (2011) Local Finance Act., https://elaw.klri.re.kr/kor_mobile/viewer.do?hseq=42714&type=sogan&key=15 (Erişim: 12.11.2024).
- Köksal, O. (2014). Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 101-122.
- Krenjova, J., ve Raudla, R. (2013). Participatory Budgeting At The Local Level: Challenges And Opportunities For New Democracies. *Administrative Culture/Halduskultuur*, 14(1), ss. 18-46.
- Krueger, S., ve Park, H. (2020). Pathways to Citizen Participation: Participatory Budgeting Policy Choice by Local Governments. *Chinese Public Administration Review*, 11(1), ss. 46-59.
- Kuhlman, T. ve Farrington, J. (2010). What is sustainability?. *Sustainability*, 2(11), ss. 3436-3448.
- Kweit, MG ve Kweit, RW (1984). Politika Analizinin Siyaseti: Analitik Karar Almada Yurttaş Katılımının Rolü. *Politika Araştırmasının Gözden Geçirilmesi*, 3 (2), ss. 234-245.
- Lambsdorff, J. G. (2006). *Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries?*. Edward Elgar Publishing.
- Larangeira, S. (1996). Gestão Pública E Participação: A Experiência Do Orçamento Participativo Em Porto Alegre. *São Paulo Em Perspectiva*, 10(3), ss. 129-137.
- Laruelle, A. (2021). Voting to Select Projects in Participatory Budgeting. *European Journal Of Operational Research*, 288(2), ss. 598-604.
- Stewart, L. M., Miller, S. A., Hildreth, R. W. ve Wright-Phillips, M. V. (2014). Participatory Budgeting in the United States: A Preliminary Analysis of Chicago's 49th Ward Experiment. *New Political Science*, 36(2), ss. 193-218. <https://doi.org/10.1080/07393148.2014.894695>
- Lee, S. K. (2017). Policy formulation and implementation on participatory budgeting in Seoul, South Korea. *Policy & Governance Review*, 1(2), ss. 125-137.
- Lee, D. ve Min, S. (2023). Participatory Budgeting And The Pattern Of Local Government Spending: Evidence From South Korea. *European Journal Of Political Economy*, ss. 76.
- Leftwich, A. (1994). Governance, The State And The Politics Of Development. *Development And Change*, 25(2), ss. 363-386.
- Lerner, J. (2012). "Chicago Uses Citizen Input to Make Budget Decisions", *The municipal budget crunch: A handbook for professionals*, Ed. Kemp, R. L. United States of America: McFarland. <https://books.google.com.tr/> (Erişim: 04.01.2025).
- Lisboa Participa Portal Da Participação. (2009). "Orçamento Participativo 2009 - Relatórios Finais", <https://lisboaparticipa.pt/pt/op/documentos> (Erişim: 30.10.2024).

- Lisboa Participa Portal Da Participação. (2021). “Orçamento Participativo Lisboa’21, 12ª Edição Orçamento Participativo Lisboa (OP)”, <https://lisboaparticipa.pt/pt/op/documentos> (Erişim: 01.10.2024).
- Macamo, H. D. (2017). *Participação comunitária na governação municipal em Moçambique: um olhar sobre o orçamento participativo no município da cidade de Maputo*. Universidade Eduardo Mondlane -Doctoral dissertation,
- MacEwen, M. ve Evensen D. (2021). Mind the gap: Accounting for equitable participation and energy democracy in Kenya, *Energy Research & Social Science*, Volume 71, 101843, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101843>.
- Maiti, S., ve De Faria, J. V. (2017). Participatory planning processes in Indian cities: its challenges and opportunities. *Journal of Sustainable Urbanization, Planning and Progress*, 2(1), ss. 18-33.
- Makueni Government. (2014). “Makueni County Public Participation in Governance Bill 2014”, <https://makueni.go.ke/2018/acts-and-policies/public-participation-in-governance-bill-2014/> (Erişim: 14.01.2025)
- Makueni Government. (2017). “Annual Development Plan Fy 2018/19”, <https://www.kpda.or.ke/county-integrated-development-plans> (Erişim: 21.01.2025).
- Makueni Government. (2023). “Makueni County Integrated Development Plan, 2023-2027”, <https://makueni.go.ke/documents/makueni-county-integrated-development-plan-cidp-2023-2027/> (Erişim: 14.01.2025).
- Makueni Government.(2024). “2024/25 Budget Public Participation Report”, <https://makueni.go.ke/documents/public-participation-reports/> (Erişim: 14.01.2025).
- Malherbe, M. (2017). Participatory Budgeting in Pune: "My City, My Money"? An NGO Perspective on Inclusion and Participation. Uppsala University – Department of Business Studies, Master Program, Sweden.
- Manes-Rossi, F., Brusca, I., Orelli, R. L., Lorson, P. C., ve Haustein, E. (2023). Features and Drivers of Citizen Participation: Insights From Participatory Budgeting in Three European Cities. *Public Management Review*, 25(2), ss. 201-223.
- Mansuri, G. ve Rao, V. (2012). Localizing development: Does participation work?.https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Localizing+Development%3A+Does+Participation+Work%3F&btnG= (Erişim: 08.10.2024).
- Marchessault, L. (2014). Public Participation and the Budget Cycle: Lessons from Country Examples, Retrieved from Country Examples.
- Marquetti, A. A. (2003). Participação E Redistribuição: O Orçamento Participativo Em Porto Alegre. *A Inovação Democrática No Brasil*, ss.1-26.
- Medvecky, F. ve Macknight, V. (2017). Building The Economic-Public Relationship: Learning From Science Communication and Science Studies. *Journal Of Science Communication*, 16(2), ss. 1-17
- Menon, S. (2021). *How can an Independent Third-Party Support High-Quality Deliberation to Bridge the Gap between Organic and Induced Participation in Pune, India?* Doctoral dissertation. Curtin University Sustainability Policy Institute, Humanities,, Curtin University, Australia. curtin.edu.au (Tez No: 0000-0003-2871-7938).
- Menon, S., Madhale, A., ve Karan, A. (2013). “Participatory budgeting in Pune: a critical review”, *Centre for Environment Education*, <http://ourpuneourbudget.in/wp-content/uploads/2019/04/PB-Pune-a-critical-review.pdf> (Erişim: 23.12.2024).

- Menon, S., ve Hartz-Karp, J. (2019). Linking Traditional ‘Organic’ and ‘Induced’ Public Participation with Deliberative Democracy: Experiments in Pune, India. *Journal of Education for Sustainable Development*, 13(2), ss. 193-214. <https://doi.org/10.1177/0973408219874959>
- Miller, G. J. ve Evers, L. (2002). Budgeting Structures And Citizen Participation. *Journal Of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 14(2), ss. 233-272.
- Miller, S. A., Hildreth, R. W. ve Stewart, L. M. (2019). The Modes of Participation: A Revised Frame for Identifying and Analyzing Participatory Budgeting Practices. *Administration & Society*, 51(8), 1254-1281. <https://doi.org/10.1177/0095399717718325>
- Milosavljević, M., Spasenić, Ž. ve Krivokapić, J. (2023). Katılımcı Bütçelemenin Bibliyometrik İncelemesi: Mevcut Durum ve Gelecekteki Araştırma Gündemi. *Uluslararası Finansal Araştırmalar Dergisi*, 11 (3), 104.
- Miori, V. ve Russo, D. (2011). Integrating Online And Traditional İnvolvement İn Participatory Budgeting. *Electronic Journal Of E-Government*, 9(1), ss. 41-57.
- Moir, E. ve Leyshon, M. (2013). The Design Of Decision-Making: Participatory Budgeting and The Production of Localism. *Local Environment*, 18(9), ss. 1002-1023.
- Mohan, G. ve Stokke, K. (2000). Participatory Development and Empowerment: The Dangers of Localism. *Third World Quarterly*, 21(2), ss. 247-268.
- Montambeault F. ve Goirand C. (2016). Between Collective Action and Individual Appropriation: The İnformal Dimensions Of Participatory Budgeting İn Recife, Brazil. *Politics & Society*, 44(1), ss. 143-171.
- Muthomi, F. ve Thurmaier, K. (2020). Participatory transparency in Kenya: Toward an engaged budgeting model of local governance. *Public administration review*, 81(3), 519-531.
- Municipal de Porto Alegre. (2020). <https://opdigital.prefeitura.poa.br/polls?op=true> (Erişim: 13.02.2025).
- Municipalidad de Rosario. (2024). <https://www.rosario.gob.ar/inicio/votar-proyectos-para-el-presupuesto-participativo> (Erişim: 02.02.2025).
- Municipalidad de Rosario. (2024). “Proyecto De Presupuesto 2024”, <https://www.rosario.gob.ar/inicio/sites/default/files/2024-01/Proyecto%20Presupuesto%202024.pdf> (Erişim: 02.02.2025).
- Müller, I. D. ve Fedozzi, L. (2024). Democratização e desdemocratização na metrópole de Porto Alegre: três décadas do Orçamento Participativo. *Opinião Pública*, Campinas, vol. 30, ss. 1-36. <http://doi.org/10.1590/1807-0191202430113>.
- Nelson, D. ve Sahsil, E. (2019). Participatory Budgeting World Atlas highlights world PB. https://www.cascais.pt/sites/default/files/anexos/gerais/new/participatory_budgeting_world_atlas_2019_1.pdf
- Nilüfer Belediyesi. (2013). “Bozbey katılımcı bütçesini anlattı.” <https://www.nilufer.bel.tr/> (Erişim: 15.05.2025).
- No, W. (2018). *Redistribution and deliberation in mandated participatory governance: The case of participatory budgeting in seoul, south korea* (Order No. 10810701). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2042854189). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/redistribution-deliberation-mandated/docview/2042854189/se-2>

- No, W. ve Hsueh, L. (2022). How a participatory process with inclusive structural design allocates resources toward poor neighborhoods: the case of participatory budgeting in Seoul, South Korea. *International Review of Administrative Sciences*, 88(3), ss. 663-681. <https://doi.org/10.1177/0020852320943668>
- Nthiga, G. K., ve Moi, E. (2021). Public Participation Effects on Execution of Constituency Development Fund in Makueni County, Kenya. *Journal of Public Policy and Governance*, 1(1), 26–35. <https://doi.org/10.70619/vol1iss1pp26-35>
- Nylen, W. (2014). O orçamento participativo num regime autoritário competitivo: um estudo de caso (Maputo, Moçambique). *Cadernos IESE, Maputo*, (13), 1-89.
- OECD (2022), OECD Guidelines for Citizen Participation Processes, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, (Erişim: 06.10.2024).
- Oh, Y., Jeong, S. H. ve Shin, H. (2019). A Strategy For a Sustainable Local Government: Are Participatory Governments More Efficient, Effective, and Equitable in The Budget Process?. *Sustainability*, 11(19), 5312, ss.1-16.
- O'Hagan, A., MacRae, C., O'Connor, C. H., ve Teedon, P. (2019a). Participatory budgeting, community engagement and impact on public services in Scotland. *Public Money & Management*, 40(6), 446–456. <https://doi.org/10.1080/09540962.2019.1678250>
- O'Hagan A, Hill OConnor C, MacRae C, Teedon P. (2019b). Evaluation of Participatory Budgeting in Scotland 2016-2018. *Commissioned report* Edinburgh, ss. 1-93. <https://www.gov.scot/publications/evaluation-participatory-budgeting-activity-scotland-2016-2018-2/>
- Oktik, N., Gökalp Yılmaz, F. G., Özbek, Ç., Değer, F. (2008). Demokratik Katılım Ve Yerel Hizmetler: Undp “Yerel Yönetim Reformu’na Destek Projesi” Ve Yönetime Katılımın Yeni Biçimleri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(21), 142-163.
- Özen, A., Dikici, U., ve Yapıcı F. (2017). Türkiye’de Katılımcı Bütçeleme Anlayışının Değerlendirilmesi. *International Journal of Applied Economic and Finance Studies*, Vol. 2, No.1, ss.1-24.
- Özen, A., Atılgan Yaşa, A., & Demirhan, H. (2016). Katılımcı Bütçeleme Anlayışı Çerçevesinde İzmir Büyükşehir Belediyesinin 2015-2019 Stratejik Planının Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59). <https://doi.org/10.17755/esosder.263232>
- Özdemir, A. T. (2011). Mahalli İdarelerde Halk Katilimi Bağlamında Kent Konseyleri. *Sayıştay Dergisi*, (83), ss. 31-56.
- Pardo-Beneyto, G., ve Abellán-López, M. A. (2023). Participatory Budgeting For Young People As Democratic Socialisation: An Approach To The Case Of Spain. *Children & Society*, 37(5), ss.1555-1575.
- Park, Y. (2020). *Participatory Budgeting And Willingness To Pay Taxes: Evidence From An Exploratory Sequential Mixed Methods Study* (Doctoral Dissertation, The George Washington University).
- Park, J., Butler, J. S., ve Petrovsky, N. (2023). Understanding public participation as a mechanism affecting government fiscal outcomes: Theory and evidence from participatory budgeting. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 33(2), 375-389.
- Participatory Budgeting World Atlas, Nelson Dias, Sahsil Enríquez ve Simone Júlio, , www.pbatlas.net (Erişim: 21.06.2024).
- Patrick, M., McKinnon, I., Putri Prastika, K., Asterina, N. and Jamil, F. (2022) Inclusive Design and Accessibility in Solo, Indonesia. AT2030 Inclusive Infrastructure Case Studies. Prepared

by the Global Disability Innovation Hub and partners for the UK Foreign, Commonwealth and Development Office.

- Pereira, D., ve Figueira, A. R. (2022). Rationales And Barriers To Citizen Participation in Public Budgeting: A Systematic Literature Review. *Revista Brasileira De Ciência Política*, ss.1-34.
- Peple Powered. (2022). *Participation must be designed to 'leave no one behind': Argentina case study*. <https://www.peoplepowered.org/news-content/including-people-with-disabilities-argentina> (Erişim: 30.01.2025).
- Pin, L. (2022). Bridging The Gap Between Electoral and Participatory Democracy: The Electoral Motivations Behind Participatory Budgeting in Chicago. *Urban Affairs Review*, 58(2), ss. 388-418.
- Pinillos, C. ve Y Signorelli, G. (2014). *Notas sobre participación y representación en el Presupuesto Participativo de la ciudad de Rosario, Argentina (2002-2012)*. *Revista Postdata*.
- Piper, L. (2014). How Participatory Institutions Deepen Democracy Through Broadening Representation: The Case Of Participatory Budgeting In Porto Alegre, Brazil. *Theoria*, 61(139), ss. 50-67.
- Potts, J. C. (2016). Democracy and happiness: A true correlation?. *Journal of Arts and Humanities*, 5(3), 86-92.
- Pozzebon, M., Cunha, M. A., ve Coelho, T. R. (2016). Making Sense to Decreasing Citizen Eparticipation Through A Social Representation Lens. *Information And Organization*, 26(3), ss. 84-99.
- Prasanth, K. (2019). "Participatory Budgeting in Pune, India", <https://participedia.net/case/pune-participatory-budgeting> (Erişim: 20.12.2024).
- Pratikno, M. (2004). "Citizen Participation in Surakarta Municipality, Indonesia", *Citizens in Charge Managing Local Budgets in East Asia and Latin America*, ed. I. Licha. Washington, D.C.: Inter-American Development Bank. <https://books.google.com.tr/books> (Erişim: 23.01.2025).
- Pratikno, and Cornelis Lay. (2017). "From Populism to Democratic Polity; Problems and Challenges on Surakarta, Indonesia." *PCD Journal*, 2011, 3(1-2), ss. 34-62.
- Rifai, A., Asterina, N. ve Hidayani, R. (2016). Improving the transparency, inclusivity and impact of participatory budgeting in Indonesian cities. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. Online resource. <https://hdl.handle.net/20.500.12413/12966>
- Protasel, G. J. (1988). Abandonments Of The Council-Manager Plan: A New Institutional Perspective. *Public Administration Review*, ss. 807-812.
- Ruesch, M. A., ve Wagner, M. (2014). Participatory Budgeting In Germany: Citizens as Consultants. *Hope For Democracy*, 25, ss. 287-298.
- Rumbach, A. (2016). Decentralization and small cities: Towards more effective urban disaster governance?. *Habitat International*, Volume 52, ss. 35-42.
- Rwigi, E. K. (2018). *The Effect of Participatory Budgeting on Healthcare Services in Makueni Sub County*, University of Nairobi- Institute for Development Studies Doctoral dissertation, Nairobi. <https://erepository.uonbi.ac.ke/handle/11295/104880>.
- Rwigi, K. E., Manga, E., & Michuki, G. (2020). New wine in an old wineskin? Socio-political context and participatory budgeting in Kenya. *Journal of Eastern African Studies*, 14(3), 492–511. <https://doi.org/10.1080/17531055.2020.1768469>

- Sakınç, S., ve Bursalıoğlu, S. A. (2014). Bütçe lemede Demokratik Bir Değişim: Katılımcı Bütçe leme. *Ejovoc (Electronic Journal Of Vocational Colleges)*, 4(1), ss. 1-10.
- Saylam, A. (2021). Kamu Yönetiminde Bir E-Katılım Modeli Olarak Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) Destekli Kitle Kaynak Kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(2), 271-287.
- Seul Büyükşehir Belediyesi, <https://yesan.seoul.go.kr/join/join0201.do?bizType=D>, (Erişim: 16.12.2024).
- Schneider, S. H., ve Busse, S. (2019). Participatory Budgeting in Germany—A Review of Empirical Findings. *International Journal Of Public Administration*, 42(3), ss. 259-273.
- Sezer, Ö., ve Kınapçı, A. (2018). Belediyelerde Stratejik Planlamanın Bir Unsuru Olarak Performans Denetimi: Zonguldak Belediyesi Stratejik Planları Üzerine Bir Değerlendirme. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(2), 54-78.
- Schmitter, P. C., ve Karl, T. L. (1991). What democracy is... and is not. *Journal of democracy*, 2(3), ss. 75-88.
- Schlozman, Key Lehman, "Political Participation", Kurian, The Encyclopedia of Political Science, Ed. George Thomas, Washington: CQ Press, (2011), ss. 1260-1263.
- Schugurensky, D., ve Mook, L. (2024). Participatory budgeting and local development: Impacts, challenges, and prospects. *Local Development & Society*, 5(3), 433-445. <https://doi.org/10.1080/26883597.2024.2391664>
- Shetty Pooja, I. (2015) Participatory Budgeting in Pune City: A mirage!. In J. Condie and A. M. Cooper (Eds.) Dialogues of Sustainable Urbanisation: Social Science Research and Transitions to Urban Contexts, Penrith: University of Western Sydney.
- Shin, B., Floch, J., Rask, M., Baeck, P., Edgar, C., Berditchevskaia, A., Mesure, P. & Branlat, M. (2024). A systematic analysis of digital tools for citizen participation. *Government Information Quarterly*, 41(3).
- Signorelli, G. (2017). *Una mirada alternativa al territorio en tres ciudades descentralizadas y participativas: las experiencias de Montevideo, Porto Alegre y Rosario (2002-2012)* [Doctoral Thesis. Ed]. Instituto de la Democracia.
- Signorelli, G. (2023). From the Instituting to the Managerial Model. The Participatory Budget Cycle in Rosario, Argentina (2002 -2022). *Local Development & Society*, 5(3), 592-609. <https://doi.org/10.1080/26883597.2023.2227919>
- Singh, A. (2015). Pune Participatory Budgeting. <http://participedia.net/en/cases/pune-participatory-budgeting> (Erişim: 19 Aralık 2024).
- Sinervo, L. M., Bartocci, L., Lehtonen, P., ve Ebdon, C. (2024). Toward Sustainable Governance With Participatory Budgeting. *Journal Of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 36(1), ss. 1-19.
- Sintomer, Y. (2005). Los Presupuestos Participativos en Europa: Retos y Desafíos. *Revista del Clad Reforma y Democracia*, (31), ss. 1-17.
- Sintomer, Y., Herzberg, C. ve Röcke, A. (2008), "Participatory Budgeting In Europe: Potentials And Challenges", *International Journal Of Urban and Regional Research*, Vol. 32 No. 1, ss. 164-178
- Sintomer, Y., Herzberg, C., Röcke, A., ve Allegretti, G. (2012). Transnational models of citizen participation: The case of participatory budgeting. *Journal of Public Deliberation*, 8(2), Article-9.

- Sintomer, Y., Herzberg, C., Allegretti, G., Röcke, A., ve Alves, M. L. (2013). Participatory Budgeting Worldwide. *Dialog Global*, (25), ss. 1-93.
- Sintomer, Y., Herzberg, C., Röcke, A., ve Allegretti, G. (2014). "Transnational Models Of Citizen Participation: The Case Of Participatory Budgeting", *Hope For Democracy 25 Years Of Participatory Budgeting Worldwide*, der. N. Dias, Portugal:Design Consultancy.
- Sithole, N. K. A. (2021). Governação em contexto autoritário: análise da implementação do orçamento participativo no Município de Maputo 2015–2016. Universidade Eduardo Mondlane- FACULDADE DE LETRAS E CIÊNCIAS SOCIAIS Departamento de Ciência Política e Administração Pública Licenciatura em Administração Pública, Maputo. [/http://monografias.uem.mz/bitstream/123456789/1737/1/2021%20-%20%20Sithole%2c%20Ngandife%20Karina%20A.pdf](http://monografias.uem.mz/bitstream/123456789/1737/1/2021%20-%20%20Sithole%2c%20Ngandife%20Karina%20A.pdf) (Erişim: 08.02.2025).
- Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi. (2022). Mahalle İhtiyaç Öncelikleri - Tahmini Bütçe Performans Programı ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Eşleşme Raporu.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), ss. 195-208.
- Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri, BM Genel Kurulu 70. Oturumu, (Unesco.org.tr), (Erişim: 23.06.2024).
- Speer, J. (2012). Participatory governance reform: A good strategy for increasing government responsiveness and improving public services?. *World development*, 40(12), ss. 2379-2398.
- Stadt Köln, Unsere Projekte, <https://meinungfuer.koeln/> (Erişim: 08.11.2024).
- Stadt Köln. (2010). Statistisches Jahrbuch 2010. Kölner Städtische Nachrichten 5/2010. http://www.stadt-koeln.de/mediaasset/content/pdf15/statistisches_jahrbuch_k_in_2010.pdf (Erişim: 7.11.2024).
- Stadt Köln, <https://www.stadt-koeln.de/artikel/72235/index.html> (Erişim: 8.11.2024).
- Stadt Köln. (2022). "Haushalt 2023/2024 Band 1/Teil 1", https://www.stadt-koeln.de/mediaasset/content/pdf20/2022/haushaltsplan_2023_2023_band_1_produktbereiche_01-06_neu.pdf, (Erişim: 08.11.2024).
- Statista. (2025). "Where Corruption Is Rampant", <https://www.statista.com/chart/16834/countries-and-territories-ranked-on-perceived-public-sector-corruption/> (Erişim: 27.03.2025).
- Şeker, M., Ozan, C., Yaman, B. ve Nas, Ş. (2022). "İnsani Gelişme ve Sürdürülebilir Kalkınma: İlçeler, 2021", İNGEV. İstanbul.
- Şişli Belediyesi. (2022). "Katılımcı Bütçe ile Başka Bir Şehir Mümkün." <https://www.katilimciso.org/kaynakca-baska-bir-sehir-mumkun> (Erişim: 15.05.2025).
- Tanç, Ş. G., ve Dikicioğlu, Z. (2012). Katılımlı Bütçe Yaklaşımının Bütçe Tatmini ve Bütçe Performansı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, (55), ss. 137-152.
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), ss. 387-401.
- Taşkın, A. (2024). "Katılımcı Bütçeleme Anlayışında Bilgi İletişim Teknolojileri Kullanımı: "Komşu Meclisi" Örneği", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 64, ss. 33-59.
- Taubert, N., Krohn, W., ve Knobloch, T. "Evaluierung des Kölner Bürgerhaushalts-Endbericht", Stadt Köln. (2010). <https://www.stadt->

koeln.de/mediaasset/content/pdf20/buergerhaushalt/evaluationsbericht_bhh_final_bf-aba7.pdf (Erişim: 8.11.2024).

- TEPAV (2007). İyi Yönetişim İçin Örnek Bir Model: Katılımcı Bütçeleme Yönetişim Etütleri Programı, tepav.org.tr, (Erişim:16.03.2024.)
- TI. (2025). “2024 Yılı Yolsuzluk Algı Endeksi Açıklandı”, <https://seffaflik.org/cpi2024/> (Erişim: 27.03.2025).
- Treisman, D. (2007). What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national empirical research?. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 10(1), 211-244.
- UNDP. (2024). “Human Development Report 2023/2024”, <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24> (Erişim: 05.04.2025).
- United Nations. (2015). *Transforming our World: The 2030 agenda for sustainable development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda> (Erişim: 10.09.2024)
- Universidade Federal da Bahia. (2024). “Comparação Dos Oramentos Participativos No Palop: Um Estudo Centrado No Caso De Angola E Moçambique”, 14º Encontro da ABCP, <https://www.abcp2024.sinteseeventos.com.br>, (Erişim: 08.02.2025).
- Ulusoy, A., ve Tekdere, M. (2015). Kent Konseylerinin Mali Kısıtları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), ss. 175-190.
- Ulutun, M.E. (2019). *Katılımcı Bütçe Uygulamasının Etkinliği: Uşak İl Özel İdaresi Örneği*. (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Yüksek Lisans Tezi). Kütahya.
- Verba, Sidney ve Norman H. Nie (1987). *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, Chicago: University of Chicago.
- Vorwerk, V., Märker, O. & Wehner, J. (2008). Bürgerbeteiligung am Haushalt. *STANDORT-Z Angew Geogr* 32 , ss. 114–119. <https://doi.org/10.1007/s00548-008-0096-7>
- Wampler, B. (2000). *A Guide To Participatory Budgeting*. International Budget Partnership, ss. 1-30.
- Wampler, B. (2007a). A Guide to Participatory Budgeting, *Participatory Budgeting*, Ed. A. Shah, Washington D.C.:The World Bank, ss. 21-53. <https://books.google.com.tr>, (Erişim: 02.03.2024).
- Wampler, B. (2007b). Can Participatory Institutions Promote Pluralism? Mobilizing Low-income Citizens in Brazil. *Studies in Comparative International Development*, 41(4), ss. 57-78.
- Wampler, B., Touchton ve M., Kiprono, T. (2024). Building Trust and Tax Morale in Kenya’s Counties: An evaluation of Participatory Budgeting. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. Report. <https://doi.org/10.19088/ICTD.2024.049>
- Wanjagi, J. (2024). Kenya’s 2024 Finance Bill: Participatory Budgeting is Key to Good Governance. <https://www.cipe.org/blog/2024/07/17/kenyas-2024-finance-bill-participatory-budgeting-is-key-to-good-governance>, (Erişim: 13.01.2025).
- Widianingsih, I., ve Morrell, E. (2007). Participatory Planning In Indonesia: Seeking a New Path to Democracy. *Policy Studies*, 28(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/01442870601121320>.
- Widianingsih, I. (2006). “Local Governance, Decentralization and Participatory Planning in Indonesia: Seeking a New Path to a Harmonious Society”, *The role of public administration in building a harmonious society*, Ed. R Ahmad, Philippines: Asian Development Bank. <https://books.google.com.tr>, (Erişim: 24.01.2025).

- Wood, T., ve Murray, W. E. (2007). Participatory democracy in Brazil and local geographies: Porto Alegre and Belo Horizonte compared. *Revista Europea De Estudios Latinoamericanos y Del Caribe/European Review of Latin American and Caribbean Studies*, ss. 19-41
- World Bank Group. (2020). "Project Performance Assessment Report- Promaputo, Maputo Municipal Development Program", <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P096332>, (Erişim: 10.02.2025).
- Yaman, F. T. (2017). Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 6(2), ss. 136-160.
- Yoon, S.-I., ve Lim, D.-W. (2016). Participatory Budgeting's Types and Policy Implications by Participatory Institutions and Participatory Levels. *The Journal of the Korea Contents Association*. The Korea Contents Association, ss. 40-53. <https://doi.org/10.5392/jkca.2016.16.06.040>
- Yılmaz, G. (2016). *Yeni Refah Ölçüm Yöntemleri ve Türkiye Örneği* (İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- Yılmaz, N., ve Öksüz, M. (2019). Katılımcı Bütçe ve Mali Yerelleşme İlişkisi: Türkiye İncelemesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), ss. 1024-1039.
- Zarplı, S. A. (2022). Kamu bütçelemesinde yeni bir yaklaşım olarak katılımcı bütçeleme: Türkiye'de belediyelere yönelik bir araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(43), 1069-1088.
- Zeida, J. M. (2020). *El proceso de fortalecimiento de las capacidades municipales en la Ciudad de Rosario a partir de los cambios que impuso la década del 90 y la crisis de 2001* (Bachelor's thesis).
- Zolotov, M. N., Oliveira, T., & Casteleyn, S. (2018). Continued intention to use online participatory budgeting: The effect of empowerment and habit. In *Proceedings of the 11th international conference on theory and practice of electronic governance*, ss. 209-216.
- 49thWard. "Participatory Budgeting Chicago's 49th Ward", (<https://www.49thward.org/participatory-budgeting-1>) Erişim: 05.01.2025

EKLER

EK 1: Türkiye’de Katılımcı Bütçe Uygulamaları

Uygulama Yılı	Yerel Yönetimin İsmi	Uygulamanın Durumu
2006/2007	Çanakkale Belediyesi	Devam Ediyor
2006/2007	Tepebaşı Belediyesi (Eskişehir)	Sona Erdi
2006/2007	Nilüfer Belediyesi (Bursa)	Sona Erdi
2006/2007	Yıldırım Belediyesi	Sona Erdi
2006/2007	Altındağ Belediyesi (Ankara)	Sona Erdi
2007	Akyaka Belediyesi (Muğla)	Sona Erdi
2018	Osmangazi Belediyesi (Bursa)	Sona Erdi
2019	Uşak Belediyesi	Sona Erdi
2019	Şişli Belediyesi (İstanbul)	Devam Ediyor
2020	Erzincan Belediyesi	Sona Erdi
2020	Büyüçekmece Belediyesi (İstanbul)	Devam Ediyor
2021	Zonguldak Belediyesi	Sona Erdi
2021	Selçuk Belediyesi (İzmir)	Sona Erdi
2021	İBB (İstanbul)	Devam Ediyor
2021	Muratpaşa Belediyesi (Antalya)	Devam Ediyor
2022	Bodrum Belediyesi (Muğla)	Devam Ediyor
2022	Kadıköy Belediyesi (İstanbul)	Devam Ediyor
2022	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Hazırlık Aşamasında
2024	Kırşehir Belediyesi	Devam Ediyor

Kaynak: Nilüfer Belediyesi, 2013; Şişli Belediyesi, 2022; İBB SGDB, 2022; Özen vd., 2016; Gergerlioğlu ve Dibo, 2017; Altıngöz Zarplı, 2022; Sezer ve Kınapçı, 2018; Taşkın, 2024; Erdoğan, 2020; Durak, 2011; Özen ve öte., 2016; Oktik ve öte., 2008; Uluten, 2019; Büyüçekmece Belediyesi, 2024; Bodrum Belediyesi, 2024; Kadıköy Belediyesi, 2024; Kırşehir Belediyesi, 2023’ ten yararlanılarak oluşturulmuştur.

**EK 2: İBB'nin 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı Kapsamında Belirlenen Öncelikli Hizmet Alanları ve
İstanbul'un En Önemli Sorunları**

ÖNCELİKLİ HİZMET ALANLARI					
Vatandaş Saha Anketi	Vatandaş Web Anketi	Vatandaş İletişim Noktaları Anketi	Kurum Çalışanı Anketi	Kurumsal Paydaş Anketi	Konsüler Misyon Temsilcilikleri Anketi
Deprem, Afet Acil Durum Yönetimi	Deprem, Afet Acil Durum Yönetimi	Deprem, Afet Acil Durum Yönetimi	Deprem, Afet Acil Durum Yönetimi	Deprem, Afet Acil Durum Yönetimi	Deprem, Afet Acil Durum Yönetimi
Göçmen ve Sığınmacılar	Ulaşım Hizmetleri	Çevre Yönetimi	İmar Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm	Ulaşım Hizmetleri	Çevre Yönetimi
İmar Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm	Göçmen ve Sığınmacılar	Göçmen ve Sığınmacılar	Ulaşım Hizmetleri	Çevre Yönetimi	Ulaşım Hizmetleri
Çevre Yönetimi	Çevre Yönetimi	Ulaşım Hizmetleri	Göçmen ve Sığınmacılar	İmar Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm	Göçmen ve Sığınmacılar

VATANDAŞ ANKETLERİNE GÖRE İSTANBUL’UN EN ÖNEMLİ SORUNLARI		
Vatandaş Saha Anketi	Vatandaş İletişim Noktaları Anketi	Vatandaş Web Anketi
Trafik	Ulaşım Hizmetleri	Trafik
Göçmen ve Sığınmacılar	Göçmen ve Sığınmacılar	Ulaşım Hizmetleri
Yeşil Alan Yetersizliği	Deprem	Deprem
Otopark Eksikliği	İşsizlik	Göçmen ve Sığınmacılar

HEDEF KİTLELERE GÖRE İSTANBUL’UN EN ÖNEMLİ SORUNLARI				
Lansman	Muhtarlar	Kadınlar	Belediye, Kaymakamlık, Kent Konseyi	Kamu Kurumları, Üniversiteler, STK
Altyapı ve Kentsel Dönüşüm	Trafik	Trafik	Doğal Afet Hazırlığı	Doğal Afet Hazırlığı
Göçmenler	Altyapı ve Kentsel Dönüşüm	Doğal Afet Hazırlığı	Altyapı ve Kentsel Dönüşüm	Trafik
Trafik	Doğal Afet Hazırlığı	Altyapı ve Kentsel Dönüşüm	Trafik	Altyapı ve Kentsel Dönüşüm
Doğal Afet Hazırlığı	Sosyal Yaşam Alan Yetersizliği	Göçmenler	Kent Yoksulluğu	Kent Yoksulluğu

EK 3: İBB'nin 2020-2024 Dönemi Stratejik Temalar

NO	TEMALAR	TEMANIN KAPSADIĞI ALANLAR
1.	Ulaşılabilir İstanbul	Kentsel Planlama, Ulaşım, Modern Altyapı, Kentsel Bilişim, Acil Sağlık, Afet ve Acil Durum, Kentsel Dönüşüm
2.	Çevreye Duyarlı	Yeşil Alan, Deniz, Hava, Su Yönetimi, Enerji ve Enerji Verimliliği, Atık Yönetimi
3.	Üreten İstanbul	İstihdam, Turizm, Yerinde Tarım, Girişimcilik, Yatırım Ofisi, Mesleki Eğitimler
4.	Paylaşan İstanbul	Sosyal Kapsayıcı Hizmetler, Sosyal Destek Hizmetleri, Sosyal Yardımlar
5.	Yaşayan İstanbul	Sağlık, Vektörlerle Mücadele, Kültür ve Sanat, Spor, Etkinlikler, Uluslararası Organizasyonlar, Spor Tesisleri, Hayvan Hakları ve Yaşamı, Veterinerlik Hizmetleri, Denetimler, İzin ve Ruhsat, Tüketici Hakları
6.	Eşsiz Miras	Somut/Somut Olmayan Tarihi Varlılarımız
7.	Finansal Sürdürülebilirlik	İBB Bütçesi, Tasarruf, Yeni İş Modelleri, Alternatif Finansman Kaynakları, Varlıkların Etkin Yönetimi
8.	Katılımcı ve Yenilikçi Yönetim	İyi Yönetişim, İş Sağlığı, Organizasyonel Gelişim, İştirak Yönetimi, Operasyonel Mükemmellik, Paydaş Odaklılık

EK 4: Bütçe Senin Web Sayfası Görseli ve Afiş Örnekleri

[Seçilen Projeler](#) [Bütçe İstanbul](#) [S.S.S](#) [İletişim](#) [GİRİŞ YAP](#) [İSTANBUL SENİNLE GİRİŞ](#)

Projeler

Proje Adı

Lütfen Proje Adı Yazınız...

Yıllar

☐ 2026
☐ 2025
☒ 2024
☐ 2023

Hizmet Alanı

Hedef Grup

Seçimleri Temizle

Filtrele

1

Depreme Dayanıklı Bir İstanbul için Sismik İzolatör

2

İstanbul Sokak Tasarım Rehberi

3

Psikolojik İlk Yardım

4

Arama Kurtarmacı

5

Afette Gönüllü Rehberlik ve Tercümanlık

6

Yenilenist (Yenilenen İstanbul)

7

Daha Çevreci Bir İstanbul

8

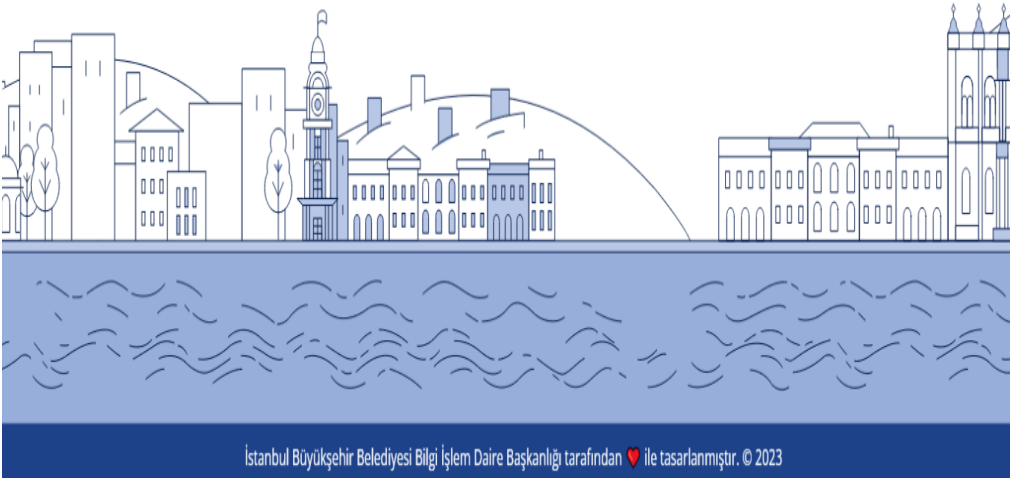
Hızlı Bina Taraması - Verimli Staj

9

Afet Gönüllüleri Yönetimi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından ile tasarlanmıştır. © 2023

2024 Yılı Proje Vermeye Davet Afişi Örneği

2021 Yılı Oy Vermeye Davet Afişi Örneği

EK 5: Proje Başvuru Ekranı

Bütçem
İstanbul

Seçilen Projeler

Bütçem İstanbul

Proje Ekle

S.S.S

İletişim

Hosgeldin, alime

Proje Ekleme Bilgileri

Başvuru Türü*

Seçiniz...

Projenin Adı*

Proje Adı

Ana Hizmet Alanı*

Seçiniz...

Alt Hizmet Alanı*

Seçiniz...

Projenin Uygulanacağı İlçe*

Seçiniz...

Projenin Uygulanacağı Mahalle*

Seçiniz...

Projenin Hedef Kitlesi*

Seçiniz...

Proje Açıklama Bilgileri

Projenin Amacı*

Projenin hangi soruna çözüm üreteceğini anlaşılabilir, ölçülebilir, gerçekçi ve hayata geçirilebilecek şekilde tanımlayınız.

Projenin Özeti*

Projeyi genel hatları ile özet bir şekilde anlatınız.

Projenin Ana Adımları / Faaliyetleri

Projenin ana adımlarını ve proje kapsamında yapılması düşünülen faaliyetleri maddeler halinde belirtiniz.

Projenin Beklenen Sonuçlar

Projenin beklediğiniz sonuçları belirtiniz.

Proje Dökümanları

Dosyaları Seç

Dosya seçilmedi

*Dosya uzantıları: doc, docx, xls, pptx, txt, pdf, jpg, jpeg, png, gif olmalıdır.

Projeyi Gönder

EK 6: Sporda Buluşalım Önerisine Ait Proje Tanıtım Kartı

Sporda Buluşalım

Projenin Amacı

İstanbul'un birçok noktasında yer alan parklarda kurulmuş olan spor aletlerinin iyileştirilmesi, olimpiyatlarda ki branşlardan modüller (barfiks, uzun atlama vb.) eklenerek istanbul olimpiyatları hedefine pr katkısı sağlaması, günün belirli saatlerinde parklarda görevlendirmelerin yapılması ile hem halkın bu alanlardan sağlığını riske atmadan daha verimli bir şekilde faydalanmasının sağlanması hem de spor alanında eğitim görmüş gençlere istihdam sağlanması amaçlanmaktadır.

Projenin Özeti

Parklarda spor yapanların, başta gençler olmak üzere bu alanlarda sağlığını riske atmadan en verimli şekilde faydalanmalarını sağlamak adına spor aletlerinin bulunduğu alanların iyileştirilmesi, mevcut aletlerin revize edilmesi ve olimpiyatlara atıfta bulunularak birkaç oyunun eklenmesi, bu alanlarda Spor İstanbul AŞ ile iş birliği kapsamında belirli saatlerde spor eğitmeni görevlendirilmesi, yelken bayraklarla bu farkındalığa dikkat çekilmesi ve iletişim çalışmalarının planlanması hedeflenmektedir.

Proje Kapsamında Ana Adımlar/Faaliyetler

Parklarda spor yapanların, başta gençler olmak üzere bu alanlarda sağlığını riske atmadan en verimli şekilde faydalanmalarını sağlamak adına spor aletlerinin bulunduğu alanların iyileştirilmesi, mevcut aletlerin revize edilmesi ve olimpiyatlara atıfta bulunularak birkaç oyunun eklenmesi, bu alanlarda Spor İstanbul AŞ ile iş birliği kapsamında belirli saatlerde spor eğitmeni görevlendirilmesi, yelken bayraklarla bu farkındalığa dikkat çekilmesi ve iletişim çalışmalarının planlanması hedeflenmektedir.

Projeden Beklenen Sonuçlar

Spor aletlerinin daha verimli ve aktif kullanımının sağlanması, özellikle spor alanında eğitim görmüş (gören) gençlere istihdam alanı oluşturulması, mahalle ölçeğinde spora yatkın çocukları ve gençleri yönlendirerek bağımlılıklardan uzak kalmalarının sağlanması beklenmektedir.

Proje Kodu:
20250095

EK 7: Bütçe Senin Uygulaması 2022-2023-2024 Yılları Projeleri

Sıra No	Proje İsmi	Proje Teması	Toplam Oy Oranı İçindeki Payı (%)	Hedef Kitle
2022 YILI				
1	Adresli Otopark Sistemi	Ulaşım	14,78	Herkes
2	Afet Gönüllüleri	Afet ve Risk Yönetimi	14,24	Herkes
3	Arıları Yaşatalım, Çevreyi Onaralım	Sosyal Politikalar	13,51	Herkes
4	Çocuklar Oyun Alanı Olmasın	Sosyal Politikalar	10,79	Çocuklar
5	Daha Sağlıklı Bir Yaşam	Sosyal Politikalar	6,10	Gençler
6	Değerlendirilebilir Atıkların Toplanması	Çevre ve İklim Değişikliği	8,60	Herkes
7	Denizler Artık Daha Temiz	Çevre ve İklim Değişikliği	36,02	Herkes
8	Doğaya Değer	Sağlık ve Spor	25,08	Hayvanlar
9	Eğitim Destek Programı	Sosyal Politikalar	7,11	Çocuklar
10	Esenler Yeşil Alan	Çevre ve İklim Değişikliği	7,35	Herkes
11	Geçir	Ulaşım	8,37	Herkes
12	Genetik Hastalıkların Tespitine Yönelik Testler	Sağlık ve Spor	8,03	Herkes
13	Global İstanbul	Sosyal Politikalar	9,27	Gençler
14	Gönüllü Düzen	Katılımcı ve Yenilikçi Yönetim	9,55	Herkes
15	Güneş Enerjisi ile Yol Aydınlatması	Çevre ve İklim Değişikliği	14,23	Herkes
16	Hareketli Orta Refüj	Ulaşım	10,12	Herkes
17	İstanbul Genci	Sosyal Politikalar	7,00	Herkes
18	İstanbul İçin Şehir Mobilyaları	İmar ve Şehircilik	11,39	Herkes

19	İyilik Pınarı	Kültürel Yaşam Eşsiz Miras	10,72	Herkes
20	Kentköy	Çevre ve İklim Değişikliği	8,72	Herkes
21	Sokak Hayvanları Mama Otomatı	Çevre ve İklim Değişikliği	10,70	Hayvanlar
22	Sosyal İstanbul	Sosyal Politikalar	5,99	Herkes
23	Sosyal Platform	Sağlık ve Spor	10,60	Herkes
24	Temiz Toplum Etkinlikleri	Çevre ve İklim Değişikliği	13,06	Herkes
25	Ulaşım için Elektrikli İsbike	Ulaşım	9,54	Herkes
26	Yaş Alanlar Butonu	Sosyal Politikalar	6,58	Yaşlılar (65+ yaş)
27	Yetersiz Bakiye	Ulaşım	15,92	Herkes
2023 YILI				
1	Bakiye Paylaşımı	Ulaşım	10,50	Herkes
2	Bisiklet Şehri İstanbul	Ulaşım	13,40	Herkes
3	Bisiklet Yolu / Koşu Parkuru	Sağlık ve Spor	10,90	Herkes
4	Durakta Yolcu Var	Ulaşım	24,20	Herkes
5	Düşük Karbon İstanbul	Çevre ve İklim Değişikliği	13,40	Herkes
6	Ekmeğin Peşinde	Sosyal Politikalar	9,40	Herkes
7	Emekli Öğretmenler Eğitim Projesi	Sosyal Politikalar	18,70	Çocuklar
8	Halk Ekmek Otomatları	Sosyal Politikalar	18,30	Herkes
9	Herkes İçin İlk Yardım	Afet ve Risk Yönetimi	9,00	Herkes
10	İspark Gold Üyelik Sistemi	Ulaşım	8,50	Herkes

11	İstanbul İklim Değişikliğine Hazırlanıyor Eğitim Programı	Çevre ve İklim Değişikliği	8,70	Herkes
12	İstanbul Otobanyo	Sosyal Politikalar	17,60	Yoksullar
13	İstanbul Tarihi Oryantiring Sporu ile Buluşuyor	Sağlık ve Spor	10,00	Herkes
14	İstanbul Tiyatrolarının Görünürlüğü	Kültürel yaşam ve Eşsiz Miras	11,70	Herkes
15	İstanbul'u Geziyorum	Sosyal Politikalar	11,50	Herkes
16	Kesintisiz Bisiklet Yolu	Ulaşım	8,20	Herkes
17	Motor Ömrünü Tamamlayan Belediye Otobüslerinin Elektrikli Otobüse Çevrilmesi	Ulaşım	20,10	Herkes
18	Parklarda Yapay Tırmanış ve Boulder Kaya Tırmanışı Projesi	Ulaşım	6,90	Herkes
19	Sahil Boyu Ulaşılabilir Vapur Hattı Projesi	Ulaşım	13,50	Herkes
20	Sanat İçin Yap	Kültürel Yaşam ve Eşsiz Miras	8,40	Gençler
21	Sokak Hayvanları Kısırlaştırması	Sosyal Politikalar	10,20	Hayvanlar
22	Sokakta Sanat Serbest Duvar	Kültürel Yaşam ve Eşsiz Miras	9,90	Herkes
23	Sorun Var Mobil Uygulaması	Katılımcı ve Yenilikçi Yönetim	19,60	Herkes
24	Tarihi Eserlerin Dijital Rekonstrüksiyonu	Kültürel Yaşam ve Eşsiz Miras	10,30	Herkes
25	Toplu Ulaşımında Braille Uygulaması	Ulaşım	13,90	Engelliler
26	Yaşayan Korular	Kültürel Yaşam ve Eşsiz Miras	14,50	Herkes
27	Yeşil Beltur	Çevre ve İklim Değişikliği	13,92	Herkes
28	Yeşil İstanbul	Çevre ve İklim Değişikliği	15,70	Herkes

EK 8: İstanbul'un İlçelerinin İGE Sonuçları

İlçeler	Yönetişim ve Saydamlık Endeksi	Sosyal Kapsama Endeksi	Ekonomik Durum Endeksi	Eğitim Endeksi	Sağlık Endeksi	Sosyal Yaşam Endeksi	Çevresel Performans Endeksi	Ulaşım ve Erişebilirlik Endeksi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi	İGE
Kadıköy	83,8	50,9	60,8	65,4	77,8	83,6	38,2	88,9	75	69,6
Beşiktaş	79,3	12,2	65,4	76,1	50	72,8	33,8	89,9	54,8	61,7
Şişli	77,1	34,5	62,9	58,7	62,7	81,6	19,2	77,4	44,2	59,7
Bakırköy	66,7	7,4	59,5	70,3	53,9	68	32,1	87,2	52,1	56,5
Üsküdar	77	26,9	49,1	56,2	55,2	71,6	29,6	87	37	55,2
Maltepe	83,2	26	47,3	58,3	58,4	52,3	25,4	74,5	44,2	54,4
Sarıyer	78,6	12,3	54,1	55,6	42,7	71,5	41	72,3	41,7	53,7
Fatih	80	10,9	43,7	50,5	59,2	73,1	31,1	87,3	37,3	52,7
Pendik	78,2	18,1	41,3	60,1	48	72,8	19	73,2	35,5	52,1
Tuzla	79,3	17,2	38,9	57,1	57,1	71,4	26,6	73	29,4	51,8
Ataşehir	79,5	11,8	48,5	56,2	50,7	54,2	17,2	76,9	39,9	50,7
Beyoğlu	75	15	42,4	50,8	43,4	71,3	22,2	85,7	37,7	50
Beylikdüzü	71,6	12,3	38	70,4	41,9	51,9	18,8	57,6	51,9	49,8
Eyüp Sultan	79	8,1	38,9	55,6	38	73,5	23	74,9	39,2	49,7
Kartal	79,7	20,2	41,8	56,8	43,7	54	23,6	73,3	31,2	49,6
Ümraniye	73,3	27	45,4	58,1	42,9	55,4	15,9	64,2	35,6	49,6
Büyükçekmece	73,2	9,2	40,2	61,4	47,1	54,4	22,4	70,9	47,6	49,6
Çekmeköy	81	28,4	37,3	53,1	49,2	54,2	23,6	63,3	32,1	49,5
Gaziosmanpaşa	77	23,6	33,9	45,1	71,5	56	14,1	64,5	32,2	48
Başakşehir	74,4	11	43,6	60,6	32,2	52,5	23,5	60,9	32,2	47
Küçükçekmece	80	21,6	35,3	48,6	38,8	58	25,7	62,1	31,6	46,9
Avcılar	73	7,9	37,1	43,3	39,3	68,2	33,3	73,7	41,7	46,5
Kağıthane	70,6	6,4	35,2	57,7	39,4	67,7	13,2	72,3	34,4	46,4
Zeytinburnu	72,2	11,8	40,8	47,5	52,1	53	19,9	75,6	33,1	46,3
Bağcılar	75,5	12,1	37,8	50,2	54,1	52	15	63,9	32,5	46,1
Beykoz	78,3	8,7	25	62,4	41,5	36,3	37,3	47,6	45,3	45,7
Bahçelievler	70,8	5,8	36,7	55,2	41	51,1	16	61,5	43	45
Sancaktepe	81,8	37,4	33,8	40,4	41,1	52	26,7	37,8	22,2	44,8
Esenler	72,3	21,9	34,4	44,2	48,2	51,7	19,6	68	28,2	44,6

Bayrampaşa	67,6	12,6	34,3	54,9	48,4	50,7	15,4	54,9	34,7	44,4
Güngören	65,1	3,5	33,7	61,5	38,5	51,2	9,2	59,8	40	43,6
Sultangazi	83	9,8	22,1	50,1	37,3	52,5	20,1	47,9	38,3	43,5
Silivri	64,9	17,6	35,1	53,9	43,3	56	32,4	29,6	25,7	43,4
Adalar	50,2	3	43,1	60,9	32,4	67,1	14,1	45,3	40	42,8
Arnavutköy	74,8	10,2	30,9	48	40	68,2	20,7	34,2	21,8	42,6
Esenyurt	66,4	25,5	36,3	38,6	49,2	67,5	15,1	35,9	22,9	42,4
Çatalca	61,3	5,3	27,8	66,3	26,8	51	22,5	43,6	38,7	42
Sultanbeyli	75,3	7,7	34,1	43,8	37,7	59,5	16,6	25,3	28,2	40,9
Şile	73,3	3,3	34,1	52	23,5	35,1	27,7	40,2	20,5	38,6

EK 9: Lizbon ve İBB Uygulamalarının Karşılaştırılması

ÖLÇÜT	LİZBON (PORTEKİZ)	İBB (TÜRKİYE)
Başlangıç yılı	2008	2021
Nüfus	564.000	16 milyon
Modelin Yasal Dayanak Durumu	Neredeyse anayasa gibi bağlayıcı olan katılımcı bütçeye yönelik bir tüzük hazırlanmış ve sürekli geliştirilmektedir. Paydaşların rol ve sorumlukları nettir.	İlk yıl oldukça basit formda ve bağlayıcılığı olmayan bir katılımcı bütçe kitabı hazırlanmış ve hiç geliştirilmemiştir. Paydaşların rol ve sorumlukları belirsizdir.
Modelin şekli	Aşağıdan yukarı şeklinde bir tasarıma sahiptir.	Yukarıdan aşağı şeklinde bir tasarıma sahiptir.
Bütçe payı	2011 yılına kadar yatırımların yaklaşık %5,4'ü (5 milyon euro) katılımcı bütçeye ayrılırken 2012 yılından itibaren 2,5 milyon euro olarak sabitlenmiştir.	İlk uygulamada yatırım bütçesinin % 0,52'i (189.000 TL) katılımcı bütçeye ayrılırken yıllar itibariyle bu pay % 0,26'a kadar düşürülmüştür.
Katılım Yöntemi	Yeterli düzeyde çevrimiçi ve yüz yüze katılım kanalları mevcuttur.	Çevrimiçi katılım kanalları ağırlıklıdır. Yüz yüze katılım kanalları oldukça sınırlı tutulmuştur.
Hedef Kitle	Lizbon'da yerleşik olan 16 yaş üstü tüm bireylerdir.	İlk yıllarda 12 yaş ve üstü tüm kent sakinleri, 2024 yılından itibaren ise Türkiye'de yerleşik vatandaşların tamamıdır.
Katılımcı Sayısı	İlk yıllarda 50-60 bin civarında olup sonraki yıllarda istikrarlı olarak yükselmiştir.	İlk yıl 147.837 katılımcısı oldu ancak sonraki yıllarda dört binlere kadar düşmüştür.
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik ilkleri	Sonuçlar her yıl düzenli olarak kamuoyuna ilan edilmektedir.	Sonuç raporları sınırlı ve yeterince erişebilir değildir.

Uygulama ve İzleme Süreci	Kazanan projelerin gerçekleşme durumları ve aşamaları kolayca takip edilebiliyor.	Uygulama ve izleme konusunda oldukça zayıf. Bu bağlamda sistematik bir işleyiş veya süreç söz konusu değildir.
Geri Bildirim Mekanizması Durumu	Her yıl periyodik bir şekilde kullanıcı görüşlerinin alındığı bir işleyiş tasarlanmıştır.	Geri bildirimlerin alındığı bir mekanizma yoktur.
Model	Katılımcı Demokrasi Tipi KBM	Katılımcı Modernizasyon Tipi KBM
Uluslararası Standartlara Uyum	OECD ve UNDP raporlarında kapsayıcılık, şeffaflık ve sürdürülebilirlik kriterlerini karşılaması sebebiyle örnek gösterilen iyi uygulamadır. En iyi 2020 Yılı Katılımcı Uygulama Ödülüne layık görülmüştür.	Uluslararası Standartlara kısmi uyum söz konusudur. Şeffaflık ve raporlama açısından zayıf ve katılım sürekliliği sağlanamamıştır.
Genel Değerlendirme	Avrupa'nın en istikrarlı ve en kurumsallaştırılmış örneklerinden birisidir.	Henüz deneysel niteliktedir. Süreklilik, güvenilirlik açısından geliştirilmesi gerekir.

